NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
19 1
31

T
VI
15

Digitized by Google

PETRI SERVII

INSTITVTIONVM

Quibus Tyrones ad Medicinam Informantur

LIBRI TRES

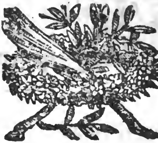
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Eiuſdem

PROLVSIONES

DVÆ

Ad Inſtruendos Inflammandoſque ad Artem Tyrones Accomodatæ.

ROMÆ,

Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permiſſu.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HAs Petri Seruij Inſtitutiones, quibus Tyrones ad medicinam informantur, iuſſu Reuerendiſſimi Patris M. S. P. A. vidi, omniaque religioni, bonis moribus & medicinæ conſentanea intellexi, dignas proinde cenſeo, quæ in publicam lucem prodeant. kal. Aug. 1638.

Sylueſter Collicola.

Imprimatur, Si Videbitur Reuerendiſſ. P. Mag. Sacr. Palatij Apoſtolici.

Io. Baptiſta Epiſc. Camerineñ.

Imprimatur,
Fr. Nicolaus Riccardius Sac. Pal. Apoſt. Mag.

Illuſtr.mo & Reuerendiſſ.mo D.

D. THADAEO
COLLICOLÆ
VRBANI VIII. PONT. MAX.
Intimo & Medico & Cubiculario Atque Canonico Vaticano

Petrus Seruius S. P. D.

MAxima, quibus Tibi deuinctior, beneficia tenui quidem & exiguo (non me fugit) profiteor teſtimonio, tenuitate verò minimè dehortatus: tum quia ex animo id promo gratiſſimo, ſibique conſcio; tum quia beneficentiæ illud peculiare eſt, vt gratijs habitis potius gaudeat, quàm vel actis, vel relatis; tum demum quia eiuſmodi eſt natura Tua, ingenium eiuſmodi, vt Stoicorum more, quos ingenuitate animi, candore atque moderatione refers, vel magna non magni facias, quę aliquam obſeruantiæ grati q; animi ſignificationem præſeferant. Verùm quia non tam quid ſingularis Tua & maximè compoſita permittat natura, quàm quid meæ partes exigant, ſpectandum mihi eſt; fit, vt etiam tenui hoc argu-

mento ſummam in me Tuam beneficentiam, meam in Te perpetuam obſeruantiam teſtari audeam. Et verò ſi L. Sylla ea dedit grati animi argumenta, vt Senex, Dictator, & rerum Dominus priuato Pompeio, adhuc adoleſcenti, ac patris tantùm in ſyllanis partibus veſtigia ſequuto, *Et caput adoperuerit, & ſella aſſurrexerit, & equo deſcenderit, & publicè in concione eius merita prædicauerit:* ego noſtri ordinis, infimi ſubſellij, ſummis à Te beneficijs cumulatus, Tibi verè *ἀρχίατρῳ* noſtriq; Senatus Principi exiles aliquas non exhibeam obſeruantiæ gratique animi notas? Imò verò vt olim C. Terentius Culeo triumphantis Aphricani currum *Pileatus*, grati animi ergo, ſequutus eſt; ſic ego Te, in ſupremum Medicinę faſtigium Tuis meritis euectum, ijs, quibus per me licet, ſtudijs perpetuò proſequar. Vale, viue diu, vt diu viuat *Summus in terris omnium Moderator*, qui per ſedulitatem prudentiamque Tuam, iudicium ſingulare, ac miram, & ſupra quam cuique credibile eſt, ad medendum dexteritatem ſoſpes incolumiſq; viuit. iterum vale. Kal. Aug. CIƆDCXXXVIII.

LE-

LECTORI

PAucis, Lector, in ipſo operis limine te volo, duo monitu-rus: alterum Medicinæ epitomen Tyronibus me cõſcribere, breuem nempe contractamq. Inſtitutionem, qua mollis eorum animus, nuper huc e philoſophia profectus, primis Artis elementis erudiatur; & facilis eis certaq; ad vlteriora ſternatur via. Neq; ni fallor, incaſſum ago: nam licet Sennertus, Fuchſius, Heurnius, & , ſi qui ſunt, alij (nam Romam hi ſolùm, quòd ego ſciam, appulerunt) id egerint; tamen ille ſcripſit abſolutè quidem, vt omnia, ſed luculentiùs, quàm tyronum conditio poſtulet, & adultis potius, quàm adhuc in medicina adoleſcentibus: quos ſolùm nos inſtituere contendimus. Hi verò (dicam ingenuè, quod ſentio) quà prolixiùs ſcripſerunt, quà contractiùs, quàm oporteat; ſuperuacanea multa (præſertim Heurnius) mutila multa: plura ſunt, quæ inde abeſſe vellem, plurima quæ adeſſe, vt rectè ſciteq; tyrones inſtruerentur. Accedit eò, quòd etiamſi horum omnium Inſtitutiones & tyronum captui accomodatæ eſſent, & numeris omnibus abſolutæ; tamen eſt, cur nouas moliamur: nempè quia ijs planè caremus, Alpes non prætergreſſis. ergo noſtri muneris eſt, diſcipulorum vtilitati, imò ſummæ neceſſitati conſulere, ne

aut rudes, nulliſque artis fundamentis (quod plerumque accidit) inſtructi ad lauream accedant; aut cum ſumma animi, corporiſque labore hinc inde ſine ordine, ſine delectu, & quaſi tumultuariè ea ſibi comparare cogantur. Itaque operæ pręcium omnino fuit, haſce Medicinæ Inſtitutiones conſtruere.

Alterum te, candide Lector, candidè moneo, currenti me calamo, imò volanti vnico ſummæ huius æſtatis menſe, horis faciendæ medicinæ ſubreptis, hac ſcripſiſſe vel fudiſſe potius, nec ferè quicquam exſcripſiſſe, aut (moriar ſi mentior, ac Deus Deus ipſe a mētiente pœnas ſumat) interpolaſſe: ſed quod primò animo concepi, irrepſitque in calamum, exaraui; vix tenui aliqua litura vſus. Sanè glorioſæ olim oſtentationi tribuebam, quod a Sigonio in Emendationum libro ſcriptum eſt, Menſtruo ad meditandum ſpatio ſumpto *librum conſcripſiſſe: nec Mureto facilè credebam, qui ſe nihil vnquam interpolaſſe* in Variis *profitetur: Cardanum verò paulò ſuperbiùs de ſe loqui ſuſpicabar, cum ſe pluſ ſcripſiſſe, quàm legiſſe teſtetur. Ego in tenui hac re, re doctus intellexi ac didici, Sigonium a iactatione alienum eſſe, veracem Muretum, neque Cardanum inſolentiùs ſe ſe efferre; cum hac (liceat parua componere magnis, æris lupina) vix vno menſe, nihil ferè interpolans, & certè plus, quàm legerim, hac*

In Epiſt. calce.

De Vari.

hac de re ſcribens , abſoluerim . Cur, inquies , audax hoc auſum ? audax , fateor , ac penè temerarium , nec ſatis tutò mea exiſtimationi conſulens . Sed duo ſunt , quæ me properare coegerunt , ac properanti admouerunt calcharia : alterum quòd tempus iam iam inſtaret, grauioribus ſeuerioribuſque Muſis dicandum : alterum quòd tyronibus ſcribens , eorum captui proſpiciendum duxi : ac proinde humiliori , quàm fortaſſe conſueuerim , ſtilo , minuſque limato vtendum . Ne igitur mireris , meque inconſtantiæ ac leuitatis accuſes , ſi hæc aut cum Exercitationibus De *Sero Lactis, *aut cum* Iuuenilibus , *aut* Diſſertatione de Vnguento Armario *ceteriſque conferas : quia non eadem vbique mens , non eadem cura , nec materies ſemper eadem : cuius cauſſa aut rudiori aut politiori vtendum ſtilo , vel pueri norunt . Illud tamen ſpondeo , in meque recipio , hæc me incudi redditurum , & oportunius ſcribendi tempus nactum , perfectiora proditurum , Quæſtionibus tyroni vtiliſſimis locupletata .*

Adieci autem duas Lectiones, *quarum altera a me habita eſt , cum* Theoricam Medicinam Ordinariam *publicè docendi munus ſuſciperem : altera cum primum primæ ſectionis aphoriſmum ineunte hoc ipſo anno interpratarer: adieci,* in-

inquam, eo conſilio, vt illa inſtruerem hac cordatos redderem ad Medicinam capeſſendam auditores, nam ibi facultates omnes medico aut neceſſaria, aut vtiles, aut commoda ante animum oculoſq; proponuntur: quibus ne deterriti tyrones auocentur a ſtudio, adſcripta eſt alia diſſertatio, qua oſtendens, etiam iuuenes ad artis culmen euadere poſſe, ardenter ad eam inflammat. Et quamuis probè nouerim, quod ſapienter a Mureto ſcriptum eſt, Sæpe accidere, vt, quæ audientes mirabamur, eadem legentes rideamus, *vt vſu id venire quotidie videmus (nam ſexcenties contigit, vt hiante ore aut concionantes in templis, aut* legentes *in ſcholis, aut in academijs proludentes audiamus; quorum tamen ſcripta, quæ ingenij iudicijque ſunt idea, expreſſaque imagines, ludibrio nobis ſunt, ingenio deſtituta, iudicio orbata, induſtria manca, omnibuſque perfectionis membris capta) tamen quia non ex ijs ſum, qui Mileſiorum more* Sonis inanibus aurium implere corium *contendant, ſed ſolida vt per me licet, ac ſine fugaci oſtentatione auditorum animos doctrina imbuere; minimè deterritus ſum, ne, quæ olim e ſuggeſtu vel frigidè auditoribus dixi, ea nunc doctorum hominum cenſura ſubijcerem: nimirum exemplo commotus magnorum virorum, Caſalpini, Baccij, Cagnati, aliorumque noſtrorum anteceſſorum.*

In Oratio-num præfat.

Athenæus 3. Dipnoſ.

rum, qui doctrina multùm, eloquentia parùm pollentes, Chaimis, & Crucijs, alijſque huius ordinis, qui eloquentiam venditare, & oſtentare vulgo memoriam maximè ſtuduerunt; doctrina, eruditione, & omni litterarum genere longè multùmque præſtiterunt. Neque verò ſapientes vnquam probarunt inepti vulgi ſententiam, quod eos doctiores eſſe putat, Quibus lingua eſt magis fluida, & populo grata. *Ego ſanè iam inde* ab eo tempore, quo aliquid ſapere cæpi, hoc eſt, (*liceat vti Ciceronis verbis*) a vulgi opinione diſſentire, *illud ratum ſemper firmumq; putaui, quod a magno Scaligero dictari conſueuit*, Philoſophorũ conuiuium nõ tam nitidum quam opulentum eſſe oportet? *Profectò ſolida firmaque doctrina cincinna reſpuit, fucum, ornamentumque curioſum; ſimplicitatem amans, ac natiuam ingenuitatem. Hæc, Lector, ne aliò, quàm quò a me dicta ſunt, dicta putes; ne ve gloriòſiùs dicta ſuſpiceris: natura enim ſum ab omni iactatione alienus; & tãtùm abeſt, vt aliquid eſſe in litteris, aliquid ſcire mihi videar, vt potius cum Arceſila*, Nihil ſciri poſſe *penè exiſtimen*, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquit. *Vale.*

Hipp. lib. de Nat. Hum.

Att. lib. 8.

In Aphthegm.

Cic. 1. Acad.

IN-

INDEX CAPITVM.

Ordinem, Lector, præpoſterum fortaſſe prima fronte exiſtimabis: caue obſecro, indicta cauſa ſententiam feras: lege, ſi lubet, principium Sectionum, in quo ordinis ratio traditur: tūc tui iuris eſto.

Lib. 1. de Phyſiologia.

De origine medicinæ ſectis &c. Proleg.

Sect. 1.

De Partibus Similaribus.

CAp. 1. de partibus ſimilaribus ſpermaticis 9
C. 2. de partibus ſimil. ſanguineis 13
C. 3. de parte neutra ſeu mixta 14
C. 4. de elementis 14
C. 5. de humoribus 19
C. 6. de temperamentis 25

Sect. 2.

De Partibus Organicis.

Cap. 1. de cerebro 34
Memb. 1. de imaginatione, ratione &c. 35
M. 2. de neruis motus & ſenſus inſtrumentis 42
M. 3. de organis externorum ſenſuum, & primo de oculis & viſione 53
M. 4. de auribus & auditu 56
M. 5. de naſo, & olfactu 58
M. 6. de lingua & guſtatu 59
M. 7. de cuti & tactu 60
M. 8. de muſculis & motu 61
C. 2 de corde & vitali facult. 62
M. 1. de arterijs & pulſu &c. 65
M. 2. de reſpirationis inſtrumentis &c. 66

C. 3. de

C.3.de org. facul. naturalis &c. 68
M.1. de iecinore & facul.natur. 70
M.2.de inſtrumentis præparantibus ore & ſtomacho, deque chyloſi 72
M.3.de inſtr.ſeruientibus nat.fac. expurgando excreméta,ideſt,de inteſtinis,liene,renibus &c.78
M.4.de inſtrum.naturali facul.ſeruientibus deſtribuendo 84
M.5.de inſtrum.generatricis facul. &c. 87
C.4.de ſanitate 100

Lib. 2.

De Pathologia.

Sect. 1.

De Morbis.

CAp. 1.de morbi natura 105
C.2.de different. morborum 108
Memb. 1.de mor.ſimilarium partium 110
M.2.de morb.partium organicarum 111
M.3.de mor.vtiſque communibus 114
M.4.de alijs mor. differentijs 115
C.3.de cauſis morborum 120
M.1.de internis morborum cauſis 120
M.2.de externis mor.cauſis,& primo de aere. 130
M.3. de cibo & potu 134
M.4. de ſomno & vigilia. 143
M.5.de motu, & quiete 145
M.6.de excretis & retentis 146
M.7.de animi pathematibus 147
M.8.de cauſis morborum ſimilarium part.&c. 149
M.9.de cauſis mor.organicarum part.&c. 152
M.10.de cauſis mor.vtrumq;communibus&c. 154
C.4.de ſignis morborum 155
M.1.de ſignis mor.ſimilarium part. 157
M.2.de ſignis mor.organicarum part. 160
M.3.de ſignis mor.vtriſq;communium 162
M.4.de ſignis aliarum mor.differentiarum 163
M.5.de ſignis partis affectæ 170
M.6.de ſignis cauſarum morbi 171

M.7.de

M.7.de ſignis prognoſticis 173
M.8.de criſibus &c. 880
M.9.de pulſibus 888
M.10.de vrinis 898

Sect. 2.

De Symptomatibus.

Cap.1. de ſxmpt. læſatum actionum 202
C.2. de ſympt. affectionum noſtri corp. 210
C.3. de ſympt. excretorum & retent. 221

Lib. 3.

De Therapeutica.

Sect. 1.

De ratione curandi morbos.

CAp. 1. de generali medendi methodo 215
C.2.de curandis mor. ſimilarium partium 222
M.1.de curanda intemperie ſine materia 223
M.2.de curanda intemperie cum materia 227
M.3.de curanda occulta intemperie 229
C.3. de curandis morbis partium inſtrument. 230
M.1.de morbis figura curandis 235
M.3.de curandis numeri morbis 238
M.3.de curandis magnitudinis morbis 239
M.4.de morbis in ſitu curandis 242
C.4. de morbis ſolutæ vnitatis curandis 244
C.5.de curandorum ſymptomatum ratione 246

Sect. 2.

De tribus medicinæ inſtrumentis.

C.1. de phatmacia 243
M.1.de alterantibus 254
M.2. de euacuantibus. 279
M.3.de recta medicamẽtorũ adminiſtratione 293
Æ, 3. de chirurgia 326
C.3.de diæta 312

IN.

INSTITVTIONVM MEDICINÆ LIBER PRIMVS

De Phyſiologia.

De Origine Medicinæ, Auctoribus, Sectis, Partibus Definitione, Subiecto Prolegomena.

QVI primò ex philoſophia ad Medicinam iter parant, Inſtitutionibus quibuſdam opus habent, quibus rectà ad artem dirigantur: alioqui enim errabũdi huc illuc vagantur ſine ſcopo. Itaque operæ prætium me facturum confido, ſi ea tyronibus tradiderim, quibus veluti in artis limine inſtructi vaſtum eius campum peragrare poſſint. Et primò quidem ea tradam, quæ ſicuti cognitu neceſſaria ſunt, ita ad capita referri commodè non poſſunt, vt Medicinæ Origo, Auctores, Partes, Sectæ, Definitio, Subiectum, cetera Qui ergo natam apud Aegyptios putant

medicinam (putant autem omnes, quod ſciam, Plinium ſequuti) manifeſtè mihi videntur hallucinari. Non enim veriſimile eſt, apud gentem omnium ſaniſſimam natam fuiſſe artem, quæ morbis medeatur: imò verò econtrario in regione morbis obnoxia eam primò exortam, veriſimilius videtur. Etenim ſi neceſſitas, vt omnes fatentur, artem primò excogitauit, profectò apud Aegyptios, omnium gentium ſaniſſimos, (id enim credendum eſt, ſi credendum Herodoto) nulla aut perexigua neceſſitas erat artis medicæ excogitandæ. ergo alios populos, morbis magis obnoxios, neceſſitas coegit remedia morbis oportuna perſcrutari. Sed, vt dicam, quod ſentio, quodque, vt opinor, res eſt, Medicina nata fuit conditaque Orbe ipſo condito (nam eam mundi exordio creauit Altiſſimus, vt eſt in ſacris litteris) cæpit autem exerceri cum primū homines ex agris in communem ſocietatem coierunt. Et principiò quidem nulla erat ars, nullique artifices ſeu medici; ſed ægri in quadriuijs expoſiti a prætereuntibus ſuſcitabātur remedia curandis morbis vtilia: quæ ſi prodeſſent, in Deorum templis appendebantur tabulis adſcripta, a quibus quidem tabulis aliqui inſtructi aliorumque exemplis edocti, Artem facere exercereq; cęperunt ſola experientia muniti. vnde Empirica ſecta atque hæreſis nata eſt. Huius princeps, qui nimirum diligentiùs eam excolere

lere cæpit, cenſetur Acron Agrigentinus aſſeclæ Crito, Lycus, Menodotus, Philinus, Eraclides, Serapion, Theodas, Philiſtion, Glaucius, vtriq; Apollonij, Theodorus, ceteri non pauci tum olim, tum ætate noſtra, quorum plerique philoſophiæ & omnis planè litteraturæ expertes imponunt potius ægræ plebeculæ, quàm medeantur. Cenſebant autem omnes ſola experientia in curandis morbis opus eſſe, poſthabita eorum cauſa, neglectaq; ægri natura, temperamento, ætate, conſuetudine, ceteriſque omnibus, quæ a Dogmaticis maximi fieri ſolent.

Empiricam ſequuta eſt Rationalis ſeu Dogmatica. cum enim homines ſolis experimentis non contenti, morborum cauſas explorare cæperunt, Rationalem ſiue Dogmaticam ſectam conſtituerunt. Huius auctor & princeps eſt Hippocrates: aſſeclæ infiniti propemodum, pręcipui ac nobiles Eraſiſtratus Ariſtotelis nepos, Erophilus, Diocles, Protagoras, Aſclepiades, Alexander, Paulus, Aetius, Arabes ferè omnes, omneſque penè Latini. Hæc ſecta viguit quadringentos circiter annos, ab Hippocrate nimirum ad C. Iulij Cæſaris perpetuam dictaturam: quo tempore Temiſon huic ſectæ acre bellum indixit. Sed non multò poſt, Antonino Pio ac Seuero, ſi Galeno credimus, dominante (qua quidem in re vix credendum puto, nam etſi Galenus lib. de Typis cap. 1. dicat,

aut rudes, nulliſque artis fundamentis (quod plerumque accidit) inſtructi ad lauream accedant; aut cum ſumma animi, corporiſque labore hinc inde ſine ordine, ſine delectu, & quaſi tumultuariè ea ſibi comparare cogantur. Itaque operæ pretium omnino fuit, haſce Medicinæ Inſtitutiones conſtruere.

Alterum te, candide Lector, candidè moneo, currenti me calamo, imò volanti vnico ſummæ huius æſtatis menſe, horis faciendæ medicinæ ſubreptis, hæc ſcripſiſſe vel fudiſſe potius, nec ferè quicquam exſcripſiſſe, aut (moriar ſi mentior, ac Deus Deus ipſe a mētiente pœnas ſumat) interpolaſſe: ſed quod primò animo concepi, irrepſitque in calamum, exaraui, vix tenui aliqua litura vſus. Sanè glorioſæ olim oſtentationi tribuebam, quod a Sigonio in Emendationum libro ſcriptum eſt, Menſtruo ad meditandum ſpatio ſumpto *librum conſcripſiſſe: nec Mureto facilè credebam, qui ſe nihil vnquam interpolaſſe* in Variis *profitetur: Cardanum verò paulò ſuperbiùs de ſe loqui ſuſpicabar, cum ſe plus ſcripſiſſe, quàm legiſſe teſtetur. Ego in tenui hac re, re doctus intellexi ac didici, Sigonium a iactatione alienum eſſe, veracem Muretum, neque Cardanum inſolentiùs ſe ſe efferre; cum hæc (liceat parua componere magnis, æris lupina) vix vno menſe, nihil ferè interpolans, & certè plus, quàm legerim,*

In Epiſt. calce.

De Vari.

hæc

hac de re ſcribens , abſoluerim . Cur, inquies , audax hoc auſum ? audax , fateor , ac penè temerarium , nec ſatis tutò mea exiſtimationi conſulens . Sed duo ſunt , quæ me properare coegerunt, ac properanti admouerunt calcharia : alterum quòd tempus iam iam inſtaret, grauioribus ſeuerioribuſque Muſis dicandum : alterum quòd tyronibus ſcribens , eorum captui proſpiciendum duxi : ac proinde humiliori , quàm fortaſſe conſueuerim , ſtilo , minuſque limato vtendum . Ne igitur mireris , meque inconſtantiæ ac leuitatis accuſes , ſi hac aut cum Exercitationibus De Sero Lactis, *aut cum* Iuuenilibus , *aut* Diſſertatione de Vnguento Armario *ceteriſque conferas : quia non eadem vbique mens , non eadem cura , nec materies ſemper eadem : cuius cauſſa aut rudiori aut politiori vtendum ſtilo , vel pueri norunt . Illud tamen ſpondeo , in meque recipio , hac me incudi redditurum , & oportunius ſcribendi tempus nactum , perfectiora proditurum , Quæſtionibus tyroni vtiliſſimis locupletata .*

Adieci autem duas Lectiones , *quarum altera a me habita eſt , cum* Theoricam Medicinam Ordinariam *publicè docendi munus ſuſciperem : altera cum primum primæ ſectionis aphoriſmum ineunte hoc ipſo anno interpratarer: adieci,*

in-

inquam, eo conſilio, vt illa inſtruerem hac cordatos redderem ad Medicinam capeſſendam auditores, nam ibi facultates omnes medico aut neceſſaria, aut vtiles, aut commoda ante animum oculoſq; proponuntur: quibus ne deterriti tyrones auocentur a ſtudio, adſcripta eſt alia diſſertatio, qua oſtendens, etiam iuuenes ad artis culmen euadere poſſe, ardenter ad eam inflammat. Et quamuis probè nouerim, quod ſapienter a Mureto ſcriptum eſt, Sæpe accidere, vt, quæ audientes mirabamur, eadem legentes rideamus, *vt vſu id venire quotidie videmus (nam ſexcenties contigit, vt hiante ore aut concionantes in templis, aut* legentes *in ſcholis, aut in academijs proludentes audiamus; quorum tamen ſcripta, quæ ingenij iudicijque ſunt idea, expreſſaque imagines, ludibrio nobis ſunt, ingenio deſtituta, iudicio orbata, induſtria manca, omnibuſque perfectionis membris capta) tamen quia non ex ijs ſum, qui Mileſiorum more* Sonis inanibus aurium implere corium *contendant, ſed ſolida vt per me licet, ac ſine fugaci oſtentatione auditorum animos doctrina imbuere; minimè deterritus ſum, ne, quæ olim e ſuggeſtu vel frigidè auditoribus dixi, ea nunc doctorum hominum cenſura ſubijcerem: nimirum exemplo commotus magnorum virorum, Cæſalpini, Baccij, Cagnati, aliorumque noſtrorum anteceſſorum.*

In Orationum præfat.

Athenæus 3. Dipnoſ.

rum, qui doctrina multùm, eloquentia parùm pollentes, Chaimis, & Crucijs, alijſque huius ordinis, qui eloquentiam venditare, & oſtentare vulgo memoriam maximè ſtuduerunt; doctrina, eruditione, & omni litterarum genere longè multùmque praſtiterunt. Neque verò ſapientes vnquam probarunt inepti vulgi ſententiam, quod eos doctiores eſſe putat, Quibus lingua eſt magis fluida, & populo grata. *Ego ſanè iam inde* ab eo tempore, quo aliquid ſapere cæpi, hoc eſt, (*liceat vti Ciceronis verbis*) *a* vulgi opinione diſſentire, *illud ratum ſemper firmumq; putaui, quod a magno Scaligero dictari conſueuit*, Philoſophorũ conuiuium nõ tam nitidum quam opulentum eſſe oportet? *Profectò ſolida firmaque doctrina cincinnâ reſpuit, fucum, ornamentumque curioſum; ſimplicitatem amans, ac natiuam ingenuitatem. Hac, Lector, ne aliò, quàm quò a me dicta ſunt, dicta putes; ne ve gloriosiùs dicta ſuſpiceris: natura enim ſum ab omni iactatione alienus; & tãtùm abeſt, vt aliquid eſſe in litteris, aliquid ſcire mihi videar, vt potius cum Arceſila*, Nihil ſciri poſſe *penè exiſtimen*, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquit. *Vale*.

Hipp. lib. de Nat. Hum.

Att. lib. 8.

In Apohthegm.

Cic. 1. Acad.

IN-

INDEX CAPITVM.

Ordinem, Lector, preposterum fortaſſe prima fronte exiſtimabis: caue obſecro, indicta cauſa ſententiam feras: lege, ſi lubet, principium Sectionum, in quo ordinis ratio traditur: tūc tui iuris eſto.

Lib. 1. de Phyſiologia.

De origine medicinæ ſectis &c. Proleg.

Sect. 1.

De Partibus Similaribus.

CAp. 1. de partibus ſimilaribus ſpermaticis 9
C. 2. de partibus ſimil. ſanguineis 13
C. 3. de parte neutra ſeu miſta 14
C. 4. de elementis 14
C. 5. de humoribus 19
C. 6. de temperamentis 25

Sect. 2.

De Partibus Organicis.

Cap. 1. de cerebro 34
Memb. 1. de imaginatione, ratione &c. 35
M. 2. de neruis motus & ſenſus inſtrumentis 42
M. 3. de organis externorum ſenſuum, & primo de oculis & viſione 53
M. 4. de auribus & auditu 56
M. 5. de naſo, & olfactu 58
M. 6. de lingua & guſtatu 59
M. 7. de cuti & tactu 60
M. 8. de muſculis & motu 61
C. 2 de corde & vitali facult. 62
M. 1. de arterijs & pulſu &c. 65
M. 2. de reſpirationis inſtrumentis &c. 66

C. 3. de

C.3.de org. facul. naturalis &c. 68
M.1. de iecinore & facul.natur. 70
M.2.de inſtrumentis præparantibus ore & ſtomacho, deque chyloſi 72
M.3.de inſtr.ſeruientibus nat.fac. expurgando excremẽta,ideſt,de inteſtinis,liene,renibus &c.78
M.4.de inſtrum.naturali facul.ſeruientibus deſtribuendo 84
M.5.de inſtrum.generatricis facul. &c. 87
C.4.de ſanitate 100

Lib. 2.

De Pathologia.

Sect. 1.

De Morbis.

CAp. 1.de morbi natura 105
C.2.de different. morborum 108
Memb.1.de mor.ſimilarium partium 110
M.2.de morb.partium organicarum 111
M.3.de mor.vtiſque communibus 114
M.4.de alijs mor. differentijs 115
C.3.de cauſis morborum 120
M.1.de internis morborum cauſis 120
M.2.de externis mor.cauſis,& primo de aere. 130
M. 3. de cibo & potu 134
M. 4. de ſomno & vigilia. 143
M. 5. de motu, & quiete 145
M.6.de excretis & retenctis 146
M.7.de animi pathematibus 147
M.8.de cauſis morborum ſimilarium part.&c. 149
M.9.de cauſis mor.organicarum part.&c. 152
M. 10.de cauſis mor.vtrumq;communibus&c.154
C.4. de ſignis morborum 155
M.1.de ſignis mor.ſimilarium part. 157
M.2.de ſignis mor.organicarum part. 160
M.3. de ſignis mor.vtriſq;communium 162
M.4.de ſignis aliarum mor.differentiarum 163
M.5 .de ſignis partis affectæ 170
M.6.de ſignis cauſarum morbi 171

M.7.de

M.7.de ſignis prognoſticis 173
M.8.de criſibus &c. 880
M.9.de pulſibus 888
M.10.de vrinis 898

Sect. 2.

De Symptomatibus.

Cap.1. de ſxmpt. læſatum actionum 202
C. 2. de ſympt. affectionum noſtri corp. 210
C. 3. de ſympt. excretorum & retent. 221

Lib. 3.

De Therapeutica.

Sect. 1.

De ratione curandi morbos.

CAp. 1. de generali medendi methodo 215
C.2.de curandis mor.ſimilarium partium 222
M.1.de curanda intemperie ſine materia 223
M.2.de curanda intemperie cum materia 227
M.3.de curanda occulta intemperie 229
C.3. de curandis morbis partium inſtrument. 230
M.1.de morbis figura curandis 233
M.3.de curandis numeri morbis 238
M.3.de curandis magnitudinis morbis 239
M.4.de morbis in ſitu curandis 242
C.4. de morbis ſolutæ vnitatis curandis 244
C.5.de curandorum ſymptomatum ratione 246

Sect. 2.

De tribus medicinæ inſtrumentis.

C. 1. de phatmacia 243
M.1.de alterantibus 254
M. 2. de euacuantibus. 279
M.3.de recta medicamētorū adminiſtratione 293
Æ. 3. de chirurgia 326
C.3.de diæta 312

IN-

INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER PRIMVS

De Phyſiologia.

De Origine Medicinæ, Auctoribus, Sectis, Partibus Definitione, Subiecto Prolegomena.

QVI primò ex philoſophia ad Medicinam iter parant, Inſtitutionibus quibuſdam opus habent, quibus rectà ad artem dirigantur: alioqui enim errabũdi huc illuc vagantur ſine ſcopo. Itaque operæ prætium me facturum confido, ſi ea tyronibus tradiderim, quibus veluti in artis limine inſtructi vaſtum eius campum peragrare poſſint. Et primò quidem ea tradam, quæ ſicuti cognitu neceſſaria ſunt, ita ad capita referri commodè non poſſunt, vt Medicinæ Origo, Auctores, Partes, Sectæ, Definitio, Subiectum, cetera

Qui ergo natam apud Aegyptios putant

lere cæpit, cenſetur Acron Agrigentinus aſſeclæ Crito, Lycus, Menodotus, Philinus, Eraclides, Serapion, Theodas, Philiſtion, Glaucius, vtriq; Apollonij, Theodorus, ceteri non pauci tum olim, tum ætate noſtra, quorum plerique philoſophiæ & omnis planè litteraturæ expertes imponunt potius ægræ plebeculæ, quàm medeantur. Cenſebant autem omnes ſola experientia in curandis morbis opus eſſe, poſthabita eorum cauſa, neglectaq; ægri natura, temperamento, ætate, conſuetudine, ceteriſque omnibus, quæ a Dogmaticis maximi fieri ſolent.

Empiricam ſequuta eſt Rationalis ſeu Dogmatica. cum enim homines ſolis experimentis non contenti, morborum cauſas explorare cæperunt, Rationalem ſiue Dogmaticam ſectam conſtituerunt. Huius auctor & princeps eſt Hippocrates: aſſeclæ infiniti propemodum, pręcipui ac nobiles Eraſiſtratus Ariſtotelis nepos, Erophilus, Diocles, Protagoras, Aſclepiades, Alexander, Paulus, Aetius, Arabes ferè omnes, omneſque penè Latini. Hæc ſecta viguit quadringentos circiter annos, ab Hippocrate nimirum ad C. Iulij Cæſaris perpetuam dictaturam: quo tempore Temiſon huic ſectæ acre bellum indixit. Sed non multò poſt, Antonino Pio ac Seuero, ſi Galeno credimus, dominante (qua quidem in re vix credendum puto, nam etſi Galenus lib. de Typis cap. 1. dicat,

Seuerum Antonino in imperio ſucceſſiſſe, *qui ſeipſum mutato nomine Antoninum vocarit*, tamen non Seuerus,ſed Verus ſucceſſit Antonino, mutatoque nomine Antoninus dictus eſt. Seuerus autem multo poſt tempore ſucceſſit, mortuo nimirum Galeno, vide Iul. Capit. Victorem, Eutropiũ lib. 8. Herodianum lib. 1. ceteros) dominante, inquam, Antonio Pio, & Marco Aurelio Antonino extitit Galenus, qui eam ſectam reſtituit, non quidem collapſam, ſed vitium penè facientem. Cenſent hi experientia quidem opus eſſe in medicina facienda,ſed rationem quoque maximo eſſe emolumento. ergo experiméto rationeq; inſtructi Dogmatici morborum cauſas inueſtigant, corporis naturam, medicamentorum facultates, ceteraque ab Empiticis neglecta.

Poſt Rationalem exorta eſt Methodica, cuius princeps fuit Temiſon Laodiceus Syrus: ſectatores Teſſalus Trallianus, Mneſeas, Dionyſius, Proclus, Antipater; item Olympiacus, Mileſius, Menemachus Aphrodiſienſis, Soranus Efeſius, Leonides Alexandrinus, Apameus Syrus, Archigenes, alij. Hi cenſebant in omnibus morbis duo ſemper coire, Laxum & Strictum, quę communitates ab eis dicebantur, indeque remedia petebant, laxis quidem ſtringentia, ſtrictis verò laxantia: ſeq; ſex omnino menſibus vniuerſam artem medicam tradituros pollicebantur, ſignis cauſiſque

mor-

morborum penitus neglectis. Methodicos ſeſe numinarunt, vt pulchro ac ſpecioſo nomine ſuam hæreſim decorarent.

Demùm patruum noſtrorum ætate, peruulgata eſt ſecta Spagyrica ſeu Chymica: quæ duplex videtur eſſe, vna quæ vetera rerum principia demoliens noua, cõſtruit, *Salem*, nempe, *Sulphur*, *Mercuriũ*: iuxta quæ morbi cauſas, vireſque medicamenti inueſtigat, & adhibet omniaque illis accepta refert: Altera verò nihil veteris philoſophiæ ac medicinæ innouans, in medicamentorum tantùm depuratione verſatur, eaque exhibet aut vi efficaciora, aut mole minora, aut guſtu ſuauiora. Illius auctor eſt Theophraſtus Paracelſus, aſſeclæ ij omnes, quos veteris philoſophiæ medicinęque pertæſum fuit, hoc eſt, quos pænituit diutius ſapere. Nata igitur fuit ineunte ſuperiori ſęculo. Alterius verò natale longè antiquius eſt, vt probauimus cap. 16. *Exercitat. de Sero Lactis:* hæc vt antiquitate, ita vſu & vtilitate eam longè antecellit. Sanè cum Hippocratis Galenique principijs ac methodo nititur (nam interdum Empiricorũ turba ea abutitur) ſummè laudanda eſt, ac maximè amplectẽda.

Definitur autem medicina multipliciter, iuxta multiplicem definientis intẽtionem. nam Hippoc. lib. de Flat. reſpiciens operationes medicinæ dixit *Medicina eſt appoſitio & detractio; appoſitio quidem eorum quæ deſi-*

ciunt, detractio verò eorum quæ abundant. Galenus reſpiciens finẽ dixit ad Traſybolũ *Eſt ars ægrorum curatrix & ſanorũ conſeruatrix.* Herophilus partes animaduertẽs dixit *Medicina eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum.* Auicenna demum conſiderans rationem eius formalem, ſubiectum munus, ac finem dixit, *Medicina eſt ſcientia, qua humani corporis diſpoſitiones noſcũtur, vt ſanum eſt, vel vt a ſanitate recedit, vt habita ſanitas conſeruetur, vel amiſſa reſtituatur.*

Diuiſiones etiam variæ ſunt: celebriores in Conſeruatiuam & Curatiuam; in Theoricam & Practicã; in Res naturales, Nonnaturales & Præter naturam; in Pharmaceuticam, Chirurgicã, & Diæteticam. Sed hæ minùs abſolutæ ſunt: illa omnium optima, qua partitur in Phyſiologiã, Pathologiam & Therapeuticã. Duę adhuc addi ſolent partes ὑγιεινὴ, quę de tuenda ſanitate, & σημειωτικὴ, quæ de ſignis agit: tamen illa ad therapeuticã commodè referri poteſt, hæc ad pathologiam. & verò ſi ſanitatem amiſſam therapeutica reſtituimus, cur præſentem non tuemur eadem? & ſi morborũ cauſas pathologia comprǽhendimus, cur non etiam eorumdem ſigna? Subiectum verò medicinæ apertè eſt corpus humanum ſanitatis capax: nam circa hoc medicina per ſe verſatur: circa cetera verò huius gratia. Finis eſt ſanitas vel conſeruanda vel reſtituenda.

SE-

SECTIO PRIMA
De Partibus Corporis Similaribus.

TRipartitæ ſunt noſtrę Inſtitutiones: & in ptimo quidem libro in Phyſiologia verſabimur, hoc eſt, corpus humanum extime intimeq; explorabimus: omnes eius partes, facultates omnes, & quidquid ad perfectam eius ſcientiam ſpectat, indagabimus. In altero Pathologiæ ſcientiam, quàm fieri poteſt accuratè, trademus, morbos nimirum omnes, omniaq; ſymptomata, cauſas eorum omnes, atque ſigna trademus. In tertio demum Therapeuticam, hoc eſt, medendi methodum curandique morbos rationem oſtendemus.

Vt ergo primi libri conſilium exploratum ſit, quis nam ſeruetur ordo, prænoſcendum. Totus in corporis humani partibus cognoſcendis, explorandiſque eius facultatibus verſatur. illud quidem non anatomicè (res enim eſſet præſtatu laborioſa, cognitu tyroni difficilis, & a ſcopo, cui collimamus, aliena) ſed rudiori quodam modo, tyronibus ſatis accomodato, ſatis vtili. In duas eum Sectiones partiti

De Partibus Similaribus Spermaticis
Cap. I.

SImilares partes *Protogonæ* a Platone dictæ, quòd ordine generationis compoſitas præcedant; ab Anaxagora *Omiomeræ*, quòd vnam eandemque ſubſtantiam habeant; ab Ariſtotele *Aſinthetæ*, quòd ſine compoſitione ſint; a Galeno *Elementa*, quòd ex his organicę & vniuerſum corpus conſtruatur; ab Hippocrate *Iſchondæ*, id eſt, continentia, quòd contineant cetera omnia, ex quibus conſtat corpus humanū; definiuntur a Galeno, *Quæ in partes ſpecie diuerſas diuidi non poſſunt.* Sunt numero vndecim, cutis, adeps, membrana, caro, fibra, ligamentum, cartilago, os, vena arteria, neruus. Cum verò aliæ ex ſemine cōſtent, ex ſanguine aliæ, aliæ ex ambobus; de illis in hoc capite agemus, & deinceps ordine de alijs.

Spermaticæ igitur partes, ex ſpermate, ſemine ve genitæ, ſunt numero ferè octo, os, cartilago, ligamentum, fibra, ſeu villus, membrana, neruus, arteria, vena. Hæ omnes partes licet ex eodem ſemine conſtent, tamen diuerſæ ſunt inter ſeſe, diuer-

ſitatis cauſa ex etherogeneis ſeminis partibus orta. Nam ex ſeminis parte, concretioni magis apta; efformata fuerunt oſſa; ex parte magis apta tenſioni membranæ, venæ, arteriæque natæ ſunt: ex pinguiori, cartilago; ex molliori neruus, ex duriori ligamentum, ex alijs aliæ haud abſimili ratione.

Oſſa igitur ſunt partes corporis ſimilares, omnium duriſſimæ, ſicciſſimæ, frigidiſſimæ ex terreſtriori ſanguinis parte genitæ a vi formatrice ad ſtabilitatem corporis, robur, ac rectitudinem. nam vt eſt apud Hippocratem lib. de Oſſ. Natura 17. *Oſſa rectitudinem, ſtabilitatem & ſpeciem corpori præbent*.

Cartilago eſt veluti imperfectum os, non adhuc exſiccatum duratumque, ſed tenerum, ac molle. nam oſſa ferè omnia principiò videntur cartilaginea. ergo gignitur ex frigida & ſicca ſeminis portione, caloris vi duriuſcula reddita, vt varietati motuum ac ſecuritati ſeruiat.

Membrana eſt veluti quædam tenuiſſima pellicula ex frigida, ſicca, lenta, ac ductili ſeminis parte genita: ideòque denſa, lata, tenuis, ſenſus tactus organũ, partium ſubiectarum tegmen, vinculum ac terminus, nam & tuetur ſubiectas ſibi partes, & mutuo eas vincit colligatque in muſculos atq; adeò veluti termino circumſcribit ac finit. Membranarum aliæ ſunt veræ mẽbranæ, aliæ corpora mẽbranoſa; illæ ſunt cerebri me-

menignes, peritonæum, pleura, perioſtia, ceteræque plurimæ. Hæ verò ventriculus, veſica, ciſta fellis, vterus, inteſtina, cetera.

Fibra ſeu villi ſunt quadam fila alba, ſolida, ex ſeminis parte ſicca frigidaque nata, & per omnes corporis partes, ad motum præcipuè edendum propagata. nam ſiue naturalem motum ſpectes, vt attractionem, expulſionemque; ſiue vitalem cordis & arteriarum; ſiue demum animalem muſculorum; a fibris fieri omnes intelliges. Et animalis quidem motus deficit, muſculi fibris tranſuerſè reciſis: deficit naturalis, læſis ventriculi fibris, ſtomachi, inteſtinorũ: demum cordis & arteriarum fibris vitiatis, eorum motus apertè læditur.

Ligamentum quid ſit, vox ipſa declarat. eſt enim quod ligat vincitq; oſſa, & artus. *pars eſt ſimilaris mediam quandam inter cartilaginem & neruum ſortita conditionem, ad colligandos, continendos, tegendoſque muſculos fabrefacta.* Mediam quidem conditionem adeptum eſt, quia neruo durius eſt, vt ne in motibus frangatur: cartilagine mollius, vt muſculis oſſa mouentibus facilè obſequatur. Carent ferè omnia omni ſenſu, cum neruos, paucis exceptis, non recipiant.

Neruus eſt ſpermatica pars & quadam veluti caua corda e cerebro ſpinalique medulla profecta in omne corpus, vt ſpiritus per eam & vis animalis vndequaque effundatur. Ex du-

plici conſtat ſubſtantia, interiori ſcilicet medulloſa cerebri ſubſtantiæ ſimillima, per quam ſpiritus fertur: & exteriori membranea, qua continetur illa ſubſtantia per ſe mollis, ne effluat, ac diſſipetur. Similaris pars eſt, ſenſu iudice (nam reuera compoſita eſt ex pluribus partibus) quem ſequuntur medici, quippe *Artifices craſſiuſculi*, vt loquitur Scaliger. de his plura dicenda membro 2. cap. 1. ſect. 2.

Arteria eſt fiſtula quædam ductuſque per quem tenuior ſanguis ac ſpiritibus affluens, e corde in omnes corporis partes deducitur. nam arteria ſpiritum, in ſiniſtro cordis ventriculo tanquam in officina elaboratum, haurit, & vndequaque deducit; ac proinde influentem calorem vna cum facultate vitali omni corpori impertitur. Perenni diaſtoles & ſyſtoles motu agitur, vt illo quidem externum aërem, quo temperentur ac nutriantur ſpiritus vitales, attrahat; hoc verò, vt fulgines, e ſiniſtro cordis ventriculo, caloris foco & ſpirituum officina exhalantes, abſtergat, foraſq; euomat. Plura de arterijs neque hìc neque alibi dicenda, quia non vt venæ tyronibus neceſſaria.

Vena arteriæ ſimillima eſt, & vt illa ſpiritum ſic ſanguinem hæc continet. proficiſcitur ex hepate in omne corpus ſanguinem deferens & naturalem facultatem. De venis autem pluribus & oportuniùs dicemus Sect. 2. cap. 3. memb. 4. nam harum

co-

cognitio magis quàm arteriarum tyronibus conducit.

Hactenus ſimilares omnes partes ex ſpermate oriundæ, nunc ſimilares ex ſanguine eadem, qua ſuperiores, breuitate.

De Partibus Similaribus Sanguineis Cap. 2.

SAnguineæ corporis partes, hoc eſt, ex ſanguine genitæ, ſunt numero duæ, caro, & adeps.

Caro quid ſit, nemo eſt, qui rudi ſaltem craſſaque cognitione neſciat. *eſt mollis rubicundaque pars ex ſanguine mediocriter exſiccato parta*. huiuſmodi autem eſt caro muſculorum, gingiuarum, & penis glandis. Sunt etiam quædam aliæ ſubſtantiæ carni ſimillimæ, ſed reuera carnes nō ſunt, ſed potius parenchymata, vt pulmo, hepar lien, renes.

Adeps pinguior eſt ac magis aërea ſanguinis pars, quæ ex tenuibus vaſorum tunicis roris inſtar exudans, incidit in frigidas partes & concreſcit. niſi mauis dicere eſſe ſuperuacaneum alimentum, quod cum a calore in partium ſubſtantiam commutari non poſſit, in pinguedinem vertitur.

De

De Parte Neutra, ſeu Mixta Cap. 3.

C*Vtis*, vt Hippocratis verbis vtar, cum *ſit* veluti *omnium partium colligatio* neceſſario ex ambobus, ſanguine ſcilicet & ſemine vt conſtaret neceſſe erat. cum enim ſanguineas omnes, ac ſpermaticas ſimul liget, vniat, & quaſi amicè nectat, conſentaneum erat, vt ex vtrarumque principijs conſtaret. *Ex ſanguine igitur & ſemine genita, membrana eſt craſſa, ampla, ductilis, mediocri exactoq; temperamento prædita, externo tactui ſeruit*. Eſt & cuticula, quæ tenuiſſima quædam membranula eſt, & cutis veluti ſuperficies, quam in combuſtis videmus in bullas attolli.

De Elementis Cap. 4.

HActenus ſimilarium omniũ partium ſtructura, munus, ac natura: nunc ſequitur vt de earum primis principijs nonnulla addamus, vt exactam de eis ſciẽtiam adipiſcamur. Et quamuis ſimplices & incompoſitæ partes dicantur, tamen reuera

com-

compoſitę ſunt ex quatuor humoribus immediatè, mediatè verò ex quatuor elementis, ideò iure optimo de ambobus ſubijcienda tractatio eſt, & quia earum omnium natura, vis, & perfecta conſtitutio pendet ex elementorum, humorum ve temperamento; ideò vltimo loco addenda eſt de temperamentis indagatio, & ita quæcumque ſpectant ad abſolutam ſimilarium partium ſcientiam tractata a nobis erunt, breuiter, quia epitomen conſtruimus. Elementa igitur ſunt prima corpora parteſque humani corporis, quæ in alia diuerſarum formarum corpora diuidi non poſſunt, ex quorum mixtione omnia fiunt, & in quæ reſoluũtur omnia, quę intereunt. Diſtant autem eleméta a principijs ex eo, quòd hæc neque ex ſe, neque ex alterutris oriantur: illa verò quod mutuo & afficiantur, & tranſmutentur, nemo enim eſt tam hebes & luſcioſus, qui non videat, aquam in aërem diſſolui & euaporare; aërem viciſſim in aquam cõcreſcere. Nemo tamen eſt, qui adeò perſpicax ingenio ſit, qui vel animo comprehendere poſſit, principiorum alterum in alterum migrare. Diſtant ergo elementa a principijs longiſſimo interuallo. Porrò autem plura eſſe elementa apertiſſimè conuincit Hippocrates lib. de Natura Humana, aureo, inquam, eo libro, vnde Ariſtoteles bonam hauſit ſuæ philoſophię partem, furtoq; ſubripuit: *Si vnum*

eſſet

eſſet homo inquit text. 2. *nunquam ſanè doleret . neque enim eſſet, vnde doleret, vnum exiſtens* . & tex. 4. *Neceſſe eſt generationem fieri non ab vno . quomodo enim vnũ exiſtens aliud quid generaret , ſi non alicui miſceretur ?* quæ quidem Hippocrates non ſolùm ad humores refert,ſed etiam ad elemẽta. Quod autem ſint omnino quatuor , ignem, aërem, aquam, terram, calidum, frigidum,humidum, ſiccum ab eo dicta, probat,quia neceſſe eſt in generatione quatuor hæc eſſe inuicem coniuncta ac temperata , alioqui non ſequitur generatio : *Si non calidum & frigidum & ſiccum & humidum moderatè & æqualiter inter ſe haberent , ſed alterum multò alterum præcelleret & fortius debiliore præſtaret , generatio fieri non poſſet* . Hæ omnes rationes maximi faciendę ſunt, & longè pluris, quàm Ariſtotelicæ .

Quomodò autem elementa humanum corpus cõponant, haud difficilè intellectu eſt : Ratum apud omnes exploratumque videtur , corpus e membris organicis conſtrui, organica ex plurimis ſimilaribus formari , ſimilares ex ſemine menſtruoq; ſanguine , vtrumque ex quatuor humoribus ; humores ex alimento , hoc ex elementis : Cum igitur ex elementis fiant alimenta,ex alimentis humores , ex humoribus partes ſimilares , ex ſimilaribus organicæ , ex organicis corpus humanum; ſequitur neceſſariò , vt hoc vi ordinis compoſitionis ex

ele-

elementis conflatũ ſit. Quinimò id ipſum elegantiſſimè oſtendit Framber. ex vltima eius reſolutione, cum omnia per interitum eò, vnde profecta ſunt, reuertantur. Anima corporis vinculis ſoluta, quicquid in corpore reliqui factum eſt, abit ſoluiturq; in elementa, ignem, aërem, aquã, terram: calor quidem euolat in ignem, ſpiritus maxima ex parte in aërem exhalant, humores effluunt in aquam; ſolidę partes putredine labefactæ temporis proceſſu humore, ſpiritu, caloreque exhauſtæ in cinerem rediguntur abeuntque in terram, vt magnus Hippocrates oſtendit libro de Natura Humana tex. 5. *Cum homo interit ſingula in ſuam naturam ſecedere neceſſe eſt, humidum nempe ad humidum, ſiccum ad ſiccũ calidum ad calidum, frigidum ad frigidum. Talis autem tum animantium tum aliarum omnium rerum eſt natura, oriunturq; ſimiliter omnia, & ſimiliter occidunt.*

Conſtat igitur ex Hippocratis ſententia ac ratiocinatione, ita ſeſe habere hominis interitum, vt per eum homo in ea omnia, ex quibus conflatus eſt, reſoluatur; in ignem, aërem, aquam, terram.

Iam verò cum elementa miſtionis gratia genita ſint, haud importunè me facturum putaui, ſi mixtionis rationem ob oculos vobis ponam. *Mixtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem*, noſtis ex Ariſtotele. qua verò ratione ea fiat, ex me cognoſcite:

ſcie: Alterari neceſſe eſt, mutuoque affici ea omnia, quæ miſcentur, calidum in frigidum agat oportet, humidum in ſiccum; & econtrario frigidum in calidum, quantùm vtriuſq; fert conditio, ſiccum in humidum. Alterna huiuſmodi actione & paſſione ita mutuò ſeſe temperant, vt contrariæ illæ qualitates, veluti inimicitia depoſita, amicè coeant in eodem miſto. Et non ſolùm qualitas qualitatē afficiens altera temperat alteram; ſed ſubſtantia etiam alterius alterius ſubſtantiæ ita miſcetur, vt ſeſe in eam penitus inſerat, mutuò complicentur, & firmiſſimo quodam nexu conſocientur.

Dum verò ita miſcentur afficiunturque, non ita aut afficiuntur aut miſcentur, vt vnumquodq; vel propriam naturam formamq; penitus exuat, vel ſinceram omnino retineat. hæbetatur enim & obſcuratur elementi forma præſtantioris miſti formæ aduentu: non ſecus ac ſolis acceſſu lumen lucernæ extenuatur & langueſcit. Itaque non tam ignis eſt in miſto, quàm, vt in Timæo loquitur Plato, igneum; non tam aër, quàm aëreum; aqueum, terreum. neque enim in corpore dici poteſt hic eſt ignis, hic aër, vt Gal. ait 1. de Elem. 5. ſed, vt ex Platone dixi, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

De

De Humoribus
Cap. 5.

SImilarium partium principia initiaque mediata quidem ſunt quatuor elementa, immediata verò ſunt humores primogenij; ſemen nimirũ & ſanguis menſtruus. ex his enim ſimilares omnes immediate conſtant. Cum igitur ſimilarium partium cauſa de elementis dictum a nobis ſit, reliquum eſt, vt de Humoribus agamus eorumdem gratia: quorum ſcientiam vt faciliùs aſſequamini, ſingillatim agam de omnibus humoribus quotquot ſunt in noſtro corpore. Quinquepartitos eſſe humores omnes, mihi videntur in Primogenios, Alimentares primarios, Alimentares ſecundarios, Excrementitios vtiles, Excrementitios inutiles. tot eſſe ſtatuo non quidem ex alicuius auctoris aut veteris aut recenſioris ſententia; ſed arbitratu meo ex rei natura profecto.

Primogenij ſunt, ex quibus corpus humanum, hoc eſt, partes ſimilares ſuo primordio conſtant, ſanguis nimirum & ſemen vtrumq;, viri & mulieris. ex his enim duobus in vtero receptis, ſimulque coniunctis, mutua quadam actione & paſſione alteratis efformantur a vi formatrice ſimi-

ſimilares partes, oſſa, nerui, cartilagines, membranæ, & aliæ. (vnde intelligere poteſtis, quàm oportunè *de Partibus Similaribus* agens, agam *de Humoribus*.) *Semen eſt alba ſpumoſaque ſubſtantia, e ſanguine oriunda, elaborataque in teſtibus, hominis gignendi cauſſa*. Etenim puriores ſanguinis partes, ſpirituque magis turgidæ e venis in teſtes effluunt tanquam in officinam, in qua elaborentur ita atque perficiantur, vt non ſolùm albedinem, ſpirituum vbertatem, ac proinde ſubſtātiam ſpumoſam induant, ſed etiā vim prolificam, mirabilem ac ferè diuinam, adipiſcantur. De ſemine hactenus. nam pluribus de eo ſanguineque agemus, cum de Hominis procreatione in capite de Virtute Naturali agendum erit.

Humores alimentares primarij, vnde primogenij ducunt originem, ſunt numero quatuor, Sanguis, Pituita, Bilis, Melancholia. Hi omnes ex chylo in hepate geniti per venas in omne corpus ducuntur. Etenim ingeſta alimenta in ſtomacho coquuntur in chylum, qui inde elapſus in inteſtina, perque meſaraicas venas in hepar irrepens noua coctione elaboratur in ſanguinem, hoc eſt, in ſanguineam maſſam ex quatuor illis humoribus cōflatam, bile, pituita, melancholia, & maiori veri perfectique ſanguinis portione, cuius gratia tota maſſa ſanguinis nomen ſibi vendicat. Hi verò humores e iecinore per venas

in omnes corporis partes tranſfuſi partes omnes nutriunt. Quarè ſatis appoſitè definiri poſſunt humores, *Humida quædam fluidaque ſubſtantia, ex alimentis chyloque genita, vt corporis partes alentur, exhauſtaque reficiantur.*

Iam verò ſanguis peculiariter dictus, hoc eſt, purior illa maſſæ ſanguinis portio eſt calido, humidoq; temperamento præditus, colore ruber, ſapore dulcis, tenuitate mediocris, aëri affinis, veri ſimilis, meridiei cognatus, pueritiæ adoleſcentiæque proprius.

Bilis alimentaris eſt tenuiſſima ſanguinis maſſæ portiuncula, igni proportione reſpondens nempe caliditatis, ſiccitatis, tenuitatis, atque, vt loquuntur, actiuitatis. Colore flaua eſt, ſapore amara, æſtate abundat, in regione calida ſiccaque, iuuenibus maximèque gracilibus neſcio amica vel inimica: quos enim corripit, iracundos reddit: vnde dictum eſt a Plauto *Bilem in naſum concire*, cum quis iram alicui concitat: reddit tamen ingenioſos, acutos, ſagaces ingenioque verſatiles, promptos, atq; faciles.

Pituita eſt humidior ac liquidior ſanguinis pars, frigida proinde humidaque, elemento aquæ reſpondens, alba ac dulcis, ex humidiori frigidioriq; alimento genita ad conſimiles partes alendas, vt cerebrum ceteraſq;: facilè migrat in perfectum ſangui-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

guinem; ſi perfectiùs a calore elaboretur; & vt aqua ignem, ſic pituita temperat compeſcitque bilem, vt ne illius feruore corpus extuet. Segnes homines reddit, pingues, hebetes, molles, ſomnelentos, ingenio tardos, iudicio ſtupidos, induſtria inertes, rebuſque agendis valdè ineptos.

Melancholia craſſior eſt ſanguinis portio, terræ non abſimilis, colore nigra, ſapore acida, temperaméto frigida & ſicca: proinde alendis oſſibus fibriſque a natura facta. Autumno viget, &]ætate iam iam occidéte. Cum verò craſſa ſit ac terreſtris calorem ac ſpiritus cohibet, ne euolent euaporentque. Itaque hic humor non ſolùm triſtitiæ obnoxios reddit homines, ſed conſtantes etiam atque ſeueros, cogitabundos, prudentes, ingenioſos. Hactenus alimentarij humores primarij.

Secundarij verò ſunt Ros, Gluten, & Cambium. Comparatum enim eſt a natura, vt ſanguis in hepate genitus, ductuſque per venas in omne corpus, alimétum partibus exhauſtis ſuppeditet: quod ita fieri omnes conſentiunt. Purior tenuiorque ſanguis ab exilibus venis effluit in vacua ſpatia, exudatque Roris inſtar. hic in his caueis tantiſper latens, Glutinis more partibus adhæreſcit: mox a vi formatrice in propriam partis ſubſtantiam commutatur. Humor ille qui ab exilibus venis excidit], Ros dicitur; cum mox paulatim partibus adhæ-

adhæreſcit, Gluten; cum demum vertitur in ſubſtantiam partis Cambium. Hi ſunt humores alimentares & Primarij & Secundarij. Iam verò

Excrementicij humores dicuntur, qui alendis partibus inepti ſunt, vt bilis in ciſta fellis condita; melancholia in liene, pituita in ſtomacho, capite, inteſtinis, ceteriſque partibus. non enim natura peculiarem pituitæ ſedem cōſtituit, ſed veluti innoxiam (licet nutritioni ineptam) per vniuerſum ferè corpus vagare permiſit. Hi humores etſi excrementicij ſint, & a natura in nutritione reſpuantur, ſunt tamen Vtiles, ad multoſque vſus a natura facti. Et bilis quidem flaua e propria veſica per venulas in inteſtina irrepens, excitat ſopitā ſegnemq; aluum. Melancholia & ipſa e liene per venas ad ſtomachum ducta cibi appetétiam facit. Pituita inteſtinis v.g. hærens præterfluentibus fæcibus leniorem viam ſternit: ſtomacho melancholię aciditatem, ſi fortè nimiam, temperat: alijs partibus alios præſtat vſus. Quod ſi pituita tenuior facta, ſanguini per venas ducendo vſui ſit, ſerum nominatur. natura enim prudens ac prouida, quò ſanguis per venas faciliùs duceretur, ſeroſum inſeruit humorem: qui eo functus officio ad renes ac veſicam repit, indeque ſtato tempore emingitur. Saporibus etiam diſtinguntur pituitę: nam vel nitri ſaporem refert, vt hæc ſeroſa; vel acida

eſt, quæ nimirum in ſtomacho gignitur aut ipſius, aut alimenti vitio; vel dulcis eſt, vel inſipida, vel ſalſa, quę bilis miſtione fit, vel demum eſt vitrea, quæ per ſummam caloris inopiam generatur in ſenibus, vt aiunt, capularibus. & hi ſunt vtiles etſi excrementicij humores.

Inutiles verò noxijq; ſunt quampluṙimi. & bilis quidem eſt Pallida, Vitellina, Atra; Porracea, Aeruginoſa, Iſatodes. Tres priores in hepate veniſue generantur ex flaua naturalique bile. & Pallida quidem gignitur ſeroſi humoris miſtione: diluta enim flaua bilis admiſto ſero palleſcit. Vitellina fit, cum eadem flaua bilis magis coquitur. tunc enim & colore intenditur, & tenuitate poſita craſſeſcit, redditurque vitello oui crudi craſſitie & colore ſimilis. Atra verò euadit maximo calore exuſta ac torrefacta: vnde fit, vt non ſolùm flauum colorem exuat, tenuitatem amittat, ſed etiam veluti propriam naturam exuens in aliam migret ſpeciem ac naturã. Porracea verò, Aeruginoſa & Iſatodes ferè in ſtomacho generantur aut alimenti vitio, aut ſtomachi. Porracea quidem ex alimentis corruptis antequam chyli formã induant; ita dicta, quòd porri colorẽ referat. Aeruginoſa, quòd æruginis colore ſimilis ſit a nimio calore genita. Iſatodes ceruleo colore prædita ex æruginoſa magis aduſta generatur. Ceterùm illud eſt animaduer-

ten-

tendum, poſteriores hoſce humores gigni plerumque quidem, vt diximus, in ſtomacho; aliquando tamen etiam in hepate. nam Aeruginoſa non ſolùm naſcitur ex corruptis in ſtomacho edulijs, ſed etiam ex miſtione vitellinæ. Iſatodes cum ex æruginoſa magis magiſque aduſta naſcatur, in iecinore potius, quàm in ventriculo naſci veriſimile eſt. Porracea verò in ſtomacho ſolùm gigni videtur. ita cenſent claſſici auctores, a quibus diſſentire in præſentia non libet.

Pituita etiam non ſolùm excrementitia, ſed inutilis etiam in corpore reperitur, quę nimirum vel e naribus emungitur, vel expuitur e palato, excreatur e faucibus, extuſſitur e pectore, e ſtomacho euomitur.

Melancholia inutilis eſt, quæ nimium adaucta aut obſtructiones in venis ac viſceribus, aut ſcirrhos parere ſolet: quæ non ſolùm excrementitia inutilis, ſed perniciosa etiam cenſetur. Tot ſunt humores Primogenij, Alimentares primarij, Alimentares ſecundarij, Excremēticij vtiles, Excrementicij inutiles. nunc verò agendū

De Temperamentis
Cap. 6.

Temperamentum, *κράσις* a Græcis dictum, elementorum, humorumque

ſequitur quæſtionem. Cum elementa ita inter ſeſe miſcentur, ita vnius portio alterius portioni reſpondet, vt alter alteri ſit æquale aut materiæ quantitate, aut viribus, naſcitur Temperamentum, hoc eſt *Proportio ac ſymmetria qualitatum elementorum, ſingulis quibuſque partibus ad actiones obeundas neceſſaria.* eſt quidē *proportio Qualitatum,* quia etſi non qualitates modò, ſed ſubſtantiæ quoq; elementorum miſceantur; tamen ſubſtantiæ communio Mixtio propriè dicitur; qualitatum verò ſocietas Temperamentum.

Ceterùm animaduertendum eſt (quod ſanè haud animaduerſum video) hoc temperamentum eſſe quidem hominis, non tamen vt homo eſt, ſed vt corpus naturale. Ex permiſtione enim elementorum, ex qualitatum proportione naſcitur in mixto calidum, vel frigidū temperamentum; humidum, aut ſiccum: naſcitur & in lactuca frigidum, in abſinthio calidum, humidum in malua, ſiccum in chalamento, non minus quàm in neruo frigidum, in oſſe ſiccum, in carne humidum. Itaque hoc temperamentum, ex qualitate elementorum oriundum, æquè commune eſt naturali corpori & homini, vt homo eſt. Proprium verò ac peculiare hominis temperamentum eſt ſanguineum, bilioſum, pituitoſum, melancholicum. Quemadmodum enim corporis naturalis immediata principia ſunt

ſunt elementa; ita propria hominis initia ſunt 4. humores. & ſicuti in naturali corpore temperamentum naſcitur ex certa elementorum & qualitatum parte ac miſtione; ita in animali homineque temperamentum ſequitur ex humorum peculiari quadam definitaque portione. Ergo ſi in prima hominis cōſtitutione bilis abundet, hoc eſt, ſi duo illa principia, ſemen & ſanguis menſtruus bile magis quàm ceteris humoribus ſaturata ſint, biliosum in homine inſeritur temperamentum: ſi verò abundet pituita pituitoſum, ſanguineum ſi ſanguinis, melancholicum ſi melancholia. Itaque temperamentum ſequitur variam proportionem humorum, hominem primò conſtituentium. Poſſumus ergò definire temperamentum hominis *Proportio quadam ac ſymmetria quattuor humorum à corpus humanum in eius primordio conſtituentium, ad hoc vt anima exercere poſſit in corpore actiones omnes naturales, vitales, animales.*

Dixi *quattuor humorum*, quia propria hominis principia ſunt humores. nam etſi immediata proximaque ſemen & ſanguis habeantur; quia tamen horū natura ac vis pendet ab humoribus, vtpote quæ ab ijs oriunda ſint eorumq; naturam redoleant, proptereà ex varia humorum portione ac vi hominis temperamentum conſtituitur.

Dixi *Corpus humanum in primordio eius conſtituentium*, quia inſitum corpori natu-

taleque temperamentum præcedit humorum generationem: nempe prius generantur omnes, quotquot ſunt, corporis partes, quàm humores gignantur; prius corpus abſoluitur perficiturque, quàm hepar ſanguinem gignat. Ergo ante quàm iecur humores pariat, iam omnium partium nedum ipſius hepatis temperamentum conſtitutum eſt. Illud verò animaduertendũ, humores generari poſtmodum ſimiles illis, ex quibus partes conſtitutæ ſunt: ſiue in corpore faciliùs gigni & augeſcere humores illos, qui in primordio generationis magis viguerunt. Quarè ſi partes corporis, exempli cauſa, iecur ex bilioſis principijs genitus ſit, nempe ex bilioſo ſanguine ac ſemine, ad bilem gignendã magis procliuis erit: & ita bilioſum temperamentum bilem ſibi creat. pituitoſum pituitam, &c.

Dixi *Ad hoc vt anima exercere poſſit actiones, &c.* quia ex perfectis organis conſtructum eſſe corpus neceſſe eſt, non ſolùm vt anima corpori inſeratur; ſed etiam vt commodè edere poſſit operationes: niſi enim anima benè conſtitutum nacta ſit inſtrumentum, operare nequit. benè autem conſtitutum eſt, cum benè temperatum.

Iam verò temperamenta decem eſſe profiteor: quattuor ſimplicia, Calidum, Frigidum, Humidum, Siccum. Quattuor compoſita, Calidum humidum, Calidum ſiccum, Frigidum humidũ, Frigidum ſiccũ.

Sæpe

Sæpe enim accidit, vt vna ſolùm humoris qualitas vigeat, calor, vel frigus, humor, vel ſiccitas. vnde calidum, frigidumue, humidum aut ſiccum naſcitur temperamentum. Aliquando duæ magis conſpicuę ſunt, calor & humor; calor & ſiccitas; frigus & humor; frigus & ſiccitas: vnde calidum humidumq; temperamentum gignitur, aut calidum & ſiccum; frigidum & humidum, vel frigidum & ſiccum. & ſic octo cõſtituuntur corporis temperamẽta.

His verò nonum accedit, qui *εὔκρατον* Græcis dicitur, hoc eſt, abſolutum atque perfectum, *Ad pondus* a barbaris dictum. Hoc animo potius quàm reipſa reperies, vt ait Heurnius ex Galeno, nempe quia a perfecto abſolutoque temperamento ne tranſuerſum quidẽ vnguẽ recedit. Animo tamen compræhenditur huiuſmodi temperamentum, vt medici regulam habeant, ad quam tanquã ad perfectum & abſolutum cetera temperamenta referant: ſitq; veluti Polycleti ſtatua Aſtragalizontes, ad cuius exemplum quò quiſque propiùs accedebat, eò excellentiùs ſcalpere cenſebatur: ſic temperamenta quò propiùs ad *εὔκρατον* accedunt, eò perfectiora habentur: quò longiùs recedunt, eò imperfectiora.

Eſt demum decimum temperamentum, *Ad iuſtitiam*, quod vnicuique ſpeciei & indiuiduo in naturali ac perfecta conditione

conſtituto debetur. non enim in hoc temperamento graduum æqualitas ſpectatur, ſed conditio illa ſpeciei propria: quam cum quis aſſequitur, perfectè temperatum cenſetur, temperamento nimirum ad iuſtitiam. Oſſa v.g. dicuntur ad iuſtitiam temperata, non quæ adepta ſunt æqualitatem in qualitatum gradu, ſed quæ talem mediocritatem, quæ generi ſuo conueniat: ſiccitatem nimirum & frigus oſſibus proportionatum. ſic etiam caro, neruus, cartilago, cęteraque. Et hæc dixerim *de Partibus Similaribus*.

SE-

SECTIO SECVNDA

De Partibus Organicis.

SImilarium partiũ natura, quantùm Inſtitutionum, veſtrique tyrocinij ratio poſtulat, iam patefacta, Diſsimilarium naturam perſcrutari debemus. Partes igitur diſſimilares ὀργανικαὶ, & ἀνομοιομερεῖς Græcis dictæ, *ſunt quæ non ex partibus eiuſdem naturæ, ſed ſpecie differentibus conſtant*. Appoſitè, mea quidem ſententia, diuidi poſſunt in tres claſſes, in Animales, Vitales, Naturales, ideſt, in organa, inſtrumentaque animalis, vitalis, naturaliſque facultatis. Horum autem quælibet in Principem & ſeruientem, hoc eſt, in eas, quæ regunt gubernantque, & in eas, quæ gubernantibus ſeruiunt & ancillantur.

Princeps organum virtutis ſeu facultatis Animalis eſt Cerebrum: organa verò huic ſeruientia bipartita ſunt, in ea quæ ſenſui, & in ea quæ motui ancillantur. & ad ſenſum quidem Oculi, Aures, Nares, Lingua, Cutis. Ad motũ verò Muſculi. Ad vtrumque Nerui. Ergo hæc ſecunda ſectio in tria Capita diſtributa eſt. Primum caput organa, quæ ad virtutem animalem ſpe-

ctant, inueſtigat: ſecundum quæ ad vitalem: tertium quæ ad naturalem. Singula verò capita in plurima membra diſtributa ſunt: primum membrum Quæſtionem, ſcientiamque de Cerebro, deque principibus eius facultatibus compræhendit. Secundum de Oculis ac proinde de viſione. Tertium de Auribus & auditu. Quartum, de Naribus & olfactu. Quintum de Lingua & guſtatu. Sextum de Cuti & tactu. Septimum de Muſculis & motu. Octauum de Neruis: imò verò ſecundo membro de Neruis agendum, tum quia immediatè e cerebro prodeunt, tum quia natura præcedunt omnia & ſenſuum & motus inſtrumenta. Et hac ratione quidquid ad animalis facultatis ſcientiam, quidquid ad principes omnes internos ſēſus, ad omnes externos, motumque pertinet, quiſque ſibi comparabit.

Iam verò eodem ordine, facilique ac perſpicua methodo de Organis facultatis vitalis agemus. Hæc autem cum vel primaria ſint, vel ſeruientia; in primo membre agemus de Principe id eſt Corde, eiuſque vi & facultate: in alijs de ſeruientibus. Hæ duplicis ſunt generis: vel enim ſeruiunt reſpirationi, vel pulſui. nam cor æget vtroque, reſpiratione quidem, vt eius temperetur calor ab externo aëre per inſpirationem interiùs attracto; pulſu verò vt expellantur fuligines in æſtuante corde

ge-

genitæ. In ſecundo igitur membro agemus de partibus organiſque attrahendo aëri accomodatis, vt de Larynge, Aſpera arteria, pulmone, muſculis thoracis. In tertio membro agendum nobis erit de Arterijs, cordis neceſſarijs inſtrumentis ad euomendas fuligines &c.

In vltimo huius ſectionis capite agemus de Organis virtutis Naturalis: quæ cum ſit Altrix, Autrix, & Generatrix; primo de Altrice, & Auctrice, deinde de Generatrice agendum. Et altricis quidem inſtrumenta vel primaria ſunt, vel ſeruientia; in primo membro Primarium tractabitur, nempe Iecur, in alijs famulantia: quæ cũ vel præparantia ſint, vel expurgantia, vel diſtribuentia alimẽtum; ideò in ſecundo membro agemus de Præparantibus, nempe de Ore & ſtomacho, in tertio de Expurgantibus, hoc eſt, de Inteſtinis, quæ chyli fæces expurgant; de Ciſta fellis, quæ ſanguinis biliosum excrementum; de Liene qui melancholicum; de Emulgentibus, Renibus, & Veſica, quæ ſeroſum excremẽtum emundant. In quatro de Diſtribuentibus, i. venis. & ita Altricis ſeu nutritiuæ facultatis, & ſimul etiam Auctricis, ſcientiam vnuſquiſque adeptus erit. Iam verò quod facit ad Generandi vim, quæ tertia eſt inter naturales facultates; hæc quoque inſtrumenta habet & primaria & famulãtia. Illa ſunt Teſtes & Vterus: hæc verò vaſa

ſpermatica , penis &c. itaque in quinto membro de teſtibus ac ſemine agendum, item de Vtero & ſanguine menſtruo : in ſexto de Pene ceteriſq; inſtrumentis generationi ſeruientibus: & ita vniuerſa de Generatione abſoluetur quæſtio.

De Cerebro
Cap. 1.

TAnta eſt cerebri præſtantia, vt non ſolùm ceteras omnes corporis partes dignitate præſtet, ſed etiã neſcio quid diuinitatis habere videatur. Sanè Homerus οὐρανὸν id appellat: & meo quidem iudicio, non iniuriâ, cum ſicuti cælum domicilium eſt beatarum mentiũ, ita cerebrum rationis ſedes, qua proximè ad Deum accedimus. Eius nomine intelligimus, medulosam illam ſubſtantiam, quæ intra cranium continetur: Rotunda præditum eſt figura, quia hęc omnium perfectiſſima eſt, duabus tegitur membranis, & obuallatur duriſſimo cranio , vt externas propulſet iniurias. ſubſtantia præditum eſt molli, alba ; & vt diximus, medullari, ex puriſſima nempe ſeminis parte genita. Mole Ingens eſt, & omnium animalium magnitudine præſtat, nimirum, vt intelligamus ad ratiocinandum a natura factum eſſe; non

ad

ad brutorũ munia obeunda; Situm eſt in editiſſimo corporis loco, vt oculis cõmodius vti poſſet, tanquam exploratoribus, vtque appareat eum eſſe veluti regem ceterorum membrorum, quibus quaſi in regia, ac ſuprema corporis parte ſedens, imperet. *Eſt igitur cerebrum facultatum animalium, hoc eſt, principum ſenſitiuarum, & motiuarum omnium ſedes, animalium ſpirituum officina, ac ſeminarium, & neruorum, principium;* Quod cum ita ſit, peroportunè me facturum puto, ſi horum omnium facultatum rudimento aliquo veſtrum informem animum. Cum verò facultates principes triplices ſint, in primo, huius capitis membro de hiſce omnibus agemus, hoc eſt

De Imaginatione, Ratiocinatione, & memoria Membrum I.

IMaginatio φανταστικὴ Græcis dicta, eſt illa animi facultas, qua comprehendit obiectas ſibi rerum imagines a ſenſibus externis. ſic enim, cum facultas, & ſpiritus in neruos diffuſi, hauriunt ab externorum ſenſuum inſtrumẽtis impreſſas ab obiecto imagines, cerebroque deferunt. Vis enim illa cerebri cognoſcit quidem ſpecies, ideamque rermu, nihil tamen affirmat, nihil

negat, ſed quales ſibi a ſenſibus delatas accepit, iudicio ac rationi examinãdas committit: circa quas verſatus intellectus, ait, ac negat ſuo arbitratu. Iam verò hæ ambæ, imaginatio ſcilicet, & ratiocinatio, eas omnes ſpecies concredere ſolent Memoriæ, fideliſſimo ſpecierum cuſtodi, vt cum libet, inde repetere, & depromere poſſint, tanquam e ditiſſimo hærario. Horum omnium mirabilis planè vis eſt. Imaginatio ea præſtat, quæ natura ipſa admiratur ac ſtupet. cum intenditur figiturque embryoni, longo ſatis interuallo diſſito, imprimit alieniſſima; tenelli corporis ſtructuram ſpeciemque deformat, mutilat membra, numerum auget, mutat ſitum, colorem obducit naturali diſſimillimum. Hęc (vt eleganter deſcribit Barlęus) licet omnes interni externiq; ſenſus ocientur, non tamen feriatur: ſomnio videt omnia, intelligit omnia; etiam ea, quæ non poſſidemus, per imaginationem quandoq; cum magna animi oblectatione adipiſcimur. ditiſſimi per eam euadimus, etiam ſi maximè egeamus: Reges ſumus, etiam ſi planè ſeruiamus. quod adeò verum eſſe, imaginatio nobis perſuadet, vt & ſuauiſſimè eis oblectemur, & ſuccenſeamus, cum eiuſmodi per imaginationem concepta, futilia eſſe intelligimus. vnde qui medicorum opera cognouit ſe regem non eſſe, *Perdidiſtis, inquit, non ſeruaſtis amici*: adeò

ni-

nimirum ea imaginatione delectabatur. Tam firmè quandoque hæret, vt nulla poſſit ratione auelli; tam valet polletque fixa, vt quodlibet animo ac rationi perſuadere audeat: Cuidam ſe naſu habere pedalem atque cubitalem perſuaſit; alio vitreum habere caput, alio clunes vitreas. Columbam eſſe alio, alio murem, dolium, cartaceum; imò verò noui, qui imaginabatur ſe dæmonem eſſe, alium qui Deum, alium qui Imperatorem, alium qui Pontificem Maximum. Noui & alium, qui ſpinoſo & aculeato nodo gulam præmi atq; intercludi vociferabat, ſeque proptereà ne tantillum quidem ingerere poſſe, vel iuratus affirmabat, & tamen Cappuccino habitu ſe Deo, ac D. Franciſco multos iam annos addixerat: quem certè dolo curauimus. nam inter vomendum ab helleboro exhibito, in amphoram humores vomitione reiectos excipientem, iniecimus clam, Cappucinoq; inſcio, nodum prægrandem aculeis plenum, & ad id paratum. Ille viſo nodo, nobis acclamantibus, manus ad cælum tollit, Deoqne immortales gratias egit, quòd tandem ab immani morbo, dæmonibuſque euaſerit. Manibus prætereà gulam & œſophagum contrectare cæpit, atque certiùs explorare, num quidpiam reliqui factum fuerit, identidem deglutire pituitam, panem, aliaque, quibus certior fieret de abacto iam malo dęmone, deque

nodo

nodo aculeato reiecto. Imaginationis igitur magna vis eſt, ac planè mirabilis.

Neque minori admiratione ſpectamus memoriam. tanta enim huius eſt præſtantia, vt bardus ſit atque ſtupidus, qui eam non miretur, non ſtupeat. Infinitas propemodum rerum ſpecies non recipit modò, ſed fideliſſimè conſeruat inconfuſas: poſcente vſu ac voluntate, ordine promit omnia, ſingula refert ad miraculum vſque Scripſimus in noſtra *Diſſertatione de Vnguento Armario*, iuuenem Corſum ea præditum fuiſſe memoria, vt triginta millia, nomina græca, latina, gallica, barbara, ſignificantia, nihil ſignificantia, nullo inter ſe ordine coniuncta, ſemel tantùm audita repeteret eodē plane ordine, quo dictata fuerunt, vt Muretus teſtatur in Varijs. Mirari ſolebam Cyrum, qui milites omnes maximi ſui exercitus nomine proprio appellabat: Cæſarem, qui ſimul legere, & tres quatuorue litteras dictare conſueuit: Senecam, qui ducentos verſus a ſe ſemel auditos recitaret: Mithridatem, qui viginti duo populorum linguas callebat. ſed nugę ſunt hæc, ſi Corſum attendimus. De Intellectu ac vi ratiocinandi ſatius eſt reticere, quàm pauca dicere: illud ſilentio pręterire nequeo, hac vna facultate longiſſimè nos ab alijs animantibus recedere, ac proximè accedere ad Deum. Diuina hæc vis eſt, cælituſque demiſſa: intelligit quæ ſunt,

quæ-

quæque non ſunt ; diuidit diſcernitque, quæ nullo poſſunt modo diſcerni diuidiq; Animalitatem, vt ita loquar, abſtraſtit ab homine quę nulla prorſus ratione abſtrahi diuellique poteſt. Conſtruit ea, quæ natura coagmentare nequit. Res mole immenſas exiguo ſuo ambitu compręhendit. Immotus quoquouerſus tẽporis momẽto pertingit, cælos penetrat, Diuos Deumq; adit. ſed video me abripi ab eius præſtantia, deducique extra chorum. Hactenus igitur facultatum principum eximia vis.

Num verò hæ diuerſas in cerebro ſedes collocauerint, an potius vbique omnes, & ſine vllo ordine inſederint, non ſatis conſtat apud omnes. Arabes eorumque principes Anicenna, & Auerroes, eſſe loco, ac ſede diſcretas: in anteriori cerebri partẽ vẽtriculum quendam, ac veluti foueolam eſſe aiunt, vbi imaginatio ſita ſit. In medio cerebro, alium eſſe ventriculum, in quo ratiocinatio: in poſtremo eſſe alium in quo memoria inhæreat. Ratione id videntur probare, ſatis aperta; nam vna facultas, altera illæſa, lædi poteſt: imaginatio, afficitur, integro iudicio; vt ex hiſtoria liquido conſtat, a Galeno allata, de Theophilo, qui perperam imaginatus, tibicines obſtrepere in angulo cubiculi, rectè ratiocinabatur eijciendos eſſe, ex turbandoſque. Ratio quoque læditur, maleq; afficitur ceteris non affectis: conſtat id ex

hi-

hiſtoria a Galeno de phrenitico relata, qui obſeratis intus ianuis a prętereuntibus nominatim appellatis ſuſcitabatur, num iuberent e feneſtra a ſe proijci vaſa proprijs nominibus, ordineque recenſita: in quo ſola ratio læſa erat. Memoria, & ipſa læditur ceteris integris. apertè id comprobat Tucyditis hiſtoria, de ea, quam deſcribit, peſte. nam fuerunt, qui propriorum etiam nominum obliti fuerint, ſano iudicio & imaginatione. Præterea, diuerſa eſt cerebri ſubſtantia, anterioris mollior, nempe vt promptiùs exciperet rerum imagines, poſterioris firmior, vt firmiùs exceptas retineret: media medio quodam modo ſe habet, ratiocinationi magis idoneo. Demum ſinus, & caueæ, quas in cerebro eſſe, docent Anatomici, id clariſſimè teſtantur. nam ideò in anteriori parte natura vnum ſinum efformauit, in poſteriori aliũ, alium in media, vt facultates diuerſis ſedibus inhæreant, & vna ab altera locis diſcreta non confundatur.

Ceterùm longè aliter a Galeno ſtatutum eſt: putat enim facultates omnes vbique locorum inſediſſe, & alteram ab altera non loco, ſed vi & energia ſolum diſſidere. nam 8. de Vſu partium ait, facultates non ſolũ in caueis ac ſinibus, ſed in toto etiam cerebri corpore omnes contineri. & lib. 3. de Placitis, & ſexcentis alijs in locis, vt notat Laur. id atteſtatur. Suadet id ipſum ratio

tio non contemnenda: nam & attratrix, & retentrix, imò & expultrix, quæ illi contraria eſt, in eadẽ parte vnà omnes amicè coeunt: quod ſi ita eſt, quis adeò hebes eſt, qui miretur, tres ſimul facultates in cerebro ſimul degere, quæ nulla inter ſe contrarietate diſſociantur, ſed altera alteri amicè inſeruit? nam Phantaſia memoriæ rerum ſpecies committit, memoria obiectat eaſdem rationi, cum vſus poſcit. Lædi autem ſolam memoriam ratiocinatione illæſa, mirum nõ eſt, quia & vna retentrix ſæpe læditur, nulla planè noxa expultrix affecta; & attratrix non raro nullo præmitur morbo, coctrice langueſcente, ac ferè collapſa. Anterioris verò cerebri mollior ſubſtantia, durior poſtrema non arguit diuerſam facultatum ſedem, ſed ſolùm conuincit, ibi promptiùs, hic perfectiùs facultates edere operationes. nam mollior cerebri ſubſtantia promptiùs operatur, durior paulò ſegniùs, perfectiùs tamen. Phantaſia, quæ ſubiecto gaudet molliori, vt promptiùs excipiat externarum rerum ſpecies, ſuas in ſincipite perfectiùs edit operationes: Memoria, quæ paulò duriori inhæret ſubiecto, vt acceptas a phantaſia ſpecies diutius conſeruet, in occipite firmiùs tenaciùſque ſuo fungitur munere. non tamen ſequitur, vt vel ea in ſincipite ſolùm ſita ſit; vel hæc in ſolo occipite. De caueis cerebri ac ſinibus non eſt cur multũ

la-

laboremus. In anteriori elaborantur ſpiritus, perficiuntur in poſteriori: horum elaborandorum cauſa ſinus a natura efformati ſunt. Qui plura deſiderat hac de re Laurentium adeat. nos enim epitomæ ſtudemus, quæſtionibus parum intencti.

De Neruis Motus & Senſus Communibus Inſtrumentis Membrum 2.

CVm cerebrum, facultatis animalis inſtrumentum non ſolùm principum operationum principium ſit, vt mox vidimus; ſed etiam ſenſus & motus; iurè de ſenſus motuſq; inſtrumentis agendum eſt. Inſtrumenta autem, duabus hiſce functionibus ſeruientia, cum vel communia ambobus, vel ſingulorum propria ſint; primò agédum videtur de communibus, deinde de proprijs. Communia ſunt nerui, ſenſui motuique æquè ſeruiétes. peculiaria verò permulta, vt ſenſus quidem Oculus, Auris, Lingua, &c. motus verò Muſculus, & ſi quæ ſunt, alia, de quibus inferiùs.

De neruis autem hìc agemus, vt inſtrumenta ſunt. nam etſi in prima ſectione recenſiti a nobis ſint inter ſimilares partes; ta-

tamen reuera ſunt inſtrumentales & compoſitę:conſtant enim ex duplici ſubſtantia medullosa interiori, & exteriori membranea. illa vera eſt neruorum ſubſtantia, per quam ſpiritus & vis mouendi ſentiendiq; vniuerſo corpori communicatur. Hæc tunica ſolum eſt membranea, illam inueſtiēs Nerui igitur ſunt inſtrumenta deferentia mouendi ac ſentiendi virtutem mouendis, ac ſenſituris partibus. nam hauriunt e cerebro ſpiritus ac facultatem animalem, & partibus deferunt atque impertiuntur. Oriuntur omnes vel a cerebro, vel ab eo deriuata ſpinali medulla:omnes coniugati ſociatiq; ſunt, & propterea Paria ſeu coniugia dicūtur. Eorum, qui e cerebro tracti ſunt, ſeptem coniugia antiqui eſſe cenſuerunt. Columbus & Fallopius, Laurentij calculo anatomicus oculatiſſimus adiunxit alios complures. Omnes, vt dictū eſt, vel ſenſui vel motui ſeruiunt. illi ex Galeno molliores, hi duriores ſunt, quippe ad ſenſum nullus conatus (ſentire enim eſt quoddam pati, ait Ariſtot.) ad motum contentio conatuſque magnus, quippe mouere ſit verè agere. Primum igitur eorum coniugium, qui e cerebro deducuntur, ſunt Optici ſeu viſorij, qui ex anteriori cerebri parte oriundi in oculos inſeruntur, videndi facultatem deferentes. Secundum coniugium ab eadem cerebri parte profectum, migrat tum in ipſos oculos, tum in pal-

palpebras, vt ea vndequaq; moueat. nam oculos ſurſum, deorſum; dextrorſum, ſiniſtrorſum mouet; palpebras attollit ac deprimit. Tertium non ex anteriori parte, ſed ex paulo poſteriori ducit originem, & in linguæ tunicam, princeps guſtatus organum, inſeritur. ita cenſent Galenus & Veſalius, qui tamen a noſtro Columbo reprehenduntur, quippe nerui in linguam guſtatus gratia delati, ſint e quarta coniugatione non e tertia profecti. Sed hæc viderint anatomici, quorum munus eſt ea diligentiùs inueſtigare. Quarta coniugatio ex Galeno erit, quæ & ipſa in linguam excurrit atque in palatum eiuſdem guſtatus cauſa. ſed maior pars huius coniugationis in vicinas partes extenditur. nam ad muſculum temporalem, ad ſuperciliũ, frontem, naſum, labra, radices dentium, maxillas ceteraſque partes deriuatur. Quinta fertur ad aures, indeque plurimis ramulis ad laryngem, ac linguæ muſculos. inde miraaurium, linguæ & laryngis ſympathia. Sexta omnium maxima e poſteriori cerebro oriunda per omnia ferè viſcera propagatur: nam multifariam diuiſa hæc coniugatio excurrit in vocis inſtrumenta, in coſtas, ſtomachum, atque ad thoracem, abdominem totamque anteriorem partem delata ſenſum ijs omnibus partibus præbet. Septimum coniugium e poſtremo cerebro, non e cerebello, vt cenſuit Galenus,

originem ducens ad laryngis, & ad linguæ muſculos deriuatur motum eis impartiédi cauſſa. Has neruorum coniugationes, ſiue, vt vulgò loquuntur, Paria, cognouit Galenus ceterique poſteriores vſq; ad Fallopij & Columbi doctiſſimorum anatomicorum tempora; qui adeundi ſunt, cum nouas eorum coniugationes inuenerint. Columbus noſter lib. 8. cap. 3. multa ſcribit eaque præclara; Fallopius & ipſe ſcitu digniſſima.

Iam verò nerui a ſpinali medulla oriundi breuiter enarrandi ſunt, vt abſolutam eorum epitomen conſequi poſſitis. Spinalis medulla eſt ipſum ipſum cerebrum productum, &, vt vulgari verbo vtar, elongatum e poſtremo cerebro per vertebras ad vſq; os ſacrum. Eſt eadem, qua cerebrum, ſubſtantia prædita: diſtat ſolùm, quia cerebrũ diaſtolen vt ſyſtolen, vt cor, habet, medulla verò ijs omnino caret. ductus vertebrarum ſeu fiſtula, per quam effluxit medulla, diſcurritq; e cerebro ad os ſacrum, munitus eſt duplici tunica a pia, duraque menignę orta, quibus, vt cerebrum, medulla tegitur. Mendosè: triplici munitur membrena ac tunica: nam tertia addenda eſt craſſior, durior, firmior, vt ne inflexa ſpina, medulla effluat, duabus prioribus diſruptis tunicis. Prodeunt autem e ſpina tot ferè neruorum paria, quot ſunt eius vertebræ ſeu nodi. Prima coniugatio e

prin-

principio medullæ manat, exilis quidem ac tenuis, ac proinde haud longiùs excurrit; ſed eidem vertebræ incumbentibus muſculis inſeritur. Secunda fluit e regione interiecta inter primam ſecundamq; vertebram. huius ramuli ad aures feruntur, ad poſteriora capitis, ad verticem, circumiectoſque muſculos. Tertia per foramina inter ſecundam tertiamque vertebram patentia proſilit, & in quatuor ſciſſa ramulos in muſculos, maxillas mouentes, ſeſe inſerit; in eos qui caput retro flectunt; in colli cutim, & in nonnullas alias partes. Quarta, non ſecus ac tertia e foramine, inter tertiam & quartam vertebram hians, prodit erumpitque, ſeſeq; inſerit in muſculos capiti ceruiciq; communes, qui retro caput detorquent, quique maxillas mouent: deorſum verò deſcendentes in muſculos ſtomacho ſubſtratos, in ſeptum tranſuerſum aliòque ſeſe inſerunt. Quinta, vt ceteræ omnes, e foramine proſilit, inter quartam & quintam vertebram ſito, bipartitur, eiuſque altera pars quintæ coniugationi inſeritur, ac proinde eiuſdem ſequitur diuaricationem. altera verò ſextæ conſociata, ei obſequitur & quoquouerſus vna cum ea producitur. Sexta e ſextæ vertebræ principio ducens originem, variè ſeſe explicat funditque. nam primo quidem ad ſcapulas permeat, deinde verò ad ſeptum tranſuerſum, aliòque pertingit. Septima e

pro-

proximo vertebræ foramine erumpens in brachium ſeſe inſerit, in caput, in ceruicem, & mox deorſum vergēs in diaphragma fruticatur. Octaua haud abſimili modo ex octaua pullulans, in brachium vlnamque propagatur. Nona tota fertur in extremas manus digitoſque. Decima, ceteraque omnia, ex dorſi vertebris, lumbis, & oſſe ſacro orta coniugia, ſexcentis propemodum ſurculis quoquouerſus ſeſe fundunt. Et quidem ex ſingulis dorſi vertebris ſingula manant neruorum coniugia. Prima quidem coniugatio, e prima eius vertebra manans, nona eſt, ſi ſpinæ ordinem ſequamur. nam poſt octauam ſpinæ vertebram, dorſi vertebræ incipiunt ad os ſacrum perreptantes. qua quidem coniugatione explicata ad alias aggredi oportet. Omnes, e dorſi vertebris fluentes, neruorum coniugationes ſunt numero duodecim, quæ longè lateque fruticantes vndequaque pertingunt. nam & in muſculos meſopleuros ſeſe inſerunt, in eos, qui ſpinæ incumbunt, in abdominis muſculos, atque thoracis, omneſque huius partes; in humeros, in ſcapulas, in cetera. Qui verò e lumbis profecti ſunt nerui aut poſteriores externoſq; muſculos adeunt, aut neruis, e ſexta cerebri coniugatione profectis, confuſi in interiores muſculos peruadunt. Demnm ex oſſe ſacro oriunda neruorum coningia, in crus omnia fruticantur. Hæ ſunt omnes e

ce-

cerebro vertebriſque orta neruorum coniugia, breuiſſima epitome comprænhenſa. quæ quidem omnia ſunt numero octo ac triginta. nam e cerebro octo manant, ex medullæ ſpinalis ſuperiori parte ad vſque dorſi vertebras totidem, cum totidem ſit vertebræ; ex dorſi vertebris duodecim; ex lumbis quinque, totidem ex oſſe ſacro.

Iam verò hi omnes quotquot ſunt nerui ea de cauſa fabrefacti ſunt a natura, vt ſentiendi mouendique facultatem e cerebro haurientes ſingulis quibuſq; partibus eam impertiantur. per neruos enim tanquam per ductus ac fiſtulas vis animalis e cerebro vndequaque manat, quoquouerſus peruadit. Hoc iam inde ab eo tempore, quo Galenus medicinam planè illuſtrauit, fulciuit & in perfectiſſimam methodum redegit; ratum ſemper firmumque fuit; nemine vnquam contradicere, imò nec in quæſtionem diſceptationemque vocare auſo. Nos verò, qui non planè oſcitanter in diuinis Hippocratis monumentis a primo ferè artis tyrocinio verſati ſumus, de eo tanquam nō planè explorato, & apertè Hippocratis ſentētiæ repugnante, publicè priuatèque diſſeruimus: non quidem eo conſilio, vt quod apud Galenum atque omnes planè medicos antiquos ac recentiores, quod apud Academias omnes ratum iam firmumque fuit, ratione & experimento comprobatum; labefactaremus:

ſed

ſed vt clariùs veritas innoteſceret, & aliqua veritatis lux Hippocratis doctrinæ affulgeret. Hippocratis autem locus eſt lib. de Natura Oſſium 17. *Oſſa corpori firmitatem, rectitudinem & formam præbent: Nerui verò flexionem, contractionem & diſtentionem: Carnes autem & cutis omnium colligationem & connexionem: Vena* (cuius nomine etiam arterias intellige) *per corpus diffuſa ſpiritum, fluxionem, & Motum exibent.* Quid apertiùs? Venæ arteriæque motum exibent. & ſanè ſi rem paulò altiùs perpēdere lubeat, haud planè incongrua videbitur. Vis mouendi, quæ maxima interdum, ac velociſſima ſit oportet, cum athleta lucta aut pugilatu maximè contendit, cum vehementiſſimo robore alium propellit, cum velociſſimo curſu quaſi volat, non e cerebro per neruos deriuari poſſe videtur, tum quia copioſa & vberrima, ne deficiat; tum quia valde calida, tenuiſq; ſit neceſſe eſt, vt promptè, ictuque oculi ad artus aduolet. ergo nō e cerebro, in quo ſpirituum longè minor copia, quàm in corde; non per neruos, per quos pauciores, quàm per venas & artèrias in partes artuſque deriuantur. veriſimiliùs ergo videtur, mouēdi facultatem ex corde vberrimo ſpirituum fonte, per arterias amplos ac patentes ductus in artus, ſumma contentione motos atque agitatos, deriuari. Quod ſi celeritatem illam ſummam citharistæ ſpectemus,

vix nobis perſuadebimus, incredibilem illam manuum celeritatem ex ſpiritibus naſci, non quidem feruentibus in corde, ſed frigeſcentibus in cerebro; nō attenuatis in caloris foco, ſed craſſefactis ac propemodum torpeſcentibus in *Sede frigida & glutinoſa*, vt Hippocratis verbis vtar; non per expeditas patenteſque arteriarum vias, ſed per anguſtos imò cęcos neruorū ductus. vix enim credibile videtur, ſpiritus, motus auctores, vt celerrimum eiuſmodi motū edant, neceſſe eſſe, vt e corde calidiſſimi ac tenuiſſimi profecti in cerebrum peruadant, vt ibi refrigerati ac craſſefacti per impeditas neruorum vias, per cęcos eorum ductus ad artus deducantur potius, quàm ſua vi agantur.

Inquies, quid verbis opus eſſe? quid rationibus? non ne experimento conſtat apertiſſimo, ſciſſo neruo vulneratoque, imò verò puncto artus motum interire? quid igitur clarius docere poteſt, mouēdi vim per neruos e cerebro deriuari? Firma ſane ratio, apertum experimentum: ſed caue, ne oſcitanter potius, quàm acutè agas. Sciſſo neruo læditur vel etiam planè interit motus: fateor: Ergo per neruum vis mouendi deriuatur in artus; pertinaciter nego, neque gratis. Nerui ſunt præcipua ac neceſſaria motus (quod de motu dicitur, de ſenſu idem ferè intelligas) inſtrumenta, nempe quia *flexionem, contra-*

ctio-

ſtionem ac diſſentionem præſtant, non enim flecti poteſt artus, non contrahi, neq; diſtendi laxarique ſine neruo, vt docuit Hippocr. loco nuper laudato. Sciſſo igitur vulneratoque, eiuſmodi flexionem, contractionem atq; adeò diſtentionem perire neceſſe eſt. Itaque ex eo, quod læſo neruo lædatur motus, intelligere non poſſumus, neque certò conuincere, vim mouēdi per neruos in artus deriuari, ſed ſolùm neruos eſſe præcipua ac neceſſaria motus inſtrumenta, quod Hippocrates etiam & fatetur & docet loco citato. Per arterias igitur vis mouendi e corde in omne corpus manat vberrima.

De ſenſu verò eadem ratio eſt: nam etſi nerui ſolùm, aut nerueæ tantùm partes ſentiant, non tamen certò probatur, ſentiendi vim e cerebro per neruos deduci & hauriri: nam partes omnes nerueæ ſunt quidem ſenſus inſtrumenta, ſed tamen vim ac facultatem ab arterijs mutuantur, ex his enim effluunt ſpiritus facultatem deferentes in partes ſenſu præditas, atque ita ſenſatio perficitur. Sicuti enim ex communi ac peruagata omnium ſententia partes, ad quas nerui non pertinent, ſenſu tamen præditæ ſunt, virtute nimirum, vt aiunt, per quamdam veluti irradiationem e neruis transfuſa; ita nerui etſi ſenſiferi non ſint, ſentiendi tamen vim ab arterijs mutuari planè ſentiunt. Itaque neque id

conuincit, quod in medium afferri poteſt, Nerui maximè omnium ſentiunt, ergo ſenſiferi ſunt, ſentiendi nimirum facultatem deferentes: quia ex eo, quod maximè ſentiant, maximum eſſe inſtrumentum ſuadent, ad ſentiendum neceſſarium; non verò ſenſiferos eſſe.

Hæc non eò ſpectant, φιλίατροι, vt vobis perſuadeant, neruos non eſſe ductus, qui mouendi ſentiendiq; facultatem e cerebro haurientes vniuerſo corpori tradãt. Si enim id agerem, vt ea probarem, ſanè apoplexiam, epilepſiam, & conuulſionem venarum, non neruorum vitio naſci oſtenderem ex Hippocrate plurimis in locis, ex Galeno, ex Aretæo, ex Sallio, ceteriſque. Ergo, inquies, apertè pugnant Hippocrates & Galenus, apertè vterq; ſibi mutuo cõtradicunt: ſanè prima fronte id omnino videtur, ſed tamen aliqua iniri poteſt ratio, per quam hi medicinę principes veluti ſimultate depoſita concilientur. Calor eſt, qui omne in animali fungitur munere, calor, inquam, ſpiritibus inſitus. Calor enim, inquit Galenus, vel eſt anima vel præcipuum animæ inſtrumentum, qui omnia in viuente peragit. Itaque ſpiritus animales per neruos e cerebro deducti, cum & copia ſint pauci, & calore frigidiuſculi, adeò vt ad vehemẽtem motum ac celerrimum impotentes ſint; e venis & arterijs in neruos conuolant ſpiritus calidiores, tenuio-

res,

res, vberiores vt ijs laborantibus ſuppetias ferant. Si mediam hanc viã ineamus, haud planè incongrua loquemur, & ab Hippocrate Galenoque non omnino aliena. Sed vt vt eſt, illud ratum ſit, neruos vera eſſe inſtrumenta ſentiendi, mouendiq; facultatis, verà organa vtriuſque virtutis communia, cuius gratia hanc de neruis diſſertationem inſtituimus.

De Organis Externorum Senſuum, & Primo de Oculis & Viſus facultate Memb. 3.

COmmunibus ſenſus motuſq; inſtrumentis enarratis, ad particulares aggredi oportet. & quia ſenſus motum dignitate præſtat, & oculus ceteros ſenſus longè antecellit, ideo de ſenſu primò oculoque agendum eſt. Oculus eſt viſus inſtrumentum mirabili arte conſtructum ex tribus humoribus, albugineo, chryſtallino & vitreo, ex ſeptem membranis, humores illos continentibus, adnata, cornea, vuea, aranea, retiformi, ſecundina, atque dura. Hæ omnes quamuis nomine diſtinctę ſint, re tamen, vna excepta adnata, cõueniunt. nam cornea & dura vna eſt eademque tu-

nica; vuea & ſecundina eadem; eademq; aranea & retiformis. ſortita ſunt varia diuerſaq; nomina ob varios, quos præſtant, vſus. Hiſce tunicis humores variè diſcreti efformant oculum rotundum quidem ex anteriori parte, ex poſteriori in acutum deſinētem, pyramidis more. His accedunt multæ venæ, arteriæque multæ, muſculi, nerui, præcipuè verò nobiles illi Optici dicti, per quos è cerebro videndi facultas in oculos inſeritur. nam hi e poſteriore inferioreque cerebro profecti in medio itinere ſeſe veluti cruce facta, ſiue potius χ græca, interſecant atque miſcentur: inde disiuncti alter alterum oculum petit, ſeſeq; in chryſtallinum humorem inſerit. Cum verò duas tunicas habeant a tenui duraq; menigne profectas, alteram expandit in tunicam Vueam, alteram in Corneam, & ita ſpiritus animalis e cerebro fertur in chryſtallinum precipuum viſionis organũ. Oculi igitur, mutuati e cerebro per hoſce neruos facultate, corpora ſibi obiecta vident, eorumque ſpecies per eoſdem opticos Phantaſiæ obiectant. Vtrũ verò emiſſis effuſiſque ex oculo radijs fiat viſio; an externarum rerum ſpeciebus in oculum confluentibus, implicitum ſatis & inexploratum eſt. Antiqui penè omnes philoſophi cenſuerunt, viſionem fieri emanantibus ex oculo opticis ſpiritibus, vt Pithagoras, Empedocles, Plato, Democritus,

Epi-

Epicurus, Chryſippus, ceterique omnes Academici ac Stoici, vt Laurentius ordine omnes enarrat. Ariſtoteles, omnibus peripateticis aſſentientibus, cenſet receptis in oculum obiectorum ſpeciebus fieri viſionem. Galenus verò Peripateticorum & Academicorum Stoicorumq; pacificationi ſeſe interponens, vtrumq; aſſerit, emitti nempe quippiam ex oculo, recipique ex obiecto quippiam. Et ſanè ex obiecta re ſpecies opticas emanare, illud meo quidem iudicio planè conuincit, quod in ſpeculo quiſque videat ſuam imaginem: quod profectò non contingeret, niſi ex obiecto in ſpeculum ſpecies effluerent. Illud etiam id ipſum fideliter ſuadet, quod alter in aqua (meum eſt argumentum) alterius imaginem videat, in altera fluminis ripa ſtantis: argumentum id eſt apertiſſimum, ſpecies ex alio in aquam effluxas angulo facto in alius oculum flecti, non enim alius obtutum figit in alium, ſed in aquam, e qua ſpecies in oculum feruntur.

Quod verò aliquid etiam ab oculo effluat, Galenus facit vt credam; nam & lib. de Vſu Par. & de Placitis id apertiſſimè profitetur. Facit, inquam, Galenus id vt credam, quia rationem nullam video, quæ id ſuadeat. nam quia baſiliſcus obtutu hominem interimat, quia mulierculæ oculis faſcinare dicantur, quia menſtruata mulier ſpeculum inficiat, quia luporum aſpectus

raucum reddat hominem, quia Tib. Cæſar ſolo aſpectu attonitum reddiderit militē, ſunt meræ nugæ, vt præclarè Laurentius, a quo horum plurima hauſimus (quæ enim ex alijs promo, promptiſſe vltro cōfiteor, ne auctor ſua laude, magno labore parta, fraudetur) cenſet. Hæc hactenus: nam & quæſtiones hic leuiter, ac primoribus, vt dicitur, labris deguſtare; & anatomen rudi quodam modò tractare, tyronum captui conſulentes, principiò ſtatuimus.

De Auribus & Audiendi facultate Memb. 4.

Avres iure optimo ab Ariſtotele dicuntur diſciplinarum inſtrumenta, auditus earumdem ſenſus, cum ad omnes artes, ſcientiaſq; capeſſendas ſint non modò vtiles, ſed planè neceſſariæ. nullus enim eſt, qui auditu carens, non artes ſcientiaſq; ſolùm ignoret, ſed loquutionis etiam non ſit expers. inſtrumentum ſenſuſque, eſt adeò neceſſarius, vt *Etiam dormientes eo egeamus*, vt eſt apud Ciceronum 2. de Nat. Deorum. Duplex ab Hippocrate cenſetur auris, externa, internaque. Illa eſt, quam ſenſu cognoſcimus: hæc, quam intus latere, verumq; eſſe auditus organum ex ana-

tome

tome intelligimus. Itaque ea, quippe ſatis nota, prætermiſſa; hanc breuiter indagabimus. Quatuor hic meatus: primus oculis patet, anguſtus, oblongus, rotundus, tortuoſus, per quem aër verberatus ingreditur: hunc terminat finitque tenuis, denſa, ſiccaque membrana, Tympanum dicta, quò verberatus externus aër appellit. Alter, cochlea vel puluis nominatus, poſt tympanum patet, in quo implantatus aër, præcipuum auditionis organũ, coercetur. Plurima hinc inde organa ſita ſunt, hanc caueam meatum ve efformantia, vt tria oſſicula, chorda, muſculi, feneſtellæ in palatum vergentes, & alia ex anatomicis ſubtiliùs petenda. Tertius meatus eſt Labyrinthus, ab anfractibus & cuniculis, quos variè hinc inde agit, nomẽ adeptus. Quartus a Fallopio Cochlea, (quo nomine ſecundus ab Ariſtotele vocatur) ab alijs cæcus. In hæc autem inſtrumenta mirabili a natura arte fabrefacta neruus auditorius e quinta coniugatione deductus inſeritur, per quem vis ſentiendi, ſiue ſpiritus animales, & e cerebro ad aures ducuntur, & ab auribus ad cerebrum feruntur ſoni ſpecies; fitque auditio. De qua animaduertendum eſt, ſonum eſſe verum auditus obiectum, vt viſus color eſſe dicitur. Sonus autem eſt qualitas, ex verberato aëre a duobus corporibus duris ſolidiſque inter ſeſe colliſis, emanans: quæ quidẽ qualitas

cum per aërem, cui inhæret, in interiorem aurem fertur, ſeſeque in illos meatus aut caueas inſinuat, primò ad tympanum appellit, tenuem nimirum ſiccamque membranam, quæ fini primæ caueæ ſubtenditur: hæc pulſata reſonat inſtar tympani, & circumiacentibus oſſiculis aëreque vernaculo ſeu implantato ſecundę caueę ſonum impertitur, per quem deinde aërem ſonus, feneſtellas iam prætergreſſus, in labyrinthum permeat; inde in cochleam, neruūq; auditorium, precipuum auditus organum: per quem deinde ſonus ad phantaſian pertingit, quæ iudex eſt æquiſſimus ſoni eò appulſi.

De Naſo & Olfactu Memb. 5.

NAſus, vt auris, externus internuſque eſt. ille oculis patens ex oſſibus conſtat, cartilaginibus, membranis, muſculis, neruis, venis, arterijs, atque hæc omnia colligante cuti. Internus verò naſus, qui verum eſt olfactus inſtrumentum, duabus coagmentatur partibus, oſſe ethmoide & proceſſu mamillari. Os in media frontis baſi ad ſummam naſi radicem ſitum eſt. Duæ præcipuè ſunt eius partes, altera cribroſa, hoc eſt, inſtar cribri foraminibus

per-

penuia, per quam aër odorque inſpiratur: altera ſpongioſa, in qua inſpiratus aër alteratur, vt ſpiritibus animalibus gignendis aptior euadat. Proceſſus verò mamillaris eſt neruea quædam ſubſtantia, ſiue mauis, ipſi nerui molliores, tunicisque ſpoliati, ac duobus tuberculis mammarum inſtar extuberantes, atque ſummo narium oſſi inſidentes. hi ſunt præcipua odoratus organa. nam odorabilis obiecti ſpecies, ſiue vt veriùs loquar, exhalationes illæ vaporoſæ, e re odorata manantes, eòque pertingentes a facultate in eo inſita excipiuntur atq; ſentiuntur: indeq; ad communem appellatum ſenſum deferuntur. Vtrum verò Olfactus per reales qualitates fiat, an potius per ſpecies intentionales, vt vocant, non hìc diſcutiendi locus: in Quæſtionibus hęc diſcutiemus.

De Lingua & Guſtatu Memb. 6.

LIngua, guſtatus organum, ex varijs eſt cōſtructa partibus, carne propria, obuoluētibus eam membranis, tribus neruis per eius corpus effuſis, decem muſculis, venis arterijſque plurimis, freniculo, ac valido ligamento. Caro ſpongioſa eſt, vt ſapores excipiat ebibatque; tenuiſſima te-

gitur membrana eaque amplis poris peruia, vt ſapores admittat longè facillimè: neruos excipit e tertia quartaque coniugatione, vt exactiùs ſentiat ſapores, ſciteq; diſcernat. Ceteras partes ad motū potius, quàm ad guſtatum admittit. Fit ergo guſtatus, cum ſapor, vel, vt alij contendunt, (cum quibus certè nullus contendam,) cum eius ſpecies per membranæ poros ad linguæ corpus neruis obductum peruadentes ab ſentiente anima percipiuntur. Iam verò de lingua hic agimus, vt guſtatus, non vt loquutionis organum eſt. hæc igitur ſatis ſunto.

De Cuti & Tactu
Memb. 7.

SEnſuum vltimus Tactus eſt, cuius organum præcipuum eſt cutis. nam licet membranæ omnes tactus inſtruméta ſint, tamen quia cutis inter membranas temperatiſſima eſt, ideò ea cenſetur præcipuum inſtrumentum. Præcipuum autem externi tactus: nam interni ſunt membranæ interiores. *Cutis igitur membrana eſt omnium craſſiſſima ex ſanguine ſemineque genita, mediocri temperamento prædita, vt omnes obiecti differentias dignoſceret.* eſt veluti caro neruoſa, vel neruus carnoſus: non admodum

dura

durà eſt, vt omnes obiecti ſpecies promptè exciperet, non admodum mollis, vt receptas conſeruaret. In Mulierum papillis, virorum pudendis, vtriuſque digitis, ac manus vola exquiſito ſenſu prædita eſt. Quomodò autem fiat tactus, tactus ipſe docet. itaque pluribus quid opus?

De Muſculis & Motu Memb. 8.

HOc primum ſecundę ſectionis caput, in multa membra partiti ſumus: cum enim inſtrumenta omnia ad principes facultates, ad externos ſenſus, atque ad motum edendum pertinentia complectatur, ſingulis membris inſtrumenta ſingula tractare neceſſe fuit. Ergo internorum externorumque ſenſuum organis explicatis, Motus inſtrumenta perſequamur neceſſe eſt, nempe vt Animali facultati ſeruientia membra tractatu abſoluamus.

Itaq; adæquata motus organa Muſculos cenſere oportet. *Muſculi autem ſunt organa ex carne, neruis, villis, venis, arterijs & tunica ad motum voluntarium conſtructa*: ſic enim ex Galeni & Laurentij deſcriptione integram abſolutamque muſculi definitionem conſtituimus. Fit igitur motus cum anima, aut mauis dicere, voluntas aut boni ſpe-

ſpecie capta, aut mali perculſa, vel ad amplectendum incenditur, vel ad euitandum deterretur. Quarè pro libito tranſmittens e cerebro per neruos vim animalé ac motiuam ad muſculos, ſtatim eos contrahit, hi contracti contrahunt tendines, tendines oſſa, oſſaq; proinde contrahunt mouentq; totum corpus, vel eius partem, quam anima voluerit. Hæc pauca dixerim de motu muſculiſque, plura ſanè dicturus, ſi epitomes ratio poſtularet, aut permitteret.

De Corde & Vitali facultate Cap. 2.

ORganis animalis virtutis in primo ſecundæ ſectionis capite enarratis, imò & omni eo, quod ad eam facultatem ſpectat, diligenter perſpecto ordineque non vulgari enucleato; ad ea aggredi oportet, quæ Vitalis facultatis ſcientiam compræhendunt. Cor præcipuum eius inſtrumentum eſt, quod ab anatomicis medicíſque omnibus deſcribitur, *Vitæ principium, inſiti caloris focus, vitalis facultatis ſedes, ſpirituum ſeminarium, arteriarum ſcaturigo, pulſus & reſpirationis auctor.* Eius figura pyramoidis eſt, & nuci pineæ non abſimilis; quippe ex ampliore baſi ſenſim in mucrone deſinat. Situm eſt in medio thorace; æquè enim di-

diſtat a ſterno, ac dorſo; æquè a dextris ac ſiniſtris conſtis; a clauiculis, & diaphragmate. eius tamen mucro ſeu cuſpis paululum vergit in ſiniſtram partem infra papillam vbi pulſus apparet. Conſtat ex carne, adipe, venis, arterijs, villis, neruis, ac tunica peculiari. Mole paruum eſt, & quò quiſq; audacior ac magis cordatus, eò minori corde præditus eſt: & econtrario. vnde, vt ait Laur; lepores, cerui, muſtelæ, aſini maximum habent cor: leones verò aliaq; confidentia audaciaque animalia longè minus. Duos habet ventriculos aut ſinus, dexterum, ſiniſtrum. ille Sanguineus dicitur, quia ſanguinem e vena per diaſtolen attrahit, coquit, attenuat, puriorémq; eius partẽ ſiniſtro impartitur, ſpiritus gignendi cauſa; impuriorem pulmonibus nutriendis tranſmittit. Siniſter verò ſinus focus eſt, & vera caloris & ſpirituum officina. ibi enim implantatus eſt atq; penitus inſitus natiuus calor: ibi ſanguis in ſpiritus elaboratur, indeque per arterias perfecti iam ſpiritus in omne corpus ducuntur. Duas etiam auriculas, hoc eſt, mollia quædam & cauernoſa corpora, ambobus vẽtriculis reſpondentia, cor habet, nõ aliam ob cauſam, niſi vt ſanguis & aër in eis præparetur antequàm ingrediantur dexterum ſiniſtrumq; ventriculum, vt follium inſtar cor refrigeretur, vt ait Hippocrates. Tegitur concluditurque Pericardio, vt externas eludat

iniurias. De venis, quæ cordi inferuntur, de arterijs, quæ inde manant, de ceteris eius partibus accuratiùs diſputare, non hîc locus, ne Inſtitutionum vice anatomen conſtruamus, res profectò ſi non inutilis, certè a noſtro aliena propoſito. Illud ſolùm adiungo, inſtituto noſtro neceſſariũ, cor perpetuo motu cieri, nec, viuente animali, vnquam quieſcere: Diaſtoles nempe & Syſtoles motu agitur, hoc eſt, dilatatione & conſtrictione. Diaſtole expanditur cor, eiuſque ſinus, vt vel ſanguinem e vena caua ſugat in dexterum ventriculum; vel aërem per arteriam venoſam in ſiniſtrum ſinum hauriat ac deducat. Ergo in diaſtole cor ſecundum longitudinem breuius factum, augeſcit ſecundum latitudinem. Syſtole verò, qua contrahitur & quaſi labitur ac concidit, vt fuligines, e caloris foco ſpirituumque officina exhalantes, foras propellat, contrarium experitur. nam ſubſident eius latera longiùs productum, extenſis nimirum & quaſi elongatis eius baſi & cuſpide. atque lateribus ad mutuum ferè contractum concidentibus.

Iam verò cor hac ratione fabrefactum ſedes eſt ac domicilium Vitalis facultatis, quæ nil aliud eſt, quam *Vis illa, quæ ſpiritus vitales & influentem partibus calorem gignit & vndequaque diffundit, vt vita conſeruetur.* Huius facultatis primaria præcipuaq; functio eſt ſpirituum generatio caloriſque in-

influentis. nam, vt innuimus paulò ſuperiùs, e dextro cordis ventriculo purior ſanguinis portio a ſiniſtro ſinu hauſta; & is, qui inſpiratur a pulmone, externus aër attractus promptè vertitur in ſpiritus, quos, quia vitam ad interitum properantem reuocat ac tuetur, vitales appellamus. Quibus ſpiritibus natiuus calor inſeritur deduciturque ac influit per arterias in omnes corporis partes, vt propterea influens meritò dicatur.

De Arterijs & Pulſu Vitali facultati ſeruiente Inſtrumento Memb. I.

VErùm quia in ſpirituum generatione neceſſe eſt, vt cor & attrahat externũ aërem, & ſanguinẽ ſugat ab dextero ſinu: imò & expellat fuligines, e magno ſiniſtri ſinus calore exhalantes: propterea Pulſum edere neceſſe fuit, quo vtrumque facilè præſtare poſſet. Itaque ſecunda vitalis facultatis functio eſt Pulſum edere ſiue efficere, quo attrahat, quo expellat: attrahat quidem dilatatione ac diaſtole, expellat verò conſtrictione ac ſyſtole: attrahat ſanguinem & externum aërem; expellat fuligines

gines & excrementa, quæ in ſpirituum generatione naſcũtur. Ceterùm illud prætereundum non eſt, Primariam ac maximè a natura expetitam vitalis facultatis functionem eſſe ſpirituum generationẽ; Pulſum verò eſſe veluti ſecundariam ac ſeruientem. Natura enim id agit, id viribus neruiſq; omnibus contendit, vt ſpiritum, caloremq; gingat, quo laborantes ac penè tabeſcentes partes reficiat ac reſtituat. hoc cum præſtare nequeat, niſi perenni motu diaſtoles ac ſyſtoles cor agatur, ideò Pulſum edere conſtituit. Iam verò cum e corde prodeant arteriæ, eiuſq; veluti aſſeclæ & pediſſequæ ſint, factum eſt, vt etiam arteriæ eodem quo cor agantur motu diaſtoles & ſyſtoles, ſintque inſtrumenta Pulſui neceſſaria.

De Reſpirationis Inſtrumentis deque ipſa Facultate Memb. 2.

PVlſui affinis eſt reſpiratio, quæ quadruplici inſtrumẽtorum genere perficitur, Larynge, Aſpera arteria, Pulmone, & Muſculis thoracis. Larynge enim exceptus aër per aſperam arteriam in pulmones thoracis muſculis enitentibus illabitur attrahiturque. *Larynx eſt corpus quoddam cartilagi-*

neum

neum aſpera arteriæ impoſitum tanquam caput & operculum, dico tanquam operculū, quia larynx tres habet partes organicas (mitto ſimilares, venas, arterias, neruos.) glottidē, epiglottidem & muſculos. Glottis eſt rimula, per quam ingreditur egrediturque aër. Epiglottis eſt operculum quo glottis tegitur, ne quippiam externum ingrediatur in aſperam arteriam ac pulmones. Muſculi mouent epiglottidem aperiunt, clauduntq; glottidem, vt aër ingredi & egredi liberè poſſit. Aſpera verò arteria ſequitur Laryngem, quæ *ductus quidam eſt ac fiſtula, a larynge ad pulmones per quam attractus aër in pulmones inſeritur*. Corpus eſt cartilagineum, durum, rotundum, membranis cinctū & interiùs & exteriùs, venis, arterijſque munitum, in pulmones deſinens & implātatum. Pulmo eſt corpus ſpongioſum conſtans ex propria carne, ſeu mauis dicere, Parenchimate, laxa, rara, & ſpongioſa, vt facilè attractum aërem excipiat, facileq; attolli deprimiq; poſſit ad inſpirandum expirandumque aërem ac fuligines. Præter membranam, qua continetur tegiturq; eius ſubſtantia, conſtat ex Vena arterioſa, Arteria venoſa, & Aſpera arteria. Vena arterioſa e dextro cordis ſinu prodiens in eius ſubſtantiā inſeritur nutritionis cauſa. Aſpera arteria per eius parēchima diffuſa aërem toti pulmoni elaborandum committit. Arteria

ve-

venoſa e ſiniſtro cordis vẽtriculo manans ſeſe penitùs inſerit atque implantatur in oſcula aſperæ arteriæ, vt & aërem a pulmone elaboratum attrahat, cordiq; tranſmittat, & a corde fuligines hauſtas in aſperam arteriam euomat, iamiam per os extrudendas. Hæc igitur ſunt Reſpirationis inſtruméta. fit ergo reſpiratio cum pulmo dilatatur aërem inſpirans frigidiorem, ſpiritus vitalis gignendi cauſa, & coarctatur expirans calidiorem cordiſq; fuligines, vt ſpiritus emundentur, & cordis æſtus temperetur. Itaque vt pulſus ex duplici conficitur motu, diaſtole & ſyſtole; ita reſpiratio ex dilatatione & coarctatione: dilatatione externum aërem inſpirans, coarctatione internum expirans. Vtrum verò hi motus naturales ſint, an animales & voluntarij, in Quæſtionibus examinabimus.

De Organis Facultatis Naturalis, deque ipſa Facultate Cap. 3.

ETſi noſtrum inſtitutum eſt, Organa naturalis facultatis primariò enarrare, quia tamen de facultate etiam, cuius gratia illa fabrefacta ſunt, agendum nobis eſt; ideò oportunè me egiſſe exiſtimo, ſi facultatis ſpecies, breuemq; eius epitomen vo-

vobis ob oculos ante poſuerim, quàm de ipſis inſtrumentis agere incæperim. Naturalis igitur facultas vel indiuidui eſt, vel ſpeciei, nimirum vel ad indiuidui conſeruationem a natura inſita eſt animali, vel ad propagationem ſpeciei. Quæ indiuiduum ſpectat, Altrix eſt & Auctrix. *Illa eſt quæ chylum in hepate in ſanguinem commutans, corporis partibus alimentum præbet.* Hæc verò nempe Autrix *eſt, quæ corpus certo tempore ad conſtitutam quandam molem auget.* Vtriuſq; ferè miniſtræ ac ſeruientes facultates ſunt Attractrix, Retentrix, Concoctrix, Expultrix: quibus addere poſſumus eam, quæ Apponit, Agglutinat, Aſſimilat. Attractrix quidem conuenientem partibus alimentum attrahit. Retentrix verò attractum alimentum tamdiu retinet, dum perfectè elaboretur; Coctrix attractum retentumque coquit, hoc eſt, ita elaborat perficitque, vt partibus alendis ſit idoneũ. Expultrix demum ſuperuacaneum, quod relictum eſt, èligit expellitque. Eſt & alia, quæ non contemnendo munere fungitur, attractum enim coctumq; alimentum partibus apponit: eſt quæ idem agglutinat; eſt demum, vt perficiatur nutritio, quæ aſſimilat appoſitum agglutinatumque alimentum.

Quod facit ad Generatricem, *hæc vis illa eſt, qua animal ſibi ſimile gignit ex ſemine ſanguineque materno*, non ſimplex eſt, ſed

ex

ex duabus componitur facultatibus: ſiue duas alias miniſtras ſibi vendicat, Immutatricem & Formatricem, *Immutatrix eſt quæ ſemen ſanguinemque ſua vi ita afficit, vt ea immutet vertatque in ſubſtātiam animalis procreandi idoneam*. cum enim primùm in vterum eiaculatur ſemen, ac ſanguis maternus cum eo commiſcetur, vis vteri Immutatrix variè illa tractat afficitque, diuersè agit & immutat, adeò vt tandem ea reddat habilia &, ita dicam, obedientia vi formatrici. Hæc itaq; materiam ita ſubactam ab Immutatrice excipiēs, promptè eam in corpus efformat omnibus diſtinctū partibus. itaque *formatrix eſt quæ toti corpori, ſingulisque eius partibus decentem ſpeciem formamque tribuit*. Sed de his omnibus ſingillatim ac copioſiùs agendum nobis erit, cum de Inſtrumentis agemus. Hæc quaſi rudimenta quædam, ac veluti prolegomena ſunto.

De Iecinore Naturalique facultate Memb. I.

I*Ecur*, *eſt viſcus concreto ſanguini ſimile, venarum omnium principium, generandi ſanguinis inſtrumentum, ſpiritusque naturalis officina*. Conſtat autem ex proprio parenchi-

chimate, venis, arterijs, neruis, membranis. Parenchima eſt propria eius ſubſtantia aut caro, quæ incraſſatus concretuſq; ſanguis videtur. per hoc diſſeminantur venæ cauæ portæque radices: imò verò quaſi in ſœcundum ſolum ita inſeruntur atq; implantantur, vt ſanguinem inde hauriant omnibus partibus communicandum. Arteriæ verò non in totum eius corpus, funduntur vt venæ, ſed in concauam ſolùm eius partem, quippe hæc calore ſpirituq; fœcundiori ad ſanguinem gignendum opus habeat. Nerui exiles ſunt & exigui, nec in ſubſtantiam viſceris inſerti, ſed in membranam, quæ ambit eam, coercet atq; amplectitur. figura igitur varia eſt: Suprema & extrinſeca eius pars gibboſa eſt ac rotunda: infima & extrinſeca eſt concaua, & non adeò, vt illa, læuis. Temperamento præditum eſt calido humidoq; vt ſanguinem eadem temperie gigneret, hoc eſt aptum ad naturalem calorem, humidumq; radicale reficiendum. Nectitur diaphragmati, peritonæo, coſtis nothis, xiphoidi & vmbilico proprijs ligamentis. Cerebro etiam neruis intercedentibus, cordi arterijs & vena caua, ſtomacho inteſtinis, lieni ſplencio & meſenterico ramo. Immo verò, nulla corporis pars eſt, cum qua iecur affinitate aliqua & communione non ſit coniunctum medijs venis. Ita conſtructum concinnatumque iecur, a vi naturali

non ſolùm informatur, ſed planè perficitur ad hæmatoſin, ſanguinemque gignendum, ad impertiendam inſerendamque naturalem virtutẽ omnibus partibus. nulla enim pars eſt, quæ naturali vi prædita non ſit, quæ non attrahat, nõ retineat, coquat, expellat, ſibi non apponat, agglutinetque aut in propriam ſubſtantiam non conuertat. Ceterùm vt hæc omnia palam fiant, vobiſque magis explorata ſint, & vim præcipuè naturalem, quæ *Prora*, vt dicitur, *& puppis eſt*, quæq; per ſanguinem ex hepate deducitur in omne corpus; neceſſe eſt paulò altiùs hæmatoſin repetere & de Chylo verba facere. Sit ergo

De Inſtrumẽtis Præparantibus Ore atque Ventriculo, Deque Chyloſi Memb. 2.

Miniſtrarum partium ac ſeruientium Iecinori, præcipuo naturalis facultatis inſtrumento, alias diximus eſſe præparantes, alias expurgantes, alias demum deducentes. Organa, quæ præparant, os eſt, & ſtomachus. Os terit manditque alimentum, atq; adeò committit ſtomacho, faciliùs elaborandũ. Stomachus verò illud am-

amplectitur, calefacit, afficitque ita, vt in chylum vertat, hoc eſt, in ſubſtantiam quamdam ptiſſanæ hordaceæ non abſimilem, vt inferiùs intelligetis. Os ex plurimis conflatum eſt partibus, dentibus, gingiuis, palato, lingua, faucibus, vuula, & paristhmiate. Dentes ſunt verè oſſa numeroq; ſexdecim. Gingiuæ verè carnes: nam reuera ſolæ gingiuæ, & penis glans eſt caro, hoc eſt, pars ſimilaris & indiuidua. carnes verò muſculorum ex fibris conſtant villiſue. Palatum ſuperior eſt oris pars & veluti cælum, ideoque οὐρανὸς Græcis dicitur. Lingua, guſtatus & loquutionis organum, eam figuram nacta eſt, quæ idonea eſſet & loquutioni & ciborum ingeſtioni, ſeq; proinde huc illuc promptè vertere poſſet. ex carne ſibi propria conſtat, ex membrana eam obtegente, ex neruis, arterijs, venis, muſculis, validoque ligamento. Fauces tota illa capacitas dicũtur, quæ hiante ore conſpicitur. Vuula eſt caruncula fungoſa e palato iuxta narium meatus in os propẽdens: ſed reuera vuula dicitur & Vua cum morbida eſt, cum verò ſana dicitur Gurgulio. Demum Tonſillæ, ſunt duæ illæ glandulę iuxta iſthmum ſitæ: quæ, vt ait Laur; fauces, os, & linguam perpetuo humore irrigant. Ex hiſce omnibus partibus duæ ſunt, quæ conficiendo cibo maximè ſeruiunt, dentes, & lingua. Illi conterunt, hæc agens & volens huc

illuc alimentum, præſtat, vt conficiatur ac mandetur faciliùs. Confectum igitur manſumq; alimétum ingeritur in ſtomachum, non attractum modò, ſed etiam a lingua impulſum. Stomachus ſeu, vt magis propriè loquar, Ventriculus (nam reuera ſtomachus eſt fiſtula illa, per quam cibus deſcendit in ventriculum.) *Eſt cibi receptaculum, quò primùm illabuntur ea, quæ accepta ſunt ore*. Membraneum eſt, omni villorum genere intextum, cauum, longum, rotundum, ac ductile, vt ingeſta copioſiùs alimenta extenſum capiat. Subſtantia eius membranea eſt, vt diximus, tribus tunicis conſtans, venulis, arterijſque innumeris & neruis grandioribus, per quæ vniuerſo ferè corpori nectitur atque conſentit. Tres ſunt præcipue eius partes, ſuperius os, os inferiùs, & fundum. Superius, quod verè os eſt, gulæ finis, ventriculique principium cenſendum eſt. hìc ſedem fixit appetentia fameſque; miram contraxit cum corde affinitatem ac ſympathian; miram cum cerebro. illius quidem vicinia in cauſſa eſt: nam extremum cordis mucro parum diſtat à ſtomachi ore. huius verò *κοινωνία*, hoc eſt, neruorum communio. e cerebro enim inſignes nerui ad ſtomachum ducuntur. Quarè experiméto compertum a nobis eſt, quoties ſtomachi os malè habet, aut melancholiam vrgere, aut lypothiniã, aut quid ſimile; adeò vt meritò dixerit

Are-

Aretæus, *Stomachus eſt fons lætitiæ, cordi periculoſa vicinia*. Inferius autem orificium, græcè πυλωρὸς, latinè ianitor, quòd non ſecus ac oſtiarius quidam exitu prohibeat aſſumpta alimenta, ſitum eſt non in fundo ventriculi, ſed paululum ſupra, vt nimirum faciliùs cohiberet cibum imperfectè coctum. Horum vtrumque orbicularibus fibris contextum eſt, vt & corrugari, cum opus eſt, & laxari poſſit, nam ſuperius manſo ingeſtoque cibo contrahitur, ne, cum ſupini ſumus, in os relabatur alimentum; inferius ne idem dimittat, non adhuc perfectè elaboratum. Tertia demum ventriculi pars eſt fundum, verum alimenti promptuarium, & coctionis officina. hìc præcipuè ineſt vis illa ſpecifica, qua chyloſis abſoluitur. Concoctio quidem a calore fit, chyloſis verò a vi, & inſita ſtomacho proprietate. nimirum calor ventriculi agit in ingeſta aſſumptaque alimenta, eaque alterat, atque conficit; vnde iure optimò ſagax & prouida natura, vt ventriculus vnumquodq; cibi genus etiam duriſſimum ſolidumque conficeret ac planè alteraret, locauit eum inter hepar, lienem, omentũ, inteſtina, diaphragma, ceteraſque partes, quæ calore laboranti vẽtriculo in alterãdo cibo ſuppetias ferrent. At verò ſic alteratum ſubactumque alimentum, peculiaris ſtomachi vis vertit in chylum. non enim calor, vt calor eſt, chyloſin perficit, ſed vis illa

illa peculiaris ac ventriculi propria: quod vel ex eo patet, quia nullibi manſum contritumue alimẽtum abit in formam chyli, etiam ſi validiori afficiatur calore. Itaque peculiaris illa vis, e ſtomachi forma manans, ab ore primùm præparatum cibum, mox a calore ſtomachi validè alteratum, vertit in chylum. Hic autem perfectus & abſolutus e ſtomacho per pylorum elabitur in inteſtina, ibique tantiſper moratus, dum perfectionem aliquam, ſi opus eſt, ab eorũ calore adipiſcatur, promptè auidèque ſugitur a venis meſaraicis, hepatiq; defertur. Quò cum peruenerit, ſtatim eius quaſi incudi redditur perfectiùs elaborandus, mutandusque in ſanguinem. Hepar igitur peculiari ſua vi chylum in ſãguinem commutat. Sunt qui cenſent, chylum, cùm per venas meſenterij ad iecur perreptat, rudimentum quoddam ſanguinis induere, & nonnihil rubeſcere. Sed vide ne rubor iſte non venarum meſenterij ſanguificantium, ſed potius alicuius mixtionis cum ſanguine, in ijs nutritionis cauſa latente, ſoboles ſit. Profectò αἱμάτωσις ex propria eſt hepatis facultate, peculiari eius vi, e forma ſpecifica oriunda. Vtrum verò vis hæc parenchimati iecinoris inſit, an verò eius venis, viri docti vocant in dubium & in quæſtionem. Iacobo Schengkio poſterior probatur ſententia, imò multis argumentis videtur fulciri. Sed ego
qui-

quidem non video, cur venis in hepate implantatis atque diſperſis tanta vis tribuenda ſit. Neq; video, cur parenchimati tantum detrahẽdum, vt ineptum ſanguini gignendo inſtrumentum habeatur. Sanè arterijs non ea vis ineſt, quę ſpiritum illum vitalem generat: non ea facultas, quæ calorem vitæ principium ac fundamentum gignit. Sed fiſtulæ tantùm habentur, per quas, tanquam per ductus ac tubos, ſpiritus & calor e corde hauſtus in omne corpus deducatur. Sic planè habendæ ſunt venæ, ductus nimirum tubique, per quos ex hepate, ſanguinis officina, architecto ac fonte is in omnes corporis partes deriuetur. Illud tamen peruicaciùs non negauerim, aliquam immutãdi chyli vim ineſſe tùm venis meſaraicis, tùm maximè ipſius hepatis. fortaſſe enim chylus in ijs venis coërcitus informatur quoquomodo, atq; aliquod ſanguinis rudimẽtum adipiſcitur. Sed tamen vis illa magna & admiranda qua chylus in perfectum abſolutumque ſanguinem migrat, nonniſi hepatis parenchimati accepta referenda eſt. Vt igitur explorata ſit ſanguinis generatio, eiuſque diſtributio, ordine omnia atque per epitomen repetenda. Ore manſus contrituſque cibus labitur in ſtomachum, ibiquę tandiù manet, donec ita alteretur atq; afficiatur, vt in chyli formam redigatur. Mox per inferius hoſtium elapſus in inteſtina, ſugitur

à venis meſaraicis, ſuctuſque deſertur ad hepar: & primò quidem committitur atq; concreditur venæ portæ radicibus,per hepatis ſubſtantiam propagatis,vbi attenuatus in hepatis ſubſtantiam inſeritur, ſeſeq; cõdit,perfecti ſanguinis formã adepturus. Inde verò maximè per venam cauam, quæ e ſuprema hepatis parte prodit, omni corpori transfunditur, vt partes omnes, quotquot ſunt, nutriat. id verò quã ratione fiat, oſtendam ſuo loco, cum de organis diſtribuentibus agam. Hactenus organa præcipua facultatis naturalis, i. Altricis & Auctricis; hactenus ſeruientia atque principibus præparantia: ſequitur vt de Expurgantibus agamus, quæ nimirum excrementa excipiunt,in organis tum primarijs tum præparantibus genita.

De Inſtrumentis Facultati Naturali ſeruientibus Expurgando Excrementa, ideſt, de Inteſtinis, Ciſta Fellis,Liene,Emulgentibus,Renibus,Veſica Memb. 3.

COctum in ſtomacho alimentum, in chylum mutatũ,& e pyloro elapſum

in

in inteſtina, non totum in hepar per venas meſaraicas repit; ſed tenuiores ſolùm ac puriores eius partes, fæcibus ac repurgamentis in inteſtinis ſubſidentibus. *Inteſtina itaque ſunt organa excipiendis excrementis, in prima coctione genitis, dicata.* Animaduertendum tamē eſt, licet inteſtina excipiant excrementa, non tamen cenſendum eſt, hunc ſolùm eſſe eorum munus. alterant enim nónnihil, diſtribuuntque chylum in iecur. Poſſumus igitur cum Laurentio deſcribere inteſtina. *Oblonga, caua, rotundaq; corpora, ab imò ventriculo ad anum extremumque podicem ducta, coquendis aliquantulum alterandiſque cibis, & chylo in hepatem diſtribuendo, ac demum excipiendis fæcibus inſtituta.* Bipartita ſunt in Craſſa ac tenuia. Vtraque tripartita, illa in Cæcum, Colon, & Rectum. hæc in Duodenum, Ieiunum, & Ileon. Tenuia a pyloro incipiunt: craſſa ano terminantur. Omnium vna ferè eademq; ſtructura eſt. conſtant enim omnia ex tribus tunicis, venis, arterijs, neruulis, fibriſque omnis generis. Diſtant autem a craſſis tenuia tunicarum tenuitate: craſſa a tenuibus earumdem craſſitie. Diſtant & munere: nam tenuiorum munus eſt, e ventriculo elapſum chylum excipere, condere ac diſtribuere; adde & alterare, ſi aſſerere lubet. Craſſorum verò officium, non niſi fæces colligere exturbareque. Hæc paucula dixerim de Inteſtinis, vt recipiendis

excrementis primæ coctionis ſunt organa a natura dicata, vtq; proinde inſtituti noſtri ratio poſtulat; plura dicturus in *Epitome Anatomes*.

Chylus ab inteſtinis ad iecur profectus, nouam ſubit coctionem, & in ſanguinem elaboratur. ergo vt in prima coctione excrementa nata ſunt, inſtrumentaque ad ea excipienda a natura fabrefacta: ita in ſecunda multa naſcuntur excrementa, multaq; proinde organa, quæ illa expurgent. Verùm quia longè perfectior eſt ſecunda, quàm prima coctio, longè plures etiam fæces & excrementa inde manent, neceſſe eſt. Itaque prouida natura triplex excrementorum expurgandorum inſtrumẽtum hepati fabricauit: primum fellis veſicam, alterum Lienem, tertium renes, emulgentes, & veſicam. Fellis ciſta bilioſum emungit excrementum: lien melancholicum, emulgentes renes & veſica ſeroſum. Vaſculum illud, bili expurgandæ dicatum, membraneum eſt, vt laxari facilè, & contrahi poſſit: triplici villorum genere contextum, rectis ad attrahendam bilẽ, tranſuerſis ad retinendam, orbicularibus ad expellẽdam. Figura eſt oblonga ac rotunda, duplici oſtio peruia; altero, quo bilem e iecinore hauriat, altero quo eandem extrudat ad inteſtina alui exonerandi cauſſa. bilis enim acrimonia ſegniorem ventrem excitat, compellitque ad egerendum.

Quem-

Quemadmodum hæc veſicula biliosum ab hepate emungit excrementum; ita melancholicum Lien ſugit hauritque. Adeò enim ſollicita fuit natura de puritate ſanguinis, vt plurima finxerit inſtrumenta ad eum emungendum. Lien igitur, huic muneri a naturæ dicatum, corpus eſt viſcuſue fungoſum, tenui obuolutum membrana, e peritonęo profecta; nerui in eam inſeruntur e ſexta coniugatione deducti; venæ quoq; e portæ ramo ſplenico oriundæ; arteriæ non mediocres, e magna arteria manantes: figura eſt oblonga inſtar linguæ bubulæ, vnde ſibi nomen aſciſcit: nam lien a lingua. Nectitur ſtomacho, diaphragmati, & ſiniſtro reni per mebranam illam e peritonęo deriuatam: hepati per venas, per arterias cordi, per quas omnes ab vtroque emungit excrementa fæculēta magis, & craſſa, quæ arteriarum calore, quibus lien maximè abundat, attenuata in ipſius ſplenis ſubſtantiam migrat, vel eorum portio minus elaborata ſubactaque, ac proinde fæculenta ad renes ducitur per arterias emulgentes; aut ad inteſtina per ramos ſplenicos; aut per hæmorrhoidas in anum; aut in ſtomachi fundum per vas breue, ſiue mauis dicere, venoſum. Cęterùm vt inteſtina non expurgandis ſolùm fæcibus a natura conſtructa ſunt, ſed alijs etiam vſibus & nobilioribus, & corpori oportunis; ita Lien non ad exugendam

tantùm melancholiam, ſed vel ad informandos ſpiritus vitales, hoc eſt, rudem eis formam inducendam, vel ad arterioſum purioremque ſanguinem gignendum, vel demum, non ſecus ac iecur, ad venarum ſanguinem elaborandum. non enim veriſimile eſſe nonnulli putant, viſcus tam nobile, tam magnum, tantis venis, tot tantiſq; arterijs conſtructum, vni melancholiæ, ſeroſoue humori expurgando dicatum eſſe. Ex antiquis id cenſuerunt Aretæus, Alex. Aphrod., ex neotericis Carolus Piſo, Rondeletius, Gaſpar Aſellius, Franciſcus Vlmius, alijque nonnulli. Sed hac de re fuſius agendum nobis eſt in Quæſtionibus ſingulis membris atque capitibus adiungendis.

Sanguine per ciſtam fellis ab humore bilioſo, a melancholico per lienem emuncto expurgatoque, reliquum eſt, vt a ſeroſa colluuie eum emundemus. Emulgentes venas, Renes, Veſicam ad id præſtandum natura conſtruxit. Emulgentes ſunt venæ illæ, quæ e caua tanquam e fonte riuuli, ſcaturiunt, ſeſeq; in renes inſerunt: duæ ſunt aliquando, aliquando tres, quatuor pluresque, vt oculatiſſimus Columbus Romanus anatomicus celeberrimus, primus omnium obſeruauit. Hæ ſeroſum e venis humorem ſugẽtes in renes deriuant. Sunt & arteriæ emulgentes, quæ a magna arteria oriundæ, copioſum, quo ſcatent

ar-

arteriæ, humorem ſeroſum in renes deducunt. Renes per vreteres, hoc eſt, per quoſdam ductus membranaceos, ex ipſorum ſubſtantia prodeuntes & in veſicam implãtatos eoſdem transfundunt humores, inde penis per proprium ductum foras emingit. Horum verò ſingulorum ſingillatim enucleare ſtructurã, penè inutile. Illud ſolùm nouiſſe, ſat modo ſit, Emulgentes & Vreteres ex ijſdem, quibus venæ arteriæque, cõſtare partibus, de quibus membro ſequenti agendum. Renes verò viſcera ſunt carnea, ſiue proprio parenchimate conſtructa; membrana a peritonæo oriunda inuoluta; & cauitate interiùs hiantia, quam efformant vaſa e magna vena, arteriaque magna prodeuntia; atq; adeò vreteres. nam omnia hæc vaſa in mediam eorum ſubſtantiam implantata, extendunt eam, deducunt, caueamque proinde efformant, obuolutam eorũdem vaſorum tunicis. Figura referunt phaſeolum; & ventriculo nectuntur per neruum a ſtomachico ortum. Cetera petenda ex anatome, ſicuti vreterum veſicæ & penis ſtructura. nam rudiorem earum partium ſcientiam quiſque ſibi oculis comparare poteſt.

De Partibus Naturali Facultati Seruientibus Diſtribuendo, hoc eſt, de Venis Memb. 4.

DE venis hic paucis agendum eſt, nec niſi vt eae diſtribuẽdo diducendoq; alimento ſeruiunt. Ex hepatis corpore duę magnæ prodeunt venæ, Porta & Caua: vtraque alimentum ſanguinemque ex eo quaſi fonte haurientes, in omnes corporis partes deducunt nutritionis cauſſa. Porta e caua iecinoris parte proficiſcens in duos magnos quaſi ramos diuiditur, ſplenicum & meſaraicum. & quamuis quatuor exiles ſurculos prius emittat, quàm in duos illos prægrandes partiatur, primum cyſticum, qui ad fellis cyſtam bilem ducit; gaſtricum, qui in ventriculum delatus varios per eum diffundit ſurculos; gaſtrepiploicum, qui fundo ventriculi & epiploo inſeritur; inteſtinalem, qui in inteſtinum duodenum diffunditur: tamen illi duo ſunt inſignes ac nobiles rami, per quos e concaua iecinoris parte ſanguis, quantus inde hauriri poteſt, in ceteras partes deriuatur. Et ſplenicus quidem ramus rectà in lienem repens in concauam eius partẽ ferè totus inſeritur,

atque

atque multos per eius corpus ramulos diuaricat. Meſaraicus, qui paulò eſt amplior, in meſenterium & inteſtina proficiſcens in ſexcentos propemodum ramulos exileſq; venulas diuiditur, quæ per vniuerſa inteſtina ac meſenterium diſſeminantur. Ex his ramulis vnus eſt præcipuus qui ad anũ delatus hæmorrhoidalis dicitur, expurgatque humorem melancholicum, cum ſplen obſtructionibus impeditus eum excipere non poteſt: hæmorrhoidalis, inquam, internus: nam externus ducit originem a venæ cauę deſcendentis ramo hypogaſtrico.

Venę autem cauę totidem ſunt inſignes & grandes rami, alter aſcendens, deſcendens alter nominatus. nam ſtatim atque e iecinoris ſuperiori parte prodit vena caua, bipartitur in hoſce ramos. Aſcendens antequàm ad iugulum perueniat, aliquos emittit ſurculos, tum in diaphragma nutritionis cauſa, tum in pericardium, in cor & nutritionis & ſpiritus vitalis gignendi cauſa; in pulmones, coſtas &c. Prope verò iugulum rurſus partitur in plures ramos, quorum aliqui deorſum ferũtur hinc inde in thoracem, brachia, externas internaſq; partes. aliqui ſurſum in omnes capitis partes, quotquot ſunt, nutriendas.

Deſcendens verò truncus a diaphragmate ad os ſacrum ſpinæ incumbens ferè integer eſt & indiuiduus. ſolùm enim paruos ſurculos emittit ad vicinas partes nu-

trien-

triendas, ad vaſa ſeminaria ſanguine replenda; & emulgentes ad renes ſeroſi humoris expurgandi cauſa. Cum verò ad os ſacrum peruenit, ſtatim in duos prægrandes ramos finditur: vterque in quatuor minores, in anum delati, in vterum, in extremum inteſtini recti, vnde externæ hæmorrhoides naſcuntur: & hinc inde excurrentes ac fruticātes infernas omnes partes alunt. Quomodò autem id fiat, paucis oſtendam: Sanguis ab hepate prodiens, perque has omnes venas in corpus vniuerſum, minimaſq; eius partes delatus, tractu temporis effluit exudatque ex venarum exilium ore; exudat, inquam, roris inſtar in vacua membrorum arctuumque ſpatia, vt propterea Ros a medicis dicatur. Mox à partium calore coctus concreſcit in Gluten, hoc eſt, craſſior, concretior, & adhæſioni magis aptus redditur, cuius gratia glutinis nomen ſibi iurè vendicat. Demùm ab Altrice facultate, ſingulis partibus inſita, in propriam cuiuſque ſubſtantiam vertitur, Cambij nomen adeptus. Hac ratione Altrix facultas progreditur, quam neceſſariò ſequitur Auctrix. nam appoſitum partibus alimentum, & non ſolùm in Ros & Gluten commutatum, ſed conuerſum in Cambium, neceſſariò ſequitur, vt partes alat, & alitas in molem ampliorem attollat & augeat. Hactenus primæ duæ naturalis facultatis functiones,

Al-

Altrix & Auctrix: hactenus omnia earum organa, primaria & ſeruientia; hactenus præparantia, expurgantia, deducentia: ſequitur vt de Generatrice, quæ tertia poſtremaque eſt facultatis naturalis functio, breuiter agamus.

De Organis Generatricis Facultatis, deq; alijs Generationi neceſſarijs Memb. 5.

INſtrumenta generationi neceſſaria citò percurremus, tum quia nota ferè exploratąque ſunt, tum quia in alijs, quæ ad generationem ſpectant, diutiùs & accuratiùs me verſari neceſſe eſt. Præcipua generationis organa ſunt, quæ duo illa principia ſemen & ſanguinem vel præparant, conficiuntque, vel excipiunt, fouent, alterant, ac tandem in fœtum cõmutant. Non præcipua verò, ſed veluti famulantia ſunt, quæ deferunt illa duo principia in illud organum, quod generationis officina iurè dici poteſt.

Quæ pręparant ſemen tum viri tum mulieris ſunt quattuor vaſa, duæ arteriæ duæque venæ ab caua & emulgente oriundæ, quæ in teſtes dum feruntur paulò ante, quàm

quàm eò perueniant, capreoli vitium, ſiue hederæ more implicantur inuicem varijs modis, & labyrintheum quemdã plexum efformãt, oblongum, varicoſum & album, quod quia teſtibus adhæret, inquit Laur; ἐπιδιδυμὶς vocatur. ab alijs verò dici ſolet Paraſtatæ varicoſæ. In his vaſibus ſiue vaſe (nam multi vnum effingunt vt dictum eſt) e venis diuaricatus ſanguis excoquitur & elaboratur a vi illa ſpermatica e teſtibus eò deducta. non enim ſemen in his perficitur, ſed rudimentum ſolùm, hoc eſt, colorem & craſſitiem adipiſcitur. Hac igitur ratione præparatum ſemen per exiguos ductus in teſtes elabitur, vt perficiatur ac vim prolificam adipiſcatur.

Teſtes igitur præcipui ſeminis gignendi & fœcundandi inſtrumenta, ſubſtãtia ſunt glanduloſa, cauernoſa, ac molli, vt præparatum in epididymide ſemen facilè exciperent ac perficerent: hæc ſubſtantiam duabus proprijs & proximis tegitur membranis; duabus exterioribus & minùs proprijs, quarum poſtrema ſcrotum dicitur. De ſitu, figura, muſculis cremaſteribus, ideſt, ſuſpenſorijs, venis, arterijs, neruis raticeam, ne in Anatomiorum meſſem falcem importunus inijciam. Illud ſolùm innuam, ſemen in epididymide præparatũ, & abſolutum fœcundatumque in teſtibus per πόρος σπερματικὸς, i. vaſa deferentia labi in veſiculas quaſdam, & proſtatas

glan-

glandulosas, vt aſſeruetur ad vſum venereum. Veſiculæ ſolo Herophilo ex antiquis notæ, ex recenſioribus Rondeletio & Fallopio, vt refert Laur. ad ceruicis veſicæ initium poſitæ inter veſicam & rectum inteſtinum, membraneæ ſunt, varie intortę, ne ſemen, quo turgent, vnica vice in coitu effundant. Ibidem ſitæ ſunt glandulæ, ſeu proſtatæ glandulosæ eodem ſemine turgentes, & ad vſum venereum ſeruantes. Hæc ſunt ſeminis organa pręparantia, perficientia, aſſeruantia in viris & fæminis parum diuerſa: ac proinde præcipua Generatricis facultatis inſtrumenta. Alia verò inſtrumenta ſunt numero duo Eiaculans, & Excipiens ſemen. illud eſt penis, vnicuique nimis notus. hoc verò eſt vterus fęcundiſſimus concepti fœtus quaſi hortus, tutiſſimum domicilium. Plato, Pythagoras, & Aretæus animal eſſe cenſuerunt, quòd inſtar cuiuſdam animalis huc illuc, ſurſum, deorſum moueatur. *Eſt membraneus quidam venter, piri figuram referens, in hypogaſtrio, ideſt, in ampla coxarum capacitate inter veſicam & rectum inteſtinum ſitus, ex varijs partibus, ex venis, arterijs, neruis, tunicis, vinculis conſtructum ad concipiendum ex ſemine ſanguineque fœtum*. Singillatim vteri partes, aliaque ad eum pertinentia enucleare, ſuperuacaneum eſt, cum tyrones, quibus hæc ſcribo, alia magis abdita percipere nequeant.

Se-

Semen eſt corpus album, molle, humidum, calidum & ſpumoſum ex perfecto ſanguine ac puriore multiſque ſpiritibus permiſto in teſtibus genitum, animalis generãdi cauſa. Eſt *album* quia interiores vaſorum ſpermaticorum tunicæ ſunt albæ. *Molle*, vt per meatus exiguos permeare poſſit: *humidum & calidũ*, quia corpus humanum decet eſſe maximè omnium a ſicco & frigido alienũ, quippe hæc vitæ non ſolùm inutilia, ſed inimica. frigeſcunt enim omnia viuentia ſiccanturque, dum intereunt. *Spumoſum* quia ſpiritibus abundat. *Ex perfecto ſanguine ac puriore*, quia corpus tam præſtans, vi tam mirabili præditum nonniſi ex puriſſimo ſanguine genitum eſſe neceſſe eſt. Et quamuis Ariſtoteles 1. de Generat. Animalium cap. 18. dixerit, ſemen excrementum eſſe tertiæ coctionis; tamen id ſano modo intelligendum eſt. Semen tantum abeſt, vt reuera ſit excrementum, vt perfectiſſimus ſanguis habeatur. Dici tamen poteſt excremẽtum non quia ex impura materia genitum ſit, ſed ex redundante ac ſuperuacanea. non enim prius in teſtibus generatur ſemen, quàm pueri ſatis adoleuerint: tunc enim partes tanto non ægentes alimento eius portionem teſtibus concedunt in ſemen elaborandam: portionem, inquam, non excrementoſam, ſed puriſſimam, ſuperuacaneam tamen: & hac ratione rem ſeſe habere ex fœminis coniectare poſſumus,

quæ

quæ menſtruum ſanguinem nulla planè qualitate noxia peccantem,ſed quantitate ſola ſuperuacaneum emittunt tunc, cum ad idem tempus peruenerint. Semen igitur, eiuſmodi natura præditum, ea, qua diximus, ratione productum, receptumq; in vterum, geminum eſt generationis principiũ: materialis enim,& efficientis cauſſæ munere fungitur. nam etſi Ariſtoteles, & plerique e Peripateticis id peruicaciùs negent, tamen experimentum, cui reluctare erubeſcunt ſapiẽtes, id apertè comprobat. Conſtat in vegetantibus ac plantis ſemen eſſe veram naſcentis plantæ materiam, illo in huius ſubſtantiam commutato. Conſtat in animalibus oua materiam pullis præbere, cum excluſo pullo oui cortex inanis ſit & vacuus. Conſtat in homine fœtu ve, paucis poſt conceptum diebus aborto, membra ita albeſcere, vt ſeminis naturam referant. nam etſi rubor aliquis in eo conſpicitur, tamen prima illa textura alba eſt, ſemen planè redolens. Hoc eleganter deſcribit Hippocrates lib. de Natura Pueri tex.4. cum enim narret hiſtoriam genituræ ſex diebus in vtero retentæ & ſaltu foras prolapſæ, ſubdit, *Ego verò qualis fuerit referam, vt ſi quis ouo crudo externam teſtam vndique auferat, in quo interiori membrana contentus humor pelluceat ad hunc fere modum ſe habebat humor ille, prætereaque ruber erat & rotundus. conſpiciebantur autem fibræ albæ*

& te-

& tenues in membrana cum ſanie craſſa & rubra contentæ. atque hæc mihi viſa eſt genitura ſex diebus concepta. Itaque fibræ illæ ac villi, qui primam corporis texturam efformant, albi cum ſint, ſeminis materiam atteſtantur: in quam poſtmodum texturam effluens ſanguis & circum circa concreſcens carne replet vacua illa ſpatia, rubore patefaciens ſanguineum principium. Et ſi verum eſt, quod tradit Gal., vt veriſſimum eſſe teſtantur exploratores, ſtatim poſt conceptum claudi ita vterum, vt ne ſpecilli quidem mucronem admittat; quis eſt, qui non fateatur, ſemen virile in vtero coerceri adeò, vt effluere nequeat? quod ſi non effluit, in fœtus ſubſtantiam migret neceſſe eſt. nam quod ait Ariſtoteles, ſemen, cum agentis munere functum eſt, in vaporem flatumque abire, dictu quàm probatu facilius eſt; nullo in ſana muliere flatu in vtero oberrante, nullo foras crepante.

Iam verò non ſolùm maris, ſed etiam feminæ ſemen duplicis cauſæ, materialis ſcilicet & efficientis munere fungitur: vtrumque enim ſpiritibus abundans in proprium agens craſſamentum vi illa mirabili formatrice ac prolifica, de qua paulò inferiùs, fœtum ad miraculum vſque efformat. Neque hac in re audiendus Ariſtoteles, qui de Gener. Animal. peruicaciter negat, feminam vllo ſemine præditam

eſſe.

eſſe: Quorſum enim mulieri teſtes? quorſum vaſa præparantia tam mirabili arte fabrefacta? quorſum deferentia aut eiaculantia? Profectò Ariſtoteles aut naturam fruſtra illa vaſa & organa genuiſſe, fateri cogitur, quod ſanè in philoſophia piaculum eſt; aut ſe anatomes ſciētiam minimè calluiſſe. Quod verò poſteriores peripatetici commenti ſunt de ſeroſo quodam humore in ſpermaticis vaſculis fabrefacto & aſſeruato, figmentum eſt & ſomnium: nam vel ſemen eſt, vel ſemini diuerſum natura & vi: diuerſum eſſe nequit, quia ſine eo conceptio fieri non poteſt, cum conſtet, mulieres deteſtatas ſiue caſtratas non amplius concipere: ergo verum ſemen erit. Vtrum verò muliebre ſemen principalis, vt virile, formationis fœtus cauſa ſit, longè difficilius intellectu eſt. Mihi quidem haud difficulter perſuaderi patior, muliebre ſemen eadem ferè qua virile, vi præditum eſſe: quod vel ex eo liquidò conſtare mihi videtur, quòd inſtrumenta, quibus muliebre conficitur & abſoluitur, eadem ſint, eademque a natura induſtria fabrefacta. nam & præparantia, & eiaculantia vaſa, & ipſimet teſtes eadem ferè eſſe apparent. quibus accedit, quod mulieres coeuntes mira, vt viri, imò, ſi Hippocrati credēdum eſt, longè magis quàm viri, veneris dulcedine ac ſuauiſſimo amplexu venereo oblectentur: quod non niſi ex ſpirituum vbertate

& tenues in membrana cum ſanie craſſa & rubra contentæ. atque hæc mihi viſa eſt genitura ſex diebus concepta. Itaque fibræ illæ ac villi, qui primam corporis texturam efformant, albi cum ſint, ſeminis materiam atteſtantur: in quam poſtmodum texturam effluens ſanguis & circum circa concreſcens carne replet vacua illa ſpatia, rubore patefaciens ſanguineum principium. Et ſi verum eſt, quod tradit Gal., vt veriſſimum eſſe teſtantur exploratores, ſtatim poſt conceptum claudi ita vterum, vt ne ſpecilli quidem mucronem admittat; quis eſt, qui non fateatur, ſemen virile in vtero coerceri adeò, vt effluere nequeat? quod ſi non effluit, in fœtus ſubſtantiam migret neceſſe eſt. nam quod ait Ariſtoteles, ſemen, cum agentis munere functum eſt, in vaporem flatumque abire, dictu quàm probatu facilius eſt; nullo in ſana muliere flatu in vtero oberrante, nullo foras crepante.

Iam verò non ſolùm maris, ſed etiam feminæ ſemen duplicis cauſæ, materialis ſcilicet & efficientis munere fungitur: vtrumque enim ſpiritibus abundans in proprium agens craſſamentum vi illa mirabili formatrice ac prolifica, de qua paulò inferiùs, fœtum ad miraculum vſque efformat. Neque hac in re audiendus Ariſtoteles, qui de Gener. Animal. peruicaciter negat, feminam vllo ſemine præditam

eſſe.

eſſe: Quorſum enim mulieri teſtes? quorſum vaſa præparantia tam mirabili arte fabrefacta? quorſum deferentia aut eiaculantia? Profectò Ariſtoteles aut naturam fruſtra illa vaſa & organa genuiſſe, fateri cogitur, quod ſanè in philoſophia piaculum eſt; aut ſe anatomes ſciētiam minimè calluiſſe. Quod verò poſteriores peripatetici commenti ſunt de ſeroſo quodam humore in ſpermaticis vaſculis fabrefacto & aſſeruato, figmentum eſt & ſomnium: nam vel ſemen eſt, vel ſemini diuerſum natura & vi: diuerſum eſſe nequit, quia ſine eo conceptio fieri non poteſt, cum conſtet, mulieres deteſtatas ſiue caſtratas non amplius concipere: ergo verum ſemen erit. Vtrum verò muliebre ſemen principalis, vt virile, formationis fętus cauſa ſit, longè difficilius intellectu eſt. Mihi quidem haud difficulter perſuaderi patior, muliebre ſemen eadem ferè qua virile, vi prǽditum eſſe: quod vel ex eo liquidò conſtare mihi videtur, quòd inſtrumenta, quibus muliebre conficitur & abſoluitur, eadem ſint, eademque a natura induſtria fabrefacta. nam & præparantia, & eiaculantia vaſa, & ipſimet teſtes eadem ferè eſſe apparent. quibus accedit, quod mulieres coeuntes mira, vt viri, imò, ſi Hippocriti credēdum eſt, longè magis quàm viri, veneris dulcedine ac ſuauiſſimo amplexu venereo oblectentur: quod non niſi ex ſpirituum vber-

tate

tate ſemen fœcundantium, & genitales partes ſuauiſſimè titillantium ſequi poteſt, nō enim ſanguinem in coitu emittunt mulieres, non materiam illam ſeroſam, a poſterioribus peripateticis ſomniatam, & ſi emitterent, nullam vel perexiguam in venere dulcedinem parerent, quippe ſpiritibus illis calidiſſimis, acerrimis, ac dulcedini aptiſſimis planè careant. Qui verò maximam illam mulieris in coitu voluptatem diuturniorem, non gradu maiorem, eſſe contendunt (contendunt autem omnes a frigido muliebre temperamento perſuaſi) apertiſſimè mihi videntur labi. Etenim illud primò apud omnes conſtare oportet, Muliebres partes, quibus affricatur penis, nerueas eſſe, & membraneas, carneque expoliatas: ac proinde mira ex attrito pene dulcedine porcelli; quod ſanè viris accidere nō poteſt, quippe qui penem craſſa pelle obductū habeant. ergo minori quàm mulieres voluptate in coitu affici neceſſe eſt. Prættereà feminæ ſemen emittunt calidiſſimum, quod non animaduerſum fuiſſe planè minor, nam etſi eorū corpus paulò frigidius eſt, tamen vterum habent multo ſanguine, multoque ſpiritu, atque adeò calore multo affluentem. vnde fit, vt eorum ſemen ex ſimili sāguine valde calido, puro, ſubtili, ac ſpirituoſo genitum, calidiſſimum ſit ac ſpiritibus maximè turgens. ergo dum emittitur in re venerea, ſuauiſſimam

mam voluptaté pariat neceſſe eſt; quippe cum titillatione ad eas partes maximè ſentientes illabatur.

Iam verò vt finē huic de ſemine diſſertationi imponam, nonnulla de eius Anima, cui vis illa Genetrix accepta referéda eſt, in medium afferre neceſſe eſſet. Sed (fateor ingenuè) nihil habeo quod dicam imò nihil quod ſentiam. res eſt diuinatione potius fingéda, quàm ratiocinatione aſſequenda: adeò nimirum implicita eſt, adeò tenebricoſa, a naturaq; inuoluta. nec mirum. nam Summus ille rerum Opifex, vt ſummam atque incredibilem, qua pollet, virtutem nobis oſtenderet, mundum creauit, infinitis propemodum rerum ſpeciebus diſtinctum, varietate rerum planè admirabilem, mutua omnium ſocietate atq; conſenſu ſtupore digniſſimum, & vno verbo, neque animo neque mente compræhendendum. Vt verò in breuem quaſi epitomen rerum omnium vniuerſitatem redigeret, vt quicquid maximi, quicquid ſummi, quicquid in mundo vniuerſo ſummo ſtupore, maximaque admiratione dignum eſt, ob oculos nobis poneret, Hominem finxit atq; creauit. Plurima in eo obuiam, atque ſenſibus ipſis explorata produxit, partes omnes, omnia earum membra, ſtructuramque omnium: oculis obiecit mirabilem corporis ſtructuram, quam quiſque eum animo compræhendit, & ſecum ipſe

reputat, ferteus eſt, ſi non planè ſtupeat, ἄθεος eſt, ſi non manus ad cælum tollat. Duo verò ſummus rerum opifex planè obduxit ignorantiæ caligine, quæ nos admirari potius, quàm nouiſſe voluit: duo, inquam, vt mea fert opinio: primum ea quæ ad ratiocinationem pertinēt; obſcuriſſima ſanè, & opacis æterniſque tenebris occultata. quis enim vel ſubtiliſſimè acutiſſimèque ratiocinando ratiocinandi modum aſſequi poteſt? quis mentis & intelligentiæ, hoc eſt, diuinæ huius actionis inſtrumentum cerebrum eſſe, putidam nempe, ſi ſubſtantiam ſpectes, inelegantē, rudemq; molem, ſibi perſuadet? Quis etiam (quod eſt alterum a natura nobis obiectum non ſcientiæ, ſed admirationis cauſſa.) Quis inquam eſt, qui vim illam, qua ſemen, rudior certè, quàm cerebrum, materia, in animal efformatur animo comprehendere poſſit? Sanè cum quis illa duo, ſanguinem & ſemen, hominis principia accuratiùs ſecum ipſe reputat, rudemque eorum ſubſtantiam & molem informem: mox ea videt in tot partes mirabiliter explicata, tāto artificio conſtructa, mutua ſympathia ac cognatione conſociata;

Stupet, obtutuque hæret defixus in vno:

eſt enim opus, in quo τέχνη καὶ σοφία μεγίστη. i. ars & ſapientia maximè apparet.

Ceterùm ne planè iners videar, aliquid addam de meo penu. In generatione hominis

minis duplex functio, duplex facultas, Immutatrix ſiue alteratrix, & Formatrix. Illa a calore fit tum vtriuſque ſeminis, tum ipſius vteri. vero enim ſimile eſt, cum primum maris & feminæ ſemina in vterum eiaculata ſimul coeunt, & ab vteri calore affici, & a ſpiritibus ibi excitatis alterari: vnde fit, vt a duplici veluti agente affecta illa ſemina immutentur, præparentur, aptaq; reddantur ad formam ſuſcipiendam. Quid autem ſit, quod promit formã iſtam informatque fœtum, cui nam inſit vis illa præcipua, quæ ſemen, ſanguinem, fœtumque viuificat, id ſanè obſcurum eſt, & in naturæ maieſtate conditum. Aliqui rei difficultate obruti minimè id cognoſci poſſe, falſi ſunt; Alij verò cordati magis, atque explorandi res abditas ſtudio incenſi, id aſſequi tentarunt. itaque Plato mundi animam animare fœtum arbitratus eſt. Farnelius vt naturalem calorem e cælo accerſiuit, ita formatricem animam eodèm euocauit. Iacobus Schenghius commentus eſt λόγον πλαστικὸν, i. formam quandam ſubſtantialem ſemini ſuperadditam, quæ tanquam inſtrumento vtitur ſemine in animalis generatione, ac formatione fœtus. Auicenna & ipſe quaſi Aduocans Deos in theatrum, vt ſoluant nodum fabulæ, Colcodeam ſibi finxit, nempe intelligentiam quandam formatricem, quæ animatorum omnium for-

mas fabrefaciat. Alij alia commenti ſunt. Ego verò veriſimilius exiſtimo, vim illam formatricem primariam, hoc eſt, principium illud, vnde potentia formatrix fluit tanquam ex fonte, in ipſo ſemine inesſe, ac proinde ſeminis formam eſſe illam animam, qua fœtus viuit, ſemenque propterea eſſe animatum aſſeuero. Hoc vt facile credam, facit primò quidem auctoritas & exiſtimatio præſtantiſſimorum Philoſoph. & Medicorum, præſertim verò Magni Liceti, qui mihi, vt Cato Ciceroni, vnus eſt pro centum millibus. Summus hic vir De Spont. Viuent. Or. ſexcentis in locis docet, ſemen animatum eſſe. libro verò 4. cap. 32. ita animatum docet, vt verè animal ſit, imperfectum tamen, organis nempe mutilum: leonis ſemen ab ipſo leone ſola, inquit, organizatione diſtat: vtrumq; vniuocum eſſe ſcribit, eandemque habere formam eſſentialem, per quam conſtituantur. Neque verò noua hæc eſt opinio, quæ ſemen animatum aſſeuerat: nam & Hippocrates videtur id cenſuiſſe, Ariſtoteles, Galenus, Themiſtius, Philoponus, Zimara, Scaliger, Cardanus, Auega, Coiter, Mercatus, Capiuaccius, Ioubertus, Zabarella, Picolomineus, ceteri, quos ſibi fauentes adiungit Sennertus: cuius quidem rationem addit ſatis probabilem. In ſemine ſunt operationes animæ, ergo ipſam etiam ani-

animam ineſſe neceſſe eſt. nam fieri non poteſt, vt alicubi ſit operatio, & abſit ipſa anima, vnde fluit operatio tanquam a vero principio veraque forma. nam Eſſe & Operare indiuidua ſunt, nec vllo modo queunt ſeparari. In ſemine animæ operationes ſunt, viuificatio fœtus, & partium efformatio, vt omnes fatentur. neque enim hæ operationes debentur ſemini tanquam inſtrumento, quia forma animaque, cui accepta referenda eſt operatio, adhuc in ſemine ineſſe oportet, cum inſit potentia operandi formandique fœtum & organizandi. & potentia ab ipſo principio, vt diximus, ſeparari nequeat. Itaque ſi, vt fatentur omnes, in ſemine ineſt potentia formatrix & operatio; animam etiam, cui accepta referri debet eiuſmodi potentia & operatio, ineſſe fatendum eſt. Ceterùm longiùs, quàm inſtituti noſtri ratio poſtulet, prætervecti ſumus. itaque de ſanguine materno, qui eſt alterũ formationis fœtus principiũ materiale, nihil eſt quod dicam; Illud ſolùm aſſero, eum non eſſe noxium & excrementicium, vt aliqui perperam arbitrantur, ſed ſolùm quantitate ſuperuacaneum; In fœtus verò formatione eius puriores partes influere, vt ex perfectis principijs homo conſtituatur.

De Sanitate
Cap. 4.

IAm verò ſi animo, quæcumque hactenus dicta ſunt, recolamus, intelligemus profectò, humanum corpus iſtac noſtra ratiocinatione ita conſtructum eſſe, vt perfectum abſolutumque ſit redditum, & ad omnes actiones muniaque obeunda idoneum, ac proinde ſanum. Sanitas enim nil aliud eſt, quàm *naturalis corporis conſtitutio, ad actiones exercendas idonea*. cum enim corpus humanum talem omnium partium tum ſimilarium, tum organicarum conſtitutionem nactum eſt, vt promptum paratumq; ad actiones omnes peragendas reddatur, ſanum cenſetur. neque enim requiritur, vt actu exerceat operationes, vt ſanum habeatur, ſed ſatis eſt, vt eiuſmodi potentia præditum ſit, vt, cum libet, actiones edere poſſit. hæc autem potentia in illa partium omnium conſtitutione ſita eſt: in ſimilarium nempe temperamento, & organicarum recta compoſitione. Neque verò per huiuſmodi potentiam, ſed per naturalem illam conſtitutionem definita a nobis eſt ſanitas, quia potentia imperfectionem quādam deſignat,

vt

vt actus perfectionem;ſanitas verò & perfectionem inuoluit, & imperfectionem excludit. prætereà illa potentia ad actiones rectè peragendas eſt quid conſequens ſanitatem: nam quia animal ſanum eſt, beneque conſtitutum ſecundum omnes corporis partes, ideò habere dicitur potentiam ad edendas actiones. Demum ſanitas ſimilarium in humorum & qualitatum proportione ac ſimmetria ſita eſt: vt pleriq; cenſent: at ſimmetria tantùm abeſt, vt ſit potentia, vt hanc omnino antecedat, & conſequatur potentia. nam quia in partibus ſimilaribus ſimmetria eſt, ſanitas eſt potentiaque ſequitur. Hæc eò ſpectant, vt innoteſcat, a veritate alienum eſſe quod a Sennerto de ſanitatis ratione ſcriptum eſt, eam nempe ſitam eſſe in potentia ad operandum, inquiens *ſanitas eſt corporis humani eas, quæ ſecundum naturam ſunt, actiones exercendi potentia*. Nam etſi verum eſt, non in operandi actu ſitam eſſe ſanitatem, (nam alioqui dormientes ſani non eſſent) tamen non ſequitur, vt in potentia conſiſtat. neque enim valet, ſanitas non in actu ſita eſt, ergo in potentia, quia non neceſſariò hoc ſequitur: vt neque hoc neceſſariò, Actu non dormit, ergo potentia dormit: ſolùm enim hinc licet inferre, ergo actu vigilat. Itaque ſanitatis ratio & eſſentia non in operandi potentia, ſed in recta partium conſtitutione, vnde poten-

 tia

LIBER SECVNDVS DE MORBIS ac Symptomatis

SECTIO PRIMA.

PRIMO libro, quo Phyſiologiam vniuerſam comprehendimus, ſatis, ni fallor, ſuperque Tyrones ad ea informauimus, quæ de Homine, Medicinæ ſubiecto, nouiſſe neceſſe erat. Ergo ordine ſequitur, vt proximo libro, quibus idem pateat morbis, declaremus. quod vt faciliùs præſtari a nobis poſſet, ordinem maximè ad tyronum captum accomodatum cõmenti ſumus. In duas itaque Sectiones hic lib. partitus eſt a nobis: in prima de Morbis agitur, in altera de Symptomatis. & primam rurſus Sectionem in 4. capita diſtribuimus. in primo de Morbi Natura, in altero de eius Differentijs, in tertio de Cauſis, in quarto de Signis. Et primum quidem cap. indiuiduum eſt; Secundum in tria membra ſectum: cum enim morborum differentiæ ſumantur vel a ſimilaribus partibus, vel ab organicis, vel ab vtriſque, propterea tripartitum commodè erit hoc

ſecundum cap. in tria membra: in primo agitur de ſimilarium morbis, in altero de organicis, in tertio de communibus. Tertium caput decem membra compræhendit, in primo agitur de internis morborum cauſis, in ſecundo de externis & Aëre, in tertio de Cibo & potu, in quarto de Somno & vigilia, in quinto de Motu & quiete, in ſexto de Excretis & retenctis, in ſeptimo de Animi affectibus, in octauo de Specificis morborum cauſis & primo de Cauſis morborum in Intemperie, quæ propria eſt ſimilarium partium, in nono de cauſis morborum in compoſitione, in decimo de cauſis morborũ ſolutæ vnitatis. Quartum cap. circa morborum ſigna verſatur, in nouem diuiſum membra; & in primo quidem ſimilarium partium morbi explorantur, in ſecundo organici, in tertio in ſoluta vnitate, in quarto agitur de ſignis, quibus explorantur aliæ morborum differentiæ, in quinto ſigna traduntur morbificarum cauſarum, in ſexto agitur de Prognoſticis ſignis, in ſeptimo de Criſibus ac diebus criticis; in octauo de Pulſibus, in nono de Vrinis. In ſecunda verò ſectione de Symptomatibus agitur, triaq; includuntur capita, quorum primum complectitur doctrinam de Symptomatis in actione læſa; alterum in affectionibus noſtri corporis, tertium in excretis & retentis: & ita breui ordine ac perſpicua doctrina quæcumque ſpectant ad morborũ theoriam traduntur.

De

De Morbi Natura Cap. I.

CVm noſtrum inſtitutum conſiliumque eò ſpectet, vt breui epitome tyrones inſtruamus, ſtatim ad ea, quæ ſcitu neceſſaria ſunt, aggredimur. *Morbus igitur eſt affectus præter naturam primò ac per ſe ſenſibiliter lædens operationes.* Dicitur *Affectus*, quia etſi πάθος dicatur a Galeno, verbum quamlibet incipientem affectionem ſignificans, &, vt loquuntur, *in fieri*; tamen factam etiam abſolutamq; deſignat, ac proinde idem eſt πάθος ac διάθεσις, quæ affectionem *in facto eſſe* propriè deſignat. Dicitur *Præter naturam*, quia quod ſecundum naturam eſt, ſanitas eſt, non morbus; quod naturæ aduerſatur & obeſt, id verè morbus. Dicitur *primo & per ſe lædens ſenſibiliter operationes*, quia primò quidem morbus lædere debet actiones ſiue operationes: nam *Quicquid hominem lædit, id morbus vocatur* ait Hippocrates. Debet autem primò & per ſe, quia etiam ſymptomata lædunt, ſed non primo & per ſe. Senſibiliter, quia alioqui morbus non eſt, ſed potius leue aliquod morbi rudimentum. Argenterius acerrimus Galenomaſtix inuehitur in hanc

definitionem a Galeno magna ex parte deſumptam, inquiens, morbum nō actionem primò lædere, ſed facultatem: nam ſua vi facultatem primò petit, ac labefactat, ex qua ſequitur actio læſa. Varij varia commenti ſunt, vt difficilem hunc nodum ſoluerent, ſed verè commenti, quia *nihil*, vt dicitur, *ad fides*. ego ſic exiſtimo: primò quidem illud aſſero, medicum ſenſu duci, (nam *ſola ratione in Medicina vti, non datur*, vt eſt apud Hippocr. de Vet. Med. *ſed inſiſtendum eſt ijs quæ fiunt*,) ac proinde artificem nominari Craſſiuſculum, vt Scaliger loqui ſolet: ergo ſi ex actione iam manifeſtò læſa aſſerit, adeſſe morbum, morbumque id eſſe, quod læſit actiones, iurè aſſerit, iureque proinde definit morbum eſſe quod primò & per ſe actiones lędit. Fateor morbum lædere facultatem & ex hac iam læſa læſam ſequi actionem; hinc tamen non ſequitur, morbum primò & per ſe non lædere actiones. non enim πρότος, i. Primò prius ſignant, ſed principaliter ac primariò: non ordinem in agendo, ſed vim deſignat principalem, cui actio læſa accepta referenda ſit: & proptereà adiungitur, *Et per ſe*. Ergo etſi concedatur morbum immediatè facultatem lædere, negandum tamen non eſt, quin *Primò* lædat actiones. Deinde morbus primò, per ſe, & immediatè operationes ipſas lędit. nam læditur motus ab obſtruente ner-

neruos materia, facultate planè incolumi, itaque nugas agit Galenomaſtix.

Illud etiam haud ſilentio prætereundū, morbi cauſam a morbo non ideo differre, quod hìc ſit quiddem pręter naturā per ſe lædens actiones, quia etiam morbi cauſa idem præſtat: eſt enim quid præter naturam ex 2. meth. 3. lædit actiones, vt quiſque videt etiam luſcioſus; primò & per ſe, quia non ex accidenti, ſed verè per ſe lædit cauſa morbifica. Cui accedit quod interdum læditur actio nullo præeunte morbo, ſola cauſa morbifica præſente, vt accidit in cruditate ventriculi, obiecti alimentiue vitio genita. ſi enim quis plus aſſumat, quàm ſtomachus coquere poſſit, cruditates naſcuntur, actione ſtomachi læſa, quippe quæ non ita cibos affecerit, vt planè confecerit. Statuendum igitur videtur morbi definitionem morbi cauſæ communem eſſe; ac proinde vitioſam. Ceterùm illud primo ſtatuo, cum obiecti vitio ſequitur cruditas, actio verè non læditur, quia ſtomachi circumſcripta eſt definitaque vis ac facultas; atque adeò determinatum certùmque alimentum ſecundum naturæ leges & inſitam a natura conditionem, coquere poteſt. non ergo quia ceraſorum nucleum coquere nequit, ideò morbidus dicendus eſt, actioque eius aut chyloſis lęſa. Cauſa verò morbi a morbo longè diſtat. non enim *primò* ideſt, vt ex-

plicauimus, primariò læſa functio cauſæ accepta referenda eſt, ſed morbo. nam hoc intercedente cauſa lędit actionem. Præterea abit plerumque cauſa, morbo manente: ergo actio lęſa, quę effectus eſt, non pręteritam morbi cauſam, ſed ipſum morbum ceu parentē & cauſam agnoſcit.

De Subiecto verò morbi nō admodum laboro: ſimilaribus organiciſque partibus ineſſe morbum exiſtimo: nempe quia morbus ex Gal. eſt paſſio corporis viuentis: viuunt autem ſolùm partes, nō humores, non ſpiritus: nempe quia morbus hęret eò, vbi actio: hęc verò in partibus, non in ſanguine, ſpiritu, humore ve. At inquies, ſpiritus ſaltem viuunt; ſi non ſanguis & humor. Nugas eſſe dixerim, niſi Scaliger id cenſuerit, & commentus fuerit. Spiritus, ſanguis, alius quiuis humor morbi cauſa, non ſubiectum eſt, vt inferiùs demonſtrabimus.

De Differentijs Morborum Cap. 2.

QVæ Galenus integro libro de Morborum Differētijs vberrimè ſcripſit, paucis hìc contrahere conſilium eſt. Morbi differentię plurimę ſunt: prima verò ac pręcipua ea eſt, quę a partibus, qui-

quibus inſunt morbi, deriuat: Præclarè id, vt cetera omnia, diuinus Hippocrates. *Morborum omnium idem modus eſt, loci autem partes ve diuerſitatem faciunt.* Partes verò vel ſimilares ſunt, vt principiò docuimus, vel organicę: ergo morbi primò partientur in eos, qui ſimilaribus, in eos, qui organicis, atque demùm in eos, qui vtriſque partibus inſunt. Qui ſimilares afficiunt partes, morbi *In Intemperie* dicuntur: qui organicas *In mala Compoſitione*: qui vtriſque *In ſoluta vnitate*. Et quidem iure optimò triplici hac ratione primò partiuntur morbi; cum enim eius proprium ſit naturalem partium conſtitutionem lędere, nempe ſimilarium temperamentum, organicarum compoſitionem, vtrorumque vnitatem; profectò morbi primò diuidentur in eos, qui temperamentum ſimilarium lędit, in eos, qui organicarum ſtructuram, in eos, qui vtrorumque continuitatem. Alię verò ſunt morborum differentię minùs præcipuæ, quę ſumuntur a ſexcentis, vt inferiùs enarrabimus: Ergo ſecundum hoc caput in quatuor membra diuiſum erit, primum compręhendet eos morbos qui in intemperie; alterũ eos, qui in mala compoſitione, tertium, qui in ſoluta vnitate, quartum eos, qui in alijs ſiti ſunt.

De-

De Morbis Intemperiei Similarium Partium Proprijs Memb. 1.

ILlud meminiſſe oportet, temperamentum ſeu temperiem eſſe vel ſimplicem, vel compoſitam; vtramq; quadruplicem: illa eſt calida, frigida, humida, ſicca: hæc calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca. Cum igitur pars aliqua ſimilaris calidior, aut frigidior, ſiccior, humidior ve, quàm naturalis eius conditio poſtulet, euaſit, morbus naſcitur *In intemperie*, ſimilarium partium proprius. Et quamuis organum lædatur ab tali intemperamento, exempli gratia ſtomachus frigeſcat, caleſcat hepar, caput ve humeſcat; tamen non vt organum eſt compoſitaque pars, ſed vt ex ſimilaribus conſtat, intemperiem ſubit. intemperamentum enim, cum ſit vera qualitas, hæret ſimilari, ceu ſubiecto: caro frigeſcit v.g. aut caleſcit, os, neruus, cartilago, ſimilis: quorum, cauſa organum frigeſcere aut caleſcere, cenſetur. Hoc autem intemperamentum eò intendi oportet, vt a ſimmetria recedat naturalique conditione: alioqui enim morbidum non erit, nec actiones læder. Iam verò (quidquid Heurnius cenſeat) ex

ex morbis in intemperie duæ etiam aliæ ſpecies conſtituuntur, *Morbi totius ſubſtantiæ*, & ij qui *ex intemperie cum materia* naſcuntur. Illi ſunt qui ex maligna occultaq; partiũ ſimilarium qualitate oriuntur; quiq; non primis agunt qualitatibus, ſed venenatis, latentibus, & a tota ſubſtantia nobis inimicis. hi verò ſunt, qui præter primam occultam ve qualitatem, materiam ſibi aſciſcunt, qua non ſolùm intemperamentum foueatur, ſed mirum in modum morbus augeatur. Hæc autem materia duplici de cauſa, duplici ve modo in parte aliqua hærere ſolet: vel, vt loquuntur, *Per congeſtionem*, vel *per defluxionem*: illam partis intemperies paulatim ipſa ſibi gignit. Etenim affluens in nutriendam partem alimentum eius temperamenti vitio paulatim ac ſenſim migrat in excrementum, ibique copioſum ſubcreſcit & augetur. Hæc verò aliunde in partem intemperie correptam labitur, &, vt prima, maximè auget intemperamentum.

De Morbis Structuræ Vitiatæ Organicarum Partium Proprijs Memb. 2.

CVm Organum quatuor poſtulet ad perfectam abſolutamq; ſuam compoſi-

poſitionem, formam, numerũ, magnitudinem, & ſitum ſequitur neceſſariò, vt quadruplici etiam ratione lędi poſſit: & primò quidem læditur, *Vbi forma conueniens membro fuerit vitiata* (ſunt Galeni verba) *ſecundo vbi in numero reperitur vitium; tertio cum in magnitudine; quarto vbi deprauata fuerit compoſitio*, ſiue ſitus. Et quidem re ipſa comprobatum eſt, cum inſtrumenti forma quouis modo vitiata eſt, aut eiuſdem numerus, magnitudo, aut ſitus, actionem eiuſdem eſſe læſam, deprauatam nempe, vel diminutam, vel ablatam neceſſariò. Forma verò multipliciter lædi poteſt, vel ſi curua ſit, cũ recta eſſe oporteret, vel econtrario, ſi recta cum potius curua ſecũdum naturę leges deberet eſſe: aut cum rotunda eſt, rectitudinem ſuapte natura deſiderans; aut cum recta, rotunditate naturà gaudens &c. Ad hoc morbi genus ſpectat Obſtructio Meatuum, Superficiei Læuitas & Aſperitas ex Gal. Art. Med. 94. & 95. Pertinet etiam Conſtipatio, Compræſſio, Subſidentia, Coaleſcentia. Obſtructio meatibus accidit a craſſis lentiſque humoribus, a grumo ſanguinis, pure, lapillis, ceteris; in venis, arterijs, hepate, liene, veſica, renibus, ceteris cauis partibus. cum ęnim organum obſtructum eſt, ſuo munere non fungitur, aut perperam, aut diminutè, vnde morbus actioq; læſa. Obſtructioni affinis eſt Conſtipatio,
quæ

quæ & ipſa eſt quædam veluti obſtructio meatuum & cauitatum a tumore aliquo, tuberculo, caruncula, aut ſimili accerſita. Compreſſio verò fit, cum cauitatū letera concidunt, ſeſeque targunt, pondere grauata ac præſſa. Subſidentia, cum eadem cauitatum meatuumque latera nimiùm humectata ſubſident, ac veluti laxata concidunt. Coaleſcentia demum fit, cum partes mutuò coaleſcunt, & vniuntur, cum natura diſiuncta eſſe deberent, vt digiti, At verò Læuitas & Aſperitas non meatuū, ſed ſuperficiei morbi ſunt: & illa quidem fit, cum ſuperficies, natura aſpera, humore aliquo irrigatur, & rugarum inæqualitas impletur & oblinitur, ita vt naturalis vitietur eius conſtitutio. Aſperitas verò naſcitur, cum pars, natura læuis, aut excauatur, aut attollitur: excauatur ab humore erodente, attollitur ab humore adhæreſcente & collecto: vtroque modo congenita læditur partis læuitas eiuſque actio, ac proinde morbus naſcitur formæ vitiatæ. Numerus etiam organū vitiat, cum vel abundat, vel deficit neceſſarius: abundat quidam ſextus digitus; deficit alter ren: vtriuſque enim cauſâ vitiatur actio illius organi, cui vel deficit, vel abundat numerus. Cum verò inſtrumētalis pars maior quàm oporteat, aut minor eſt, perperam edit actiones, vt in crure aut longiore aut breuiore ſatis conſtat. Demum compoſitio organi

vitiata cenſetur cum pars aliqua ſitum mutat, vt in articulo luxato, qui e propria ſede elapſus, actionem lædit membri peculiarem.

De Morbis Solutæ Vnitatis Vtriſq; Partibus Communibus Memb. 3.

SOlutæ continuitatis morbi communes ſunt ſimilaribus organiciſque partibus. ambę enim patent ſoluentibus cauſſis. Huius plures ſunt differentiæ, omnes ferè petitæ a modo ſoluendi, aut a parte ſoluta. Ergo ſi cæſim caro ſcindatur, *vulnus* naſcitur; ſi punctim *punctura*; ſi contuſione rumpatur *ruptura*; hæc eadem ſi non in carne neque alia molli fiat, ſed in neruo *σπάσμα* naſcitur ac nominatur, cum ſcilicet neruus ita tenditur, vt rumpi videatur. Iam verò ſi ſolutio continuitatis accidat in parte dura, vt oſſe, dicitur *Fractura*, & *Caries*: fractura quidem a re vel contundente, vel ſcindente: idem enim quod in carne vulnus facit, in oſſe fracturam inuehit. Caries verò a re erodente ortum ducit in oſſe. *Vlcus* demum ab eadem cauſa, non tamen in oſſe, ſed in molliori parte mu-

muſculo, parenchimate, alijs ſimilibus. Itaque ſolutæ vnitatis morbi erunt ſpecie multiplices, Vulnus in carne, Punctura, & Contuſio; Fractura & Caries in oſſe: Spaſma in neruo; Vlcus in muſculis aut parenchimate a re erodente, aut etiam in pura carne, vt gingiuis & penis glande: quod Galenus aperte oſtendit lib. de Diff. Morb. his verbis. *Pro differentia partium continui ſolutio varia ſibi nomina vendicat. ſiquidem quæ in oſſe ſit, fractura vocatur: quæ verò in carne contingit, vlcus, vulnus, & ruptio: quæ neruoſis accidit partibus, conuulſio nominari conſueuit.*

De Alijs Morborum Differentijs. Memb.4.

GAlenus etſi accuratiſſimum in omni Medicinæ parte ſemper ſeſe præbuerit, tamen in explicandis morborum differentijs defeciſſe videtur. ſolùm enim in medium affert eas, quæ eſſentiales dicuntur, quæque deſumptæ ſunt a ſimilaribus, diſſimilaribus & vtriſque ſimul. Nos verò alios ſequuti alias etiam indagabimus, quæ licet accidentalis ſint, neceſſariæ tamen videntur. Ergo

1. Morbi alij ſunt vniuerſales alij particu-

ticulares : illi febres omnes quæ vniuerſum corpus corripiunt : hi verò phrenitis, quæ cerebrum, ſpaſmus, qui neruos; pleuritis, quæ thoracem, & alij ſimiles, qui vnam certam inuadunt partem.

2. Alij ſunt ſimplices, alij compoſiti: illi quidem, qui nullo alio nectuntur morbo, vt febris : hi verò, qui alios ſibi multos aſciſcunt, vt lethargus febrim, phrenitis, pleuritis, ceteræque inflammationes.

3. Alij fiunt per *ἰδιοπάθειαν*, alij per *συμπάθειαν* : illi qui non aliunde ducunt originem, ſed ibi naſcuntur, vbi inſunt, vt hypocondriaca affectio, ſiue potius melancholia, capitis vitio genita, non ab hypochondrijs accerſita materia. Hi verò dicuntur, qui ex alijs partibus materiam morbi cauſam mutuātur, vt dolor in genu a fluxione e capite genita.

4. Alij benigni, alij maligni: illi qui aperti ſunt exploratique, nec intus quicquam gerunt inſidioſum: hi verò qui, vt homines aliud in ore promptum, aliud clauſum habent in pectore; nam maligni morbi aliud extrinſecus præſeferunt, aliud intus agunt: ſalutares extrinſecus videntur, intrinſecus verò necem parant.

5. Alij magni, alij parui. Magni autem tripliciter dicuntur ex Galeno, vel propter propriam eſſentiam, vt febris ardens; vel propter partis nobilitatem, vt phrenitis; vel propter cacoethiam, vt febris peſtilés.

Parui

Parui autem eodem ratione tales dicentur vel propter ſuam eſſentiam vt tertiana, vel propter partis ignobilitatem, vt eriſipelas in crure, vel propter benignitatem, vt quiuis morbus benignus.

6. Alij contagioſi, alij non: illi vt peſtis, dyſenteria, lippitudo: hi autem his contrarij, tertiana febris, quartana, quotidiana, pleuritis, phrenitis, ceterique ſexcenti.

7. Alij ſalutares, alij lethales: illi, qui periculo expertes ſalute terminantur: hi, qui id agunt, vt ægrum perdant.

8. Alij aduenticij, alij hæreditarij: illi ſunt qui extrinſecus adueniunt: hi verò qui a parentibus mutuati ſunt ad morbum propenſionem, vt podagra, quæ ideo quempiàm faciliùs corripit, quia eius parentes, ea laborantes, ſemen ſanguinemq; in prima fœtus conformatione ſuppeditarunt morbidum ac vitioſum.

9. Alij Sporadici, alij Pandemij: illi qui cum ſint plurium ſpecierum, plures ſimul inuadunt, vt hoc anno pleuritides ſimul, peripneumoniæ, corizæ, grauedines, catarrhi. hi autem qui eiuſdem ſpeciei plurimos ſimul corripiunt, qui duplices ſunt.

10. Alij Endemij, alij Epidemij: illi qui plures eiuſdem regionis incolas afficiunt, cauſa cõmuni quidem, tamen non aliunde accerſita, ſed ibi nata, eiuſdemque regionis propria. Hi verò ſunt qui non ſolùm paſſim vagantur, cauſamque vt illi commu-

munem habent, vt cibus, aër &c. ſed etiam ſunt contagioſi vtplurimum, &, quod caput eſt, cauſa non eſt peculiaris eius regionis in qua publicè graſſantur. Plica in Polonia, Brunnus in Gallia, Varen in Geldria, Morbus Strangulatorius in Regno Neapolitano Endemij ſunt, quia & plurimos corripuerunt & cauſam habuerunt regionum propriam. At verò Scorbutus Epidemius eſt, quia non in Batauia ſolùm vagatus eſt, ſed in Daniam etiam irrepſit, Sileſiam, Bohemiam, Friſiam aliaſque regionem non paucas; atque adeò cauſam habuit non Batauiæ propriam, ſed communem cum alijs regionibus. Et ex his patet quòd morbi.

11. Alij ſint antiqui, alij noui: illi qui ſexcentis ab hinc annis nati ſunt, hi qui noſtra patruumue ætate orti; vt Lues venerea, Brunnus gallicus, Plica polonica, Sudor anglicus, Morbus vngaricus, Morbus veruecinus a Thuano deſcriptus, lib. 72. Morbus Lunemburgicus, Scorbutus, Varen, Borozail, a Beuerouicio eruditiſſimo Medico in ſua verè eleganti, concinna, ac docta *Idea Medicinæ veterum* ex Gallico deſcriptus. Iam verò

12. Alij ſunt ordinati, alij inordinati: illi qui ordini addicti aut ſingulo die, aut alternis diebus, aut alio modo ſeruant ordinem: hi verò qui inconſtantes & incerti ſolutique nullum ſeruant ordinem.

13. Alij

13. Alij continui, alij intermittentes: illi qui perennè vrgent, hi verò qui aliquando quieſcunt ac intermittunt.

14. Alij breues, alij longi, ſiue alij acuti, alij chronici: illi qui velociter mouentur, citoq; iudicantur; hi qui ſegniùs progredientes tardius deſinunt.

15. Alij ſimpliciter acuti, alij peracuti, alij acutiſſimi: primi 14. die terminantur, alteri ſeptima, tertij quarta: *Acutiſſimi morbi & ſignis lathaliſſimis fientes, quarta die interimunt aut citiùs:* ait Hippocrates. Sunt quoque morbi acuti ἐκ μεταπτώσεως ex decidentia, qui decimamquartam diem prætergreſſi, ad vigeſimam vſque, imò aliquando ad vſque quadrageſimam producuntur.

16. Alij demum ſunt legitimi alij ſpurij: illi qui omnes ad gignendum morbum conditiones habent: hi qui aliquas ſeu plurimas deſiderant: vt pleuritis, a ſanguineo humore, in membrana coſtas ſubcingente phlegmonem ſuſcitans, legitima eſt; a bilioſo verò aut pituitoſo ſanguine in muſculis intercoſtalibus concluſo, ſpuria eſt & ratione materiæ, & ratione loci, nempe quia vtrumque deſideratur. Itaque verè comprobatur, quod ab Hippocr. dictum eſt, *Morborum omnium idem modus eſt, loci autem diuerſitatem faciunt.*

De

De Cauſſis Membrorum Cap. 3.

QVamquam quatuor ſunt cauſarum genera, formalis, materialis, finalis, & efficiens, tamen cum de morbi cauſa loquimur, efficientem intelligimus. ſic Hippocrates lib. de Flat. text. 2. *Si quis cauſas corporis affecti probè nouerit, potens valde eſt ea afferre, quæ corpori conducant.* ſic Galenus in Arte Medicinali, *Sublata cauſa affectus auferunt, poſita conſtituunt.* ſic omnes quotquot ſunt ex Medicis alijſque, qui ſapiunt. vnde Cicero Tuſcul. 3. *Medici cauſa morbi inuenta, curationem eſſe inuentam putant.* Efficientes igitur morborum cauſæ primò quidem bipartitæ ſunt in Internas, & Externas: nulla enim cauſa eſt morbum efficiens, quæ vel interiùs non lateat, vel exteriùs non ingruat. Itaque iurè hoc caput primò de Internis, de Externis poſtea aget.

De Internis Morborum Cauſis Memb. 1.

INternæ igitur cauſæ ſunt, quæ non aſſumuntur, vt alimenta; non inſpirantur,

vt

vt aër, non mente compræhenduntur, vt ſenſuum omnium obiecta; non demum alio quouis modo extrinſecùs corpori appropinquant: *ſed ea ſunt, quæ in corpore genita deliteſcunt*. Hæc ſiue antecedens ſit, ſiue coniuncta; hoc eſt, ſiue morbum iam peperit; coniunctàq; ſit cum parte morbo affecta; ſiue longè diſſita a morbo affectaque parte; duplex eſt, vel Plethora, vel Cacochymia. Illa *eſt æqualis humorum omnium nimia copia*, ſiue eſt nimia ſanguinis abundantia. cum enim maſſa ſanguinea adeò excreſcit, vt naturæ leges excedat, plethora naſcitur, ferax morborum ſeminarium. Quæ quidem adhuc duplex, altera πρὸς τὴν δύναμιν, altera πρὸς ἐγγεῖα, i. ad vires & ad vaſa. Illa *eſt, quæ ita excreuit, vt, licet vaſa ſanguine non infarciat, tamen impedimento eſt actionibus, quominus, vt decet, edantur*. Hæc verò eſt, *quæ mirum in modum aucta vix in venis coërceri continerìq; poteſt*. Tertiam haud iniurià addit Horat. Augenius ex ambobus hiſce miſtam, eſtq; ea, *quæ & vires ſimul grauat, & vaſa extendit*. Illud tamen animaduertendum eſt, plenitudinem ad vaſa eſſe perfecti abſolutique ſanguinis, nulla qualitate noxij, ſola quantitate ſuperuacanei. Ad vires autem plenitudinem non eſſe alicuius vitij expertem, ſed aliquam ſubijſſe noxam; cuius gratia vires premat: adeò vt mediam quandam cõditionem ſortita ſit inter ple-

F tho-

thoram quo ad vaſa, & cacochymiam. ſi enim non quantitate nimia moleſta eſt, certè ſequitur, vt qualitate aliqua licet perexigua morbum minetur. Vtriuſque cauſa eſt victus ratio tum vberior, tum boni ſucci multique nutrimenti; calidum & humidum corporis temperamentum, præcipuè verò iecinoris, cuius etiam magnitudo plurimum conducit ad ſanguinis vbertatem: conducit & ætas iuuenilis, vernumq; anni tempus, atque adeò temperata conſtitutio. Quarè plethora non ſolùm innoteſcit ex eo, quod ægri corpus ſit εὐκρατώτον, ac optimè temperatum, ſit ætatis florentis, cibis optimis vſum fuerit, vt vſum fuiſſe eũ, qui plenitudine ad vaſa laborat neceſſe eſt. ſed etiam quæ dicta ſunt, omnia conſequantur. Iam verò ſi quis vel vna, vel altera plenitudine laboret, facies maximè rubet, venæ turgent, corporis habitus augeſcit, ſomni ſunt profundi, pulſus magni, hilares demùm ac iucundi ſunt quicumq; hiſce plethoris laborant. Cacochymia verò longè diuerſa ab his eſt & natura & effectu. Etenim & deterior eſt, & morbos gignit deteriores: quod ſane ipſum nomen præſefert: nam κακοχυμία ſignificat malum ſuccum, ſiue humorem, aut abundantiam malorum humorum. *Eſt igitur cuiuſuis humoris præter ſanguinem abundantia.* Vnde triplex eſſe cenſetur, imò quadruplex, bilioſa, pitui-

toſa,

roſa, melancholica, ſeroſa. Billioſa eſt, in qua cuiuſuis bilis ſpecies abundat, ſiue flaua, ſiue atra, ſiue pallida, aut porracea, æruginoſa, vitellina, iſatodes, de quibus ſatis ſuperq; dictũ eſt lib. 1. Sect. 1. Cap. 5. vbi de Humoribus actum fuit. Pituitoſa cacochimia & ipſa eſt, in qua pituita ceteros vincit humores, ſiue naturalis ea ſit, ſiue præternaturalis, vt dulcis ſeu inſipida, acida, ſalſa, vitrea. Melancholica eſt, quæ nimiam melãcholiæ copiã continet. Huic ſi referas atram bilem nõ planè aberrabis: nam etſi inter bilis ſpecies præternaturalis recenſita a nobis ſit, tamen in melancholiæ album referri poteſt. Hæc autem triplex eſt, alia quæ fit ex melancholico ſucco a calore nimio vſto ſiccatoque, alia quæ ex ſanguine torrefacto, tertia quæ ex bile flaua nimio calore affecta torrefacta cenſetur. Seroſa demum eſt, in qua ſeroſus humor præter quàm quòd expedit, abundat. Iam verò horum omnium cauſas, ac diagnoſtica ſigna adſcribere, alienũ non videtur. nam etſi morborum ſigna inferiùs a nobis ſint afferenda, tamen cauſarum haud importunè hìc adſcribi poſſunt, ne diſtinctione nimia confuſionem tyronum menti effundamus. Et biliosæ quidem cacochymiæ cauſa primo quidem eſt alimentum calidum ſiccumque, ſalita omnia, aromata omnia, generoſaq; vina; viſcerum, præſertim verò iecinoris; cali-

dum ſiccumque temperamentum, ætas iuuenilis, anni tempus æſtiuum, inædia, vigilia, exercitatio nimia. nam, vt eſt apud Hippocr. *Quibus humiditas conducit, ijs neq; labor neque inadia, neque vigilia conuenit*, nempe quia hæc omnia exiccant & calefaciunt, bilemque gignunt, & cacochymiam augent bilioſam. Innoteſcit autem ex ijſdem omnibus: nam pleraq; & cauſæ ſunt, & ſigna. igitur æſus rerum calidarum ac ſiccarum, aromatum, ſalitorum, iecinoris calidum ſiccumq; temperamentum, ætas, æſtas, vigilia, inædia, labor nimius, ceteraque recenſita oſtendunt bilioſam cacochymiam. Innoteſcit etiam ex ijs, quæ conſequuntur, vt habitus corporis ſiccus & gracilis; flauo, vel ſimili veſtitus pilo, flauoq; aut citrino colore obductus; venarum magnitudo; calorque proinde tactui moleſtus, ſomni breues, ſitis, niſi ſtomachus langueat, aluus ſegnior, flaua, tinctaque vrina; Senſus omnes vegeti ac prompti, acre ingenium, promptum, expeditum, in iram propenſio, & cetera non pauca.

Pituitoſam verò cacochymiam & contraria gignunt, & contraria teſtantur. nam oritur ex cibis frigidis humidiſque, in ętate inclinante, in qua cum calor paulatim langueat, frigus ſenſim irrepit; hyemali tempore, humida ac pluuioſa cõſtitutione & auſtrali; diuturna quietè ac ſegnitie.

Ergo

Ergo hanc comitantur pinguior corporis habitus, albo obductus colore, aut ſubliuido, piloque haud abſimili; ſegnities non mediocris, ſomnus longus & ad motum, & ad ſenſus omnes internos externoſque torpor & hæbetudo; venæ paruæ, calor tactui nullus, vrina ſubalbida, aluus laxior, ceteraque huiuſmodi.

Melancholica & ipſa a cauſis innoteſcit, & a conſequentibus. ergo ortam eſſe neceſſe eſt a frigidis ſiccisq; alimentis, ætate ſenili, vergente autumno, conſtitutione frigida ſiccaque & in viſceribus eiuſmodi qualitatibus præditis. Itaque hæc neceſſariò conſequentur, corporis habitus ſiccus, niger, nigroque obductus pilo, animus triſtis, meticuloſus, mæſtus, fixus diuq; hæres in obiecto: aluus paulò ſiccior, vrina pauca, aliquando verò permulta aliaq; ſimilia.

Seroſam demùm cacochymiam difficiliùs indagamus: coniectare tamen poſſumus ex cauſa, & anteacta victus ratione, & fructibus, qui aquoſum gignere ſolent alimentum, aut (veriùs dicam) excrementum; ex largiori potu, præſertim verò aquæ quæ eius cauſam eſſe ſolent: ex conſequentibus autem perpaucis conijcimus: illud ferè ſequi ſolet, vrinæ copia non mediocris, & extracti ſanguinis affluens inundanſque ſerum.

Hactenus cacochymiæ omnes, quæ internæ morborum cauſæ eſſe cenſentur:

nunc verò alias, ſi quæ ſunt, in medium afferamus. Flatus inter eas numerari poſſe videntur, calculi, vermes: nam hæc omnia ſæpe in intimis corporis partibus & generantur, & morbos pariunt haud contemnendos. De Flatibus nemo eſt, qui vel ab Hippocrate id nō didicerit, vel re doctus non cognouerit. Etenim Hippocrates librum conſcripſit *De Flatibus*, vbi probat morbos omnes a flatu fieri poſſe: *Hactenus ergo morborum omnium cauſas flatus eſſe demonſtraui*, inquit text. vltimo: quod & de externo & de interno flatu intelligi poteſt. Teſtantur id ipſum vel hypochondriaci, qui ab ſolo flatu vaporeue varijs morborum ac ſymptomatum generibus vexātur. Quomodò verò gignantur flatus, accuratiùs inquirere, hic ſuperuacaneum. Illud ſolùm monuerim, verum quidem eſſe, eos generari caloris infirmitate, cum 5. hic in materia agens, atque cōntendens eam abſumere, ſine fruſtratus in vaporem flatumque eleuat: ſed tamen non ſemper id verum: nam ſæpe contingit, vt nimiùs calor intentiorq; eumdem ſuſcitet, nempe non caloris infirmitate, ſed vitio obiecti. nam cum validus firmuſque calor agit in materiam lentam viſcidamque nimis, ac proinde ad reſiſtendum propulſandamq; caloris actionem aptiſſimam, eam ſuperare, conficere, atq; abſumere nequit: vnde fit, vt plurima eius portio in flatus exhalet.

Fiunt

Fiunt etiam flatus a nimio calore non ſolum lenti craſſique obiecti vitio, ſed etiam nimia eius ac viſcerum efferueſcentia. etenim cum calore æſtuant hypochondria exhalationes feruidæ eleuantur, quæ huc illuc oberrantes ſeſeq; in varias partes inſinuantes multipliciter ægros male habēt. Quarè oportuniùs quandoq; a nobis conſultum fuit hypochondriacis refrigerantibus potius, quàm calefacientibus pharmacis, ſero lactis, aquis acidulis, ceteriſque, quibus hypochondriorum calor, hepatis præſertim temperaretur.

Calculi autem quacumque in parte generentur, morbos inuehunt, læduntq; actiones. Generantur autem fœculenta, limoſaq; materia terrea, craſſa, lentaque, non quidem a frigore congelante, vt nonnulli cenſent, (quis enim ſibi perſuaderi poteſt, tantum in viuente corpore frigus eſſe, quod coagmentare atque coangulare in lapidem poſſit materiam?) ſed a calore potius valido nimioque abſumente tenuiores materiæ partes, craſſiores verò in lapidem denſante atque cogente. Neque id perpetuò verũ, quia etiam a moderato calore lapides gigni poſſunt: nam exploratum eſt apud Hollerij Scholiographum in cerebro natum fuiſſe calculum; in palpebra apud Aetium; ſub lingua apud Nicolaum Florent. ſubtus dentes, ideſt, in cauea anteriorum dentiũ inferioris maxillæ

ſeu mandibulæ, vbi latent alimentorum reliquia, temporiſque proceſſu dureſcunt in lapillos, quos ſingulis prope annis ſcalpello extraho (nam de me ipſo loquor) ſi igitur in hiſce locis generantur lapides certè dubium eſſe non poteſt, quin a moderato temperatoq; calore gignantur. in cerebro enim nemo ſibi magnum eſſe calorem ſomniare poteſt, neq; in palpebris, aut caueola meorum dentium, quę perennè a frigido perflatur aëre. De calculis verò, qui renibus adnaſcuntur, illud monuerim, hallucinari eos, qui a nimio calore ſemper eos generari arbitrantur. nam ſi ita ſeſe res haberet, qui renibus feruent, laborarent omnes renũ calculis, prę ſertim qui lentis viſcidiſque cibis vtuntur, quod tamen non contingit: nam videas ſexcentos renibus calidiſſimos, viſcidis, lentiſq; cibis vtentes, qui nullo calculo laborent. Huius ratio, ſi Fernelium conſulas, vis eſt lapidifica, quæ ijs non ineſt: ſi verò accuratiùs in Galeni diuina ſcripta verſeris, meatuum conformationem eſſe ſtatues. Etenim eiuſmodi ſunt aliqui tum emulgẽtium, tum renum, atque vreterum naturali conformatione prędíti, vt laxas patenteſque eas vias nacti fuerint; aliqui econtra anguſtas & adſtrictas. Illi etiam craſſum, lentumque ſanguinis excrementum facilè allicuint, facilè detrudnnt: hi verò etiam tenue retinent, diuq; ſeruant. Quarè

vt illi, etiamſi accedat renum calor non mediocris, tamen per patentes vias exturbant attractum excrementum: ita in his etiamſi calor ſit mediocris, ac temperatus, naturæq; leges non excedat, facilè tamen retinetur ſeroſum illud excrementum, & a mediocri calore in lapidem excoquitur. Atque hæc eſt vera Vis lapidifica, non ea quam commentus eſt Fernelius: nam formam quandam ſpecificam in renibus conſtituere, per quam lapides generantur, eſt ſommiare, & hiſtrionum more *Aduocare Deos in theatrum*, vt ſoluant implicitum nodum fabulæ. Prętereà iniquè nobiſcum egiſſet natura, ſi eiuſmodi pernicioſam formam renibus inſeruiſſet. Paulò longiùs, quàm noſtrum permittat inſtitutum, verſari libuit in calculorum generatione, quia non vulgaria attulimus in medium, neque vulgò peruagata.

De Vermibus pauca dicam, cum liquido conſtet, & interiùs in corpore generari, & morborum eſſe cauſas internas. *In vtraquaque corporis parte generari poſſe vermes* docet Marcellus Donatus (cuius vtor verbis) lib.4.cap.26. & pluribus id probat experimentis ac rationibus, quas breuitati conſulens lubens prætermitto.

De Externis Morborum Cauſis ac Primo de Aëre Memb. 2.

INternas morborum cauſas externæ ordinè ſequuntur, græcè *προκαταρτικὴ*. hę tot eſſe cenſentur, quot ſunt res non naturales, nempe Aër ambiens, Cibus & potus, Motus & quies, Somnus & vigilia, Excreta & retenta, Animi affectiones. omnia enim hæc, ſingulaue ita poſſunt corpus afficere, vt in morbum compellant.

Aër verò in hoc præſtando maxima omnium vi pollet, *Plus poteſt*, inquit Galenus, *aër ſolus, quàm cetera res omnes non naturales*. neque iniuriâ. Etenim aër perpetuò nobis adhęret, quòcumq; imus, quoue ſimus in loco, nobis præſto eſt: *nobiſcum videt*, ait Cicero, *nobiſcum audit, nobiſcum ſonat, mouetur nobiſcum:* inſpiratus quaquauerſus peruadit, integris viribus ad principes partes pertingit; nulla ſæpe affectus qualitate noſtro corpori amica cerebrum petit, illudque ſuo arbitratu alterat, afficit, immutatque: in cor irrepit parum alteratus, in pulmones certè labitur purus putus, in ſtomachum, in ceteras, quas lubet, partes. Itaque vt *aër tenuitate & calore temperatus vitalem & ſalutarem ſpiritum præbet*

ani-

animantibus, (vt eſt apud Cicer. 2. de Natura Deorum.) ita intemperatus *Maximus eſt omnium, quæ corpori accidunt, & auctor & dominus*, vt ait Hippocr. lib. de Flat. 4. adeò vt iurè dictitare poſſimus cũ eodem diuino ſene *Aër mortalibus vitæ, ægris morborum ſolus eſt auctor*. Quarè purum hunc tenuemque eſſe oportet, nulla præditum aliena, præſertim noxia, qualitate, non craſſum, non concretum, non coërcitum & veluti ſtagnantem, ſed perflatum læniq; aura agitatum. vnde fit, vt qui montibus, collibuſue coërcetur; qui in demiſſo, imoque loco quieſcit; qui e cloacis, ac lacunis expirat; qui putridas e criptis ac cemeterijs exhalantes excipit qualitates, prauus ſit, noxius, & gignendis morbis accomodatus. Præterea qui calidus nimis, nimiſq; frigidus, humidus, aut ſiccus eſt. Etenim calidior, quàm par ſit, poros cutiſque meatus aperit, euocatque calorem & ſpiritus; ac proinde partes naturales coctionibus dicatas robore exhaurit, vnde ſequitur ἀπεψία, & βραδυπεψία, cruditas & perperam facta concoctio. Quod ſi maior adhuc ſit calor, illud prætereà ſequitur, vt bilis aduratur migretque in atram, morbis gignendis fœcundum ſeminarium. Frigidus verò etſi poros occludens calorem interiùs compellat, coctionibuſque opitulari videatur; tamen *eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines, quos vltra citraque nequit*

conſiſtere rectum. ſi temperatum ac modicum ſit frigus, cogens calorem, viſcera reddit robuſtiora: ſi verò nimius ſit ac diuturniùs, pituitoſos crudoſq; humores coaceruat: vnde morborum prouentus ac diuturnitas; torpor, ſegnities, hæbetudo, ceteraque corporis animique vitia non contemnenda. Quòd ſi humiditas accedat, hæc omnia mirè augeſcunt: ſi verò ſiccitas miteſcunt non parum, niſi tamen & hæc nimia ſit, alioqui enim poros cogens atque corrugans fuliginoſa excrementa exitu prohibet. Iam verò ſi non primas ſolùm aëris qualitates ſpectemus, ſed eas, quas ſubit, mutationes, intelligemus ſanè, multorum eum eſſe morborum cauſſam. *Temporũ mutationes*, inquit Hippocrates, *morbos pariunt*, nempe quia mutatur aër & alteratur. Mutationes autem ſiue ſtatæ ſint, atque conſtitutę, vt hyems in ver, ver in æſtatem, hæc in autumnum, autumnus in hyemem: ſiue incertæ atque inconſtantes, quales hic Romæ quotidie experimur, malæ ſunt & noxiæ. Nam primæ illę etſi ſenſim irrepunt, tamen ad contrarium temperamentum deducunt corpora, vel certè ex vno in aliud. Hyems frigida & humida, frigidum humidumque corpus veri tradit, calido humidoque. Ver idem corpus calidæ ſiccæque æſtati committit, imò, (quod magis dolendum eſt) maximè calidæ, ſiccęque maximè. ſic

æſtas

æſtas autumno, hic hyemi. Quarè corpus quandoque maximè alget, moleſtèque riget; quandoque calore æſtuat vix ferendo. vnde fit, vt æſtate præ calore nimio æſtuans corpus liqueſcat fundaturq;, ſpiritibus natiuoque calore cxhauriatur, omneſque eius facultates langueant, appetitu deiecto, coctione læſa, ſiti excitata, ac tota naturali œconomia labefacta, corpus pateat acutis ac lethalibus morbis. Econtrario verò hyeme rigent ita corpora frigentque, vt licet firmiora ſint, percellantur tamen vehementer ab aſperioris aëris iniuria, atque perculſa multis morbis reddantur obnoxia. De Autumno idem, ac ferè idem de Vere cenſendũ eſt. Quod ſi in hiſce anni tẽporibus inordinatæ contingant mutationes, aër inconſtanter alteratus plurium morborum eſt ferax.

Venti ſunt aëri affines, eiuſq; mutationi plurimum conducunt. Nemo eſt, qui neſciat, ac re doctus non intellexerit, quantam Romæ noſtris corporibus vel auſter, vel aquilo alterationem pariat. Nam ventus ſiue ſit Exhalatio ſicca, e terra manans, ac circum eam vi acta motaque, vt cenſuit Ariſtoteles; ſiue, vt Plutarchus mauult, ſit a calore ſolis fuſus aër, liquatus, motuſq;; ſiue demum, vt Seneca arbitratus eſt, ſit exhalatio ex mari terraque hauſta, atque aliquò vi expræſſa extruſaque: certè illud eſt vento peculiare, vt e regionibus, per

quas

quas agitur, vapores hauriat ebibatque, & corporibus impertiatur. vnde fit, vt auſter hic Romæ e meridionali plaga per mediterraneum huc appellens, calidus ſit humiduſque: & per Romani ægri peſtilentes lacunas paludeſque præteruectus pernicioſas ac verè malignas ad nos qualitates aduehat. Quarè non ſolùm grauedines atque catarrhos inducit, non ſolùm corpora mirum in modũ laxat, frangit, hebetat; ſed etiam prauis imbutus qualitatibus atque exhalationibus citam ac ferè repentinam parat necem. nam ne ſemel quidem abſq; manifeſto ac præſentaneo mortis periculo poteſt quis in Romano agro noctem ducere: plurimos interijſſe vidi, ſola æſtiuo tempore pernoctatione.

De Cibo & Potu Memb. 3.

AD ſanitatem tuendam, curandoſque morbos adeò conducit cibi potuſq; moderatio ac temperantia, vt Hippocrates dixerit lib. de Vet. Med. *Nihil opus eſſe arte medica, ſi eadem omnes vterentur diæta & ea aſſumerent, quæ ſani edunt ac bibunt.* Cibaria data nobis ſunt a natura ad ſubſtendendam vitam, producendamque, non ad guſtatus libidinem, & ingluuiem:

Aedere

Aedere vt viuas, non viuere, vt edas, dixit Comicus: Moderatus eſſe debet, nec plus, nec minùs aſſumendum, quàm exigat neceſſitas. nam ſicuti *fames magnam potentiam in nobis habet & ſanandi & occidendi*, vt dixit Hippocrates, ita *Prauior omni fame ſagina*, vt eſt apud Horat. Hæc autem moderatio ſita eſt in qualitate, quantitate, tempore, ac ſumendi modo. itaque Cibus εὔχυμος ſit oportet, & εὔπεπτος, boni ſucci, & facilis coctionis. boni autem ſucci ſunt, qui temperati in calore, frigore, humore, ac ſiccitate; qui neque craſſi nimis, neque nimis tenaces, non lenti, non terrei, non alterius aut qualitatis aut ſubſtantiæ, parum nutriendo accomodatæ. Quod ſi tales ſint cibi ſanitatis cauſa exiſtunt, ſin minùs, morborum ferax ſeminarium. In qualitate autem eligenda ſpectanda maximè eſt propria corporis temperies: nam ſiccis ac biliofis non quæ ad calorem ac ſiccitatem vergunt, exhibuda ſunt, ſed quę paululum a temperie deflectentia, ad humidum frigidumque declinant: & econtrario humidis ac natura pituitoſis non frigida humidaq; alimenta exhibenda ſunt, ſed quæ nonnihil ad calorem ac ſiccitatem vergant. nam etſi *Similia ſimilibus conſeruentur*, tamen intelligẽdum id eſt, ſi pręſsè ſumatur, de eo corpore, quod εὔκρατον eſt, ac bene temperatum: hoc enim ſimilibus cibarijs conſeruandũ; humidius verò aut

aut calidius non humidiora aut calidiora exigit alimenta, quia non planè id temperatum eſt, ac proinde non ad vnguem in eodem ſeruandum eſt temperamēto, quotidianis alimentis, ſed eius potius excedens qualitas contrarijs temperanda. Vel certè intelligendum eſt vulgatum illud axioma conditione adhibita, ſi nimirum ſimile conſeruandum eſt, ſimili conſeruandum: quemadmodum, ſi contrarium curandum eſt, contrarijs curandum. Neque enim vllum ex his perpetuò verum eſt: nam etiam contraria a ſimilibus curantur: *Ab iiſdem morbus fit, & ab iiſdem adhibitis curatur, vt vomiteis vomitum ſoluit*, ait Hippocrates. Quantitas multò maximè ſpectanda eſt: nihil enim eſt, quod morbis gignendis aptius ſit, quàm nimia repletio; obruit hæc naturalem calorem, ventriculum diſtendit, prohibetque quominus eius os corrugetur & claudatur, ac proinde calor promptè exhalare poteſt: vnde cruditates neceſſariò ſequūtur, morborum omnium certiſſimæ cauſæ: *Vitia primæ coctionis non emendantur aut a ſecunda, aut a tertia*, dixit Gal. & Hippocr. 6. epid. *Exercitatio ſanitatis eſt, non impleri cibis.* De Tempore etiam maximè ſolliciti eſſe debemus: niſi enim debito tempore exhibeātur alimenta, periculum eſt, ne perturbetur coctio, cruditaſque ſubcreſcat morborum cauſa. Itaque prius ingeſtum alimentum coctum

ſit, ante quàm poſterius accipiatur: conſueta etiam hora ſi fieri poteſt ſumatur alimentum, exercitatione præeunte, iuxta illud Hippocratis *Labor cibum præcedat*; & nunquam niſi irritante appetitu ſumatur. itaque eorum inſtitutum non improbo, qui poſthabita hora certa & conſtituta, tunc comedunt, cum fames irrepit. Sumendi modus non planè contemnendus: nam etſi is non religiosè ſpectandus eſt, tamen ſæpe animaduertẽdus: quæ aluum commouent poſteriùs accipere noxium eſt; ſicuti quæ adſtringunt, priùs: dura coctuque difficilia conſequantur, præcedant verò mollia & coctu facilia. Illud tamen monuerim, quę fundum ventriculi petunt etiamſi coctu paululum difficiliora ſint, citius tamen coqui, quàm ea, quæ poſteriùs ingeruntur locãturq; ſupra iam ingeſta: nempe quia verà ac validior chyloſis officina fundus eſt, quippe ſubſtantia denſior, venis arterijſque calidior, &, ad coquendum aptior. ergo ſi paululum duriora primo ingerantur, ne putes crimen id eſſe maieſtatis, vt vulgus medicorum opinatur. Illud etiam monuerim, quæ coctu faciliora priuſque ingeſta ſunt, coqui certè prius, non tamen prius e ſtomacho elabi, quia fundus demiſſior eſt, qnàm pilorus. ergo ea prius ex ventriculo per pilorum in inteſtina exeunt, quæ cocta in chylumque redacta, proxima ſunt orificio inferiori.

Ne-

Neque dicas, comparatum eſſe a natura, vt ſtatim atque pars aliqua alimenti cocta eſt in chylum, elabatur e ſtomacho, ijs ſolùm retentis alimenti partibus, quæ poſteriùs coquuntur: Quia id dictu, quàm probatu facilius eſt. non enim pars prius cocta attrahitur ab inteſtinis & vi ſtomacho ſubripitur, quia gratis tantam eis vim tribuimus: neque ab ſtomacho extruditur, quia hic retinet ceteras alimenti partes ad perfectam coctionem: neque enim ſimul eodemque tempore & retinere, & expellere poteſt. Hæc eò ſpectant, vt intelligas commodum quidam eſſe ea prius accipere, quæ faciliora ſunt coctu, non tamen id religioſè ſemper obſeruandum. Obſeruandum autem ſemper, quod ab Hippocrate ſcriptum eſt, varia ciborum genera noxia eſſe: ait *Quæ ſunt inæqualia ſeditionem moueat*. De Potu verò ſcire oportet, vinum potionum omnium eſſe optimum, idque album, tenue, ſubdulce, maturum, ὀλιγοφόρον, hoc eſt paucum, non πολυφόρον, ideſt vinoſum, non craſſum, non acerbum, non planè dulce, non immaturum, quia hæc morbis gignendis apta nataque ſunt: neque recentia valde, aut valde antiqua; nam illa obſtructionibus inducendis aptiſſima ſunt, hæc capiti valde noxia, mentem turbant, ſpiritus accendunt, catarrhos augent, & concitant, neruos percellunt. Vno verbo vinũ modicũ eſto, tenue ὀλιγοφόρον:

nam

nam huc quò propriùs vina accedunt, eò magis redolent propriam naturam. vt enim cenſuit Empedocles, vinum eſt aqua in arbore putrefacta, hoc eſt, probè cocta, cuius conditionis vinum laudatur a Galeno 8. meth. diciturque *ad omnia vtilius eſſe, quàm aqua vtpote quod & coctiones iuuent, & vrinas mouent, & ſudores proliciãt. etenim conſtat Hippocratem non in diariјs modo febribus, verum in acutis etiam vinum porrigere*. Zeno dictitabat, *Vino dulceſcere animum vt aqua lupini*. Rufus apud Aetium. *Manſueſit ac lætatur anima vſu vini.* Vinum alios facit mites, alios iracundos, alios incontinentes, alios aliter affectos, Oſtendit hos effectus, nõ eos efficit, ait Bolengerus; ſimulatos enim mores detegit, ac demonſtrat, quod latuerat: vnde *In vino veritas* ex veteri prouerbio. Apud Laertium appoſitè dictum eſt, Vitem ferre tres vuas, primam voluptatis, alteram ebrietatis, tertiam faſtidij: vnde ſumptum eſt illud Aſclepiedis, primum cyathum ſiti dicatum eſſe, alterum voluptati, tertium ebrietati, quartum inſaniæ. & ſanè veriſſimum eſt, quia immodicè ac intemperãter ſumptum *Vinum omnium malorum metropolis eſt*, vt ait Athenæus. Olim Argiui, Thebani, Thraces, & Scythæ omniũ bibaciſſimi, vt nunc Germani: vnde olim dictitari conſueuit, *Scytharum eſt merum bibere*: & nunc vulgatum eſſe deberet illud Bolengeri, *In Aſcladia*

dia fons eſt, odium vini afferens, vellem, inquit, vt eſſet in Germania. imò in omni tranſalpina regione. Romulus econtra, lege cauit, ne mulier vinum biberet; quod ſi maritus vinum bibentem depræhendiſſet, impunè eam occidere per leges licebat. Aegyptiorum ſacerdotes a vino abſtinebant, nempe quia putabant, vinum eſſe ſanguinem gygantum, qui cum Dijs bellauerunt. De ægris verò extat Zeleuci lex, vt ſi æger iniuſſu medici vinum bibiſſet, etiamſi conualeſceret, morte mulctaretur. Iam verò vinum Aqua temperandum, vnde Bacchus a Nymphis lotus dicitur. Quod verò ait Ariſtoteles in Problem. vinum aqua lotum magis noxium eſſe ac inebriare magis, ſine ratione dictum puto, cum hæc retundat eius vim, hebetetque ſpiritus.

Aqua verò, quæ & ipſa potioni aptiſſima eſt, leuis eſſe oportet, ſaporis expers, pellucida, caleſcat facilè, facilèque frigeſcat, vt docet Hippocr. lib. de Aquis. Fontanarum omnium optima, fluuiorum omnium peſſima, præſertim verò magnorum fluminum, cuiuſmodi eſt tyberina, quorum aquæ apertis verbis damnantur ab Hippocrate loco nuper laudato. Quod autem tyberis aqua *e magnis fluminibus* dici mereatur, ex eo patet, quòd flumina apud Hippocratem non metiantur aquarum vbertate & copia, ſed diuerſitate potius:

vnde

vnde hac ratione Nilus tyberi maior vix erit. nam etſi aquarum multitudine longè ſuperet, diuerſitate tamen ſuperatur. Ideo damnantur ab Hippocrate aquæ e magnis fluminibus, quia *Sunt omnigena, & alia deferuntur*, hoc eſt, quia variæ, multiplices & inæquales aquæ flumen ingrediuntur: *quæ autem ſunt inæquales ſeditionē mouent* inquit Hippocrates, ac proinde gignendis morbis aptiores. Et ſanè ſi accuratiùs perpendamus, quæ tex. 21. citati lib. prodita ſunt ab Hippocrate, intelligemus profectò, omnino vituperandã eſſe tyberis aquam. ſcatet enim ijs omnibus vitijs, quæ prauorum fluminum recenſentur ab eo loc. cit. nam & plurimos recipit aquas, & diſſimiles, *Non enim*, inquit, *fieri poteſt vt alia aqua ſimilis ſit alij: ſed alia dulces ſunt, alia ſalſa, & aluminoſa, alia de calidis fluunt*. In tyberi verò aliæ prætereà ſulphureæ ſunt, vt Anienis, aliæ calchantinę, vt quæ miſcentur prope Miluium pontem, quæ etſi paucæ ſint, cùm tamen flumen riget eas regiones calchanto ſcatentes, lambit exugitq; vim illam ac qualitatem vitrioli, penituſque ebibit; adde, quod aliæ ſint, pręter quam quod credibile eſt, bituminoſę, vt Velini annis; aliæ boli armeni præditę, vt Topini, ſiue Nucerinæ; aliæ ferreæ, aliæ demum, alijs mineralibus noxijſque qualitatibus præditæ. Vnde fit, vt difficile in vnã coeãt ſubſtantiam naturamque; ſed aliæ ab alijs diſſi-

diſſidentes inter ſeſe pugnent, & integras quæque vires vel parum retuſas in ea colluuie tueantur. Vnde etiam fit, vt ſtomachum viſceraque percellant, vt ægrè a ſtomacho coquãtur: quod ſanè ex eò clariùs innoteſcit, quod acriter ac diutiſſimè alterantibus cauſis, externiſq; iniurijs reſiſtãt. Aquam bibi tyberinã viginti integros annos in vinea Cardinalis Tonti aſſeruatam: quod ſi tandiù incolumis perſeuerauit, quis poteſt inficiari, eam maxima externas propulſandi iniurias vi præditam eſſe? compacta nimirum duraque eſſe ſubſtantia? quis negabit, difficillimè prorſus & ægerrimè a ſtomacho alterari, coqui, atq; euinci? quis diſſimilare audet, non, vt decet, alteratam, non ſubactam, non confectam in venas illabi, in renes ferri, in veſicam detrudi? Acriùs inueherer atq; acerbiùs in aquam tyberinã, niſi me mei amantiſſimi, optimi, doctique viri Baldij Iatrophyſica Diſquiſitio reuocaret. Aqua igitur eſto non e magnis fluminibus, ſed ex electis ciſternis, ſaluberrimiſque fontibus, quę vergant in orientem ſolem, ſitæ ſint ad radices collium, ſint cretaceæ, aquas verò coloris expertes, odoris, saporiſque emittant, item tenues, pellucidas, leues, frigeſcentes & caleſcentes facilè: huiuſmodi ſunt aquæ Triuij fontis & Vaticani, a Summo Pont. Vrbano VIII. reſtitutæ aut potius cõſtitutæ, quæ reuerà omniũ optimæ

mæ ac ſaluberrimę ab omnibus, qui ſapiũt, conſtanter habentur. Hæ igitur tantùm abeſt, vt morborum ſint cauſę, vt potius eos arceant ac propulſent. Vtinam in noſtro Sancti Spiritus Hoſpitali hac vti daretur aqua: profectò longè pudentiùs conſultum eſſet ęgrorum valetudini. His verò contrariæ aquæ gignendis morbis accomodatæ ſunt, eoque magis ſi intempeſtiuè ſumantur & vberiùs.

De Somno & Vigilia Memb. 4.

SOmnus maximè eſt & gignendis & curandis morbis oportunus: gignẽdis quidem, quæ nimius eſt & immoderatus, qui intempeſtiuus, qui turbulentus, intercisus, vel ſæpe interpolatus, nimius prohibens humorum excretiones, quæ per vigiliam fieri ſolent, morbis gignendis materiam ſuppeditat. intempeſtiuum verè prauum eſſe, vel Plautus nouit, qui in Moſtell. act. 3. ſce. 2. ait

Non bonus ſomnus eſt de prandio

Interdiu vigilare, inquit Hippocrates, *noctu dormire*. Intercisus atq; turbidus ideò malus eſt, quia coctiones, quorum gratia inſtitutus a natura eſt, interturbantur exteriùs per vigilias reuocato calore, vel aliò

euo-

euocato. Somnus igitur eſto quietus, placidus, continuus, mediocris à ſex ad octo horas, iuxta ætatem, temperamentum, anni tempus, conſuetudinem. Hac ratione initus ſomnus tantùm abeſt, vt morborum cauſa ſit, vt potius ſalubre medicamentũ: nam reficit vires, reuocat calorem ad naturales partes ac principales, colligit ſpiritos per febrem morboſque alios diſſipatos abſumptoſque digerit, attenuat, coquit quicqnid morbificum eſt in venis, corporiſq; habitu, aliaq; ſexcenta præſtat ægro, ſanoque ſaluberrima. Auicenna iubet ineundum eſſe ſomnum ex ſiniſtro latere, vt nimirum in fundum ventriculi cibus deſcendat; deinde in dextrum, vt ſtomachus incumbat iecinori, à quo foueatur. Supinùs autem noxius ideo cenſetur, quòd ad neruorum principia humores trudat: pronus, quia ad oculos ducat humores. Iam verò vigilia valde moderata ſit, neceſſe eſt: nimia enim ſpiritus ab internis partibus auocans coctiones frangit ac labefactat, vnde cruditates naſcuntur; ſanguinem attenuat, bilem auget, corpus enunciat, cerebrum lædit, diſtributionem nimiam molitur, ac proinde internæ partes exhauriuntur, vnde mira debilitas, viſcerum languor, oris ventriculi morſus aliaq; non pauca naturæ inimica.

De

De Motu & Quiete
Memb. 5.

DE motu atque exercitatione ea inualuit opinio, vt omnes ſibi maximè laborãdum arbitrentur, nec niſi motu atq; exercitatione ſe vitam ducere poſſe incolumem ſibi perſuadeant. nemo eſt, qui non conqueratur de exercitatione vel intermiſſa, vel non pro voto inita atque ſuſcepta, nulla ætatum, temperamenti nulla, nullaq; corporis habitus habita ratione ; promiſcuè omnes eò ſalubriùs ſe degere poſſe cenſent, quò contentiùs ambulent. Ego, qui tum in Hippocratis Galenique monumenta, quantũ fieri per me licuit, accuratè verſatus; tum reipſa doctus intellexi ac didici, exercitationẽ nonnunquam vſui non eſſe : irridere ſoleo hoſce ambulatores. Exercitatio ſaluberrima eſt, atque tutiſſimum ſanitatis præſidium, oportunè appoſitèque ſuſcepta: hoc eſt, ante cibum, mediocris, neq; concitatior neque remiſſior, initio lenta, mox paulatim contentior, demum ſenſim remiſſior: eo vſque peragendum, dum corpus caleſcat, paululum madeat, ac humiditas quædam vel potius mador exudet; aut veriùs, donec vires nonnihil fatigentur. hæc enim ſalubris eſt, & ſum-

ſummopere commendanda: præſertim vero in temperamento pituitoſo, ac melancholico atque etiam ſangnineo; corporis habitu pinguiori, ætate declinante atq: ſenili: in his enim omnibus ſummopere conducit, & quantò quiſq; ab his longiùs recedit, tanto minùs ſalubrem experitur exercitationem. Vnde experimento conſtat, exercitationem deterrimam eſſe poſt cibum, contentiorem & immoderatam, a calidis ſiccisque, bilioſis atque iuuenibus ſuſceptam. obſtructiones enim parit, ſpiritus exhalat, ſolidas partes exiccat, refrigerat, atque abſumit, robur diſſoluit. Merito igitur Hippocrates *Quibus humiditas conducit, ijs neque labor, neque inadia, neque vigilia cõuenit.* Vnde, Quies his maximè conducit, quippe ſpiritus natura calidiores, tenuiores, & exhalationi promptiores coerceat, ac retineat, vireſque proinde tueatur. Contrarium verò præſtat vel ſi immodica ſit, vel in corpore pituitoſo, frigido, pingui. nam obtundit calorem, ſpirituſq;, corpora reddit ſegnia ac torpida, replet crudis ac pituitoſis excrementis.

De Excretis & Retentis
Memb. 6.

SI *medicina*, vt aït Hippocrates, *eſt appoſitio & detractio: appoſitio quidem eorum*

quæ deficiunt, detractio verò eorum quæ abundant, ſequitur, vt morbus, cui contraria medicina adhibenda eſt, neceſſariò naſcatur vel a nimium appoſitis, vel a nimium detractis. Hæc autem ſunt non ſolùm vtiles humores, ſed etiam excrementicij. ambo enim, ſi modum excedant, morbos pariunt: natura gaudet mediocritate, *πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον*, nimium omne naturæ inimicum. & Plautus. *Nimia omnia nimium exhibent negocium*. Ergo vel quæ excernenda ſunt ex naturæ inſtituto ac lege, ſi vberiùs eijciantur morborum cauſæ eſſe poſſunt: multo magis quæ retinenda, ſi præter quam quod deceat, retineantur, *Alui ſegnities*, dixit Hippocrates, *omnium confuſio eſt, vaſorumque impuritas*: id ipſum de quauis excretione cohibita intelligendum eſt. nam & prohibitus ſudor, & emorrhagia menſiumque purgationes, narium, palatus, cutis, & alia, ſi quæ ſunt, excrementa euacuanda, ſi retineantur, aut profuſiùs euacuentur, morborum cauſæ exiſtunt: *Apprime namque in vita hominis vtile eſt, vt ne quid nimis* dixit Terentius.

De Animi Pathematis
Memb. 7.

QVæ Græcis *Θὰ τῆς ψυχῆς παθήματα*, Ciceroni Perturbationes & ægritu-

 dines

dines animi, Gellio & Medicis eum ſequutis Affectus & affectiones dicuntur (licet etiam Ciceroni aliquando affectiones dicantur) ſunt animi morbi, qui corpus adeo afficere poſſunt, vt ægrotare cogant. Neque mirum: nam vt *Animus corporis ſeruitio vtitur*, ita *corpus animi imperio regitur*: ergo *Vtrumque per ſe indigens alterum alterius auxilio eget*, vt ait Salluſtius. Cũ igitur ægrotat animus perturbationibus agitatus, corpus etiam ægrotet neceſſe eſt, ab animo non benè rectum. Hoc autem multipliciter poteſt accidere, cum vel ira vel odio, lætitia, amore, inuidia, mærore, cupiditate, aliiſque agitatus animus, ita corpus percellit, vt non ſolùm morbos accerſat, ſed mortem etiam quandoque inducat. Ira ægrotaſſe multos, neminem tamen obiiſſe produnt: *Eſt*, vt ait Cicero, *libido puniendi eos, qui videntur læſiſſe*. Naſcitur ex ſanguinis efferueſcentia circa cor: vnde fit, vt irati audaciſſimi ſint: *Nullus iratus timet*, ait Ariſtoteles 2. Rhetor. nempe quia cor obuallatur copia ſanguinis feruidioris, vel quia non eſt voti compos, qui iratus eſt: ira enim dicitur, quod ire faciat extra ſe; & qui deponit iram, ad ſe redeat. Vnde *Commodus Imperator ira percitus balneatorem in ardentem fornacem coniecit, quòd balneum intraturus tepidiuſculum inuenerit*, cuius tamen valde penituit, ira depoſita, hoc eſt, ad ſe reuerſum. Odium ex ira naſcitur:

eſt enim, vt ait Auguſtinus, *Vetus ira:* plurimũ poteſt ad morbos accerſendos, animum vehementer perturbans. Multò magis id præſtare poſſunt, lætitia, meror, amor, inuidia, aliaque. nam plurimos hiſce affectibus perculſos expiraſſe, ne dum ægrotaſſe, notiſſimum eſt. agitatur enim ſanguis, natiuus calor, & ſpiritus, & intra extraque compellitur immodicè & inordinatè: vnde fit, vt vel introrſum confertim irruat, vt in merore, triſtitiaq; atque ira; vel extrorſum, vt in lætitia, amore ceteriſque: ac propterea vel tunc ſuffocetur, vel nunc diſſipetur.

Hæ ſunt omnes morborũ cauſæ: morbi omnes, ab altera ex his, vel a pleriſque oriantur, neceſſe eſt. Omnes ſunt vel internæ vel externæ (paucis repeto, quæ pluribus dicta ſunt) internæ aut antecedentes aut coniunctæ. Externæ ſiue procatarticæ omnes vnicis conditionis & indiuiſę. Sunt autem internæ duæ Plethora & Cacochymia: Externæ ſex omnes res non naturales a medicis vulgò dictæ, Aër, cibus & potus, ſomnus & vigilia, motus & quies, excreta & retenta, animi paſſiones.

De Cauſis Morborum Intemperiei Memb. 8.

CEterùm hæ vniuerſales ſunt morborum cauſę, & omnibus morbis commu-

munes. Particulares verò, quæ ſingulis morborum generibus propriæ ſunt, mox enarrandæ, & e Galeno petendæ ex lib. de Cauſ. Mor. Principiò diximus morbos omnes vel ſimilarium partium eſſe, qui dicuntur in Intemperie; vel organicarum, qui dicuntur in Compoſitione; vel amborum, qui in Soluta vnitate appellãtur. ergo ſingulorum cauſas ſingillatim indagare oportet. Et ſimilarium quidem morborum cauſæ ſunt quatuor intemperies (nam ſimilares non niſi intemperiei ſunt obnoxiæ) calor, frigus, humor, ſiccitas. Quod facit ad calorem, *Vniuerſa corpora*, ait Gal. loco laudato, *plus æquo caleſcere ſolent vel ex motu improbo, vel ex putredine, vel ex conſortio alicuius corporis feruidioris, vel ex adſtrictione, vel ex alimento ad accendendam caliditatem accomodato*. Quinque igitur ſunt calidæ intemperiei cauſæ; Motus nimius, ſpiritus accendens, ſanguinem, & ſolidas partes: Putredo, quæ a calore, & in calore fit: Vicinia, vt tumoris vicinæ partis: Adſtrictio meatuum, prohibẽs calidorum humorum effluuium ac fuliginum euaporationem: Calida alimenta, vt aromata, omnia ſalita, ceteraque huiuſmodi.

Frigiditatis verò plurima exiſtunt cauſa, veluti frigidorum propinquitas, alimentorum qualitas & quantitas, adſtrictio etiam & laxatio, otium denique & motus immoderatus, quibus ex occaſionibus conſtat etiam ipſum

ignem

ignem extingui. Vicinia, alimentaque certiſſimæ ſunt intemperiei cauſæ. De adſtrictione verò illud, apud Gal. animaduerſione digniſſimum eſt, quod ſubdit loco citato, *Adſtrictione autem*, inquit, *tunc præcipuè torquetur corpus, dum venæ ipſæ & arteria adeo turgent, vt intumeſcant ſanguine, & nullus relinquatur locus inanis, in quem, dum dilatantur, ambientem aërem poſſint excipere. Quæ quidem dum defraudantur, natiuus calor ſubitò ferè extinguitur. Proinde qui ſic affecti ſtatim deſtituuntur ſenſu ſimul & motu. id quod Hippocrates ſignificare videtur dicens. Venarum, hoc eſt, arteriarum interceptiones ſtatim vocem eripere*. hæc Galenus, quibus licet addere, quæ ab Hippocrate ſcripta ſunt 2. de Mor. 6. vbi apoplexiā fieri docet apertiſſimè ex ſanguine nō abſimili modo vitiato. Ceterùm ſicuti hæc maxima animaduerſione digna ſunt, ita ad præſens inſtitutum minùs faciunt. De ocio verò, quod eſt quarta frigidi morbi cauſa, ſatis conſtat, id humores frigidos coaceruare, & prohibere ne collecti diſſipentur. Immoderatus verò motus ideo morbos frigidos inuehit, quia calorem ac ſpiritus euaporare cogit.

Sed iam de ſiccis affectibus oportunum eſt, vt dicamus. Si quis multò magis diffletur, quàm pro modo alimenti aſſumpti, vtaturque cibis ſiccioribus, facilè in ſiccam ægritudinem labitur, præſertim ſi curis & anxietatibus atq;

vigilijs torqueatur. huius aër, balneum exiccans, medicamenta intus, foriſque adhibita, exiccandi facultate prædita, corpora exiccant.

Humidorum morborum omnes ſunt cauſæ contraria, nempe maxima humectantium ciborum colluuies, animi ſumma tranquillitas, immoderatus dulcium balneorum vſus maximè poſt cibum; vita deſidioſa, pluuiarũ copia, humida corporis conſtitutio, ac breuiter, humectantia medicamenta. Galenus ibid.

Iam verò cauſæ compoſitorum morborum ſimiliter compoſitæ ſunt. (nam dictum eſt ſexcenties ſimilares partes obnoxias eſſe intemperiebus tum ſimplicibus, tum compoſitis, tum cũ materia, tum ſine materia.) *ſi enim calida ſimul & ſicca in vnũ aliquando conſpirent, calidus ſimul & ſiccus ſequitur morbus: idem eſt cogitandum de alijs combinationibus:* hæc Galenus, quibus ſubiungit, ſi hiſce vel ſimplicibus, vel cõpoſitis intemperiebus accedat materia, naſcitur morbus cum materia dictus.

De Cauſis Morborum in Structura Memb. 9.

A*ſſignatis iam cauſis morborum ſimilarium partium, ad organicos deinceps nos* con-

conuertamus, exordium a formatione vitiata ſumentes. Euariant autem naturalis figura dum ob maximam materiæ ſiue ſeminis copiã, aut ob qualitatem incommodam, fœtus formatio vitiatur. ſecundo dum nõ rectè ab obſtetricibus excipiuntur, aut ruditer inuoluuntur faſcijs, aut lac tabefactum ſugunt, aut perperam educantur &c. crura quippe incuruantur vel in interiorem, vel in exteriorem partem, vel magis recta fiunt, quam naturæ ordo poſtulet: & ſic de ceteris partibus ſimiliter cenſendum.

Numeri autem deprauati cauſæ ſunt multæ: *ſiquidem ſi numerus ſit diminutus ſectio, aut putrefactio, aut immodica refrigeratio: ſin autem aliquid ſupercreuerit, abundantia materiæ eſt in cauſa.*

Magnitudo partium augetur a copia materiæ benigna, ac potentiæ robore. Imminuitur a cauſis contrarijs; vel ſectione, vſtione, putrefactione, refrigeratione.

Quartam demum morborum inſtrumentalium genus, quod in Praua compoſitione conſiſtit, vel ob repentinam agitationem contingit, vel ob articulorum humiditatem immodicam, ex his alijſque plurimis occaſionibus organorum compoſitio peruertitur.

De Cauſis Morborum Solutæ Vnitatis Memb. 10.

N*Vnc verò ſolutionis vnitatis cauſas examinemus*. Ad quinque Galenus videtur reuocare, ad ea quæ ſoluunt ſecando, ſiue punctim, ſiue cæſim id præſtent, vt gladius, ceteraque ſimilia: ad ea quæ ſoluunt erodendo, vt erodétia omnia, ſiue humores ſint, ſiue medicamenta, ſiue venena: ad ea quæ contundendo, vt lapides, ceteraque ſexcenta: ad ea quæ tendendo rumpendoue, vt conatus magnus, aut onus graue &c.: demum ad ea quæ adurunt, vt res omnes ignitæ, & alia quæ a Sennerto pręclarè enumerantur.

Iam verò aliæ ſunt morborum cauſę minùs principales, quæ his ſpectare videntur, vt cauſa *Conſeruatrix*, *Sine qua non*, *Adiutrix*, *Præſeruatrix*, cauſa *Per ſe*, *per accidens*, *Manifeſta*, *Abdita*, &, ſi quę ſunt, aliæ, quas tyro vel ex philoſophia didicit, vel per ſe cognoſcet. Hæc de Cauſis; nunc

De

De Signis Morborum Cap. 4.

SIgnorum doctrina, *σημειωτικὴ* Græcis dicta, adeò neceſſaria eſt medico, medicinam facienti, aut potius facturo, vt Hippocrates dixerit lib. de Arte, *Medicus ſi ſufficit ad cognoſcendum, ſufficit etiam ad curandum*. Itaque ſummo ſtudio niti decet, vt ſignorum ſcientiam, qua cognoſcuntur morbi, conſequamur. *Signum* autem, vt hinc exordiar, *eſt quod per ſe notum exiſtens aliud ignotum patefacit*.

Multiplex eius diuiſio: prima & communiſſima eſt in ſigna Salubria, Inſalubria & Neutra: hoc eſt, quę corporis ſalubritatem, inſalubritatem & neutrum quendam ſtatum oſtendunt: Quæ inſalubritatem morbum ve deſignant (nam de his agendum, cum de ſignis agamus, vt morbos exploremus) adhuc triplicia ſunt Diagnoſtica, Prognoſtica & Anamniſtica, ſiue commemoratiua: Diagnoſtica ſunt, quæ præſentem morbum oſtendunt; Prognoſtica, quibus futurum pręcognoſcimus; Anamniſtica, quibus præterita in memoriam reuocamus. Diagnoſtica verò adhuc duplicia, Pathognonomica & Aſſidentia: illa ſũt quę propria & inſeperabilia morbo

ſunt: incipiunt, augeſcunt, ac decedunt, incipiente, augeſcente ac decedente morbo, vt ſunt ſymptomata pleuritidis propria, quæ ideam morbi atteſtantur, vt tuſſis, difficultas anhelitus, dolor pungitiuus, pulſus ſerrinus. Aſſidentia verò & adueniunt morbo iam facto, & ab eo ſeparari poſſunt, ac proinde aut morbi tempus, aut magnitudinem, aut morem, aut euentum atteſtantur: vt in allata pleuritide dolor ad clauiculam vergens, ſputumq; cruentum, quæ & adueniunt pleuritidi iam natæ, & non aduenire poſſunt. Hæc verò Aſſidentia ſunt vel Epigenomena, vel Epiphęnomena (vtrumq; nomen propriè ſumptum volo, non communiter.) Illa ſunt vt malignitatem morbi atteſtantia, pulſus inęqualis ſecundum varias eius differentias, intermittens, paruus, debilis, obſcurus. Hæc verò ſunt quæ a Gal. 1. de Criſ. dicuntur ſigna coctionis & cruditatis, ſalutis, aut mortis, & critica, quæ ad Prognoſtica maximè pertinent.

Iam verò quod facit ad Diagnoſtica vniuerſaliter accepta (nam de his maximè hìc agendum nobis eſt) hæc vel morbos indicant, hoc eſt, vel morbi ideam patefaciunt, vel morbi partem affectam, vel morbi cauſam. Diagnoſtica morbũ ipſum indicantia triplicia ſtatuo iuxta triplice morborum genus vniuerſale. Cum enim morbus vel in intemperie conſiſtat, ſimila-

lareſque partes afficiat, vel in compoſitione, & inſtrumentales male habeat; vel in ſoluta vnitate, & vtraſque ſimul torqueat; proinde triplicia etiam diagnoſtica eſſe volo, quæ nempe ſimilarium partiũ morbos indicet, quæ organicarum, & demum quæ vtriſque communes morbos. At verò morbo per hæc diagnoſtica ſigna explorato, pars affecta cognoſcenda: ac demum cauſa morbi eiſdẽ diagnoſticis exploranda. Diagnoſticorum ſignorum doctrinam quinque membris compræhendemus, vel põtius ſex: nam ſigna addemus, quæ alias minùs principales morborum differentias declarant. Sit ergo

---

De Signis Morborum Similarium partium, hoc eſt in Intemperie Memb. I.

EX multiplicibus intemperiebus principiũ ſumemus ab ea, quæ ſine materia eſt, ſiue ſimplex ea ſit, ſiue compoſita. Calida igitur intemperies innoteſcit ex prægreſſis calefaciẽtibus, vt eſt, inſolatio, calidorũ æſus, exercitatio magna, & cum magna contentione facta, vſus vini meracioris aliorumque, quæ calefacere vnuſquiſ-

quiſque nouit: calor prætereà vel tactus ſenſu cognoſcitur, ſi externas partes afficiat, vel ſi internas innoteſcit ex æſtu alicuius partis, viſceris, totiuſue corporis; ex ſiti, ariditate linguę, faucium &c., colore rubro particularis loci, vbi maximè intemperies vrget, vt faciei &c. coniectatur etiã ex ætate, temperamento, anni tempore, regione, conſtitutione, alijſque huiuſmodi, quę calefacere potuerint. Quod ſi compoſita ſit, cum ſiccitate quidem acrior erit calor, acutior, cum ſiccitas ſit caloris lima, acuatque eam qualitatem; præceſſeruntque ſiccantia &c. Si verò cũ humiditate blandior eſt calor, cum quodam madore coniunctus, res humectantes vna cum calefacientibus præceſſerunt.

Frigidum verò intemperamentum ex eodem tactu primò exploratur, ex victu refrigerante prius adhibito, ex anni tempore, regione, atque conſtitutione frigida: Quod ſi addatur ſiccitas, & quæ exiccant præceſſerunt, & omnia quæ ſiccitatem atteſtantur, accedunt, vt in parte durities quædam ac ſiccitas, aſperitas. Contraria verò adſunt ſi humiditas adiuncta fit, contrariaque præceſſerunt. Ceterùm cum rarò accidat, vt ſimplex aliqua & ſine materia in parte duret intemperies, ideò, quæ materiam oſtendunt, proponamus ſigna: ergo

Bilem oſtendunt corporis habitus bilio-

ſus,

ſus, gracilis, anni tempus æſtiuum, conſtitutio calida ſiccaque, vigiliæ, ira, pulſus velox, celer, vehemens; ſitis, vrina flaua, excrementa ſicca, ægri iuuantur ab humidis & frigidis, lęduntur a calidis & ſiccis: bile euacuata meliùs ſe habent; deteriùs euacuata pituita, aut ſanguine, & ea omnia pręceſſerunt, quæ calidam intemperiem genuiſſe diximus: Diuerſas verò bilis ſpecies, diuerſi ſapores, colores, & antecedentes cauſę, occaſioneſque prægreſſę oſtendunt.

Pituita verò innoteſcit tum ex præceſſis cauſis pituitam gignentibus, tum ex corporis habitu pituitoſo, hoc eſt, pinguiori, molliori, ſegne ac hebete, ſomno, ignauia, pulſu molli, tardo, raro, nulla ſiti, vrina ſubalbida & aquoſa, aluo liquidiori: ægri iuuantur a ſiccis & calidis, lęduntur ab humidis & frigidis; euacuata pituita meliùs agunt ægroti, deteriùs euacuata bile vel ſanguine. Diuerſitatem autem pituitæ, acidæ, dulcis, ſalſę &c. ſapor præcipuè oſtendit.

Melancholiæ abundãtis ſigna ex habitu primò deſumuntur, habitu quidem ſicco frigidoque, ſubnigro, aſpero, meſto, ſomno non profundo, ſed leui ac turbulento, cum tetris meſtiſque inſomnijs; appetitu maiori, vrinã copioſiori, aluo adſtrictiori, flatuum crepitu ac rugitu; ſiccantia & refrigerantia præceſſerunt.

San-

Sanguinem demum abundare cognoſcimus ex corporis habitu ſanguineo, hoc eſt, calido humidoq;, carnoſo, rubicundo ſomno placido, profundo, pulſu magno, tenſoque, venis ſanguine turgentibus, grauitate corporis & quædam ad motum impotentia. & hæc ſunt ſigna plethoræ quo ad vaſa: quo ad vires autem ſigna ſunt pulſus imbecillis, inæqualis, varius, corporis admotum impotentia, & debilitas abſque cauſa manifeſta, nulla euacuatione præeunte &c.

De Signis Morborum Organicorum, Qui in Structura Conſiſtunt Memb. 2.

MOrbos in Structura vitiata ſitos quadruplices eſſe oſtẽdimus memb. 2. cap. 2. ſect. 1. huius lib. cum de Morborum differ. ageremus: hic verò eorum ſigna diſtinctè proponemus. Et *Formæ* quidem vitiata ſenſu innoteſcit, ſi externa pars figuram habeat vitiatam: ſi verò interna, multa animaduerſione opus habet: nam cauſas omnes præcedentes explorare neceſſe eſt; actiones animaduertere oportet eius partis, quam læſam ſuſpicamur: nec

nec negligere cutis mutationem quę tegit, vel e regione eſt interioris partis malè figuratæ. ex his enim intelligere facilè poſſumus, an interior ac latens pars læſam habeat figuram.

Numeri verò (in quo ſita eſt altera organicorum morborum ſpecies) vitiati ſigna externorum quidem membrorũ oculus eſt teſtis, vt ſexti digiti, vel alterius deficientis. Internorum verò haud facilè innoteſcunt ſigna. Si enim deficiat alter ren, vel vnus abundet (vtrumque enim acciDiſſe teſtantur anatomici) difficillimè depræhenditur: poteſt tamen deficiens ex eò coniectari, quod eius regio humilior ſit, quod vrina non profluat adeò copioſè ac promptè, vt profluere ſolet in ijs, qui ambos habent renes: & paulò certiùs explorari poteſt ex eo, quod ſanguis vena ſecta miſſus copioſiori ſero abundet, quàm & habitus corporis, & temperamentum, vitaque ante acta poſtulet: nempe quia non promptè a renibus totũ expurgatur. Adhuc certiùs ſi calculo præſſus alter ren vrinam intercipiat, nullo nimirum dolore in oppoſitam renis partẽ vergente, grauitate nulla, nulloque vnquam moleſto ſenſu. Ceterùm vt aucti, vel diminuti numeri internarum partiũ difficillimè innoteſcunt, ita difficillimè curantur, imò incurabiles plerumque ac ferè ſemper exiſtunt. Itaque externarum partium numeri vitiati ſenſu ani-

animaduertendi ſunt, manuque curandi medicamentis, ferro, igne. In vniuerſum verò quiuis numerus deficiens vel abundans actione læſa explorandus eſt.

In Magnitudine ſiti morbi, externarum quidem partium nimis noti ſunt: internarum verò actio eorũ læſa ſignificationem aliquam præbet. ſiue enim aucta ſit magnitudo organi, ſiue diminuta, actiones eius membri læſæ ſint, neceſſe eſt. ergo actiones perpendere oportet. dolor etiam (præſertim ſi aucta ſit naturalis magnitudo) quandoq; id indicat, grauitas ac pondus incumbens vicinæ parti; extrinſecus etiam aliquis apparet vel tumor, vel calor, vel color, vel quid ſimile.

Situs demum vitiatus externus quidem oculis ac tactu, internus verò eadem læſa actione explorandus. plurimum verò conducit cauſarum præcedentium animaduerſio, dolor, color, calor, tumor ceteraque huiuſmodi, quæ partem afficere ſolẽt.

De Signis Morborum in Solutione Continui Memb. 3.

TRes primæ ſolutæ vnitatis ſpecies Vulnus, Contuſio & Fractura ſenſu innoteſcunt. Vlcus verò niſi externum ſit in-

ingenioſè explorandum: ſuſpitionem aliquam præſeferunt dolor partis vlceratæ, ſanguis inde profluens, ſanies, pus: cauſæ prætereà antecedentes & prægreſſæ, & occaſiones omnes, quæ morbum procrearunt. hæc de ſignis eſſentialium morborum differentiarum: nunc de accidentalium ſignis agendum.

De Signis Aliarum Morborum Differentiarum, quæ Accidentales dicuntur Memb. 4.

SExdecim eſſe diximus memb. 4. cap. 2. ſect. 1. lib. 2. differentias morborum accidentales, quarum ſingulæ ſingillatim ſignis explorandæ. Et

1. Primæ quidem ſpecies, quæ complectitur Vniuerſales & Particulares morbos, facillimè innoteſcit, cum vniuerſalis morbus vniuerſum corpus afficiat, particularis partē ſolùm, vt febris, vt pleuritis.

2. Altera ſpecies, quæ comprehendit Simplices, & Compoſitos morbos, & ipſa perſpicuè patet: ſimplex eſt quæ non alium ſibi adſciuit morbum: compoſita quę ex duobus pluribuſue conſtat morbis, vt pleuritis, angina cæteræque huiuſmodi in-

inflammationes, quæ febrim ſibi adiungunt, compoſitæque ſunt ex duobus morbis. Verum tamen eſt, quandoq; accidere, vt complicati ſint ita morbi, vt non facilè innoteſcat eorum combinatio: id verò accurata medici coniectura aſſequendũ, neque poteſt vniuerſalis tradi methodus, cũ non certa ſit aut conſtituta eorum complicatio. Illud in cõmuni dici poteſt, complicatum eſſe alium morbum, coniectari poſſe ex accidẽtibus primario morbo non conſentaneis: v. g. ſi febri difficultas reſpirandi, tuſſis, ac ſtertor accedat, aſthma complicatum eſſe depræhendimus.

3. Qui verò fiunt per idiopathiam, aut per ſympathiam innoteſcunt diligenti animaduerſione. nam illi non aliunde morbi cauſa accerſunt, ſed ibi, vbi inſunt, eam nanciſcuntur: vt œdema in genu ex materia pituitoſa ibi paulatim ſubcreſcente natum: ſubcreſcente, inquam, ex alimento à natura parti demandato nutritionis cauſa, in excrementitiam tamen materiam partis intemperamento conuerſa. Per ſympathiam verò natus morbus materiã habet aliunde ſibi traſmiſſam, vt idem œdema, a capite fluxa materia ortũ. Fluxam verò aliunde eſſe materiã, inde cognoſcimus, quòd non ſenſim & ſine ſenſu, ſed cito aduecta ſit materia ac pars intumuerit; quòd modò augeatur dolor, calor, tumor, & morbus ipſe, modò paululum remittat;

quòd

quòd partis, vt vocant, mandantis malè affectæ ſigna præſto ſint; quòd nullum inſigne intemperamentum alia ve læſio depræhendatur in parte affecta, cuius cauſa materia coaceruauerit.

4. Benigni malignique morbi patent ex ſymptomatibus, ſignisque ſuperuenientibus. ſi enim ſymptomata ſignaq; ſint morbo conſentanea, vt rigor, vomitus, ſitis, oris amaror febri tertianæ, morbus benignus cenſetur: ſi verò ſint inconſueta & minùs morbo congruentia, vt pulſus paruus, inæqualis, intermittens, vrina turbata, confuſa ve, iactatio, papularum efflo reſcentia continuæ tertianæ, morbus erit malignus. Vno verbo, ſigna ac ſymptomata morbo conſentanea benignitatem pollicentur; inconſueta verò, & a natura morbi aliena malignitatem portendunt.

5. Magnum eſſe aut paruum morbum, inde coniectamus, quòd ex ijs ſit, quorum eſſentia magna, parua ve ſit: exemplo res innoteſcat; febris ardens ſuapte natura magna eſt, quia acuta; tertiana ſimplex parua, quia non acuta; hoc eſt, quia illa celeri agitur motu, hæc ſegniori ac tardo. Innoteſcit etiam ex ſymptomatibus, quæ ſi magna vehementiaque ſint, magnum etiam eſſe morbum ſignificatur: ſi parua ac lenia paruum nulliuſq; momenti. Coniectamus etiam ex parte affecta (nam magnus eſt morbus, vt ſuo loco diximus, &

propter ſuam eſſentiam, & partem nobilem, & cacoëthiam.) nam ſi cerebrum, cor, ſimileque organum affectum ſit, magnum eſſe morbum iurè credimus; ſin minùs econtrario. Ex cacoëthia id ipſum conijcimus. nam hoc ipſo quod cacoëthe malum eſt, magnus cenſetur: cacoëthe verò eſſe malum ex ſuprerius dictis innoteſcit.

6. Num verò contagioſi ſint, aut non, ab effectu & a poſteriori certiùs exploramus: vnde videmus peſtem contactu, lippitudinem vicinia communicari. A priori autem conijcere poſſumus ex humorum putredine, corruptione, alia ve qualitate, quæ facilè communicetur, facilè euaporet, facilè euaporata adhæreſcat; vt in dyſenteria excreta materia, in lappitudine, peſte, ceteris eiuſmodi morbis. Sed quia morbi contagioſi non multi ſunt, facilè quiſque poteſt eos deprænhendere; nam præter Peſtem, Morbum venereum ſcabiem, dyſenteriam, lippitudinem, qui frequentiores ſunt, paucos reperies. Ergo ex idea morbi innoteſcit etiam contagio.

7. Salutares verò futuros eſſe aut læthales, ex morborũ magnitudine, & paruitate; celeritate, ac ſegnitie; vehementibus & benignis remiſſiſque accidentibus, ceteriſque adiunctis cognoſcimus. In omnibus autem morbis illud ſemper ſpectandum eſt, num facilis vel difficilis tollerãtia

præ-

præſto ſit; num vires validæ vel infirmæ, num ætas, num anni tempus, regio ſimiliaque adſint, quæ morbo aut aduerſari, aut fauere poſſunt.

8. Aduenticios aut hęreditarios parentum cognitio declarat. nam ſi ægri parentes eo laborarint morbo, de hæreditate ſuſpicandum eſt: ſin minùs nulla hæreditariæ conditionis ſuſpicio iniecta eſt.

9. Sporadici ac Pandemij certiſſimè cognoſcuntur, ſi, qui ſint, cognoſcantur: illi ergo ſi plurium ſpecierum ſimul inualeſcant, vt pleuritides, anginæ, peripneumoniæ vna vagentur, ſporadicos graſſari morbos certum eſt. Si verò alter ex his, vel quiuis alter morbus plurimos corripuerint, vulgari, ac populariter graſſari, contingat, Pandemium eſſe certiſſimum eſt.

10. An Endemij, vel potius Epidemij ſint, ex cauſa & regionibus innoteſcunt: Etenim ſi pandemij communeſque morbi cauſam habeant in ea regione natá, eiuſue regionis propriam ac peculiarem, adeò vt alijs regionibus non ſit communis, Endemij dicuntur: ſi verò pandemij quidem ſint, totamque regionem infeſtent, ſed tamen cauſam habeant non propriam vnius regionis, ſed cum ceteris communicabilem, ac proinde morbus ſeſe effundat in alias etiam regiones, Epidemiū eſſe morbum intelligemus. Hæc, qui gręcè docti ſunt, facilè intelligunt. Sed ea eſt nonnul-

lorum

lorum peruicacia, vt non ſolùm hæc omnia contemnant, ſed etiã ſibi perſuadeant, ſtatim ſe *Ex Aratoribus fieri poſſe Oratores*, vt dixit Cicero; & ad ſummum artis medicæ faſtigium ſe ſemeſtre aſcẽſuros, quaſi a methodicis perſuaſi.

11. Antiquos, nouoſque morbos hiſtoria, ac relatione intelligimus.

12. Ordinatos verò inordinatoſque ex ſeruato neglectoque ordine, certo & incerto cognoſcimus.

13. Intermittentes etiam, continuoſq; ex intermiſſione, & continuitate exploramus.

14. Breues ne, an longi ſint: ſiue potius num acuti, an longi croniciq; futuri ſint morbi, ex motu cognoſcuntur. acuti enim celeriter omnia tempora percurrunt, principium, augumentum, ſtatum, declinationem. longi longè tardiùs. & quò quiſque celeriùs agitur mouetúrque, eò acutior eſt.

15. Vnde fit, vt qui quarta die omnia percurrant tempora, acutiſſimi cenſeantur: qui verò ſeptima die Peracuti: qui demum decimaquarta ſimpliciter acuti nominentur. Acuti verò ex decidẽtia itidem ex tempore definiũtur. nam qui decimam quartam diem prætergreſſi ad vigeſimam pertingunt, quique etiam ad quadrageſimam ex decidentia acuti dicuntur. Et quamuis facti iam, non fientes acuti innoteſcant

teſcant ex breuiori longiori ve tempore. (nam quia quarta die terminatus ſit morbus intelligimus acutiſſimũ fuiſſe: ex breuiſſimo tempore factum iam morbũ acutiſſimum iudicamus) tamen fientes etiam cognoſcimus tum ex eodẽ tempore, tum ex ſymptomatibus, atque humore morbifico. nam ſi ſtatim principium prætergreſſus augeſcat, morbum futurum eſſe acutiſſimum intelligimus. item ſi grauia ſtatim adſint ſymptomata, ſi bilis vberioris notæ præſto ſint: ex his enim tribus facilè conijcere poſſumus de morbi acutie ac celeritate: quam certiùs explorabimus, ſi ætatem, temperamentum, anni tempus, regionem, conſtitutionem ceteraque huiuſmodi ſpectemus.

16. Num autem hi omnes, quotquot recẽſuimus, morbi legitimi ſint, an potius ſpurij, ex conditionibus innoteſcunt, quibus legitimi conſtituuntur. ſi ergo omnes adſint, morbum eſſe legitimum neceſſe eſt: ſin minùs, ſpurium: ſi v. g. ſit dolor pungitiuus, difficultas reſpirandi, febris acuta, pulſus ſerrinus; ac tuſſis, pleuritidem adeſſe conſtat, hoc eſt, inflammationem in thorace: num verò hæc ſit legitima vel ſpuria, cognoſcitur ex loco doloris, & materia collecta inflammataque. nam in pleura collecta materia ſi ſit ſanguinea, aut ſubbilioſa, legitima cenſenda eſt pleuritis: ſi verò materia ſit pituitoſa, vel in-

muſculis intercoſtalibus inflammata, ſpuria procul dubio erit

De Signis Partis Affectæ Memb. 5.

IAm verò quia *Morbos ſecundum locos curare oportet*, vt dixit Hippocrates, ideò loci ſeu partes affectæ ſunt explorandæ: eoque magis, quòd *Morborum omnium*, vt idem ait, *idem modus eſt, loci verò diuerſitatem faciunt*. Loci igitur affecti ex plurimis innoteſcunt, ex cauſis afficientibus, ex partis affectæ eſſentia, & ex ijs, quæ conſequuntur ex affecta parte. Ex cauſis quidem multipliciter: nam ſi v. g. aër agri romani ſit cauſa morbi, cor maximè, & caput læſa eſſe ſignificatur, venas arteriaſq; noxio, imò venenato ſpiritu turgere: Si vinũ morbi cauſa fuerit, iecur læſum eſſe, vel caput veriſimile eſt: Si legumina, caſeus, piſces valde craſſi, meſaraicas venas; lien, hepar obſtructa, ſuſpicio iniecta iurè erit. Et nõ ſolùm ex cauſis extrinſecis pars affecta deprehenditur, ſed etiam ex ijs, quæ, vt notat Senner. retinentur: nam retencta vrina emulgentes, renes, vreteres, veſicam; ſanguine mẽſtruo vterũ, fæcibus aluũ & inteſtina affecta eſſe cognoſcitur. Ex affectæ partis eſſentia, vt inflammato crure,

crure, non eius oſſa, ſed muſculum eſſe partem affectam ſignificatur, ſiue carnem muſculoſam: nam oſſa eiuſmodi ſunt naturæ, vt non facilè inflammentur, cum exanguia. Si lethargus adſit, cerebrum, non crus partem eſſe affectam deſignatur. Si luxatum ſit brachium, non muſculus, ſed articulus pars erit affecta. Ceterùm frequentiùs ac ferè etiam exploratiùs innoteſcit pars affecta, ex ijs, quæ conſequuntur, ſymptomatibus: nam ex ſopore cerebrum eſſe affectum depræhendimus, ex difficili deglutitione fauces ſeu œſophagum; ex reſpiratione læſa, thoracem ſeu pulmones; ex ſiti hepar, &c.

De Signis Cauſarum Morbi Memb. 6.

QVantum interſit morborum cauſas nouiſſe, non dico Galenus & Hippocrates, ſed ipſe Cicero oſtendit, qui vix leuiter tinctus medicina, *Medici,* inquit 3. Tuſ. *Cauſa morbi inuenta, curationem eſſe inuentam putant:* & iurè putamus, quia vt ait Hippocr. *Qui cauſas corporis affecti probè nouit, potens eſt afferre, quæ corpori maximè conducant;* & vt habet Galenus de Loc. Aff. *Multò minùs ſuſcipere poteſt curationem, qui ignoret, ſit ne affectus*

nephriticus a cauſa calida vel frigida; quàm qui ignoret, ſit ne colicus vel nephriticus.

Et quidem accidit interdum, vt, cognito morbo, causā ſimul innoteſcat: vt cognita tertiana ſimplici & exquiſita ſtatim innoteſcit eius cauſam eſſe bilem. Accidit & illud, vt, affecto loco patefacto, cauſa etiam patafiat, vt iecinore obſtructo duroque craſſos, lentoſque humores eſſe cauſam hepatis male affecti innoteſcit. Sed plerunque accidit, vt morbo, morbidaqne parte exploratis, cauſæ adhuc lateant: ac proinde aliunde explorādæ ſint. Externæ innoteſcunt relatæ: internæ multa animaduerſione. Aliqua ſunt ſolùm ſigna, aliqua ſigna ſimul & cauſæ, illa ſunt corporis habitus obæſus, macer, hirſutus; color albus, niger, ruber; durities cutis aſperitas, lænitas, mollities, & huiuſmodi alia, quæ corporis temperamentum vel naturale, vel aduena oſtendunt. Prætereà actiones omnes ac functiones noſtri corporis, ſomnus, vigilia, reſpiratio, pulſus, vrina etiam, fæces, ſudores. Demum ſymptomata ſuperuenientia, ac præcipuè iuuantia & lædentia. Quæ verò cauſæ ſimul & ſigna ſunt, ea cenſentur, quæ ad temperamentum ſpectant, ætatem, ſexum, conſuetudinem; item ſex omnes res non naturales, cibum & potum, aërem ambientem, ſomnum & vigiliam, excreta & retenta, animi paſſiones: ad hęc regionem,

anni

anni tempus, conſtitutionem. Ex his enim omnibus ſuperuacaneorum humorum ſpecies facilè innoteſcit, ac proinde morbi cauſa. Qui verò plura deſiderat, legat, quæ ſuperiùs a nobis ſcripta ſunt de Plethora, cacochymia, ceteriſque morborum cauſis.

De Signis Prognoſticis Memb. 7.

COgnito exploratoq; morbo, morbi cauſa, morbidaque parte, quid de ægro ſperandum, vel timendum ſit, præcognoſcendum. Hæc Simioticæ pars nobiliſſima eſt ac propè diuina: nam futura pænoſcere ac prædicere diuinitatem quandam videtur præſeferre. breuiter tamen vniuerſam eius doctrinam percurremus, tum quia epitomen hìc conſtruimus, tum quia vberrimè agemus ad Hiſtorias Hippocratis Epidemicas, quas nos explicandas prę manibus habemus, ad prognoſim maximè accomodatas. Illud interim ſcire conducit, prognoſticorum ſcientiam in tribus ſitam eſſe, in Euentu morbi, in Tempore, in Modo. præcognoſcere enim debet medicus morbi euentum, vt rectè prædicat, tempus, & modum. euentum quidem, num ſalutaris vel lethalis futurus

ſit morbus; tempus verò quando ad ſalutem vel ad mortem pertingat: modum demum ſeu viam, per quam ſcilicet viam, aut modum eò, quò tendit, peruenturus ſit, per ſudorem ne, an potius per vrinam; per alui ſeceſſum, an per emorrhagiã &c. Quod facit ad euentum, duo præcipit Galenus perpendenda eſſe in euentu præcognoſcendo, morbum, & virtutem. cum enim ægrotatio ſit, vt ait ipſe, veluti pugna quædam, ſpectandum eſt, num morbi vires validiores ſint, an potius vires ęgroti. ſi enim alteræ alteras ſuperent, penes ſuperantes erit victoria. & ita vel morbus vincet, vel virtus ægroti.

Morbi autem vires æſtimantur *primò* ex propria eius eſſentia, propriaque conditione: nam ſi morbus ſit acutus, vehemẽs, malignus, eius vires erunt validę ac firmę; ac proinde æger periclitabitur. Econtra verò ſi morbus ſit natura ſua laenis, vt tertiana, quotidiana, vertigo, &c. *Secundò* æſtimãtur morbi vires ex ſymptomatibus ſuperuenientibus magnis vehementibuſq; aut remiſſis ac paruis. *Tertio* à cauſis aut validis aut infirmis, vt a putrida materia malignaque, aut a benigna: ab aëre ſalubri vel inquinato, vt noſtro rurali romano, cuius occaſione ſi quis vel leuiter incipiat ægrotare periculũ tamen mortis imminet non mediocre, imò plerumq; certiſſimum & ineuitabile. *Quartò* æſtimatur morbi

vis

vis ex eò, quòd aut facilè, aut difficilè medicamentis cedat: leues morbi facilè cedunt, magni ac vehemētes difficilè. *Quintò* ex facultatibus tum naturali, tum animali, tum maximè vitali. Etenim ſi æger malè ſe habeat ad oblata, ſi perperam concoquat, ſi aut maximè ſitiat, aut in magna febri nihil ſitiat, (dummodo a calore febrili liquata pituita e capite delapſa fauces &c. non irriget) morbum inualeſcere timendum eſt. Econtra ſi ea non adſint. *Mente conſtare in morbis, bonum,* inquit Hippocrates, malum verò aberrare: item dormire, vigilare, videre, audire, olfacere, guſtare, vt decet, vel parum deficere in his, bonum, malum verò ſi econtrario, morbique vim vehementem eſſe ſignificatur. De virtute autem vitali illud ratum ſit, nihil exploratiùs morbi vim teſtari, quàm facultatem vitalem: nam hæc præcipuè cum morbo pugnat: quæ ſi valida firmaque perſeueret, morbum eſſe virtute infirmiorem cognoſcimus: ſi infirma, morbum inualeſcere: & propterea cōſequuntur lipothymiæ, palpitationes, anxietates, ſyncope, reſpiratio crebra, difficilis, anxioſa. De pulſu & vrina nihil hìc dico, in peculiarem & magis accomodatū locum hæc reijciens. *Sextò* morbi vehementia æſtimatur ex excrementis, ſudore, vrina, fęcibus, vomitu, ſputo. *Sudor frigidus ex ampliori deciditur morbo,* ait Hippocrates.

Cum acuta quidem febri mortem, cum mitiori longitudinem ſignificat, traditum eſt ab eodem. ergo vehementem morbi vim teſtatur. Item ſi morbo ineunte excludatur: *Sudor vna cum febri fiens, malum*, apud eundem. Demum ſi nō in die critica, nec vniuerſalis: nam *Circa frontem & clauiculas malus*, eodem auctore. Fęces verò, (nam vrinam omitto) ſiue potius alui *deiectiones liuidæ, cruentæ, fœtidæ, nigræ omnes malæ* cum ſint, morbi vim maiorem eſſe oſtendunt: item ſi virides, cruda materia, die non critico, cum virium iactura prodeant. Contra ſi ijs omnibus qualitatibus ſint expertes, die critica, cum conferentia ac tolerantia, coctiſq; humoribus prodeant. De vomitu idem cenſendum eſt; die critica fiat neceſſe eſt, coctis humoribus, talia qualia reijciantur, morbus leniatur, vires reficiantur: alioqui malus cenſendus eſt, & morbi vehementiæ ſoboles. *Sputum demum ſi citò appareat morbum breuiat* (de ijs morbis intellige, qui ſputo iudicantur, vt thoracis & ſpiritalium partium morbi) ſi facilè educatur, leni tuſſi, humoreſque referat peccātes. *Septimò* ex hęmorrhoidibus fluentibus, menſtruis, hæmorrhagia: nam hæc omnia ſi fiant in ijs morbis, in quibus decet, bonum; ſin minùs, malum, morbique vehementia eſſe facta, cenſendum eſt. item ſi coctione præeunte, die critico, cum conferentia ac tolerantia

bona

bona cenſentur;mala verò,ſi ſecus. *Octauò* morbi vis cognoſcitur ex mutato corporis habitu. nam *magis in morbis contabeſcere malum*,habemus apud Hippocratem;*magis* quàm morbi conditio exigat. ergo & faciem collabi, & oculos languere, & nares acui, & aures frigeſcere, mala ſunt morbumque vehementem oſtendunt aut ſingula aut (multo magis) ſi omnia ſimul coeant. *Nonò* ex colore mutato: nam liueſcere partes vt digitos, aures,nares,morbi vim eſſe vehementem ſignificatur: nigreſcere linguã valde rubeſcere fauces, exulcerarique idem teſtatur: Plurima verò qui de ſubiecta hac materia cupit, adeat Hippocratem in Progn., Prædict., Coacis, Aphor.

Aegri verò vires æſtimantur tum ex his omnibus (nam ſi morbus langueat,ægrum viribus pollere neceſſe eſt) tum ex naturali partium conſtitutione, bono ſcilicet ſimilarium temperamento, proba organicarum compoſitione, firmaq; omnium vnione. Proximè verò innoteſcit vis ægri valida ex validis facultatibus,naturali,animali, vitali: facultates verò ex operationibus. Ergo ſi æger vitales, naturales,animaleſq; functiones edat robuſtas, ſignum apparet apertiſſimum, eũ pollere viribus, maximèq; valere: ſin minus, contra. Quò modo autem hæ facultates ſiue potius actiones innoteſcant, ſuperiùs diximus.

Iam verò vt recta veraque prognoſis fiat, neceſſe eſt, vt ſupra diximus, ſimul conferre vim morbi cum naturæ viribus. quod ſi ea validior ſit, periculũ impendet manifeſtum de morbi victoria; ſi verò vires ægri validiores fuerint, de profligando morbo ſpes certiſſima iniecta eſt.

Hæc de morbi euentu dicta ſint: nunc verò de Tempore agamus. Tempus eædẽ vires deſignant, tùm morbi, tum ægri. Etenim vt robuſtæ ægri vires aut diutiùs morbo reſiſtere, aut citò eum ſuperare poſſunt; ita vis morbi magna & vires ægri deijcere, & ægrum conficere poteſt. Itaq; rectè dictũ eſt ab Hippocrate, *Acutiſſimæ febres & ſignis lethaliſſimis fientes, quarta die interimunt aut citius: ſecuriſſimæ verò & ſignis ſalutaribus fientes, quarta die deſinunt, aut prius*. ſi ergo vis morbi ſit maxima, quarto die, aut tertio ex Hippocrate, vel etiam quinto ex Galeno præſagiendum eſt mortis tempus: ſi verò eiuſdem vis minima ſit & omnino infirma eodem die futuram eſſe ſalutarem criſim prædicẽdum. Quod ſi vis morbi non tam valida ſit, ſeptima die; ſi adhuc minus valida decimaquarta, & ſic deinceps mors prædicenda. Vis aut morbi ex propria innoteſcit idea, ex ſymptomatibus, ex celeritate motus, ex coctione & cruditate, ac ſimilibus. Etenim morbus natura acutiſſimus aut malignus, ſymptomata vehementia, celer-

lerrimus motus, crudaque materia, morbi vires eſſe maximas ſignificant, & euẽtum futurum eſſe exitioſum portendunt. Ceterùm in deſignando morbi euentu ſalutari aut pernicioſo, nihil æquè poteſt, atq; cruditatis & coctionis ſigna. nam quò citius apparent coctionis ſigna (de ſalutari euentu loquor) eò citius morbus decedet, quò tardiùs illa ſeſe proment, eò morbus tardius euaneſcet. Quarè ſi primis ſtatim diebus ſigna coctionis appareãt, morbum quarta die aut quinta terminari neceſſe eſt: ſi circa quartam diem vrina cocta prodeat, circa ſeptimam futuram eſſe criſim ſperandum eſt: ſi illa circa ſeptimam aut nonam, aut vndecimã prodeat, morbum decimaquarta, aut decimaſeptima deceſſurum ſperandum eſt: ſic vigeſima die forte iudicabitur morbus, ſi decimaſeptima vrina ſit cocta: & ſic deinceps iuxta criticos & indicatorios dies, de quibus paulò inferiùs dicendum eſt: illud interim memoriæ figendum, *Coctionem iudicij celeritatem portendere, cruditatem verò longitudinem,* vt eſt apud Hippocratem.

Modus futuræ criſis, qui tertiam prognoſtici partem comprehendit, intelligi non poteſt, niſi prius intelligatur, quid Criſis criticique dies ſint. ergo de Criſibus nonnulla hic adijciamus.

De Criſibus Criticiſq; Diebus Memb. 8.

CRiſis nomen, ἀπὸ τοῦ κρίνω, deductum, æquiuocum eſt & multa ſignificat. primò quidem ſignificat quamuis in morbo mutationem, *Iudiciari in morbis eſt*, inquit Hippocrates lib. de Affect. 8. *cum morbi augeſcunt, vel marceſcunt, vel deſinunt, vel in alium morbũ tranſmutantur*. ſecundò ſignificat excretionem materię morbificę: *Quibus criſis futura eſt, nox grauis ante acceſſionem*. tertiò ſolutionem morbi. *Iudicatio eſt morbi ſolutio*. ex lib. Præceptionum 12. Demum ſignificat *Repentinam in morbo mutationem ad ſalutem, aut mortem*. 1. de Diebus Decr. 1. & alibi ſæpe apud Gal. Multiplicis autem Criſis ſignificationis cauſa, varia eſt κρίνω ſignificatio. nam κρίνω deſignat Secerno, excerno, iudico, dimico &c. Repentinæ huius mutationis cauſa proxima quidem & immediata eſt ægri natura, facultaſq; pręcipuè naturalis, quę noxium ſibi humorem expellit; mediata verò eſt lunę motus, per quem corpori & humoribus vis quædam immittitur, qua criſis perficiatur; aut certè concitentur humores agitenturque & ad exeundum irritentur. Duplex eſt criſis, alia per Abſceſſum, alia

per

per Expulſionem illa *eſt qua materia ex vna in alteram partem extruditur*, vt a nobiliori ad ignobiliorem. hæc *eſt qua extra corpus exturbatur*. Vtraque aut perfecta, qua tota morbida materia ſecernitur; aut imperfecta, qua non tota, ſed ex parte. Vtraque aut fida, qua tollitur ita morbus, vt nullum ampliùs impendeat periculum recidiuæ: aut infida, qua tale imminet periculum. Vtraque aut Tuta, quam nulla grauia comitantur ſymptomata, vireſque non deijciuntur; aut periculoſa, quã ſymptomata vehementia conſequuntur, viriumque languor. Vtraque demum, aut εὔσημος, ideſt præmoſtrata, indicataq; aut ἄσημος, ideſt non prçmoſtrata, ſiue adueniens ſine ſignis prægreſſis. Sed hac in re ne pigeat audire Gal. 1. de Diebus Decretorijs, *Porro Imperfectam criſim vocamus, vbi ex morbo quippiam relinquitur: Infidam ſiue incertam, quam morbi ſequitur recidiua: Periculoſam, qua cum grauibus ſymptomatis fit: Obſcuram, qua citra excretionem vel euidẽtem abſceſſum euenit: Sine ſignis euenire dicitur, qua a nullo priore die indicata eſt: Mala, qua in ægri perniciem deſinet. Rurſus Abſolutam eam dico, Fidam, Tutã, Manifeſtam, Cum bonis ſignis, ac demum Bonam, qua illis contraria ſunt.*

Ceterùm quia parũ refert, criſim, eiuſq; cauſam, ſpecieſque nouiſſe, niſi futuram præſagiamus; ideo ſigna a nobis proponenda. Ergo ſiue per abſceſſum, ſiue per

excretionem fiat criſis, triplex ſignorum genus animaduertendum, Precedens, Comitans, & Subſequens. Quæ precedunt ſigna duorum ſunt generum, alia tempus, diemque criſis indicant, alia ſpeciem eiuſdem. Tempus ac diem indicantia ſunt Coctiones & cruditates excrementorũ: nam, vt ſuperiùs dictum a nobis eſt, ſi quarta die coctionis ſigna appareant, ſeptima futuram eſſe criſim veriſimile eſt. indicat etiam motus morbi: nam ſi celeriter moueatur, celeriter iudicatur: ſi die impari moueatur, impari etiam terminatur, ſi verò pari, & pari iudicatur: *Quæ paribus mouentur, paribus iudicantur,* inquit Hippocr. *quæ impari, iudicantur impari.* Indicat etiam nox moleſta ante acceſſionem, preſertim iactatio, anxietas, dolor capitis, ſpiritus difficilis, hypochondriorum tentio, murmur, ſitis, aliaque

Signa verò quæ ſpeciem criſis indicant multiplicia ſunt, iuxta multiplicem eius ſpeciem. cum enim alia ſit, quæ per alui excretionem euenit (loquor de criſi per excretionem facta) alia quæ per vrinam, alia quæ per ſudorem, alia quæ per vomitum, alia quæ per hemorrhoides, alia quæ per vterum, alia demum quæ per hæmorrhagiam narium: ſigna etiam alia atque alia erunt iuxta eius diuerſitatem. Si per diarrhæam futura ſit criſis, ventris rugitus aderit, tentio hypochondriorũ, murmur,

cre-

crepitus, dolor: nam eò fluente materia, neceſſe eſt, vt eæ partes laborent. Si per vrinam, grauitas in pube & infimo hypochondrio, ardor quidam circa pudendum, aliæ omnes euacuationes aut omnino aut ferè ſuppræſſæ. Si per ſudorem, vrina, inquit Hippocrates, ſupprimitur & rigor inuadit. Vrina ſupprimitur, ait Alpinus, quia eadem vtriuſque materia eſt. Rigor irrepit quia ſeri acrimonia panniculũ neruoſum (potius quàm carnoſum, vt recte cenſet Framb.) vellicat: item mador quidam partium, pulſuſque mollis, futurum portendunt ſudorem. Si per vomitum, nauſea præcedit, morſus oris ventriculi, anxietas, frequens expuitio, oris amaror, vertigo tenebricoſa, cetera non abſimilia. Si per hæmorrhoides, pruriũt illæ partes ab acri, acido, ſalſo, bilioſo, vſtoque ſanguine vellicatæ: conſuetudo præceſſit & intermiſſio. Si per vterum, dolor ibi, calor tentio a còercito humore, ſpirandi difficultas ſiue anxietas, vaporibus ſurſum aſcendentibus ex agitatis commotiſque in vtero humóribus, lumborum grauitas, fluendique tempus iam inſtans. Si demum per nares, dolor capitis præcedit, arteriarum pulſus circa tẽpora, aures tinniunt, caligant oculi, nares pruriunt, tendũtur hypochondria; Hæc omnia futuram per excretionem criſim prænunciant: in omnibus autem ætas animaduertenda eſt, temperamentum

con-

cõſueta aliqua euacuatio, anni tempus, ac præcipuè idea morbi: nam in feb. ardenti per hęmorrhagiam potius expectabis criſim, quam vix expectabis, imò ne vix quidem, in lethargo, neque in ſene, ac pituitoſo &c.

Quæ verò per abſceſſum, ea ſunt, quæ morbi longitudinem demonſtrant, vt tardus motus, ſeraque coctio; nam qui tardè mouentur morbi, non per excretionem, ſed plerumque per abſceſſum iudicantur: ſera verò coctio idem teſtatur, quia materiæ contumaciam, craſſitiem, lentorem cum oſtendat, ineptitudinem etiam ad exeundum declarat: vnde fit, vt cũ nequeat a natura foras propelli, in aliquem ignobiliorem locum demandatur.

Hæc ſunt ſigna Criſim præcedentia, ac futuram indicantia. Num verò hæc futura ſit ſalutaris ac bona, perfecta, abſolutaq; Concomitantibus ſignis explorandum. Itaque vt criſis ſit abſoluta, neceſſe eſt, vt humores euacuentur ſecundum quantitatem, qualitatem, modum, ac tempus accomodatum. alioqui enim mala eſt, & recidiua conſequitur. Quantitas maximè ſpectanda, vt ne aliquid relinquatur materiæ morbificę: nam *Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere conſueuerũt*, ex aphor. Qualitas, vt cocti humores euacuentur: *Coctiones enim criſis ſecuritatem portendunt*. ex 6. Epid. Tempus, vt die critico, & eo

quo

quo mouentur morbi: *Iudicantur enim morbi iiſdem numero diebus, quibus mouentur*, vt idem ait diuinus ſenex. Modus, vt paulatim: nam *Quod paulatim fit, tutò fit: omne nimium naturæ inimicum*. Per conuenientes regiones, quia vt medicaméto *Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eò ducere &c.* ita (imò multò maximè) id neceſſarium in naturę excretione, quæ norma eſt artificialis euacuationis. Demũ per rectitudiné: nam & *Contrariâ hæmorrhagia mala* ex Coacis. Hæc omnia ſi adſint perfectam criſim oſtendunt. Idem cenſendum eſt de criſi per abſceſſum. Et quidem ex Hippoc. 6. Epid. 2. tria ad abſolutam per abſceſſum criſim, *Quò, & Vnde, & Propter quid, conſideranda ſunt*. Quò, ideſt, ad quam partem fluat materia trudaturque a natura, conſiderandum eſt. nam locus, recipiens mandatam ſibi materiam morbificã, debet eſſe ſitu infra morbum, magnitudine capax, conditione ignobilis. Vnde, hoc eſt, ex qua parte abſceſſus materia fluat, a dextera, ne, an potius a ſiniſtra: nam & in euacuatione, & in abſceſſu rectitudo obſeruãda. Propter quid, nempe ob quam cauſam fiat abſceſſus, an a natura vincente, coctis nimirum humoribus; an ab irritante morbo, nempe humoribus crudis. Si ergo tres haſce conditiones habeat abſceſſus, ſalutaris erit & criticus; ſin minùs ſymptomaticus.

Ce-

Ceterùm ex conſequentibus criſim ſignis de bonitate ac malitia eiuſdem coniectare poſſumus. Hæc autem, vt rectè Framber., ſumuntur ex qualitate corporis, actionibus, & excrementis. Illa ſita eſt in colore & mole: nam ſi poſt criſim facies præſertim, benè colorata ſit; & minùs collapſa abſumptaque, criſim fuiſſe bonam cenſendum eſt: contra, ſi facies aut liueſcat, nigreſcat, palleſcat, collapſaque ſit. Actiones étiam omnes ſpectandæ ſunt, animalis, vitalis, naturalis, num vegetæ firmęque, an fractæ ac debiles. igitur ſi interni omnes principeſq; ſenſus vegeti fuerint, ſomnus quietus ac tranquillus, & vis animalis motiua paulò robuſtior euaſerit; Si pulſus validior, æqualior, ac maior fuerit; item ſi reſpiratio magis libera; Demum ſi benè appetat, coquatque, bonam fuiſſe criſim depræhendimus. In excrementis autem colorem obſeruamus ac ſubſtantiam, & in vrinis contenta. igitur ſi ſubſtantia mediocria ſint excrementa, colore ſano ſimilia, & in vrinis contéctum ſit album, læue, & æquale, de perfecta criſi ſperandum eſt.

Iam verò quia ad perfectam numeriſq; omnibus abſolutam criſim neceſſe eſt, vt certis quibuſdam, & a natura determinatis diebus contingat; propterea de Diebus in quibus talis a natura operatio fieri ſolet, aliqua ſunt addenda. Et quidē natura licet omni-

omnibus diebus tentare poſſit expellere infeſtam ſibi materiam, tamen non omnibus id diebus ſalubriter tentare poteſt. Illi ergo, in qnibus ſalubriter agit, Critici dicuntur: ij verò in quibus non ita ſalubriter non critici, ſed vel Indices, vel Intercalares. Critici ſunt ſeptenarij, ſeptimus, decimuſquartus, vigeſimus (nam eſt vltimus tertiæ ſeptimanæ) vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, & quadrageſimus. Indices verò ſunt quartus, vndecimus, decimus ſeptimus, vigeſimus quartus &c., qui & quaternarij ſunt in ſeptimana, & Contemplabiles dicuntur, quia ſemper portendunt aliquid futurum in die critico. Intercalares ſunt, in quibus natura irritata ab aliqua externa cauſa vel etiam interna, cogitur præpopere criſim patrare, vt tertius & quintus in prima ſeptimana: in ſecunda nonus & decimus tertius: in tertia decimus nonus: aliqui verò addunt decimum quintum & decimum octauum. In omnibus hiſce diebus fieri poſſunt criſes, ſed perfectiſſimæ, ac tutæ in Criticis, in Indicibus verò & Intercalaribus non ita tutæ nec perfectæ, cum ab irritamento aliquo natura moueat hiſce diebus. Reliqui verò dies Interiecti, ſeu vacui nominati inutiles ſunt ac planè infidi ad criſim: Horum primus eſt ſextus, qui omnium peſſimus dicitur a Galeno, ac tyrannicus nominatur, quod inſtar tyranni nihil vnquam rectè faciat.

ciat. Sunt etiam octauus, decimus, decimus ſextus, vigeſimus tertius, vigeſimus quintus, vigeſimus nonus, trigeſimus, trigeſimus ſecundus, trigeſimus tertius, trigeſimus quintus, trigeſimus octauus, trigeſimus nonus. Hi omnes Medicinales dicuntur, quòd medicamenta cathartica exhibere in his liceat; quippe naturæ non dicatis.

Dierum verò criticorum cauſa obſcura valde eſt & inter auctores controuerſa. Ego tamen puto veriſimile eſſe, cauſam efficientem eſſe cælum, quod per lunam vires in nos immittit, per quas natura eiuſmodi motu regulaque eiuſmodi moueat, quæ proxima eſt cauſa efficiens. Sed hac de re in Quæſtionibus agemus.

Hactenus Diagnoſtica & Prognoſtica ſigna ſingillatim, diſtinctè, ac breuiter: quia verò duo ſunt, quę communia vtriſq; videntur, Pulſus & Vrina; ideo de ambobus breuiter agam, vt abſolutam de vtriſq; ſignis doctrinam præbeam.

De Pulſibus
Memb. 9.

AD præſentem morbi ſtatum, futurumque cognoſcendum nihil æquè conducit, ac Pulſus, Vrinæque ſcientia. nam ex pulſu vitalis virtutis ſtatum explora-

ra-

ramus, ex vrina naturalis, quæ duæ facultates ad vitam conſeruandam maximè faciunt. vtrorumque igitur conditio diligentiſſimè exploranda.

Pulſus eſt cordis & arteriarum motus, ex dilatatione & conſtrictione conſtans, ad caloris natiui temperamentum conſeruãdum, a vitali facultate editus. cum enim cor innato calore æſtuet, opus habet continua & externi aëris frigidi attractione, & fuliginum expulſione, vt facilè temperetur. Vnde dilatatione cordis & arteriarum, quam græci diaſtolen vocant, aërem attrahit: conſtrictione verò, ſyſtole græcè dicta, fuligines fumidoſque vapores expellit: vnde ſequitur, vt cor omnino temperetur.

Species verò pulſus ſiue differentiæ plures ſunt. cum enim pulſus ſit motus, tot modis variari poteſt pulſus, quot modis ipſe motus. Motus autem variatur reſpectu diuerſorum: virtutis mouentis, inſtrumenti virtutis, ſpatij, temporis, & intermediæ quietis.

1. Reſpectu virtutis alius eſt vehemens, alius debilis, alius mediocris. nam valida virtus cordis pulſum edit vehementem, velidumq; debilis debilem, mediocris mediocrem. Vehemens igitur eſt, qui vehementer tangit manum: debilis, qui debiliter & exiguè, ac vix proinde ſentitur a tangente manu: mediocris, qui mediocriter ſe habet.

2. Re-

2. Reſpectu Inſtrumenti; ideſt arteriarum alius eſt durus, alius mollis, alius mediocris. ille arteriæ duritiem cauſam agnoſcit; alter mollitiem eiuſdem, tertius mediocritatem. Eſt igitur mollis pulſus, cum arteria mollis tactu percipitur: durus, cum dura ac tenſa: mediocris, cū medio modo.

3. Ratione ſpatij, magnus, paruus, mediocris. magnus attollitur maximè, paruus attollitur minimè, mediocris mediocriter. Vnuſquiſque fit a virtute aut valida, aut debili, aut mediocri: vel aucto, imminuto, & mediocri vſu. nam valida virtus poſcente vſu attollit dilatatque arteriam vndequaque, ſecundum latitudinem, longitudinem, & profunditatem; ac proinde ſpatium pertranſit magnum. Contra verò debili exiſtente virtute vſuque imminuto breuius ſpatium commenſuratur, pulſuſq; editur paruus. In mediocri mediocritas ſemper ſeruatur.

4. Reſpectu temporis, Celer, tardus, medioris. ille eſt, qui celeriter breuique tempore ſpatium pertranſit. alter, qui tardè, tertius qui medio modo. Celeris ſeu velocis cauſa eſt vſus auctus: cum enim cor eget frigore maiori, vt maiorē æſtum temperet, celeritate motus magnitudinē, quam nequit patrare, compenſat. Contrarij pulſus contraria cauſa, mediocris cauſa mediocris eſt.

5. Ratione quietis pulſus naſcitur Creber,

ber, ſeu frequens, rarus, medioris. Frequens eſt, cuius quies breuis eſt. Rarus, qui multum quieſcit, hoc eſt, qui inter vnam alteramq; pulſationem multum temporis interponit. Mediocris qui medio ſe habet modo. Cauſam agnoſcit vſum auctum, propter auctũ calorem. ferè ſemper coniungitur cum virtute debili, paruiſque pulſibus. Rarus verò cauſam habet vſum imminutum, frigidumque cordis temperamentum, aſcititium, ac morbificum in ægris, naturale in ſanis. Mediocre verò mediocrem cauſam. Hæ ſunt omnes pulſuum differentiæ ſimplices, vnde facilè compoſitæ innoteſcunt. nam hæ ex illis pendent & componuntur.

Iam verò aliæ ſunt pulſuum differentiæ ex mutua eorum comparatione ortæ: cum enim inter ſeſe conferuntur pulſus, æquales reperiuntur, aut inæquales; ordinati, aut inordinati; proportionati aut improportionati.

Inæqualis pulſus vel in omnibus ſimplicibus differentijs eſt, vel in aliquibus. Ille eſt, qui inæqualitatem habet in vehementia, in duritie, magnitudine, celeritate ac frequentia. hic verò qui in altera ex illis aut in pluribus: vel in magnitudine, vel in frequentia, vel in quauis alia. Inæqualitatis autem cauſa eſt potiſſimum facultas à cauſa morbifica perculſa, vel ab eadem vitiatum inſtrumentum, obſtructũ nempe com-

compreſſumque. Hæc autem inæqualitas multipliciter ſeſe habere poteſt, iuxta quam multiplicitatem aliæ complures naſcuntur inæqualium pulſuum differentiæ & vtiles & penè inutiles, hoc eſt ratione potius, quàm reuerà repertę, vt rectè monet magnus Montanus in ſuis Conſultationibus. Vtiles & quotidie animaduerſæ ſunt inæquales in pluribus ictibus, qui ſcilicet ſecundum plures ictus ſeu ſecundum collectionem ictuum inęqualitatē habent. aliqui nimirum ictus ſunt vel frequentiores, vel celeriores, vel maiores &c. aliqui verò econtra. Sunt etiam inæquales in vnica pulſatione, cum ſcilicet arteria in media ferè dilatatione quaſi moratur, qui pulſus Interciſus dicitur, raró quidem, ſed tamen reperitur, nec fictus eſt, vt alij nonnulli. Huic affinis eſt Intermittens, is nimirum, qui in diaſtole diu moratur; ſiue potius, qui, dum dilatatur, in medio itinere ſeu ſpatio ferè interrumpitur, & in externa quiete moratur: idque vitio materiæ morbificę & debilitate virtutis vitalis. Ceteræ verò inæqualitates pulſuum ferè inutiles ſunt, vt Caprizans, vndoſus, vermiculans, formicans, tremulus, & ſi qui ſunt alij methafiſicè, vt ita loquar, excogitati.

Ordinatus verò inordinatus ve pulſus eſt, qui ex mutua ſimplicium pulſuum differentiarum collatione ſecundo loco naſcitur. ex genere inæqualium eſt, qui nimi-

mirum inter inæqualitatem ordinē quendam ſeruat, vt ſi inæqualis ſit ternis quibuſque ictibus: duos ictus habeat celeres, tertium tardum: vel duos tres ve aut quatuor magnos, vnum paruum, & hoc ordine ſeruato progrediatur vlteriùs.

Ex proportione verò ſeu rithmo plurimæ, ſed tamen parum vtiles, naſcuntur differentiæ, quas vide apud Galenum, ſi curioſus nimis fueris, vel apud Capiuaccium, Galeno neſcio an dicam diligentiorem, an potius moroſiorem in pulſuum differentijs inueniēdis. In vniuerſum illud moneo tyrones, audiendum hac in re eſſe Montanum, qui quinque ſimplices differentias & eam, quæ in inæqualitate conſiſtit, animaduertendas eſſe præcipit: ceteras ferè inutiles & a ſe diligentiſſimo medico quadraginta annis vix obſeruatas.

De Vrinis Mem. 10.

VRinarum doctrina maximè neceſſaria eſt, tum quia certior eſt, quàm Pulſuum, (nam *Vrina ſola auguria valetudinis habet*, ait Celſus, & *Fidimus pulſui quem mille res variant* idem ait) tum quia Hippocrates vrinarum ſępe, pulſuum rarò meminit. *Eſt ſeroſum ſanguinis excrementū*,

ex liquidorum alimentorum vberiori copia in hepate genitum. Singuli humores ſuum habent ſerum, vnde eſt bilioſum, pituitoſum, melancholicum: non eſt excrementum planè inutile, quia maſſam ſanguineam reddit magis fluidam, vt per omnes venas faciliùs permeare poſſit, vnde meritò dicitur vehiculum. Hoc cum functum eſt munere, a renibus per emulgẽtes emungitur, truditurque per vreteres in veſicam, inde foras per penem. Multæ eius ſpecies, præcipuę verò ſex, omnes ex Subſtantia, Qualitate, Quantitate, & Contentis deſumptæ. Ex ſubſtãtia tenuis vel craſſa, vel mediocris (de mediocritate nihil ampliùs dicam, nam omnes differentiæ vt extremũ, ita mediocre habent.) Tenuis eſt, quæ aquam refert, expers nitroſi bilioſique humoris in hepate geniti, & cõcuſſa ſpumam edit exiguam, citoq; euaneſcẽtem: Craſſa verò eſt ei contraria, quæ nimirum alios ſibi adſciuit humores. Illius cauſa eſt vitiata coctio tum in ſtomacho, tum in hepate; ob quam ſerum non craſſeſcit. nam quod coquitur craſſeſcere neceſſe eſt. Altera cauſa eſt obſtructio meatuum, per quos percolatur, vnde fit, vt craſſiores partes exitu prohibeantur, tenuibus ſolùm percolatis. Tertia eſt renum & emulgentium debilitas, ſeu vis attractiua debilis, frigida aliqua intemperie inducta. Craſſæ verò vrinæ cauſæ ſunt contrariæ, probè facta

co-

coctio, cuius eſt incraſſare; meatuum apertio, crudæ materiæ miſtio, renum & emulgentium attractrix facultas valens. Mediocris vrinæ, mediocris cauſa eſt. Ex ſubſtantia etiam deſumitur vrina clara, ac perſpicua, & obſcura, opaca, ac turbida. Illa eſt, quam viſus facilè traijcere ac permeare poteſt; hæc quam difficilè. Illius cauſa eſt vis fortis coquens, ac potens ſeparare heterogenea: huius verò debilitas, quæ heterogenea cum omogeneis cõfuſa relinquit. Vnde fit, vt triplex ſit huius ſpecies, prima quæ turbida mingitur, & clareſcit; altera quæ clara mingitur, & turbatur; tertia quæ & turbida mingitur, & turbida manet. Primæ vrinæ cauſa eſt aut calor naturalis coquere incipiens agitareque vrinam, ſed præ debilitate impotens abſoluere opus, vnde agita confuſaque emittitur; clareſcit autem emiſſa, quia turbatę confuſęq; partes externo frigore ſecedunt ac ſeparantur: hoc in malignis febribus ferè accidit: in ardentibus verò & maximè calidis a calore nimio febrili ſuſq; deq; aguntur humores, confunduntur ac turbantur: emiſſi verò ſeparantur eadem de cauſa. Secundæ vrinę cauſa eſt externa iniuria, quæ labefacit vrinam. vnde vt ex prima coniectamus incẽdium ac malignitatem morbi, ita ex hac iniuriam ſolùm externam. Illud tamen ſcire oportet, aliquando in morbis accidere, vt clara min-

gatur in principio, mox turbetur, cuius cauſa eſt praua morbi qualitas, deſignaturque maligniorem fieri. Tertiæ cauſa eſt maxima agitatio, firmaque confuſio heterogeneorum humorum ab æſtu caloreq; febrili, & a vi morbi maligna. vnde fit, vt hæc vrina maius portendat periculum, mortemque minetur.

Ex qualitate etiã ſumũtur vrinę ſpecies coloratæ vt alba, nigra & intermedij coloris pallida fulua, flaua, rubra. Alba ideo eſt, quia bilis non miſcetur, ſed vel aliò demandatur, vt in ictero; vel non generatur vt in cruditate: vel etiam alba eſt, quia plurima eſt vrina: nam bilis non ſufficit ad totam vrinam tingendã, vt in potatoribus videre eſt, & in ijs, qui thermales aquas bibunt: eſt demum alba albę materię miſtione, vt pituitę copia, vt accidit in catarrho. Nigra albæ ex diametro contraria, inde oritur, quod vel atræ bilis copia, vitio alicuius viſceris genita, miſceatur; vel lien ab obſtruentibus humoribus ſolutum per veſicam exoneretur; vel demum, quod pars aliqua cancrenam ſubiens, emortuum ſanginem, ac proinde nigricantem emingat: quod ſanè exitioſum eſt ac mortiferum. Pallida inter verè coloratas prima eſt, proximaque albæ, ex eo naſcitur, quod pallidæ bilis copia miſceatur. Fulua, quæ colorem igneum ac flammeum refert, norma eſt perfectarum vrinarum, naſciturque

pro-

proinde ex moderato viſcerum calore, proba coctione, ac naturali conſtitutione, debita demum bilis portione. Flaua eſt paulò ſplendidior fulua, magis tamen bile ſaturata, vt propterea Crocea etiam dicatur, emingiturque non ſecus, ac ſi rhabarbarum manſum eſſet, aut crocum; vt meritò inde coniectari poſſit, vel quod obſtructionibus præmantur viſcera, vel incendio æſtuent. Rubra vel ſplendet, vel non: illa bilis copiæ ſoboles eſt, hęc ſanguinis admiſti: bilis ex feruente iecinore atque æſtuante naſcitur; ſanguinis ex vena aliqua rupta, aperta, aut dilatata manat. Iam verò iſtarum omnium ſpecierũ ſummum eſt, minimum, & mediocre, & propterea vel maximè flaua, rubra, pallida, nigra, albaque eſt, vel ſubflaua, ſubrubra, ſubpallida, ſubrufa, ſubnigra, ſubalba; vel demum minimum iſtorum colorũ habet. Illud etiam ſcire oportet, vnamquamque ferè harum ſpecierũ alias ſibi ſimiles complecti, vt Alba aquoſam, Nigra, atram, liuidamque, Fulua citrinam; ceteræ ceteras nonnullas. Ex qualitate & illa ſumitur vrinæ differentia, quod alia ſit boni, alia praui odoris. Boni odoris eſt vrina vel quia optimè cocta eſt, vel quia aſſumptum eſt aliquod odoriferum, vt therebintina, quæ vrinã reddit violacei odoris & ſatis grati. Mali verò eſt, vel quia putrida materia cõmiſcetur, vel quia tranſit per putridum

& vlceratum locum, vel quia aliquid aſſumptum eſt, quod vrinam reddat graueolentem, vt eſt allium.

Ex quantitate naſcuntur differentię vrinarum Copioſa, & Pauca. illa ſoboles eſt tum potus vberioris, tum pituitoſi ſeroſiq; alimenti, tum excalefacti capitis (nam *Vbi caput incaluerit, multum vrinæ emittitur* ait Hippocrates) aliarumq; partium; tum ob calorem renum nimium; vſum diureticorum, ac demũ paruam per aluum deiectionem: nam vt eſt in Aphoris. *Mictio plurima facta paruam ſignificat deiectionem*. Pauca verò & ex contrarijs naſcitur cauſis, & ex ardenti febri abſumente, ex immodica exercitatione, ex ſudore nimio, ac tandem ex obſtructione viarum, ac emulgentium renũmque attractrice facultate debilitata.

Ex contentis denique ſumuntur differentiæ. Quæ autem in vrinis continentur vel conſueta ſunt, ac vt plurimum continentur, vel rarò & inconſueta. Illa triplicia, Sedimẽtum, quod in fundo vaſis ſubſidet; Suſpenſũm, quod in medio matulę æquali libramento ſubſtentatur; Nebula, quæ in ſuperficie natat. Vnumquodque ex his & colore & ſubſtantia diuerſum eſt. colore quia aliud album, aliud nigrum, rufum, rubrum &c. ſubſtantia quia vel lęue, quod æquè ſibi continuũ eſt, vel aſperum, quod partibus diuulſum exiſtit: vel

æqua-

æquale, quod ſecundum totum eadem craſſitie ac corpore præditum eſt; vel inæquale, quod ex parte craſſum, ex parte tenue eſt. Hæc omnia excrementa ſunt, in ſanis quidem humorum, qui in ſubſtãtiam aliti verti non potuerunt,& propterea per vrinam eijciuntur:in ægris verò humorum morbidorum, qui itidem per eas vias exturbantur. Et quia hi humores non niſi cocta maſſa materiæ morbificæ extruduntur, propterea indices coctionis certiſſimi habentur.

Quæ verò rara & inconſueta ſunt, plurima obſeruantur, Arenæ frequentiùs, calculi rariùs, vermes adhuc rariùs, carunculæ, filamenta, ſanies, pili, ſanguinis grumi, materia furfuracea, pultis ſimilis, oleoſa, ceteraque non pauca, quæ a diuerſis cauſis oriuntur, & diuerſa ſignificant, de quibus conſulendus eſt omnium bonorum auctor Hippocr. in aphoris; Progn., Prædict.,& Coacis & earum enarratores Duretus, Hollerius, Iacotius, & præcipuè Proſp. Alpinis *de Præſag. vita & morte ægrotantium*.

Illud interim ſcire conducit, optimam vrinam eſſe ſubſtantia mediocrem, colore flauam & palearem cum albo, læui & æquali ſedimento: & quanto ab hac recedit, tanto deterior habenda eſt. Hæc pauca paucis dixerim de Vrina: nunc ad Symptomata calamum conuertamus.

SECTIO SECVNDA
De Symptomatibus.

CAuſis, Speciebus, Signiſque morborum enarratis, duplici nomine de Symptomatis agédum eſt, tum quia & hæc illorum ſigna ſunt, tum quia eos ſequuntur tamquam vmbra corpus, vt propterea ab aliquibus ἐπιγένημα dicătur, hoc eſt, conſequentia atque ſuccedentia: σύμπτωμα verò ex eo aptè etiam dicitur, quod deriuetur a συμπίπτω, ideſt vna coeo, ſimul incurro: nam morbus & ſymptoma ſimul coeunt atque incurrunt, & vno poſito ponatur alterum, & altero exiſtente alterum exiſtere, neceſſe eſt. Vnde patet, nos hìc agere de Symptomate præſſa non larga ſignificatione ſumpto, non vt compræhendit omne præter naturam, corpus lædens, ſiue morbus id ſit, ſiue cauſa morbi, ſiue accidens morbum conſequens: ſed vt peculiariùs ſumptum, ſignificat id quod morbum principale ita ſequitur, vt eo poſito ponatur, auferatur ablato: v.g. ſitis & vigilia præſente ardente febri: nam ea ita pendent a febri, vt eam ſequatur, vt vmbra corpus. Hæc ab aliquibus diuiduntur in tres ſpecies: prima eſt Symptomatis mor-

morbi, vt cum ex morbo ſequitur ſymptoma, actio v. g. læſa, vt ex ſtomacho morbo aliquo laborante ſequitur deprauata coctio, & imperfecta chyloſis. Altera ſpecies eſt ſymptomatis cauſæ, cum actio aliqua lęditur nullo præſente morbo, vt mala coctio vitio alimenti, quod cauſa eſt, non verò ſtomachi aliquis morbus. Tertia ſpecies ſymptomatis eſt ipſiuſmet ſymptomatis, cum ſcilicet ſymptoma ex ſymptomate ſequitur, nullo intercedente morbo, vt cum ex cita excretione ſequitur cruditas. Sed hæ ſpecies minùs faciunt ad ordinem a nobis ſuſcipiendum. A Galeno igitur ſymptomata tripartitò diuidũtur, *Alia ſiquidem noſtri corporis ſunt affectus, alia functionum læſiones, alia ambo hac comitantur, vt ſunt excrementorum immodica tum excretiones, tum ſuppreſſiones. Has igitur ſymptomatum differentias examinemus, ab actionibus læſis auſpicati.*

De Symptomatibus, Quæ in Actionibus Læſis Sita ſunt. Cap. I.

QVamquam Galeno *Actionum læſio duplex eſt, altera ad animalem, altera ad naturalem functionem pertinens*, tamen diſtinctionis & ordinis magis acco-

modati gratia, in tres claſſes diuidemus; in actiones ſcilicet animales, naturales, & vitales. nam etſi vitales actiones perpaucę ſint, tamen eæ, quæ ſunt, prætereundę non videntur. Omnes autem triplici modo lædi poſſunt, vel, vt loquuntur, *deprauatè*, cum ſcilicet, non ea, qua debent, ratione fiunt; *vel diminutè* cum non perfectę eduntur, ſed aliqua ex parte mutilæ: vel demum *ablatè*, cum ex toto deficiunt, nec vllo eduntur modo.

Animalium autem functionũ ſymptomata plurima ſunt, ac tot omnino, quot ipſe actiones, eſſe cenſentur. Actiones verò ſunt iuxta facultates diuiſæ: ergo cum facultates aliæ ſunt principes ac gubernantes, aliæ ſenſitiuę, aliæ motiuæ, actiones etiam, & ex his conſequentia ſymptomata alia ad gubernantes facultates pertinebunt, alia ad ſenſitiuas, alia ad motiuas.

Quod igitur pertinet ad Principes ac gubernantes facultates, cum hęc tres ſint, iuxta ſingula, actiones lęduntur, ſymptomataque naſcuntur. Ergo ſi imaginatio lædatur triplex ſymptoma ſequi poteſt: nam deprauatur in delirio, diminuitur in lethargo, aufertur in catalepſi. Ratiocinatio lęditur etiam tripliciter; nam deprauatur in phrenitide, imminuitur in fatuitate, aboletur in amentia. Memoria demum deprauatur cum non ea, qua oportet, ratione recordatur: imminuitur, cum ex par-

parte rerum ſpecies ſuppetunt, ex parte excidunt: aboletur, cum nihil planè in memoriam venit, vt accidit eis, qui etiam propriorum nominum in græca peſte obliti fuerunt ex Thucid.

Senſuum etiam externorum eodem modo naſcuntur ſymptomata. Et viſus quidem deprauatur in hallucinatione, in qua res apparent aliter, atque reuera ſunt: imminuitur in ſuffuſione, in qua res ſuboſcurè videntur: aboletur in cęcitate, in qua nihil prorſus apparet.

Auditus etiam deprauatur in ſonitu, ſibilo, tinnitu ceteriſque huiuſmodi, in quibus non aboletur nec imminuitur, ſed potius ſentiuntur ea quæ ſentire minimè deberent: imminuitur in hebetudine, grauique auditu, in quibus obſtrepentia ſuboſcurè audiuntur, remiſſiùs ſonantia aut nihil aut fere nihil ſentiuntur: aboletur in ſurditate, in qua nec bombardæ audiuntur, nec toni.

Olfactus, Guſtatus atque Tactus eodem modo læduntur, deprauatè, diminutè, ablatè ſeu abolitè. Horum omnium cauſa multiplex eſt: vel enim inſtrumenti vitio contingit, vel facultatis: & ſi inſtrumenti, vel ratione partium ſimilarium, ex quibus conſtant; vel ratione ſui: ſi ratione ſimilarium partium id accidat, neceſſariò aderit intemperies aliqua aut ſimplex calida, frigida, humida, ſicca; aut compoſita

calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca: aut cum materia biliosa, pituitoſa, ſanguinea, melancholica, ſeroſa &c. Si ratione ſui, ideſt inſtrumenti lædatur actio, huiuſmodi lęſio pendet vel a mala figura, vel a ſitu præpoſtero, vel numero abundante ſeu deficiente, vel magnitudine ac paruitate. Quod ſi in inſtrumēto nulla adſit labes, in facultate vitium inſit neceſſe eſt, ex quo ſequatur ſymptoma. facultas autem laborare poteſt vel quia in quantitate deficiat, vel in qualitate peccet. & hæ ſunt cauſæ vniuerſales omnium ſymptomatum, ad ſenſus internos externoſque pertinentium, nunc verò ad motum eiuſque ſymptomata accedamus.

Læditur autem motus deprauatè quidem, cum alio ſit modo, quo fieri deberet, vt accidit in tremore atque conuulſione: vel diminutè fit, vt in laſſitudine: vel abolетur, vt in paralyſi. Horum cauſæ eædem ſunt, atque ſuperiorum ſymptomatum, ad ſenſitiuas facultates pertinentium.

Quæ verò ad vitalem facultatem ſpectant, Symptomata nunc enarranda. hæc tria ſunt iuxta tres modos læſarum actionum. nam ſi actio cordis, quę eſt perpetuus ille motus, ſyſtole ac diaſtole perfectus, deprauetur, Palpitatio naſcitur; ſi minuatur Lipothymia; ſi auferatur & aboleatur (ſenſu id iudice, non reuerà) ſyncope ſequitur. Deprauatur autem huiuſ-

modi actio a re quapiam præter naturam cor inuadens, eiuſque ſtatum certumque motum interturbans, vt vapor, flatuſque humores acres, ac putridi, aucta in pericardio aqua, ſeroſoue humore, ceteriſque quæ vim eius expultricem irritare poſſunt ad expellendum noxium ſibiq; inimicum: nam a facultate acriter contendente, & a re noxia reſiſtente ac propulſante, ſequitur inordinatus motus & maximè auctus, qui Palpitatio dicitur. Minuitur verò, naſciturq; lipothymia ex ſpirituum vitalium paupertate, caloriſque natiui caritate. cum enim re quapiam, vel dolore, vel gaudio, vel merore, vel veneno, labore, odore prauo, vel demũ ſimili re magna ex parte abſumuntur, euocantur, diſſipantur ve ſpiritus vitales, frigeſcit cor, non quidem omnino (nam ſtatim interiret homo) ſed ex parte, eius motus minuitur, ac lipothymia ſequitur. Quod ſi adhuc magis vrgeat eæ cauſæ, magis frigeſcit cor, ac minus opus eſt euentilatione, minuſque cor mouetur: vnde ſyncope neceſſariò ſequitur.

Quod facit ad ſymptomata naturalis facultatis, *Methodus eorum inueniendorum*, inquit Galenus, *eſt naturalium functionum cognitio, in quarum ſingulis triplex reperitur ſymptoma vnum abolita functionis, alterum deprauata, tertium diminuta*. igitur naturales functiones ſunt inueſtigandæ: hæ præcipuæ ſunt Altrix, Autrix, & Genetrix.

Al-

Altrici quatuor ſeruiunt, attractrix, retentrix, concotrix, & expultrix. igitur altrix ſi diminutè vitietur, ſequitur ſiccior corporis habitus, atrophia & phthiſis. ſi deprauatè, malus habitus, cachexia, aliaque: ſi demum abolitè atrophia, ideſt, omnimoda, vt ſic loquar, innutritio. Imminutæ nutritionis, hoc eſt, gracilitatis ac thabis, & atrophiæ cauſæ ſunt eædem, ſecundum magis & minus diſcrepantes: nam ſiue ſit facultatis vitium, ſiue alimenti prout maius vel minus vitium eſt, atrophia, vel gracilitas naſcitur. Facultas autem altrix læditur ab aliqua intemperie calida nimis vel frigida, ac multò magis ſicca. Alimentum verò in cauſa eſſe poteſt ſi minus ſit, quàm eſſe deberet, tunc enim partes debita fraudatæ alimenti copia, contabeſcunt: itē ſi nimis acre, ac minus pingue ſit, quàm vt poſſit apponi & adhæreſcere partibus. Deprauatæ autem nutritionis, vt cachexię malique habitus, cauſa eſt alimenti praua qualitas in hepate contracta, vel aliqua partium intemperies, per quam etiam bonum alimentum non benè nutriat. Iam verò altrici facultati præcipuè ſeruiens facultas eſt Coctrix, cui attributæ ſunt attractrix & retentrix, atque ea peracta etiam expultrix. Coctrix autem triplex eſt, prima quæ in ſtomacho, altera quæ in iecinore, tertia quæ in quauis parte. Igitur ſi quę in ventriculo, diminutè fiat, naſcitur incohatus

hatus imperfectuſque chylus, ac verè ſemicrudus, & eiuſmodi ſymptoma dicitur βραδυπεψία. Si deprauatè fiat, deprauatus maliſque prçditus qualitatibns naſcitur chylus, δυσπεψία neceſſariò ſequens. Si demum aboleatur ἀπεψία fit, omnimoda cruditas. Cauſæ in duas claſſes relatę ſunt; vel enim ad facultatem ſpectant, vel ad obiectum eadem plane ratione, qua dictum eſt ſuperiùs in altrici facultate.

At coctioni primò ſeruit Attractio ſiue attractrix facultas, quæ & ipſa læditur imminutè & abolitè, vix deprauatè. Si ergo imminuta ſit, ægrè deglutitur alimentum; ſi verò abolita, nullo planè modo. vtriuſq; cauſa eſt vitium fibrarum œſophagi, per quas fit attractio alimenti ad ventriculum; vel certè perfecta imperfectaq; paralyſis neruorum e ſexta ſeptimaq; coniugatione prodeuntium, & deglutitioni facultatem deferendo ſeruientium; vel demum aliquauis cauſa, vt tumore aliquo, vel angina, vel ſimili.

Attractionem ſequitur retentio ſiue Retentrix facultas: quæ & diminuta, & ablata, & etiam deprauata eſſe poteſt: cuius prioris cauſa eſt debilitas & reſolutio fibrarum tranſuerſarum ventriculi ob humidam frigidamque intemperiem: quæ ſi magna ſit & inſignis, ſequitur omnimoda retentricis labefactatio; ſi verò non ita magna, ſequitur eiuſdem diminutio. Depra-

prauatio verò e flatibus humoribus ve-ſ acribus naſcitur, qui ventriculū vellicant, coguntq; eū fere palpitare, hoc eſt, motu vario percelli, vnde ſequitur retentricis deprauatio.

Expultricis demum triplex læſio eſt: deprauata quidem in ſingultu, diminuta verò in nauſea, abolita in omnimoda retentione. Cauſa deprauatæ functionis expultricis eſt materia aut qualitate aut quantitate irritans quidem expultricem, ſed illa tamen incaſſum inſurgens ad noxium expellendum. Diminutæ verò eſt debilitas a frigore & humiditate inducta, vel ſimplici vel compoſita, vel cum materia vel ſine illa: quæ ſi augeatur magis, abolitæ retentionis cauſa eſt. Atque hæc breuiter dixerim de Coctrice, eiq; famulantibus attractrice, retentrice & expultrice ſtomachi facultatibus: ad quorum normam referre commode poſſumus, quæ in coctione hepatis fiunt ſymptomata: item & ea quæ in ſolidis partibus. non enim de his ſingulis ſingillatim agentes immorari debemus. Itaque ad alteram præcipuam naturalium facultatum accedamus.

Auctrix facultas & ipſa tripliciter lædi poteſt: diminutè, cum corporis moles non eò vſque augetur, quo vſque naturaliter augeri deberet; vel aliqua eius pars, vt brachium: vnde fit, vt vel homunciones ſubcreſcant, vel decurtatū aliquod membrū.

De-

Deprauatè, cum aliqua pars augetur non eo modo, quo ſecundùm naturæ leges augeri deberet: vnde obliqua euadit pars: vel certè, cum auctio fieri deberet ſecundùm longitudinem ſimul & latitudinem, fit ſolùm vel ſecundùm longitudinem, & homines euadunt veluti perticæ baculiq; oblongi; vel ſecundùm latitudinem, & euadunt quædam veluti dolia, quorum vtrumque hic Romæ plurimos videmus. Abolitè demum contingit auctio, cum nullo planè fit modo. Diminutæ auctionis cauſa eſt exiguum alimentum, aut facultas impotens debitum ſibi demandatum alimentum ſubigere, & in ſubſtãtiam partium tranſmutare. Deprauatæ aut deprauatum alimentum, aut facultas deprauata. Abolitæ vtriuſque vel alterius abolitio, & ſummum vitium.

Quod demum facit ad Generatricem, quæ vltima eſt inter naturales facultas; hæc vel non fit, & dicitur infœcunditas ſiue ſterilitas: vel diminutè fit, & veluti pygmei naſcuntur, cubitales nimirum homunciones: vel demũ deprauatè, & monſtra oriuntur, de quibus adeundus eſt Licetus, vir nunquam ſatis laudatus. Horum omnium cauſa vel a facultate pendet, vel a principijs ſemine ſanguineq; vel ab alio, quæ apud eum videri poſſunt.

De

De Symptomatis, quæ in Affectibus noſtri corporis conſiſtunt Cap. 2.

S*Ymptomatum, quæ in corporum conſiſtunt affectibus*, ſiue, quod idem eſt, in qualitatibus corporis mutatis, *primæ differentiæ ſunt quatuor* inquit Galenus cap.5. *Siquidem alia ad viſum, alia ad odoratum, alia ad guſtum, alia denique ad tactum pertinent. Etenim quæ ad viſum ſpectant, ea ſunt quæ conſiſtunt in colore præter naturam ſiue is vniuerſum corpus occupet, vt in arcuatis* ſiue ictericis, ſpleniticis, hydropicis; *ſiue vnam tantum partem, vt in carbunculis*, eryſipelate, gangrena, faciei maculis, ceteriſque ſexcentis. Quæ verò ad olfactum pertinent, ſunt graues e corpore exhalantes odores, vt e dentibus, naribus, alis, pedibus, vel etiam e toto corpore. *In guſtu autem ſymptomata ſunt omnes ſapores, qui ægris præter ſolitum accidunt, vt ſi alienas qualitates ſe percipere ſibi videantur*: cuius ſymptomatis exemplum præ manibus habeo: nam melancholicam ac hipochondriacam curandã ſuſcepi, quæ primò quidem omnia carnium genera ſiue elixa, ſiue aſſa, ſiue

alio

alio modo cocta videbatur referre odorem rei combuſtæ: cetera verò alimentorum genera natiuo ſapore prædita percipiebantur: mox etiam panis referre cæpit ingratum illum ſaporem, deinde caſeus, poſt oua, demum etiam herbæ & omnia planè ædulia. Quæ demum ad tactum pertinent ſymptomata, ea ſunt, quæ tactu depræhenduntur, vt durities in cuti natura molli, aſperitas in eadem natura lenior, calor in temperata ſua natura, &c. Iam verò ſi quis miretur a Galeno quatuor tantum cōſtitutas eſſe horum ſymptomatum differentias, auditus ſenſu prætermiſſo; is ſciat, neque hunc a Galeno penitus neglectum, cum loco nuper citato meminerit etiam eorum ſymptomatum, quæ ad voces ſonoſque mutatos pertinent.

De Symptomatibus, quæ in Excretis & Retentis ſita ſunt Cap. 3.

TErtium poſtremumq; ſymptomatum genus ad excreta retentaque ſpectat. cum enim quæ excernenda retinendaque ſunt vel toto genere peccant, vel quantitate, vel qualitate, vel tempore, vel modo, ſequitur ſymptoma excrementorum proprium. Itaque quinq; modis accidere po-

poteſt hoc ſymptoma. Et primo quidem modo accidit, cum res a natura alieniſſimę excernuntur, vt lapides, vermes, pus, ſimilia. Secundo cum plus minus ve excrementi excernitur, quàm deberet, vt accidit in dyſenteria, diabete, ceteris; & in ſupprӕſſione vrinӕ, in alui ſtipticitate, alijſque. Tertio cum non ea, quam naturę inſtitutum, morbiq; natura poſtulat, qualitate excretiones contingunt: vt in phrenitide, ardente febri pituitoſa excremẽta: in quartana biliosa, in lethargo melancholica aduſtaque. Quarto cum præpoperè contingit excretio, in principio morbi, & crudis adhuc humoribus. Quinto cum quæ per aluum euacuari deberent, per os reijciuntur: quæ per vterum, euacuantur per nares, vt de menſtruis e naribus fluxis liquido conſtat.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS
DE THERAPEVTICA
Siue de Methodo Medendi.

IN primo Inſtitutionũ libro id egimus, vt abſolutam humani corporis ſcientiam, partium omnium ſimilarium, ac diſſimilariũ, omnium facultatum, ac functionũ doctrinam, & vno verbo, quicquid ad hominẽ, vt medicinæ ſubiectum eſt, intimè cognoſcendum ſpectaret, aſſequeremur. In altero libro morbos omnes, omniaq; ſymptomata, quibus obnoxium eſt corpus humanum, & explanauimus & ſignis depræhendimus. Itaque neceſſariò ſequitur, vt Tertio Libro methodum rationemque tradamus, qua eos pellere, corpuſque in perfectam ſanitatem vindicare poſſimus. In quo quidem præſtando eumdem planè ſeruabo ordinem, quo ſuperiùs vſus fui. Cum enim humanum corpus tribus morborum generibus pateat, Intemperiebus,

quæ

quæ Similarium partium propriæ ſunt; Malæ ſtructuræ, quæ organicarum eſt peculiaris; & Solutæ vnitatis, quæ ambobus communis eſt; eam inibo viam, vt ſingulorum generum morborum curandorum rationem methodumque tradam, prius tamen ea præmittam, quæ his omnibus & communia, & peropportuna videntur. Verum quia inutile penè eſſet vniuerſalia ea nouiſſe, reperiſſeque vniuerſalem illam methodum omnium curandorum morborum, niſi particularia inſtrumenta, quibus illa opus habent, innoteſcerent, fit, vt de tribus Medicinę Inſtrumentis, Pharmacia, Chirurgia, ac Diæta agendum ſit. Itaque hic liber, vt ſuperiores duo, in duas Sectiones partitus erit, in Prima ratio ac methodus curandorum morborum omnium tradetur, in altera inſtrumenta omnia, quibus ea methodus abſoluitur, explicabuntur. Et prima quidem Sectio partita erit in 4. cap. in primo de vniuerſali methodo curandorum morborum, deque indicationibus, & omni eo, quod ad indicationem ſpectat, agetur: in altero, de methodo curandorum Intemperiei morborum. Hoc cap. tripartitum eſt: in primo mẽbro agitur de curanda intemperie ſine materia; in altero de curanda intemperie cum materia, in tertio de curanda intemperie occulta ac maligna. In 3. cap. de morbis in mala compoſitione curandis, qui cum in

qua-

quatuor conſiſtant in figura, numero, magnitudine & ſitu, hoc cap. diuiſum erit in quatuor membra, in primo agitur de curanda mala figura, in ſecundo de numero, in tertio de magnitudine, in quarto de ſitu conuenienter reſtituendis. In 4. cap. de ſolutæ vnitatis curandæ ratione, in quinto de curandis Symptomatibus. Secunda verò Sectio comprahendit tria Medicinæ Inſtrumenta, in tria proinde cap. diſtincta. In primo agitur de Pharmacia hoc diuiſum eſt in tria membra: primũ membrum comprahendit Alterantia, alterum Euacuantia, tertium tradit rectum vſum tum alterãtium, tum euacuantium. Secundum cap. complectitur Chirurgiam; tertium Diætam, & ita abſoluta erit therapeutice.

De Generali Medendi Methodo.

Cap. I.

CVrandorum morborum triplex ratio, ab antiquiſſimis ducta temporibus, apud Medicos eſt; vna, quæ experimentis ſolùm nixa, Empiricorum fuit propria. Altera, quæ a duabus illis communitatibus, Laxo & Stricto, ſumpta indicatione, a Methodicis exculta fuit. Tertia, quæ ratione ex-

experimentoque vſa, Rationales habuit auctores ac vindices. Et ſanè faciendæ Medicinæ vna hæc vltima ratio eſt, vna via, quam qui rectè inijt, is verè Aſclepiadeus, & a ſummo illo artis oraculo verè oriundus. Profectò experientia ſine ratione periculoſa eſt & infida; ratio ſine experientia audax & inconſtans: vt propterea dixerit Hippocrates lib. de Vet. Med. *Sola ratione in Medicina vti non datur, ſed inſiſtendum eſt ijs quæ fiunt, ſi quis optimum habitum & minimè linquentem ſibi comparare velit.* Vtraque igitur, experientia, ac ratione, tanquam duobus oculis vti debet medicus, qui in explorandis curandiſque morbis oculatus ac verè lyncæus eſſe haberiq; cupit. Itaque methodò ac ratione in vniuerſalibus, experientia in particularibus inſtructus eſſe debet medicus. Illam ergo hic trademus, hàc vniuſcuiuſque indutriæ adipiſcenda relicta. *Methodus igitur eſt ratio, qua per indicationes auxilia morbis opportuna reperiuntur.* Antequam enim particulores morborum curationes aggrediamur, neceſſe eſt, vniuerſalia quædam nouiſſe theoremata, per quæ ad particularia deſcendamus. Prius, quàm pleuritidem curemus, neceſſe eſt, vniuerſalem quandam nouiſſe rationem, per quam omnia, omnibus inflammationibus communia, noſcamus, vt euacuare & deriuare fluxam materiam, reuellere & intercipere fluentem, flu-

fluxuram prohibere &c. Via igitur, modus, ac ratio, quæ docet vniuerſalem hanc curandi normam, Methodus dicitur. Verùm ratio hæc atque via Indicationibus initur, neq; poteſt quiſq; aſſequi, quod in quouis morbi genere præſtandum ſit, niſi id per indicationes cognoſcat. neq; enim reuellandum in inflammatione ſciet, niſi prius per indicationem nouerit, materiam in inflammatam partem fluẽtem, ne fluat, prohibendam eſſe. *Indicatio igitur nil aliud erit, quàm oſtenſio remedij*: & methodus nil aliud, quàm habitus quidam intellectus, ars, via, ratio, quæ ex pluribus oſtenſionibus indicationibus ve conſtat: vt in propoſito de inflammatione exemplo liquidò conſtat. nam tres in ea præcipuè indicationes, fluxam euacuare, fluentem reuellere, & fluxuram prohibere: hæc verò ratio, ars, habitus ve intellectus, quo hæc tria compræhenduntur, methodus dicitur. Iam verò exactiùs definitur etiam a Galeno, vt indicatio ſit *Comprehenſio iuuantis ſimul cum comprehenſione nocentis*: neceſſe enim eſt, vt non ſolùm per indicationem comprehendamus, quæ iuuant, auxilia nimirum & remedia, ſed etiam naturam eorum quæ nocent, hoc eſt, morborum: ideo in inflammatione naturã eius morbi cognoſcamus, neceſſe eſt, & remediorum. Sed adhuc exactiùs ab exactiſſimo medicorũ Capiuaccio. *Indicatio eſt comprehenſio*

iuuantis ſimul cum comprehenſione indicantis, citra experientiam & analogiſmum gratia ſanitatis deperditæ reparandæ. Additum eſt, *citra experientiam & analogiſmum* (vt etiam a Gal. additum 11. ad Thraſyb.) non quia experientia nihil faciat ad morborum curationem, ſed quia indicatio habetur ab intellectu comprehendente id, quod vtile ſit morbo abigendo; experientia a ſenſu. *eſt enim experientia obſeruatio ſiue comprehenſio eius, quod ſæpe eodem modo factum eſt*: indicatio verò intellectu fit perpendente morbi naturam cauſaſque. Analogiſmus verò & ipſe excluditur, quod parum faciat ad curationem morborum, cum a ſimili remedia petat. *eſt enim analogiſmus comprehenſio iuuantis per ſimilitudinem* aut morborum, aut partium, aut medicamentorum: quia enim in ſimili re profuit bettonica, ideo etiam in hac profuturã medicorum plurimi profitebantur: quod eſſe falſum ad Thraſyb. probat Gal. & in lib. methodi. Additum *gratia ſanitatis deperditæ*, quia hic de medendi methodo agimus, non de methodo præſeruandi, vel conſeruandi.

Iam verò indicationum ſpecies ſeu differentiæ plurimæ ſunt: ea maximè vniuerſalis eſt, quæ a rebus præter naturam, & a rebus ſecundum naturam ſumitur: illaque *Ablatio*, hæc *Conſeruatio* dicitur. Aliæ verò indicationũ ſpecies vulgò inculcatæ ſunt

ferè

ferè inutiles, vt artificioſa indicatio, & in artificioſa; vtilis, & inutilis &c. In ea verò indicatione, quæ a rebus præter naturam ſumitur, tria ſpectantur, ipſa indicatio, indicans, & indicatum. Indicatio vel generica eſt, vel ſpecifica ſiue particularis: illa eſt, quæ generi communia indicat, vt in febri refrigerare, quod certè omnibus febribus commune eſt. Specifica verò ſeu particularis ea eſt, quæ huic debetur febri, vt in tertiana bilem euacuare. Quod verò facit ad Indicans, hoc duplex eſt (loquimur ſemper de indicatione ac indicante ad medendi methodum ſpectante) alterum morbificum, alterum vitale: illud eſt, quod a morbo ſumitur; hoc quod a virtute; tertium, quod addunt a cauſa morbi deſumptum, ad methodum non curandi, ſed præſeruandi pertinet. Indicans morbificum eſt, quod in corpore præter naturam exiſtens ſui ablationem indicat. Sunt & alia minùs principalia indicantia, quæ non per ſe, ſed cum principali indicante coniuncta maximè faciunt ad morborum curationem: huiuſmodi ſunt ætas, temperamentum, corporis habitus, peculiaris cuiuſque natura, conſuetudo, anni tempus, regio, pars morbo affecta, morbi tempora, & ſi quæ ſunt talia. Hinc naſcuntur vulgò dicta Coindicantia, Contraindicantia, Permittentia, Conſentientia, aliaque ad indicationē pertinentia, de quibus

omnium optimè Capiuaccius in ſuo methodo diſſerit, a quo omnes, qui de ea re benè ſcripſerunt, ſe ſumptiſſe plurima, profitentur. Eſt autem Coindicans, quod vna cum principali indicante indicat; vt anni tempus æſtiuum in purganda bile in tertiana, principale indicans eſt febris tertiana, coindicans æſtas. Contraindicans eſt, quod præcipuo indicanti repugnat, euertitque ac prohibet, quod ab eo indicatum eſt; vt vires infirmæ in mittendo ſangnine in febri putrida. Permittens eſt id, quod ea, quæ ab alio indicata ſunt, renuit quidem, ſed tamen approbare cogitur, vtpote potiori indicanti obedire coactum, vt vires validæ in phlebotomia: nam hæc ex ſe prohibent euacuationem; quia ab ea labefactantur ac deijciuntur; permittunt tamẽ quia cogũtur ab indicãte, quod omnino poſtulat ſanguinis miſſionem. Conſentiens ne tranſuerſum quidem vnguem ab indicante principale recedit, eaque omnino comprobat, quæ ab eo poſtulata ſunt: vt bilioſum temperamentum in euacuanda bile febris tertianę.

De vitali verò indicante nihil dicam: eſt enim id, quod vitam vireſque tuendas ſuadet. Medicus duobus oculis ægrum ſpectare debet, dextero quidem in eius virtutem, vires ac vitam; ſiniſtro verò in morbum intentus. Hæc de Indicante;

Indicatum verò eſt ipſum remedium, in-

Indicanti ex diametro oppoſitum, ideoq; ſpectatum, vt illud oppugnet. In hoc duo maximè attenduntur, ipſa auxilij natura, & recta eius adminiſtratio: illud *Quid agendum* dicitur a medicis, hoc *Vſus*: illud vniuerſale eſt, & particulare: vtrumque eſt contrarium, illud in genere, hoc in ſpecie: vt febri frigidum remedium; vt tali febri tale frigidum, v.g. vt duo. Vſus verò in tribus maximè conſiſtit, in *Vbi, Quando, Quomodò*: Capiuaccius *Quantum* addit, Sennertus demit *Quomodò*: vterq; parum ad rem: ille quia *Quantum* præſcribitur a gradu indicantis, comprehenditurque in *Quid* agendum, vt dictum eſt, ipſeque Capiuaccius profitetur: v.g. in hac febri refrigerandum eſſe, vt duo pertinet ad indicatum ſecundum ſuam eſſentiam, ad indicatum ſpecificum, ſicuti eſſe refrigerandum ad indicatum genericum & vniuerſalem. Neque Sennertus omnino ad rem, quia *Quomodò* ſummoperè conducit ad rectam remedij adminiſtrationem, & vſum, vt inferiùs liquidò conſtabit. Iam verò quod facit ad *Vbi*, hoc eſt, quo in loco agendum, affectus locus oſtendit, vt videre eſt in pleuritide, angina &c. *Quandò* verò indicatur a præſentia morbi. tunc enim agendum, cum morbus eſt præſens. Indicatur etiam ab alijs compluribus: neque enim quouis tempore pręſens ſit morbus, agendum, ſed tunc, dum tales ac tales

præſto ſunt conditiones: vt in feb. ardente aquæ potus non omnino, cum præſens eſt febris ardor, vſurpandus, ſed cum cocti ſunt humores, cum ætas viget, æſtas ceteraque conſentiunt, quæ conſentientia ac permittentia dicuntur. & hoc eſt, quod tantoperè commendatur ab Hippocrate extatque lib. de V. M. *Medicina breuem habet occaſionem, quam qui ſcit arripere, ſcit mederi*, nempe qui ſcit arripere tempus oportunum adminiſtrandi remedij. *Quomodò* demum, ideſt modus remedij adhibendi varius eſt: nam quoduis medicamentum pluribus adhiberi poteſt modis, ſolidum, ſiue, vt loquuntur, In ſubſtantia, infuſum, extractum, decoctum, foris adhibitum, intus aſſumptum, & ſexcẽtis alijs modis, qui neque ad quantitatem, neque ad tempus, neque ad locum commodè referri poſſunt. Hæc breuiter dicta ſint de Indicationibus, Indicantibus, & Indicatis, atq; adeò de ijs, qui genericè de Methodo curatiua præcognoſcere neceſſe erat.

De Morbis Similarium Partium Qui in Intemperie Conſiſtunt, Curandis

Cap. 2.

QVem a principio noſtrarum inſtitutionum conſtituimus, ordinem religiosè

gioſè tuemur. Iuxta partes noſtri corporis primum Inſtitutionum librum conſcripſimus: iuxta morbos ijs partibus accidentes alterum librum concinnauimus: tertium æquum eſt, vt iuxta eamdem diuiſionem abſoluamus. Ergo cum, triplicies eſſe morborum genera, cōſtitutum a nobis ſit, In intemperie, In mala compoſitione, & In ſoluta vnitate; neceſſariò ſequitur, vt medendi methodum iuxta eamdem partitionem peragamus: initium ſumentes a morbis in intemperie, qui ſimilarium partium proprij ſunt.

De Curanda Intemperie Sine Materia.
Memb. I.

CVm ea conſtans ac perpetua medicorum lex ſit, vt *Contraria contrarijs curentur*, fit vt contraria intemperies ab altera contraria emendetur. Calida igitur frigidam indicat expoſtulatque, frigida calidam, humida ſiccam, ſicca humidam. Hoc autem vt in ſimplicibus intemperiebus, ſic etiam in compoſitis perpetuum eſt. ergo calida humida frigidam ſiccam deſiderat; & econtrariò frigida ſicca calidam humidam; calida ſicca frigidam humidam, frigida humida calidam ſiccam.

Illud tamen animaduertendum, non *quodlibet indicare quodlibet, ſed determinatũ*: tale igitur calidum tale frigidum indicat: calida intemperies, vt loquuntur, vt duo frigidam eiuſdem virtutis aut certè paulò validioris indicat. cum enim indicatum agere debeat ac vincere indicans, *actioque ſit a proportione maioris inæqualitatis ſupra reſiſtentiam paſſi*, neceſſe eſt, vt remedium indicatum indicantis morbi vires & gradus ſuperet: ſi itaque intemperies erit v. g. vt duo, remedium eſſe debet paulò intentius, ac ferè vt tria: alioquin nulla ſequeretur morbi expulſio nullaque victoria, cum indicatum auxilium indicantem morbum non ſuperaret.

Eſt tamen animaduertẽdum indicatum & indicans non ſemper gradibus, vt diximus, reſpondere, ſibiq; conſentire, ſi phyſicè loquamur. nam ſi frigida intemperies v. g. vt duo corrigenda eſt, non calore vt tria, imò nec vt duo, corrigenda; nempe quia metiri debemus agentis virtutem, & patientis reſiſtẽtiam. ſi enim agens natura ſua maximæ ſit actiuitatis, patiens minimę reſiſtentiæ, vt eſt calor & frigus, profectò etiam agens vt vnum (*cum Care Carizo*, nec inuitus) agere ac ſuperare poterit patiens, vt duo. Econtrario ſi paſſum maximæ ſit reſiſtentiæ, agens minimæ actiuitatis, vt humidum & ſiccum, agens in gradu maius ac valentius eſſe oportet, vt paſſum vin-

vincat. ergo ſicuti calor infirmior ſuperabit frigus paulò validius in intenſione; ita ſiccitas paulò ſuperior vix ſuperabit humiditatem inferiorem in gradu. Ita res ſeſe habet ſi phyſicos rerũ gradus ſpectemus. Verum quia, vt diximus cap. 3. noſtrarum *Exercitationum De Sero Lactis*, in medicina non tam ex ſeſe, quàm ex noſtro corpore conſtituuntur rerum gradus; ideo fit, vt indicati intentio aut remiſſio ſtatuatur cõparatione facta ad noſtrum corpus, potius quàm vel ad ſe ipſum, vel ad morbum. Cichoria conſtituitur frigida v. g. vt duo, quia hominem adeò refrigeret, vt frigus inducat eius gradus; non quia ſecundùm ſe eiuſmodi ſit (fortaſſe enim calidior eſt, ſiue minùs frigida) ſed quia reſpectu hominis talis habetur: *Ergo non abſolutè ex materia paſſionibus conijcere eius ad nos facultatem oportet*, ait Gal. 1. Simpl. ſed ex noſtro corpore definire. Statuendum eſt igitur, quemadmodum neceſſarium eſſe, vt indicatum remedium paullo intentius in gradu ſit, quàm morbus indicans; vt nimirum actio morbique expulſio ſequatur: ita eſſe neceſſarium, vt indicati gradus non phyſicè ſpectetur ac definiatur, ſed comparatiuè ad noſtrum corpus. Quamuis igitur calor v. g. vt duo ex ſe vincere, & expellere poſſit frigus vt tria, tamen vt refertur ad noſtrum corpus, debet eſſe, vt tria imò paulò valentius. Quarè cum in-

temperies frigida, vt duo corrigenda eſt, medicamentum calidum plus quàm, vt duo quærendum.

Animaduertendum etiã ex Gal. 7. meth. vbi haſce curat intemperies, minùs tutum eſſe, paulò diutiùs refrigerare, quàm calefacere, nempe quia maius impendet periculum a nimio frigore, quàm a calore nimio, cum illud naturæ vitæque infeſtiſſimus ſit hoſtis, hic verò etiam nimius non adeò inimicus. nam vita in calore ſita eſt; & morte frigeſcunt omnia.

Neque illud ſilentio prætereundum, calore & frigus ſicuti non longiſſimè inter ſe actiuitate, & agẽdi tempore diſtare (ſunt enim ambo actiuæ qualitates) ac proinde calefactionem, & refrigerationem eodem ferè temporis ſpatio ſequi: ita humidũ & ſiccum, & ab illis vi etque actiuitate recedere, & inter ſe longè imparia eſſe. Itaq; longè diutiùs ſiccandum, quàm humectandum eſt: nam etſi vtraque hæc qualitas paſſiua ſit, altera tamen ſuperat alteram in reſiſtendo. humiditas diutiùs reſiſtit, ſiccitas non ita. ergo diutius ſiccandum, quàm humectandum eſt.

In hiſce autem omnibus curandis intemperiebus illud etiam notandum eſt, accomodata cuique parti alterantia vſurpanda eſſe: ſiccando, calefaciendo, humectando, refrigerando ve capiti ſiccantia cephalica, calefacientia, humectantia aut re-

refrigerantia adhibenda: vt bettonica, ſaluia, viola, lactuca. idem de oculis, pulmone, corde, hepate, ſplene, ceteris quibuſuis partibus obſeruandum eſt. nam ſplenica, hepatica, cardiaca, ceteraque ſympathica vſurpanda ſunt.

De Curanda Intemperie Cum Materia. Memb. 2.

CVm, vt ſuo loco diximus, intemperies aliæ ſimplices ſint, aliæ cum materia coniunctæ, tradenda etiam eſt methodus harum curandarum. Materia autem duplici modo copulari poteſt cum intemperie: vel enim materia in partem aliquam influens diuturnitate ac mora ſimili intemperamento partem afficit, excitatque ibi intemperamentum: vt pituita e capite in ſtomachum labens. vel intemperamentum paulatim in partem errore aliquo externo irrepens, ibique diu inſidens, materiam ſibi adiungit, cogens nimirum intemperatam a ſe partem, ſimilem producere materiam, vt a diuturno aromatum vſu in hepate genita ſicca calidaq; intemperies, adauget bilem mirum in modum. Quouis modo id contingat, duo moneo: alterum ſemper corrigendam eſſe

per contrarium intemperiem, maximamq; euacuandam per proprium catharticum: Alterum euacuandam eſſe prius materiã, quàm intemperies corrigatur. nam etſi ſæpe, vt diximus, accidit, vt intemperies accerſat materiam, eaque huius cauſa ſit, ac proinde illa ceu cauſa tollenda videatur; tamen quia hæc mirè fouet intemperiem, niſi prius tollatur, incaſſum agimus cum alterantibus. itaque ſiue intemperies conſequatur fluxam in partem materiam, ſiue materia accerſita ſit genitaque ab intemperie in parte; ſemper primò, ſi rectam methodum ſequi libeat, euacuanda materia eſt, deinde intemperies corrigenda. Quod ſanè non aduertens Sennertus, vniuerſali theoremate præcipit, cauſam prius tollendam eſſe, quàm effectum, in hiſce curandis intemperiebus. Moneo tamen, me non negare, cum cauſæ mutuò ſeſe conſequuntur, methodum requirere, vt prior tollatur, deinde altera, mox tertia, & ſic deinceps: v. g. intemperies, quæ habeat cauſam coniunctam, antecedentem, & procatarticam, poſtulat, vt primò procatartica tollatur, mox antecedens, demum coniuncta: ſed hæc ſeries non ſemper obſeruatur, vt in caſu propoſito.

De

De Curanda Occulta Intemperie Memb. 3.

IAm verò cum morbi in intemperie ſiti, non ſolùm ſimplices, compoſitas, atque cum materia coniunctas complectantur intemperies, ſed etiam eas, quæ occultæ ſunt, quæque totius ſubſtantiæ dicuntur; ordinis ratio poſtulat, vt de malignorum morborum curatione, qui ex hiſce intemperiebus ſeu qualitatibus occultis naſcuntur, agamus. Illud in omnibus his morbis commune eſt, vt qualitas illa occulta ac venenata proprio alexipharmaco caſu inuencto retundatur, dometur, aboleatur. Deinde vt cor, cui venenum peculiariter inimicum eſt, roboretur, muniatur, &, vt fieri poteſt, alexipharmaco obualletur. Tertiò vt materia, cui venenata qualitas inhæret (non enim ſine materia eſt qualitas illa a tota ſubſtantia naturæ inimica, ſed cum primum in corpus irrepſit, materię, hoc eſt, humoribus pręcipuè adhęreſcit) euacuetur. At verò cum venenum ac deleteria qualitas vel intus gingatur, vel extrinſecus aſſumatur, in intrinſecus genito ſummoperè inſiſtendum eſt, vt partes inſigni ac maligna diſcraſia laborantes proprio reſtituantur temperamento, euacuetur materia, cui commiſta eſt praua illa

qua-

qualitas, vt alexipharmaco maximè appoſito retundatur, aboleatur: de quibus ſuo loco agemus. Si verò extrinſecus aduenìat venenum, vel inſpiratur per aërem, & ita ijs opus eſt, quæ a centro ad circumferentiam pellunt humores, vt ſunt ſudorifera. Si verò aſſumatur per os, deiectione opus eſt, vel vomitione, naturæ id propenſione indicante. Si ictu inferatur attrahentia ſunt ex vſu, quæ venenum euocare ex vulnerata parte apta ſunt, vt cucurbitulæ, ſinapiſmi, veſſicantia, eaque omnia, quæ calore poſſunt attrahere atque euocare materiam ad peripheriam: ideòque adhibemus pipiones, pullos gallinaceos deplumatos in podice, appoſitoſq; ſtatim atque cęſi ſunt in ea parte; item pulmones calentes cuiuſuis animalis, theriaca ceteraque huiuſmodi, quæ & calore poſſunt attrahere & vehementi auctaq; qualitate retundere, vt cępa, allium, nitrum, naſturium, alia; & demum a proprietate venenum necare, vt appoſita alexiteria.

De Curandis Partium Inſtrumentalium Morbis Siue de Corrigenda Structura Vitiata
Cap. 3.

STructuræ morbi (cōpoſitionis & conformationis aliqui appellant) quadruplices

plices eſſe diximus lib. 2. ſect. 1. cap. 2. memb. 2. nempe Figuræ, Numeri, Magnitudinis, & Situs. Horum verò omnium curãdorum methodus hic breuiter ac perſpicuè a nobis tradetur.

De Morbis Figuræ Vitiatæ Curandis Memb. 1.

EOrum quidem, qui in vitiata figura ſiti ſunt *ſcopus eſt in contrarium peruerſionis membrum adducere*, vt ait Gal. cap. 93. Artis Med. ergo eò ſpectare debet medicus, vt diſtortam v. g. membri figuram eò vſque adducat, quò naturaliter adduci debet. In hoc verò præſtando duas Galenus iniri vias præcipit loco citato, primam alligatione, alteram formatione. ſi enim exempli gratia diſtortũ ſit crus, emendari poteſt formatione quidem in recenter natis ac infantulis, paulatim nimirũ ac blandè contrectando membrum, leuiter flectẽdo ac ſæpius in die, vt os veluti aſſueſcat in contrariam partem inclinare. Alligatione verò in paulò grandioribus: nam ferulis, faſcijs, alijſq; vinculis & inſtrumentis partibus vitiatæ figuræ adligatis, & firmiter adhæreſcentibus temporis diuturnitate emendantur vitiatæ figuræ, crus diſtortũ, hu-

humeri eleuatio, thoracis eminentia, ceteraq; huiuſmodi. perennè enim inſtrumentum illud parti vitioſæ incumbens cogit & quod eminet ſubſidere, & eleuari quod præſſum erat: & quod in contrariam partem vergebat, flectere in aliam, vt naturæ ordo poſtulat. Illud animaduertendum est, quod a Gal. traditur loco citato Artis Med. figuræ deprauatæ curationem ſuſcipiendam eſſe in ijs, qui corrigi poſſunt. *Quod verò*, inquit, *ad figuræ permutationem pertinet, in ijs ſanè, qui adhuc creſcunt poſſibile eſt plurimarum partium peruerſionem corrigere, in ijs autem qui iam ſunt aucti, minimè*. Hoc de ea vitiata figura intelligẽdum eſt, quæ & in oſſibus ſita eſt, & ab ortu naturæ fuit contracta: nam quæ in alijs partibus ſita eſt vitiata figura etiã in adultis emendatur, quippe teneris ac mollioribus. Imò verò & in oſſibus, ſi aduenticia ſit figura vitiata, vt euenit in luxationibus, ac fracturis oſſium, quæ reſtituuntur etiam in ijs qui iam adoleuerunt.

Ad morbum in forma vitiata quodammodo pertinere ſuo loco diximus Meatuũ obſtructiones, & Cutis ſiue ſuperficiei aſperitatem ac læuitatem. Obſtructionem quidem curandam docet Gal. cap. 94. Artis Med. vnica præcipua ſumpta indicatione, quæ Apertio eſt. Et ſanè meritiſſimò. cum enim contraria contrarijs curentur, profectò obſtructio apertione curanda.

Ve-

Verùm quia obſtructio in pluribus eſſe poteſt corporis partibus, & a cauſis pluribus, apertio etiã pluribus modis fieri poſſe conſentaneum eſt. Ergo ſi obſtructio fiat in venis, hepate, liene, pulmone, ceteriſq; huiuſmodi partibus, a craſſis lentiſque humoribus, Apertio erit per *abſtergentia & incidentia medicamenta*, vt ait Gal. *Quæ verò fit ab ſtercore duro interſepiente inteſtinum, primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis pinguibuſque clyſteribus, poſtea verò ab acribus euacuationem expoſcet*: cui certè medendi methodo nos ſalubriter fomenta abdomini addimus, quæ laxent, humectẽt, emolliant, liquent exiccatas induratáſque fæces & inteſtina calore coarctata exuccaque atque contracta. *Quæ in pulmonibus vel pectore continentur, educuntur quidem per tuſſim, ſed a medicamentis extenuantibus*: addimus etiam ea, quę lenire vias, vt hordeacea, ſaccharacea, aliaque, quæ Eclemata dicuntur: addimus & quæ thoracis muſculos laxare poſſunt, & quodammodò thoracẽ dilatare & aperire, vt faciliùs & muſculi tendantur, & dilatetur thorax. *Quæ verò in hepate vel venis, vel arterijs, vel renibus, aut per vrinam, aut per inferiorem ventrem: & per vrinam quidem ab eis, quæ vehementer extenuant; per ventrem verò ab eis, quæ attrahendi atq; aperiendi ora vim habent.* In his omnibus modus eſſe debet, vt ſcilicet a mitioribus primò incipiamus diureticis,

cis, mox paulatim ad fortiora aſcẽdamus. nam ſi primo ſumamus fortiora, liquarentur ſtatim humores & per vrinæ vias non reperent, aut ſi reperent, nimis confertim, & repente, ac proinde noxiè. Addit demũ Gal. vniuerſale theorema ab Hippocr. depromptum; *Quæcumque in ſuperiori ventre comprehenduntur per vomitum; ſicuti quæ in inferiori per ſubductionem* euacuanda eſſe: *At quæcunque ſub cute, per ſectionem, vel ignem, vel adurentia medicamenta. Sic aliquando etiam quæcunque in aliqua naturali cauitate, vt in thorace.* Demum ſubiungit Gal. duo ſcitu digniſſima, *In ſumma quicquid præter naturam alicubi continetur, ſcopus in his ablatio eſt, vel, ſi hæc fieri non poſſit, tranſpoſitio. Quæ verò non ſunt ex genere præter naturam, ſed quantitate damnantur, in his ſcopus detractio exiſtit.* Quæ obſtruunt duplicia ſunt: vel enim toto genere ſunt præter naturam, hoc eſt, nullo modo ſecundum naturæ leges ibi conſiſtere, & adhæreſcere deberent, vt grumus ſanguinis, lapis, pus, ſimilia; & hæc omnino euacuanda; aut, ſi id fieri non poteſt, aliò tranſponenda, vt lapis in vretere in veſicam extrudendus. Vel quantitate ſolùm obſtructiones pariunt, & hæc ex parte demenda. Obſtructiones verò aliarum partium alibi curentur. non enim hìc praxim integram, ſed ſolam methodum vniuerſalem, ex qua particulares dirigantur innuimus.

Ad

Ad obſtructiones ſpectare videtur Coaleſcentia, Conſtipatio, Compreſſio, & Subſidentia. nam omnia quædam veluti obſtructiones videntur eſſe. Coaleſcentia eſt cum latera meatus concidunt, ſeſeque mutuò tangunt atque adhæreſcunt, actionemq; proinde lædunt, vel attractionem, vel expulſionem, vel quamuis aliam. Huius curatio, ſine curationis ſcopus eſt latera attollere, &, ſi vnita fuerint, ſeparare, vt attolli poſſint, atque priſtinam cauitatem efformare: idque medicamentis præſtari debet, quæ ſoluant cohærentiam ac cicatricem. Conſtipatio & ipſa meatuum & cauitatum eſt quædam obſtructio, inuecta a tumore aliquo ibi ſubcreſcente, tuberculo, caruncula ceteriſque huiuſmodi. Scopus eſt cauſam conſtipantem, quę præter naturam in cauitate inhæret, auellere ijs medicamentis, quæ cuique cauſæ opportuna propriaque ſunt, vt tumorem ac tuberculum coquentibus, carunculam abſumentibus & auellentibus. Compreſſione etiam obſtruuntur meatus, cum eorum latera compreſſa ſubſideant, mutuoque tangantur. Scopus eſt, cauſam comprimentem amouere, ſiue externa ſit, ſiue interna, tumor, articulus luxatione e proprio loco abſceſſus, ſiue quiduis aliud. Subſidentia demum a nimium laxantibus, & humectantibus naſcitur, cuius cauſa latera cauitatis ac meatus concidunt mu-

tuoq;

tuoque adhæreſcunt. Scopus eſſe debet exiccare, contrahere, ac roborare.

Iam verò ad primum hoc organicorum morborum genus non ſolùm vitiatam formam, obſtructioneſque quæ meatuum morbi ſunt; ſed etiam læuitates ac aſperitates, quæ ſuperficiem vitiant, ſpectare videntur. Has Gal. cap. 95. Artis Med. pluribus tractat. Si ergo aſperitatis ac læuitatis curationem ex arte inire & aggredi cupimus, eius cauſas explorare neceſſe eſt. Aſperitatis duplex cauſa eſt, vt optimè notat Senner. vel addens ſuperficiei, vel detrahens: illud attollit ſuperficiem, hoc deprimit: illud humor quiuis ſuperuacaneus partibus inſidens eſſe poteſt: hoc acris, mordax, & exedens, quod partem ſuperficiemque erodat, excauet, deprimatque. Illius ſcopus eſt ſuperuacaneum humorem euacuare, aut, vt propriùs loquitur Gal. detrahere. Euacuatur autem aut detrahitur vel *Retrocedens, vel Per ipſam partem*. Retrocedet autem vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa materia morbifica. Per locum verò patiẽtem euacuabitur partim quidem ſenſibiliter, partim inſenſibiliter, nempe in vapores reſoluta. Retroceſſio repellentibus fit, ijs nimirum, quæ adſtringunt & refrigerant: fit attrahentibus nempe ijs, quæ calefaciunt inſigniter, exulcerant, dolorem inducunt, & euacuant, vacuumque reddunt alium locum. hæc enim

om-

omnia materiam attrahunt ab vna in aliam partem. demũ retroceſſio fit tranſmiſſione, cum materia a parte affecta ad aliam per metaſtaſim trãſponitur. At verò *Per ipſam partem* euacuatur humor aut ſenſibiliter ſectione, vſtioneq; aperto loco affecto; aut inſenſibiliter, per medicaméta attenuantia, ac diſſipentia attrito, tenuato, exhalatoque humore. Illud tamen in omnibus hiſce præſtandis animaduertendum eſt, ſi corpus humoribus ſcateat, nihil ex his tentandum eſſe, niſi prius totum euacuetur corpus. alioqui enim neque humor repelli poteſt a parte affecta ad alias, quia hæ humore turgentes non admittunt aduenam humorem; neque attrahi, neque tranſmitti propter eamdem rationẽ. Imò neque euacuationem tentare tutò poſſumus, quia plus materiæ attrahimus ad affectum locum e ceteris corporis partibus, quàm inde euacuemus. Contra verò prius euacuato corpore. nam quodlibet ex his feliciùs contingit.

Quod verò facit ad contrariam Læuitatem, contrarium habet ſcopũ, contrariam ea cauſam nacta. Cauſa eſt humor lentus craſſuſque, ex Galeno cap. 95. Artis Med. qui ſuperficiei inæqualitatem naturalem tollit replens rugas illas, ſiue potius depreſſas ſuperficiei partes. Id autem corrigitur *Medicamentis, quæ ſufficienter abſtergant, adſtringantque parum*, vt ait Gal.

De

De Numeri Curandis Morbis Memb. 2.

IN numeri morbis quid ars, quid natura poſſit facilè innoteſcit. Duplex numeri morbus, alter deficiens, alter abundans. deficientis indicatio reparatio eſt, ab ſola natura perficienda: abundantis verò reſecatio eſt ſcopus, ab arte ſolùm præſtanda. In ijs, quæ natura præſtat, ars miniſtra eſſe poteſt & adiutrix, in his verò quæ ab arte, ferè inutilis eſt naturæ conatus & auxilium. Itaque ſicuti in dente reparando medicus auxiliares manus præbere poteſt, in carne, in cute, in ceteris, impedimenta ſaltem amouens & arcens, naturalem calorem fouens, ſpiritus reficiens, alimentum idoneum ſuppeditans &c. ita natura in auellendo, quod abundat, plerumq; impotens eſt, & ſolius medici opera abſoluitur, vt ſextum digitum reſcindere. Illud tamen omni laude & admiratione dignũ prætereundum non eſt: eò *Mortalis progreſſa potẽtia cura,* vt Claudiani verbis vtar, vt ars in ſacram naturæ meſſem falcem inijcere ſit auſa, & quæ a natura patrari nequeunt, audacter ſit aggreſſa: Naſum auulſum ex propria alienaque carne ars reſtituit, ac refecit ad miraculum vſque, vt

vt etiam nos ex Taliacotio, mirabilis huius chirurgiæ auctore ac principe, in *Diſſertatione de Vnguento Armario*, qua eã à ſuperſtitione vindicauimus, teſtati ſumus. Ceterùm ea ſunt in morborum numeri curatione memoria tenenda, à Gal. loco citato animaduerſa, *Quibus aliqua particula deficit, in ijs quidem ſcopus eſt efficere alteram, ſubminiſtrando natura eo quo diximus modo. Quibus autem redundat, hanc reſecare oportet, aut ſcalpello, aut igne, aut cauſtico medicamento. At verò quædam ſunt quæ etſi generari reſtituique non poſſint, pro ipſis tamen licet alteram ſubſtituere: vt oſſe ex toto ſublato quendam carnoſum callum inducimus, qui proceſſu temporis dureſcit. Vbi verò parte ſublata neq; eamdem ſecundum ſpeciem ſubſtantiam, neque ſimilem efficere poſſumus, tertius nobis ſcopus eſt, inuenire decorem quendam, vt in mutilationibus.*

De Curandis Magnitudinis Morbis
Memb. 3.

NVmeri morbis ij, qui in magnitudine conſiſtunt, affines ſunt atque cognati. ſiue enim auctam ſpectes magnitudinem, ſiue imminutam, abundanti vel deficienti numero proportione reſpõdere

in-

intelliges. Iurè igitur nos, Galenũ ſequuti cap. 97. Artis Med. poſt numeri morbos, eos qui magnitudinis eſſe dicuntur, curandos ſuſcipimus. In magnitudine verò excedente ſcopus eſt Imminutio, in imminuta Auctio. At verò aucta magnitudo vel totius corporis eſt, vel alicuius partis. Si ſit totius corporis, ea, quæ a Gal. propoſita ſunt, medicamenta oportuna eſſe nequeunt. nam, cũ in aucta magnitudine eadem laudet medicamenta, quæ in abundanti numero, ſectionem, vſtionem, eroſionem, ceteraque huiuſmodi in vniuerſali aucta magnitudine, ea oportuna eſſe non poſſunt. Igitur indicatio erit imminuere vniuerſalem magnitudinem tum per ea, quæ exiguum præbent nutrimentum, tum per ea, quæ carnoſam molem (nam totum corpus in nimiam noxiamque actionibus obeundis magnitudinem excreſcit præcipuè, quia carnea moles augeatur) extenuant, digerunt, abſumuntque. Igitur tenuiſſima præſcribẽda eſt diæta, attenuans, & exſiccans. in omnibus ſex rebus non naturalibus, vt labor, vigilia, inędia, aliaque gracilibus inimica amica pinguibus. M - dicamentis vtendnm diſcutientibus, aſperis frictionibus, inunctionibus reſoluentibus, & alijs, quæ ſuo loco proponentur. Si verò particularis ſit auctio magnitudinis, aliqua nimirum pars ſit aucta prærer naturæ modum, actioq; proinde lædatur,

vi-

videndum, an tota pars, eodem modo, quo totum corpus, ſit aucta: & ſic ijſdem opus eſt medicamentis, eadem exiſtente indicatione. Si verò ſecundum partem membrum ſit auctum, & ſic tumor erit excitatus præter naturam, morbuſque natus in magnitudine aucta. Scopus vniuerſalis eſt magnitudinem auctam imminuere. Ergo materia in parte hærēte euacuanda, & prohibenda, quę poteſt eodèm fluere. Euacuatur autem hærens aut ſenſibiliter, aut inſenſibiliter. illud ſectione & alia quauis apertione præſtatur, per quam effluat materia in parte hærente. Inſenſibiliter verò emollientibus primò, ſi opus erit, medicamentis tentatur, deinde rarefacientibus, diſcutientibus, reſoluentibus, ijs nempe medicamentis, quæ cutis poros aperire poſſunt, materiam attenuare & in vaporem reſoluere. Quæ verò fluere poteſt ad partem materia, tumoremque augere, reuellentibus opus habet, repellentibus, intercipientibus ſi actu fluat. Reuulſio fit ad contrarias partes materiam trahendo, aut frictionibus, aut cucurbitulis, aut phlebotomia, aut cauterio, aut veſicatorio, aut quouis alio, quod materiam acerſire poſſit ad contrarium locum. Repulſio fit refrigerantibus, & adſtringentibus medicamentis. Ergo vt reuulſio præſtatur in parte effectæ contraria, ſic repulſio in eadem affecta parte adhibetur im-

poniturque ipſi parti. Interceptio verò medio quodam modo ſe habet: neque in contraria parte, neque in eadem adhibetur, ſed in intermedia, vt manu tumore preſſa, interceptio tentatur in eodem brachio per medicamenta adſtringẽtia; conſtipantia atque corrugantia; de quibus omnibus ſuo loco agemus.

Imminuta verò magnitudo augeſcendi ſcopum habet. hęc ſiue vniuerſalis ſit, ſiue particularis, ea deſiderat, quæ copioſius alimẽtum aduocant ac tribuunt. Vberiori igitur opus eſt alimento, ceteriſque ſex rebus non naturalibus, quæ contrariæ magnitudini oportuna eſſe ſuperiùs diximus, nempe quæ & tribuere, & aduocare alliceréque ad imminutas emaciatas & atrophia laborantes partes poſſunt alimẽtum, vt moderata exercitatio, ſomnus mediocris, aut paulò longior, temperatę frictiones, tepidiuſcula balnea, inunctiones a frictione ac balneo, ac demum dropax ſeu picatio: de quibus ſuo loco agemus.

De Morbis in Situ Curandis Memb. 4.

QVi in ſitu conſiſtunt morbi, ferè luxationes ſunt, quæ propriè articulorum ſunt, cum e ſuamet ſede exceſſe-

ceſſerint. Inteſtina etiam cum peritoneo rupto in ſcrotum deſcendunt, morbum pariunt in ſitu; item vterus, & inteſtinum rectum prolapſa. Scopum verò habent repoſitionem in priſtinum naturalemque locum. Hoc (de luxatis loquor) vel manu fit, & palæſtrica dicitur curandi ratio, ex eo quod in palæſta in more id poſitum fuerit, cum luctatorū aliquis aliquo membro luxaretur: vel inſtrumentis ad hanc rem accomodatis, vt faſcijs, laqueis, ſcalis, machiniſq; permultis, quę ab Hippoc. vſque temporibus in vſu poſita fuerunt: quæ quidem ratio dicitur medica, non quidem quod illa medica non ſit, ſed quia a non medicis vſurpari conſueuit. Iam verò, vt mira breuitate ac perſpicuitate tradit Fabric. ab Aquapend., quatuor ſpectanda ſunt in quauis luxatione curanda mēbri *Extentio, Repoſitio, Deligatio, Collocatio*. Et ſanè primò extēdere oportet membrum, quia luxatione muſculi contrahunt os prolapſum, & membrum breuius reddunt. Deinde reponere in proprium locū, quod eſt pręcipua indicatio & ſcopus medici. Repoſitum autem Deligare neceſſe eſt, ne e proprio iterum exſcedat loco. Demum Collocare oportet appoſitè, vt ne flectatur, aut quouis alio modo dimoueatur, ac proinde dolor excitetur & inflammatio. Hæc autem, vt quęcunque alia ad morbos in ſitu ſpectāt, a Chirurgis

L 2 pe-

petenda ſunt, præſertim verò ab ſummo Hippocrate, Galeno, Celſo, Aquapendente, Guidone, Fallopio, ceteris nobiliſſimis Chirurgis.

De Morbis Solutæ Vnitatis Curandis Cap. 4.

QVemadmodum in ijs morbis, qui in ſuperuacaneo numero ſiti ſunt, pręcipuam curandi rationem ſibi artem, non naturam, vendicare ſuperiùs intelleximus; ita hic planè innoteſcet, naturam plurimum, artem verò minimum eniti, & curatione abſoluere: verè hinc conſtat, verum eſſe quod ab Hippocrate dictum eſt, Νούσων φύσιες ἰητροὶ, *Morborum natura medici*. Cum enim ſolutæ vnitatis curatio vnicum habeat ſcopum, Vnire disiunctas partes, hoc a natura fieri poteſt; a medico verò nequaquam. Etenim ſiue Vulnera ſpectes, ſiue vlcera, ſiue quemuis alium, a nobis ſolutæ vnitatis morbum, memb.3. cap.2. ſect.1. lib.2. deſcriptum, intelliges, naturam eſſe, quæ opus abſoluit, vnit nempe glutinatque diſſita partis labra. Neque verò putes planè ociari medicinam, & inutilem planè eſſe. nam & ipſa naturæ, vt eius propriũ eſt, auxiliares

præ-

præbet manus. Ergo cum ſcopus in ſoluta vnitate ſit Vnire, neceſſe eſt, vt impedimenta amoueantur: illud ſolius naturę eſt, hoc ſolius artis. itaq; ſicuti præcipuus ſcopus, qui eſt vnire, naturæ debetur; ita minùs principalis, qui eſt amouere impedimenta, arti tribuitur. Et vt res ſit manifeſta, vulnus in exemplum ſumamus. in hoc curando omnes præcipiunt & Chirurgi & Medici primò, vt ſi quid interceptum eſt in vulnere, ſiue grumus ſanguinis, vt plerumq; ſolet, ſiue quoduis aliud, extrahatur, emundetur vulnus, ſanguiſq; iam effuſus abſtergatur: deinde, vt diſſita labra manu adducantur; tertiò adducta ligetur faſcia, ne rurſus deducatur; quartò ſubcreſcentes ſordes excrementaque abſtergantur (nam cùm ex ſanguine regeneratur caro, neceſſe eſt multa ſequantur excrementa, quippe carnis generatio coctio quædam ſit) quintò fluxio humorum, dolor, calor & inflammatio, ceteraque, quæ vulneri accidere ſolent, auertantur. ſextò partis temperamentũ conſeruetur aut reſtituatur. Demum vt inducatur cicatrix. Hęc omnia, ſi ex arte pręſtentur, Vnio neceſſario ſequitur: quæ ſolius naturæ eſt, ſicuti cetera omnia ſolius artis. Haud abſimili modo ceteræ continui ſolutiones ſeſe habent: in omnibus natura patrat opus, medicus impedimenta amouet: per amouere autem non ſolùm intelligimus, quod

adeſt, detrahere; ſed etiam, quod abeſt, addere, vt auferre grumum, teli partem, pila ve, & vnguenta faſciaſque adiungere.

De Curandorum Symptomatum Ratione Cap. 5.

QVamquam Symptomata, cum de Pathologia ageremus, diuerſa a nobis Sectione explicata ſunt, in Therapeutica tamen eadem comprehenduntur: nec, vt opinor, præter ordinem & methodum, quia ſicuti neceſſe erat ea diſtinctiùs nouiſſe, ac diuerſa a morbis tractatione explicare; ita vix diuerſam a morborum curationem, medendique methodum deſiderant. Itaq; eadem ſect. vnoque capite omnia ſymptomata comprahendentur. Cum igitur Symptoma morbum, vt vmbra corpus, ſequatur, id præcipuè poſtulat, vt morbus e medio tollatur, quò ipsũ aboleri poſſit. Itaq; de ſingulis ſymptomatũ ſpeciebus curandis hìc ſingillatim agere ferè ſuperuacaneum: vnaquæque enim ſpecies eundem habet ſcopum, morbum tollere. Verùm quia non ſemper expectare conducit, dum morbus curetur, vt ſymptoma auferatur, cum aliquando adeò vrgeat eius vis, vt mor-

mortem ipſam minetur; ideò, poſthabito quandoque morbo, ad ſymptoma curandum conuertere animum debemus: Quæ verò vrgent, maximèque negotium faceſſunt, ac propterea cogunt medicum, primarium curādi ſcopum negligere, ea ferè ſunt, quæ a doctiſſimo Sennerto recenſentur, Dolor, Vigilia, Sitis, Diarrhæa, Hęmorrhagia, Lipothymia. hæc enim adeò quandoque vrgent, percelluntque corpus, vt niſi læniantur, ægros manifeſtè perdant.

Dolor cum ſit paſſio ſeu affectio ſenſus tactus (*eſt enim dolor triſtis ſenſatio,* vt communis fert opinio) neceſſe eſt, vt in parte dolente fiat perceptio obiecti tangibilis dolorifici, atq; adeò anima ipſa, ſenſus ve communis adſit, aduertatque huiuſmodi ſenſationem: alioqui enim dolor non percipitur: vnde Hippocrates *Qui aliqua corporis parte dolentes ferè dolorem non ſentiunt, ijs mens ægrotat.* Tres igitur viæ iniri poſſunt, vt, manente morbo doloris cauſa, dolor aut tollatur, aut leniatur: prima vt in dolentem partem contraria ſenſatio, iucunda ſcilicet, inducatur; altera vt ſentiēdi vis obtundatur; tertia vt anima aliò auertatur, ac nouis phantaſia ſenſuſue communis obducatur ſpeciebus. Inducitur autem iucunda in dolentem partem ſenſatio per *Anodina.* cum enim hæc valdè temperata ſint, maximè amica ſunt naturæ, ac proinde hæc veluti oblectatur eorū conſortio

adeſt, detrahere; ſed etiam, quod abeſt, addere, vt auferre grumum, teli partem, pila ve, & vnguenta faſciaſque adiungere.

De Curandorum Symptomatum Ratione

Cap. 5.

QVamquam Symptomata, cum de Pathologia ageremus, diuerſa a nobis Sectione explicata ſunt, in Therapeutica tamen eadem comprehenduntur: nec, vt opinor, præter ordinem & methodum, quia ſicuti neceſſe erat ea diſtinctiùs nouiſſe, ac diuerſa a morbis tractatione explicare; ita vix diuerſam a morborum curationem, medendique methodum deſiderant. Itaq; eadem ſect. vnoque capite omnia ſymptomata comprahendentur. Cum igitur Symptoma morbum, vt vmbra corpus, ſequatur, id præcipuè poſtulat, vt morbus e medio tollatur, quò ipsū aboleri poſſit. Itaq; de ſingulis ſymptomatū ſpeciebus curandis hìc ſingillatim agere ferè ſuperuacaneum: vnaquæque enim ſpecies eundem habet ſcopum, morbum tollere. Verùm quia non ſemper expectare conducit, dum morbus curetur, vt ſymptoma auferatur, cum aliquando adeò vrgeat eius vis, vt mor-

mortem ipſam minetur; ideò, poſthabito quandoque morbo, ad ſymptoma curandum conuertere animum debemus: Quæ verò vrgent, maximèque negotium faceſſunt, ac propterea cogunt medicum, primarium curãdi ſcopum negligere, ea ferè ſunt, quæ a doctiſſimo Sennerto recenſentur, Dolor, Vigilia, Sitis, Diarrhæa, Hęmorrhagia, Lipothymia. hæc enim adeò quandoque vrgent, percelluntque corpus, vt niſi læniantur, ægros manifeſtè perdant.

Dolor cum ſit paſſio ſeu affectio ſenſus tactus (*eſt enim dolor triſtis ſenſatio,* vt communis fert opinio) neceſſe eſt, vt in parte dolente fiat perceptio obiecti tangibilis dolorifici, atq; adeò anima ipſa, ſenſus ve communis adſit, aduertatque huiuſmodi ſenſationem: alioqui enim dolor non percipitur: vnde Hippocrates *Qui aliqua corporis parte dolentes ferè dolorem non ſentiunt, ijs mens ægrotat.* Tres igitur viæ iniri poſſunt, vt, manente morbo doloris cauſa, dolor aut tollatur, aut leniatur: prima vt in dolentem partem contraria ſenſatio, iucunda ſcilicet, inducatur; altera vt ſentiẽdi vis obtundatur; tertia vt anima aliò auertatur, ac nouis phantaſia ſenſuſue communis obducatur ſpeciebus. Inducitur autem iucunda in dolentem partem ſenſatio per *Anodina*. cum enim hæc valdè temperata ſint, maximè amica ſunt naturæ, ac proinde hæc veluti oblectatur eorũ conſortio

atque demulcitur. Obtunditur autem vis ſentiendi per ea, quæ *Narcotica* dicuntur, ſeu ſtupefacientia. hæc enim nimio, quo pollent, frigore necant ſpiritus, caloremque, ac proinde ſentiendi, quæ per ſpiritus & calorem in parte ſentiente viget, obtunditur vel aboletur. Quantum verò poſſit, animam a dolore aliò auocare, ego, cum hæc ſcribo, re doctus intelligo, & experientia diſco. vehementi enim præſſus capitis dolore, dolorem hæc ſcribens non ſentio, huc nempe anima intenta: & tantùm abeſt, vt, cum animum ad ſcribẽdum appello, accreſcatur dolor, vt ſẽſim potius extenuetur & veluti contabeſcat. Neque verò id ſemel experior: nam a tribus hebdomadibus huius quintilis menſis, in quibus hæc ſcribo, ferè ſemper capitis dolore laboraui, ac ferè ſemper a ſcribendo meditandoq; dolori medicinam quæſiui. Oportuna itaque ſunt doloribus ea omnia, quæ animum a dolore auertere poſſunt, maximè verò iucunda, vt muſica, amenarum rerum aſpectio, amicorum colloquia, litteratorum conſuetudo, & aliorum, quibus oblectari conſueuit animus. Ex his patet, quatuor eſſe doloris læniendi extenuandique rationes, primam per ablationẽ cauſæ, quæ vera eſt & propria curandi ratio; alteram per anodina, tertiam per narcotica, quartam addimus per auocationem animæ ad alia obiecta.

Vi-

Vigilia verò non ſecus ferè, ac dolor quandoque faceſſit ægro negotium. Cum igitur vehementiùs vrget, eà indicat vſurpanda, quæ ſomnum accerſunt. hæc ſunt, *Quæ quietem ſanguini præbent*, vt ait Hippocrates, tunc enim vigilat animal, cum anima eiuſque ſenſus exercentur: exercentur autem ſanguine ſpirituq; commotis, actis, & in ſenſuum organa irrepentibus. itaque cum ſpiritus ac ſanguis, cui ſpiritus inſunt, quieſcit, non influit in organa ſenſuum; ac proinde anima non operatur neque eius ſenſus, vnde fit, vt ſomnus irrepat. Quarè iureoptimò dictum eſt a Plinio, *Eſt ſomnus nihil aliud, quàm animi in medium ſeſe receſſus.* recedit quidem animus in medium, hoc eſt, eius potentiæ quaſi retrahuntur ab operationibus externiſque ſenſibus, cum ferientur. Id etiam facilè innoteſcit, quod a Zenone apud Ciceronem dictum eſt, *Contrahi animum Zeno, & quaſi labi putat, atque concidere, & ipſum eſſe dormire*. Sed vt vt eſt, præter noſtrum inſtitutū eſt, quod eò ſpectat, vt ſomnum cōciliantia tradat. Vniuerſalis ſcopus eſt, ſanguini quietem præbere, cum ex Hippocrate hoc ipſo, quod ſanguis ſpirituſque quieſcant, ſomnus aduocetur. Quieſcunt autem per ea, quæ frigida humidaque ſunt, & vi peculiari moto ſanguini quietem ac torporem inducunt. Quieſcunt etiam per ea, (præſertim verò ſi de morbificis vigilijs loqua-

mur) quæ cauſas abigunt, vt dolorem, acres calidoſq; vapores exhalationes ve, & ſi quæ ſunt huiuſmodi. Peculiaria verò ſoporifera hìc adſcribenda non ſunt, ſed methodum tantùm, cui incumbimus: ea verò tradentur inferiùs, cum de Pharmaciæ parte alterante agemus.

Sitis humida frigidaque adhibenda indicat. *eſt enim frigidi humidique appetitus*, fitque a calida ſiccaque intemperie. Igitur frigidæ potu opus eſt, vt verè tollatur. demulcitur autem fucatis quibuſdam medicamentis, quæ cauſa non tollunt, ſed ſymptoma ſolùm læniunt, vt apud Hippocr. 6. Epid. *Silere, os claudere, frigidum inſpirare*: huc ſpectant ablutiones, ceteraque vel tonſoribus nota.

Diarrhæa contrarium humoris motum, vel potius quietem indicat: compeſcenda eſt, ſi fieri poteſt, medicamentis quæ humorum motus prohibeant, locumque affectum, oraque venarum claudant: vel ſi id fieri nequit, in contrariam partem reuellendi ſunt humores & per vomitum educendi, aut per vicina deriuandi medicamentis diureticis.

Eodem ferè collimare debemus in ſanguinis fluxu compeſcendo. Scopus eſt ſanguinem retrahere, ne fluat ad apertum locum reuellendo, repellendoque; & apertum locum claudere, ne, etiamſi eò adhuc fluat, exire poſſit; cui ſcopo empla-

plaſtica craſſa lentaque adiumento ſunt.

Lipothymia aut reficientes, aut reuocantes ſpiritus poſtulat: hoc eſt, aut ea deſiderat, quæ abolitos reficiat ſpiritus, aut quæ diſſipatos colligat reuocetque ad propriam ſedem. Illa ſunt optima alimenta, vinum generoſum, odores ſuaues. Hęc quæ cauſam diſſipantem tollunt, quæque reprimunt a periferia ad centrum, repelluntque palantes, & a ſuis ſedibus diuulſos. Hæc paucula dixerim de Symptomatibus, vt hinc coniectare tyro poſſit, qua via ad cetera eundum.

SECTIO SECVNDA
De Tribus Medicinæ Inſtrumentis.

INcaſſum egerim, ſi vniuerſalem ſolùm medendi rationem tradiderim, eaque tantùm innuerim, quæ facienda ſunt, niſi & ea, per quæ illa ſunt facienda, adiungerem. Itaque in hac ſecunda ſectione de triplici medicinæ inſtrumento, quo ſcopum in prima ſectione propoſitum attingere poſſimus, agendum erit. ergo in primo capite de Pharmacia, in altero de Chirurgia, ni tertio de Diæta agemus. Cum verò pharmacia duo ſuppeditet medicamentorum genera, Alterans & Euacuans, in duo etiam membra, ijs reſpondentia, illud cap. partiemur, in primo nempe de Alterantibus, in altero de Purgantibus agentes. Caput verò de Chirurgia non omnia ad chirurgiam pertinentia compræhendet, ſed ea maximè, quæ ad clinicum medicum ſpectant. igitur deligationibus, oſſium repoſitionibus, partium ſectionibus, vſtionibus, ceteriſque huiuſmodi, aut prætermiſſis, aut leuiter delibatis, de ſauguinis miſſione, quę ad Clinicum

ma-

maximè ſpectat, vberiùs ac diſtinctiùs agemus. Demum trademus in vltimo capite Victus rationem, & ita vniuerſam therapeuticam abſoluemus.

De Pharmacia Cap. I.

QVæ ad pharmaciam ſpectant medicamenta, Alterantia eſſe diximus, & Euacuantia: illa multiplicia ſunt: aliqua enim primis maximè qualitatibus alterant, ac proinde aut partes, aut humores calefaciunt, frigefaciunt, humectant, aut ſiccant. Alia verò ſecundis præcipuè, aut alijs qualitatibus agunt: quæ quidem multiplicia ſunt, emollientia, indurantia; attenuantia, incraſſantia; rarefacientia, conſtipantia ſeu condenſantia; repellentia, attrahentia; adde roborantia, abſtergentia, incidentia, aperientia, maturantia, diſcutientia, glutinantia; Carnem generantia, cicatricem inducentia, dolorem ſedantia, ſomnum conciliantia, vires reficientia, & alia, de quibus ſingillatim breuiterque inferiùs agendum. Quod verò ad purgantia ſpectat, hæc vel per aluum, vel per vomitum, vrinam, ſudorem, tuſſim expurgant euacuantque, vt non multò poſt videbimus.

De

De Alterantibus
Memb. I.

IN alterantibus medicamentis tradendis hunc ſeruabimus ordinem: primò enarrabimus ea, quæ aut temperata, aut calida, frigida, humida, ſiccaque ſunt: deinde ea, quæ certis ac determinatis partibus talia ſunt, vt capiti, ſtomacho, hepati, ceteris: & ſimul ea, quæ determinatis humoribus, vt bili, pituitæ, melancholiæ &c.: tertiò ea tradam, quæ extrinſecus præcipuè adhibentur, licet pleraque etiam intrinſecus aſſumi poſſint, vt emollientia, indurantia, ceteraque ſuperius dicta.

Medicamenta Temperata.

Illud hìc in memoriam reuocare debemus, quod cap. 3. noſtrarum Exercitationum de ſero lactis dictum eſt, medicamenta non eſſe ſecundum ſe ſtatuenda calida aut frigida humida vel ſicca, ſed reſpectu noſtri corporis. quarè calida dicenda ſunt v. g. in ſecundo gradu, non quæ ex ſe talia ſunt, ſed quæ noſtro corpori talem caloris gradũ tribuere poſſunt. cicuta frigida eſt noſtro corpori in quarto ſummo-

moque gradu, ſturno verò ferè temperata cum eos nutriat: hordeum frigidum eſt nobis, equo ſatis calidum, cum maximè caleſcant ab eius vſu. Quæ igitur medicamenta noſtro corpori tēperata ſunt, multa referuntur a Vuechero, Renodęo, ceteris, quibus curæ fuit hæc in ordinem redigere. Omnia eiuſmodi ſunt, vt mediocre temperamentum nacta ſint, quo homini planè amica ſimiliaq; videantur, nulla qualitate eum manifeſtè afficiens, ſed talem conſeruans qualem inuenerit. hæc ſunt adiantū, aſparagus, dactili, faba, ficus, gummi elemi, glycirrhiza, iuiubæ, lini ſemen, nuclei pini, oleum dulce, pinguedines ſuillæ, vitulinæ, caprinæ tragacanthum, cetera nonnulla.

Medicamenta Calida in primo gradu.

Quomodò medicamentorum gradus definiantur diximus cap. 3. Exercitationum de Sero Lactis: Si maximè, aut perniciosè medicamentum hominē calefaciat, quarto gradu ſummèque calidum ſtatuetur. Si verò impensè quidem, ſed tamen citra aut perniciem, aut magnam læſionē, ordine tertio. At ſi planè quidem innoxiè, perſpicuè tamen & omnino manifeſtè, ordine ſecundo. Si demum penitus infirmè obſcurèque, primo gradu calidum exiſtima-

mabitur. Itaque ea quæ cenſentur in primo gradu calida ſunt, quæ & infirmè, & obſcurè calefaciunt: huiuſmodi ſunt, vt ordine valdè appoſito ex Vuechero ceteriſque deſcribit Sennertus.

Ex folijs & herbis Althæa (caue abſinthium in horum numerum referas) borago, bugloſſum, beta, braſſica, chamæmelum, eupatorium, fumaria, melilotus, ſcolopendrium, ſpica nardi, tuſſilago.

Ex floribus boraginis, bugloſſi, bettonicæ, chamæmeli, meliloti, populi nigræ.

Ex fructibus amigdalæ dulces, caſtaneæ, mora matura, poma dulcia, nuces iuglandes, cupreſſi virides, vuæ maturæ.

Ex ſeminibus coriandri, lini, lupini, ſeſami, orizæ.

Ex radicibus althæa, brancæ vrſinæ, betæ, bugloſſi, glycirrhizæ, ſatyrij.

Ex corticibus macis, tamariſci.

Ex liquioribus, ſuccis, & gummis ſaccharum, bdellium, laudanum, gummi hederę.

Calida in ſecundo gradu.

Quæ manifeſtè quidem, non tamen vehementer calefaciunt medicamenta, in ſecundo gradu calida cenſentur: huiuſmodi ſunt.

Ex herbis & folijs anethum viride, angelica, apium, arthemiſia, bettonica, calamus

mus odoratus, chamepitis, fœnum græcum, hypericum, hedera, lupulus, meliſſa, marrubium, matricaria, pimpinella, roſmarinus, ſaturcia, ſcabioſa, ſaluia, ſcordium, ſtoechas, aliaque a Vuechero allata.

Ex floribus amomi, croci, caryophyllorum, ſchaenanthum, lauendulæ, lupuli, meliſſæ, roſmarini.

Ex fructibus, capparis, nux muſcata, apij, piſtacia, ficus ſiccæ, nuces ſiccæ.

Ex ſeminibus, anethi, apij, citri, erucæ, oribi, ocymi, vrticæ.

Ex radicibus, apij, capparum, pimpinellæ, napi, zedoariæ, aliæque a Sennerto deſcriptæ.

Ex corticibus caſſia lignea, thuris, cinnamomi aliqui inter ſecundo gradu calida, alij inter tertio recenſent.

Ex liquoribus gummis ac raſinis &c. vinum, balſamum, mel, ladanum, aloë, galbanum, maſtiche, myrrha, thus, pix arida, raſina, ſtyrax.

Ex adipe leonis, vrſi, pardi, vulpis.

Calida in tertio gradu.

Ea verò medicamenta, quæ vehementer calefaciunt, non tamen perniciosè, calida in tertio eſſe habentur, vt

Ex herbis & folijs aſarum, agnus caſtus, arum,

arum, amomum, anethum ſiccum, dictamum, caryophyllata, chamædrys, cartamum, ſeu cnicus tantopere ab Hippocrate laudatus, centauria vtraque maius & minus, chelydonium, calamintha, mentaſtrum, fęniculum, epithymum, iuniperus, helenium, hyſſopus, laurus, maiorana, mentha, nigella, origanum petroſelinum, pulegium reſtabouis, ruta, ſabina, ſerpillum, thimum, trifolium, vrtica.

Ex floribus agni caſti, epithymi, leucoion, periclymeni.

Ex fructibus, baccę iuniperi, caryophylli, carpobalſamũ, anacardia, piper nigrum (nam album calidius eſt item & longum.)

Ex ſeminibus ammi, amomi, aniſi, cartami, cardamomi, fœniculi, cumini, dauci, nigellæ, napi, petroſelini, ſeſelios, ſtaphidis, viticis.

Ex radicibus aſari, ari, ſcillæ, dictami, fœniculi, galangæ, vtriuſque hellebori, helenij, iridis, petroſelini raphani.

Ex corticibus, macis.

Ex liquoribus, lachrymis, gummiſque, vinum vetus, aſſa dulcis, & fœtida, ammoniacum, opopanax, muſchus.

Ex metallis flos æris æs vſtum, ſquamma æris, ærugo, alumen, ſal nitrum, ſulphur, chalcitis.

Ca-

Calida in quarto gradu.

At verò quæ maximè omnium, aut perniciosè calefaciunt, ea in quarto calida eſſe cenſentur.

Ex herbis ſeu folijs ſunt lepidium, naſturium vtrumque, porrum capitatum, ſtruthium, thapſia, tithymalus.

Ex fructibus piper album & longum.

Ex ſeminibus naſturij, ſinapi.

Ex radicibus allium, cæpa, coſtus, porrum capitatum, pyrethrum.

Ex gummis euphorbium.

Ex metallis, auripigmentum, chryſocolla, ſandaracha, vitriolum.

Frigida in primo gradu.

Quæ de calidis diximus norma eſſe poſſunt frigidis, ſiccis, humidiſque. Itaque

Ex herbis folijſq; primo gradu cenſenda ſunt atriplex, oxylapathum, malua, myrtus, parietaria.

Ex floribus maluæ, roſæ, violæ.

Ex fructibus, citrij caro, cydonia mala, pruna, pyra.

Ex ſeminibus hordeum, milium.

Ex radicibus graminis, maluæ.

Ex ſuccis cõcretis acacia, ſanguis draconis.

Ex lapidibus hyacinthus, ſapphyrus, ſmaragdus.

Frigida in ſecundo gradu.

Ex folijs & herbis, blitum, lactuca, lens paluſtris, inthybus, hyacinthus, oxalis plantago, polygonum, pſillium, ſolanum.

Ex floribus, anemones, hyacinthi, cichorei, nymphææ luteæ.

Ex fructibus cucurbita, cucumis, galla, mala aurancia, punica, pruna damaſcena, pepones, perſica.

Ex ſeminibus acetoſæ, cichorei, alkekengi.

Ex lignis ſantali omnes albus, citrinus rubens.

Frigida in tertio gradu.

Ex herbis ſeu folijs portulaca, mandragoſa, ſemperuiuum.

Ex floribus balauſtia.

Ex fructibus mala aurea, mala inſana.

Ex ſeminibus cicutæ, hyoſciam, pauaueris.

Ex radicibus mandragoræ.

Ex ſuccis hypociſtidis.

Fri-

Frigida in quarto gradu.

Ex folijs ſeu herbis cicuta, papauer, hyoſcyamus.

Ex fructibus ſtrammoneæ.

Ex liquoribus concretis meconium, opium ſecundum aliquas ſui partes, nam ſecundum alias eſt valdè calidum, vt alibi innuimus.

Humida in primo gradu.

Ex herbis folijſue bugloſſum, helxine, malua.

Ex floribus bugloſſi, maluæ, intybi.

Ex fructibus citri caro, iniubæ, amigdalæ dulces.

Ex ſeminibus maluæ ſeſami.

Ex radicibus ſatirij, bugloſſi, glycyrrhizæ, maluæ, rapi.

Humida in ſecundo gradu.

Ex herbis viola nymphæa, atriplex, blitum, lactuca, portulaca.

Ex floribus nymphęæ, violarum.

Ex fructibus cucurbita, melones, pepones, ſeu melopepones, perſica, pruna damaſcena, vuæ maturæ, ſaccharum.

Hu-

Humida in tertio gradu.

Pauca ſunt, quæ tertio ordine humida cenſentur: in hunc cenſum ea referuntur, quæ maximè humectare ſolent, ſiue quæ inter humectantia maximè talia ſunt, vt cucumeris, cucurbita, lactucæ ſuccus, fungi, papauer ſatiuum, ſolanum ſomniferum &c. ex Vuecher.

Sicca in primo gradu.

Ex herbis & folijs beta, braſſica, chamæmelum, fœniculum, myrtus, verbaſcum.
Ex floribus chamæmeli, croci, meliloti, roſarum.
Ex fructibus baccæ iuniperi, caſtaneæ.
Ex ſeminibus fabæ, fœnugræci, hordei.
Ex radicibus ari, brioniæ, rubiæ, altheæ, tamariſci.

Sicca in ſecundo gradu.

Ex herbis & folijs anagallis, artemiſia, anethum viride, betonica, cuſcuta, calamus odoratus, intybum, burſa paſtoris æquiſetum, gingidium, mentha, mentaſtrum, plantago, roſmarinus, ſpica nardi, ſol-

ſoldanella, fumaria, pimpinella, oxalis ſiue acetoſa.

Ex floribus balauſtia, pęonię, anemonis, ſtechadis.

Ex fructibus capparis, cydonium, nux cupreſſi, nux muſcata, pira, piſtachia.

Ex ſeminibus fœniculi, carthami, lentes, orobus, miliũ, orizę, papaueris ſolani.

Ex radicibus cappares, cichorei, raphani.

Ex lignis ſandali.

Ex lachrymis, gummis, raſinis, galbanum, opoponax, pix arida, myrrha, ſtyrax, maſtiche, mel.

Sicca in tertio gradu.

Ex herbis & flor. filix, millefolium, quinquefolium, trifolium, polium, abſinthium, abrotanum & anethum vſta, apium, aſarum, chalaminta, epithimum, hyſſopus, iuniperus, maiorana, marrubium, origanum, petroſelinum, ruta, ſabina, thimus, ſerpillum.

Ex floribus balauſtia, epithymi, chamepityos.

Ex fructibus caryophylli, galla, piper, iuniperi baccę.

Ex ſeminibus grana tintorum, anethi, apij, aniſi, carui, cumini, coriandri, nigellę, petroſelini, milij.

Ex radicibus, & corticibus acori galangę pen-

pentaphyli, trifolij, aſari, apij, ſcillæ, hellebori, cinnamomi,

Ex ſuccis, aloë, acetum, acacia, camphora, moſchus.

Ex metallis, flos æris, æs vſtum, ſquamma, ęrugo, alumen, ſal, nitrũ, ſulphur &c.

Sicca in quarto gradu.

Ex herbis & folijs ruta ſilueſtris, allium, naſturtium, ſinapi, pulegium.

Ex metallis calchantum, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla, melātheria. cetera vide apud Vuecher. lib. 4. cap. 14.

Medicamenta certos humores parteſque alterantia.

Hactenus præcipua, & quæ magis in vſu poſita ſunt, medicamenta alterantia enarrauimus, Vuecherum ſequuti, vel potius Sennertum, qui e Vuechero omnia mutuatus in ordinem redegit: enarrauimus, inquam, quæ quamuis partē, quemuis humorem alterare poſſunt: nunc verò ea proponenda ſunt, quæ cuilibet parti noſtri corporis propria habentur, & cuiuis humori peculiaria eſſe cenſentur. In quo quidem præſtando, non eſt cur ſubtiliùs philoſophemur: ea ſunt afferenda, quæ ab

alijs

aliis allata, longo vſu comprobata ſunt: non hìc noua quęrimus medicamenta, ſed vetera a veteribus allata comprobamus. Iam verò ex his omnibus calidis, frigidis, humidis, ſiccis aliqua caput peculiari quadam vi ac ſympathia reſpiciunt, aliqua oculos, thoracem alia, pulmones, cor; alia ſtomachum, alia hepar, lien, renes, vterum, ceteras partes. Præterea alia bilem alterant, alia pituitam, alia melancholiã. Hos igitur breuitati ſtudentes ſingillatim quidē ſed ſimul perſpicuè afferemus ea, quæ & partes & humores reſpiciunt.

Medicamenta Bilem alterantia.

In capite ſimplicia ſunt, roſa, viola, folia ſalicis, lactucę, nenupharis folia & flores, papauer album, nymphæa. Compoſita ſunt ſyrupus de nymphæa, de papauere, violaceus, roſaceus. Conſerua roſacea, violacea, florum nympheæ &c.

In pectore papauer, viola, iuiubæ ſebeſten, amilum, tragacanthum; Syrupi violaceus, iuiubinus, granatorum dulcium, liquiritiæ, iulep viol.

In corde acetoſa, ſuccus citri & limonis, cotoneum, ſemen citri, roſa, viola, corallum, os de corde cerui. Syrupi de ſucco acetoſæ, citri, limonum.

In ſtomacho cucumeris cucurbita, por-

tulaca, ribes, acetoſa, ſuccus citri, granatorum, limonum, Syrupus acetoſus ſimplex acetoſæ granatorũ, de agreſta, myrtinus, cydoniorum. Conſerua roſarum.

In hepate cichorium, endiuia, roſa, portulaca, hepatica, nymphea, ſolatrum, viola. Syropi de cichoria, de endiuia, acet. ſimpl. &c.

In ſplene acetum, cichorium, endiuia, ſemen citruli, cucumeris, ſcariolæ &c. Syrupi de endiuia, acetoſus ſimplex, de cichoria.

In renibus & veſica, lactuca, endiuia, nenupharis folia, plantago, papauer album, ſemen melonum, cucurbitæ, citruli, endiuiæ, portulacæ, ſuccus cydoniorum. Syrupi ex his parati, violaceus, de liquiritia.

In matrice cucurbita, endiuia, lactuca, folia nenupharis, ſemperuiuum, ſemen melonum, & omnia ferè ſemina frigida, ac ſyrupi ex his parati.

In iuncturis acacia, acetum, folia graminis, vitis, ſalicis, myrthi, roſa, ſolatrum pſillium: & ex his confecti ſyrupi.

Medicamenta Pituitam alterantia.

In capite bettonica, hyſſopus, ſaluia, chamomilla, fœniculum, lauri folia, maiorana, melilotum, peonia, pulegium, nux mu-

muſcata, roſmarinus, ſerpillum, ſatureia, meliſſa, lauendula &c. Syrupus de bettonica, de ſtœcade, mel roſatum ſimplex.

In pectore, bettonica, capillus veneris, hyſſopus, fœniculum, ſcabioſa, glycyrrhiza, meliſſa, praſſium, radix ireos, radix enulæ, radix liquiritiæ &c. Syrupus ſcabioſæ, hyſſopi, praſſij, capilli veneris glycyrrhizæ.

In corde meliſſa, roſmarinus, zedoaria, folia citri, cortices & ſemina, moſcus, ambra, nux moſcata, garyophylli, cinnamomum, crocus, flores anthos, meliſſæ: Syrupus biſanthinus, de corticibus citri, de pomis.

In ſtomacho abſinthium, fœniculum, aniſum, calamus aromaticus, garyophylli, cinnamomum, lignum aloës, mentha...: Syrupus de mentha, de abſinthio, mel roſatum ſimplex, oximel ſimplex, oximel ſacchar. &c.

In hepate abſinthium, agrimonia, apium, aniſum, cinnamomum, eupatorium, fœniculum, hyſſopus, origanum, petroſelinnm, radix fœniculi, petroſelini, ruſci, aſparagi, ſemen aniſi, fœniculi, cumini, carui, ameos, amomi, apij, dauci, Syrupus de eupatorio, acetoſus ſimpl. de abſinthio, de eupatorio, de duabus rad., de quinque rad.

In ſplene acorus, ariſtolochia, apium, aniſum, aſparagus, amigdalæ amaræ, cap-

 pares,

pares, eupatorium, gentiana, ſupradictæ radices & ſemina: Syrupus de duabus rad., de quinque radicibus, thymi, epithymi.

In renibus parietaria, capil. veneris, vrtica, ſaxifragia, fœniculum, cicer, eruca, pentaphilon, ſpica nardi, quinquefolij radix. Syrupus capilli veneris, de hibiſco, de duabus rad., oximel. &c.

In vtero bettonica, matricaria, pulegiū, capil. veneris, ſabina, meliſſa, arthemiſia, ruta, valerianæ, & ariſtolochiæ radices. Syrupus de arthemiſia, de calamentho, de matricaria, capil. ven.

In iuncturis chamomilla, coſtum, eupatorium, flores anthos, chamomillæ, meliloti, hermodactilus, hipericum, iuniperus, myrrha, ſaluia, roſmarinus &c. & ſyrupi ex his parandi.

Medicamenta Melancholiam, & Atram bilem alterantia.

In capite fumus terræ, lupulus, poma dulcia. Syrupus de pomis, lupul., fumariç.

In pectore acorus, dactili, meliſſa, flores meliſſæ; Syrupi ijdem.

In corde borago, bugloſſum, meliſſa, roſmarinus, flores roſmarini, borag., bugloſ., meliſſæ. Syrupus de ſucco boraginis, bugloſſæ, pomis &c.

In hepate aſarum, fumus terrę, lupulus, ra-

radix cichorei, radix polipodij. Ijdem ſyrupi.

In liene acorus, amigd. amaræ, cappares, polypodium, epithymum, tamarix, radix acori, tamariſci &c. Syrupi prædicti omnes, thymi, epithymi &c.

De Medicamentis, quæ non ſolùm primis, ſed ſecundis, tertijs ve qualitatibus Alterant, aliaque ſimilia præſtant: & primò

De Emollientibus & Indurantibus.

In medicina facienda non ſolùm contingit calidum frigefacere, humectare ſiccum; ſed etiam durum mollire, indurare molle: &c. vtrumque enim, ſi naturæ modum excedat, vitioſum eſt ac morbidum. Durum autem, quod mollire indicat, multiplex eſt ex Gal. 1. Simpl. 5. vnum quod ſiccitate nimia duruit; alterum quod nimio humore turget; vt in pila luſoria, quæ eò durior eſt, quò flatu plenior: tertium quod congelatum atque concretum, vt humor in ſcirrho induratus, vel in œdemate concretus, vel ſimili modo. Primum induratum humiditate molleſcit, alterum euacuatione, tertium emollientibus medicamentis, de quibus nunc agimus. Hæc eſſe debent calida ſiccaque, vt aiunt, circa primum gradũ, vel paulò vlteriùs quo ad

primas qualitates, vt concretum humorem calefaciant, fundantque: quo ad ſecundas verò emplaſticam vim habere debent, non ſecus ac pus mouentia, vt nimirum poros obducant claudantque, ne tenuibus partibus exhalatis, craſſæ magis dureſcant. huiuſmodi ſunt althea, atriplex, malua, beta, mercurialis, melilotum, radices liliorum alborum, & altheæ; ſemina cydonij, lini, fœnugręci, maluæ, caricæ, pinguedines gallinæ, vituli, ſuis, hœdi, medullæ horum omnium animalium, butyrum, cera, bdellium, ammoniacum, galbanum, ladanum, ſtyrax, lana ſuccida, mel, vua paſſa, ceteraque huiuſmodi.

Indurantia verò his omnibus contraria ſunt, frigida nimirum humidaque, vt ſemperuiuum, portulaca, pſyllium, lenticula, paluſtris, ſolanum, vt Vuecherus ait, cui repugnare hic non libet.

De Attenuantibus & Incraſſantibus.

Attenuantia medicamenta ea dicuntur, quæ humores craſſos, attenuare poſſunt. ergo neceſſe eſt, vt tenuis ſubſtantiæ ſint; ac proinde omnia ferè calida. Dico *ferè* quia ſicuti omne attenuans medicamentum eſt tenuis ſubſtantiæ (nam craſſum craſſitiem adderet humori craſſo) ita non omne eſt calidum, quia non omne tenue ca-

calidum eſt: nam complura frigida tenuia eſſe docuimus capite 2. *Exercitationum de Sero Lactis*. Attenuiantia igitur medicamenta aut calida aut frigida ſunt, omnia tenuis ſubſtantiæ acriuſcula aut acida. Calida ſunt radices quinque aperientes, fœniculi ſcilicet, apij, aſparagi, petroſelini, ruſci: item gentianæ, filicis, tamariſci, fraxini, centauri maioris. Ex folijs ſiue herbis, capil. ven., fumaria, cetrach, pulegium, calamintha. Ex ſeminibus ac ſimilibus aniſi, fœniculi, ameos, agni caſti, ciceres rubri, amigd. amaræ, lupini, nuclei perſicorum, cappares. Frigida ſunt cichorium, radices graminis, acetum, ſuccus limonum, citri, aranciorum; ſyrupus acetoſus ſimpl., ſpiritum vitrioli ſunt qui in horum numerum recenſeant, aciditate freti, atque perſuaſi: ſed nugæ ſunt, meræ nugæ: nam certiſſimo experimento conſtat eſſe calidiſſimum. Sed quidquid ſit de ſpiritu calchantis illud ſcire oportet

Incidentia aperientiaque attenuantibus eſſe cognata: imò verò quæcumq; attenuant, ſimul etiam neceſſariò incidunt aperiuntque. Animaduertere tamen neceſſe eſt, ſicuti attenuantia debentur craſſis humoribus, ita incidentia lentis viſcidiſque.

Incraſſantium natura ex appoſita tenuitate innoteſcit. ergo frigida, aut ſaltem temperata ſint oportet, craſſæ ſubſtantiæ,

& aciditatis acrimoniæque expertia, vt portulaca, papauer, lens, acetoſa, oryza, malum cydonium, amylum, ſuccus granatorum, bolus armenia.

De Rarefacientibus, & Condenſantibus.

Haud abſimile attenuanti rarefaciens medicamentum eſt: tenuis enim ſubſtantiæ modicèque calidum eſt, & minimè ſiccum, quò cutis meatus poſſint rarefacere aperire, & vaporibus exitum parare, vt althea, adiantum, anethũ, chamæmelum, fœnum græcum, melilotum, mercurialis, farina hordei, tritici, ſemen lini &c.

Conſtipantia ſiue condenſantia his planè contraria ſunt, craſſæ nimirum ſubſtantiæ, frigidaque non mediocriter, non tamen terreſtria, ſed potius aquea, vt aqua frigida, ſemperuiuum, portulaca, lenticula paluſtris, pſyllium, papauer, cicuta, mandragora &c.

De Repellentibus & Attrahentibus.

Frigida ſemper ſint oportet quæcumq; repellunt, non tamen ſemper craſſarum partium: nam etſi quæ craſſa ſunt, aptiora videantur ad repellendum in partem aliquam fluentem humorem; tamen etiam

tenuia quandoque repellunt, vt acetum maximè actu frigidum. Craſſarum verò partium ſunt acacia, balauſtis, cucurbita, lens paluſtris, malicorium, meſpilus, omphacium, papauer, plantago, portulaca, punica mala, quercus, ſolanum &c.

Attrahentia verò contrarium motum cum imperent humori, contrariæ etiam ſubſtantiæ, ac temperaturæ ſint neceſſe eſt. ergo calida & tenuium partium, vt amaracus, ammoniacum, apium, ariſtolochia, bdellium, ciclaminus, dictamus, galbanum, fermentum, fæx vſta, gentiana, hedera, helenium, iris, nitrum, opopanax, pirethrũ, pix, omnis raſina, ſtercus omne, ſinapi, ranunculus, tapſia, veratrum nigrum &c.

De Roborantibus Medicamentis.

Quæ roborant ferè calida ſint neceſſe eſt: debent enim calorem debili parti addere: adſtringendi vi pollere etiã debent, ac proinde craſſarum partiũ ſint oportet: De calore verò illud addo, non ſemper calida eſſe debere: cum enim roborantia ſint, quæ partibus amiſſum robur reſtituunt, ac proinde amiſſum temperamentum (nam robur in temperamento maximè conſiſtit) etiam frigida id præſtare poſſunt, nimis calentem partẽ, ac proinde

debilem, refrigerando. Ergo roborantia ſunt non ſolùm abſinthium, aloe, alumen, calamus odoratus, coriandrum, crocum, coſtus, iuncus odoratus, mentha, mirrha, nardum, rhabarbarum, roſmarinus, ſaluia, ſtœchas, terebinthus & ſimilia: ſed etiam roſa, plantago, omphacium, myrtus, mala, ſilueſtria, limonium, cydonium &c. Omnia tamen adſtringendi vi pollere debent. vnde fit vt laxantia omnia inimica, ſint & contraria roborantibus.

De Abſtergentibus.

Omnia, quæ abſtergunt, hoc eſt, quæ lentos craſſoſq; humores auellunt, calida amaraque, vel nitroſa ſunt, vt abſinthium, abrotanum, agaricus, aloe, ariſtolochia, & rotunda & longa, arum, aſarum, aſparagus, beta, braſſica, capparis, cardamomum, fęniculum, fumaria, gentiana, glans vnguentaria, lupini, marrhubium, mel, mirrha, nitrum, ſcilla, ſcordium, ſtœchas, tamarix, veratrum vtrumque &c. Inter hæc hordeum etiam præcipuè recenſetur a Vuechero, lactuca ſilueſtris, plantago, nimphea, quæ calida non videntur.

De Incidentibus & Aperientibus.

Vide ſuperiùs de Attenuantibus.

De

De Maturantibus.

Maturantia ſeu ſuppurãtia medicamẽta dicuntnr, quæ pus mouent, hoc eſt, quæ humorem in parte collectum coquendo vertunt in pus. ergo calida humidaq; ſint neceſſe eſt: nam coctio ſiue maturatio a temperato calore vaporoſo ſit. Empleſtia etiam eſſe oportet, vt calorem intus cohibeant: huiuſmodi ſunt adeps porcinus, vitulinus, gallinaceus, anſerinus, caprinus, butyrum, cera cum oleo, ficus, fœnum græcum, lilium alb., althea, ſemen lini, farina hordei, tritici, maſtiche, ficus, fermentum &c.

De Diſcutientibus.

Diſcutientia ſunt calida tenuiumque partium: ergo abrotanum in horum numero eſt, adiantum, althea, anethum, aniſum, apium, ariſtolochia, beta, braſſica, chamæmelum, coriandrũ, ciminum, dictãmus creticus, fęnum græcum, galbanum, ladanum, malua, melilotum, mentha, mercurialis, nitrum, oleum anethinum, chamomælinum, rutaceum.

De Glutinantibus.

Glutinantia medicamenta ex ſicca & cogente cõſtant materia, inquit Vuecher. huiuſmodi ſunt adianthum, aloe, alumen, amomum, amilum, ariſtolochia, bettonica, bitumen, braſſica, caſeus, camædris, centaurium maius & minus, cupreſſus, corallus, dictamus, æquiſetum, æs vſtum, gentiana, hipericum, lens, myrtus, pix ſicca, plantago, poligonum, ſambucus, quercus, vlmus, &c.

De Carnem Generantibus.

Sarcotica medicamenta ſunt, quæ in vulnere & vlcere carnem regenerant. & quamuis actio naturæ ſit generare carnẽ, tamen medicamenta, quæ opem ferunt naturæ vel calorem addendo partibus, vel impedimenta auferendo, puta dolorem, fluxionemque, vel excrementa abſtergendo, ſarcotica dicuntur, hoc eſt carnem generantia. Hæc itaq; eſſe debent moderatè calida ſiccaque & abſtergentia. Calida quidem vt calorem addant parti laboranti, ſicca vt abſumant humiditates ſuperuacaneas, abſtergentia, vt ſordes eluant: hæc ſunt aloë, myrrha, maſtiche, thus,

ce-

ceruſſa, cadmia, pampholyx, tutia lithargyrium, farinæ hordei, fœnugræci, erui, tragacantha.

De Cicatricem Inducentibus.

Hæc potius frigida ſint neceſſe eſt, craſſarum partium, vt adſtringant, atque adeò ſicca, vt nimirum interceptas in labris humiditates abſumant, vt alumen, lithargyrium, bolus armenia, plumbum, ariſtolochia, balauſtia, plantago, corallium, cortices granatorum, tormentilla, thus, ſanguis dragonis, æs vſtum, antimonium, &c.

De Lenientibus Dolorem.

Anodyna medicamenta propriè dicuntur, non quæ cauſam doloris adimunt, neque partis ſenſum obtūdunt, ſed quæ temperato quodam calore humoreque ita ſunt naturæ familiaria & grata, vt dolorem mollire poſſint. cum enim dolor ſit triſtis ſenſatio, per contrariam blandam dulcemque, vt ita dicam, ſenſationem tollenda eſt: id autem ea præſtare poſſunt, quæ tepido calore prædita ſunt blandoq; humore. Neque verò exiſtimandum eſt (quod vulgò medici exiſtimant) anodyn nullo modo doloris cauſam reſpicere, nam

nam etſi triplici modo dolor læniri vulgo dicatur, vel per ablationem cauſæ, vel per obtuſionem ſenſus partis, vel per anodyna: tamen anodymum medicamentum, cauſam & ipſum aliquo modo reſpicit. eiuſmodi enim eſt ſubſtantia & qualitate, vt tenuitate permeet in partem dolore, præſſam: cauſamque doloris attenuet calefaciat, humefaciat, & per patentes poros digerat: aut ſaltem coquat & ad mediocre quoddam temperamentum blandumq; redigat: huiuſmodi ſunt anethum, althea, chamæmelum, cuminum, fœnum græcum, ficus, ſemen lini, malua, milium, petroſelinum, roſmarinum, ſerpillum, ſampſuchus, ſambucus, radices liliorũ, oleum dulce, butyrum recens, pinguedo gallinę, anſaris, medulla panis albi, axungia porcina &c.

His verò vehementiora ſunt, quæ ſenſum obtundunt, ac narcotica proinde dicuntur: horum princeps eſt opium, deinde mandragora, hyoſcyamus, ſolanum, nymphea, papauer &c.

De Somnum Conciliantibus.

Somnum accerſunt quæcunque narcotica ſunt, imò ita accerſunt, vt, ſi paululum vberiùs ſumantur, ęternum ſoporem mortemque inducant. prudenter igitur & omni-

omnino cautè adhibenda. Quę verò infirmiùs ſomnum conciliare dicuntur, hæc ferè ſunt, viola, roſa, lactuca, endiuia, populus, ſiue potius eius folia, ſemina melonum, &, ſi quæ ſunt, ſimilia.

De Euacuantibus Memb. 2.

EX alterantibus medicamentis non quidem omnia, quæ alterare, vel quouis alio modo corpus qualitate aliqua afficere poſſunt, in medium attulimus, ſed precipua, & ea maximè, quæ frequenti in vſu poſita ſunt. Id ipſum de Euacuantibus preſtabimus, frequentiora ſolū afferentes.

Euacuantia autem multiplicia ſunt: vel enim per aluum, vel per vomitum, ſudorem, vrinam manifeſtò euacuant. itaque ſingillatim de omnibus breuiterq; agēdū.

De Purgantibus Per Aluum.

Quæ per aluum purgant, vel leuia ſunt, vel fortia: illa *lenitiua* dicuntur, ſuntque ea omnia, quæ vel emolliendo, vel lubricando, humectando, abluendo ve obuiam quemuis humorem ducunt: huiuſmodi ſunt antiquis vſurpata ſerum lactis, mercu-

curialis, beta, braſſica, epithymus, & alia nonnulla: nobis verò tum eadem, tum paſſulæ, pruna damaſcena, ſebeſten, cremor tartari & ſimilia, quæ liquant humores, funduntque vel abſtergunt, aut mole præmunt deorſumque trudunt.

Validiora verò ſunt, quæ non quemuis humorem ſibi obuiam, ſed certum eligunt purgantque. Ergo vel bilem purgant, vel pituitam, vel melancholiam, vel demum ſenoſos humores. Id autem qua ratione præſtent, an attrahendo, an potius expellendo ac fugando, non hìc locus diſcutiendi: res enim valdè controuerſa eſt, & a nobis in Quæſtionibus enucleanda. Illud hìc ſcire conducit, hæc omnia medicamenta, vel leuiora eſſe, vel fortiora: itaq;

Purgantia Bilem.

Leuiora ſunt Viola, Roſa, Flores perſicorum, Manna, Caſſia, Tamarindi, Myrobalani citrini, Rhabarbarum, Aloë.

Violæ ſunt frigidæ in primo gradu, & humidæ ad ſecundum vſq;. Meſues acredinem occultamq; qualitatem eis tribuit: nos vt hæc peruicaciter non negamus, ita cenſemus acrediné guſtu perceptam euaneſcere, a frigore & humiditate ſuperatã.

Roſa frigida vt viola eſt, in primo ſcilicet, ſed non vt illa humida, ſed ſicca ad

ſe-

ſecundum vſque gradum: huius ſuccus vel infuſio nouies repetita, vt illius, in ſyrupum efformatus bilem leuiter purgat, roboratque viſcera præſertim hepar.

Perſicorum flores valde amari, ac proinde calidi, leuiter bilem purgant, ſed plerunque dolorem excitant: igitur cautè adhibendi, & in electuarium redacti, ac vermibus præcipuè vrgentibus: enecant enim eos, atque expellunt, quod ſummoperè deſiderandum.

Manna ſubcalida eſt in humiditate ac ſiccitate temperata: valde dulcis eſt, ac proinde neque in magnis febribus, neque in bilioſis vſurpanda, niſi acida admiſceantur, vt tamarindi. Eſt veluti ros cæleſtis, qui ex aëre ſudoris inſtar exudans ſublucanis horis ſuper frondes & ramos arborum, herbarumque concreſcit. Concreſcit etiam in cæſis arborum truncis, non ſecus ac gummæ.

Caſſia in actiuis qualitatibus temperata, in paſſiuis humida eſt, debili ſtomacho inimica, item & inteſtinis debilibus, ac hypochondrijs flatuoſis. quarè aniſis corrigenda, cinnamomo, ſimilibus. Et quamuis triplex ſit Caſſia, Cneoron Theophraſto, Lignea ſeu canella, & fiſtula; tamen de hac loquimur, cuius interior pulpa nigra eſt. ac mollis. rupta enim fiſtula, pulpa eſt mollis, ſubdulcis, hoc eſt cum quadam aciditate miſta, & ad ſoluendã bilem ſatis iucunda. Ta-

Tamarindi frigidi ſiccique ſunt ordine ſecundo : bilis feruorem temperant , & quantitatem euacuant : vix ſoli vſurpâtur, quippe leuiſſimi ad purgandum . Sunt autem tamarindi Indiæ dactyli , ex procera arbore nati fructus , qui cũ immaturi ſunt virent, cum verò mатureſcunt, in ſubcinericium colorem habeunt , acquiruntque acidam ſuauitatem, purgandoq; idoneam.

Myrobalani ſunt quinque ſpecierum , citrini , nigri , ſeu indi , chebuli , emblici , bellirici. ſoli citrini cholagogi ſunt: omnes tamen ſunt quędam ſilueſtria pruna, ex arbore nuſpiam domeſtica , ſed in ſiluis ſolùm ſpontè naſcente .

Rhabarbarum calidum & ſiccum in ſecundo gradu bilem purgat paulò vehementiùs quàm ſuperiora: duplici facultate præditum eſt , adſtringente roboranteque & aperiente , ex ætherogeneæ ſcilicet ſubſtantia talem facultaté mutuatum : omnibus oportunum eſt ætatibus; hepati maximè amicum , diciturque propterea eius anima . & non ſolùm purgat bilem , ſed etiam pituitam , obſtructioneſque tollit . Eſt radix ex China in Indiam orientalem Arabiam , Perſiamque aduecta, indeq; ad nos adſportata . naſcitur etiam in Tangai Tartariæ Regno .

Aloës calida eſt in ſecundo gradu , ſicca in tertio , præparata exhibetur , non pura puta: modus auté præparandi apud pharma-

macopolas eſt multiplex, qui apud eos videndus. Eſt ſuccus herbæ aloes dictæ, & apud Indos vberrimè naſcentis: duplex ad nos affertur, vna arenoſa & impura, quæ veterinarijs vſurpatur, quippe medendis equis idonea; altera purior, quæ quia hepatis modo coacta eſt, hepatica dicitur; vel ſuccutrina, quia ſucco citrina videatur; vel quaſi ſocotorina, quod ex inſula ſocotorina adſportetur. Ex compoſitis medicamentis præcipua cholagoga mitiora, ſunt ſyrupus de cichorea compoſitus cum rhabarbaro, ſyrupus roſaceus ſolutiuus, ſyrupus violaceus ſolut., diaprunis ſimplex, electuarium lenit.

Validiora verò cholagoga ſunt Scamonium, Peplium, Aſarum.

Scamonium validiſſimum omnium & antiquiſſimum cholagogum, eſt ſuccus ſcamoneæ plantæ concretus, ordine tertio calidus ſiccuſque: parum diſtat a veneno: erodit enim abraditque inteſtina; aperit venarum ora, ſtomachum, hepar naturaliaque viſcera perturbat. Quarè temperandum eſt atque caſtigandum cytonio malo, vel admiſto aloë, aut apio, fœniculo, dauco, ſimili. Ita caſtigatum Diacrydium dicitur. Caſtigandi autē plures modos eoſque præclaros vide apud Crollium Panchymagogon &c. Sennertum lib. 5. Inſt. p. 1. 5. 3. cap. 9. Facili etiam & ſaluberrima ratione præparatur ab Illuſtriſſ.

viro

viro Equite Caſſiano a Puteo, omni litterarum genere, ac præſertim rerum naturalium & Chymiæ ſcientiſſimo: quo modo præparatum ſcamoneum iucundiſſimè, & vtiliſſimè Romani equites paſſim vſurpare ſolent.

Peplij ſemen non minùs quàm ſcamonium apud Hippocratẽ, & alios antiquos in vſu poſitum fuit: & vt illud ferè vehemens eſt, ita cordi, ſtomacho, & hepati inimicum eſt, niſi ſpica indica corrigatur, cinnamomo, nuce muſcata, ceteriſq; huiuſmodi odoratis & cordi viſceribuſque amicis.

Aſarum minùs vehemens, minùſque frequens eſt: eius folia, & radices in vſu poſita ſunt: dantur contrita vel infuſa cum ſero lactis; vehementer de obſtruit, ac lentos etiam craſſoſque humores ducit, & per vrinam purgat. Compoſita fortiora ſunt electuarium ſucci roſarum, elect. roſ. Meſues, diaprunis ſolut. diaphenicon, diacarthamum, &c. pillulæ de tribus cum rhab. pill. aureæ, aggregatiuæ, ſine quibus &c.

Pituitam Purgantia.

Mitioſa ſunt duo myrobalanarum genera chebuli, & emblici, Agaricus. Fortiora Hermodactylus, Turbith, Colocynthis;

Eu-

Euphorbium, Opopanax, Sagapenum.

Myrobalani chebuli & emblici citra controuerſiam pituitam purgant, ſicuti citrini bilem, indi ſiue nigri melancholiã: quid autem ſint, ſuperiùs traditum eſt.

Agaricus non radix eſt, vt Dioſcorides & Galenus exiſtimaſſe videntur; ſed fungus, albus, mollis, plenus, & friabilis, larici omniũ optimus adnatus: nam qui alijs arboribus adnaſcitur deterior eſt. & quamuis in Italia naſcatur, vbi proceres & copioſę larices pullulant; in Gallia præſertim verò in Delphinatu, in Galacia, Ciliciaq; tamen in Agaria Sarmatiæ regione, vnde agarici nomẽ deriuat, naſcitur vberrimus. Calidus eſt primo gradu, ſiccus ſecundo, non purgat modo pituitam, ſed etiam detergit, attenuat, flatuſque diſsipat, vt ait Renodæus. Aliqui putant tenuem ſolùm pituitam purgare, ſed non video, cur etiam craſſam viſcidamque leuiter non trahat; cum hanc incidat detergatque. Illud tamen verum eſt, vt capiti amicus ita ſtomachum lædere, proinde opus habere corrigentibus, cinnamomo, garyophyllo, nuce muſ; maſtiche, galanga, &c. Compoſita verò leuiora ſunt hiera picra Galeni, pill. de hiera ſimpl. alephanginæ, de agarico, maſtichinæ.

Medicamenta pituitam fortiùs ac valentiùs trahentia ſunt primo. Hermodactylus certò ducit lentam, craſſam, & e iuncturis remo-

ſtat apud Meſuem, Dioſcor; Rodoneum, ceteros. apud omnes tamen exploratum videtur, & calidum eſſe ordine tertio, ſiccum ſecundo, & pituitam craſſam viſcidamque ducere.

Sagapenum, opanaci qualitatibus affine, purgat pituitam tenuem craſſamque: ſuccus eſt, ſiue liquor cõcretus, e quadam exoterica ſtirpe ſauciata manans; ſiue potius e ſtirpis radice. Fortiora compoſita ſunt electuarium Indum, diacarthamum, diaturbith, hiera picra, hiera logodij, pillulæ de hiera compoſ., de hiera cum agar. cochię, lucis maiores, de hermodactilis, indę, fœtidę maiores &c.

Melancholiam Purgantia, & Vſtos Humores.

Quæ infirmiùs melancholiam ducunt, ſunt Fumaria, Epithymum, Sena, Mirobalani, Polipodium. Validiùs Lapis lazuli, Lapis armenius, Elleborus niger.

Fumaria, ſiue fumus terrę infirmè quidem, ſed tamen melancholiam vſtoſque humores etiam ex hepate veniſque allicit: acris eſt calidæque facultatis ordine ferè ſecundo. herba eſt notiſſima

Epithymum calidum eſt ſiccumque ordine tertio, vſtos humores ducit fumaria valentiùs, præſertim verò in quartanis, hypochondriaca affectione, ac ſimilibus.

Eſt

Eſt veluti cirrhus & capillamentum thymo adnatum.

Sena ex oriente aduehitur, planta eſt folia myrti ſimilia emittens, calida primo gradu, ſicca ſecundo. purgat non modò melancholiam vſtoſque humores, ſed pituitam etiam, ſtomacho inimica putatur, ſed tamen aliqui id confidenter negant, ab amarone, ſtomacho amico, perſuaſi. ſed illud certum eſt, tormina, niſi aniſo, cinnamomo, vel ſimili corrigatur, excitare. Ex compoſitis mitioribus habentur electuarium lenitiuum, diacatholicum, pillulæ de fumaria &c.

Purgantia verò fortiora primò ſunt, Lapis lazuli ſena validiùs melancholiam purgat, armenio infirmiùs: vterque lapis in ijſdem ferè fodinis aut ærarijs aut argentarijs reperitur: lazulus verò potius in aurarijs, vnde maculas aureas mutuatur. Vtrumq; experti ſunt tum alij, tum maximè Trallianus & Braſauola.

Ellebotus niger etſi multiplex eſt, verus, falſus, ſilueſtris, hortenſis; tamen cum de purgante nigro elleboro loquitur, verum intelligimus: validiſſimum omnium melancholiam vſtoſq; humores purgantium eſt: eius radices exhibentur vel in puluerem redactæ, vel decoctæ.

Compoſita ſunt confectio amech, diaſena, electuarium de hepythimo, pillulæ lapis lazuli, indæ, lucis minores &c.

Aquæ-

Aquoſos Humores Euacuantia.

Mitiora ſunt Radix Ireos, Mechoacanna, Soldanella. Fortiora Elaterium, Gratiola, Eſula, Mezereon.

Succus radicis ireos calidus & ſiccus in tertio aquam bilemque purgat: exhibetur cum ſero lactis vel ſimili.

Mechoacanna, rhabarbarum album ab aliquibus dicta, ab alijs ſcamonium indicum, ſiue americanum, radix eſt alba, nullius ſaporis, calida in primo, ſicca in ſecundo, ex Mechoacan Indiæ prouincia adſportata: in pulueré redacta cũ vino exhibetur ad aqueos humores purgãdos. Huic ſimilis eſt radix gialapa: idem prȩſtant flores perſicorum, ebulus, ſambuci medius cortex, gummi gotte &c.

Soldanella ſeu braſſica marina non quidem fortes, ſed non admodum debiles vires habet aquæ purgandæ: eius folia infuſa & decocta in vſu poſita ſunt in hydrope: ſed quia ſtomacho viſceribuſque obſunt, ideò corrigenda cinnamomo, ſpica &c.

Elaterium, hoc eſt, ſuccus cucumeris ſilueſtris, ſiue aſinini validè aquã bilemq; ducit: eſt calidus in ſecundo, ſummè amarus, ac benè inſpiſſatus ducentos annos integris viribus, imò mirabilibus viuit. ſed quia vehementiſſimum eſt medicamentũ,

ideò antiquatum eſt, & rarò vſurpatum, & rectè præparatum caſtigatumque.

Gratiola validè quidem trahit, ſed turbulenter, vomitum proinde excitat. igitur cinnamomo vel ſimili corrigente opus eſt.

Eſula purgat ſatis validè, ſed noxiè vt gratiola. eodem igitur corrigente indiget.

Mezereum ignea vi & acerrima præditum validiſſimè purgat: rarò igitur vſurpandum, & valdè correctum.

Ceterùm illud notandum eſt, ex his nihil tutiùs, blandiùſque atque frequentiùs vſurpari, quàm radicem Mechoacanna. Ex compoſitis diacarthamum vtile eſt, & plura ex ijs quæ pituitam purgant.

Purgantia per Vomitum.

Quæ per vomitum purgant, ſiue mitiora ſint, ſiue validiora; ſiue proprietate quadam humores ſurſum trahãt, ſiue non; omnia eiuſmodi ſunt, vt ſtomachum peruertant atque conturbent, excitentque ad eijciẽdum ſuperiùs, quæ in eo continẽtur.

Mitiora ſunt, aqua tepida, aqua cum oximelite, iura pinguia, oleum, butyrum. Paulò validiora, ſemen & flores anethi, & atriplicis; aſarum, raphanus, radix & ſemen cucumeris ſatiui, ſemen erucæ, vrticæ atriplicis cæpæ.

Adhuc fortiora ſunt, helleborus albus,

ebuli

ebuli flores, geniſtæ, ricini ſemen, radix brioniæ, iridis, tithymalus: omnium verò valentiſſimum eſt antimonium, variè præparatum, de quo chymici miras excitant tragœdias.

Purgantia per Vrinam.

Diuretica omnia (propria intelligo) calida eſſe debent vſq; ad tertiũ gradum, ac tenuiſſimæ ſubſtantiæ: cum enim aperire, incidere, attenuare, ac fundere debeant humores, eiuſmodi ſint oportet. hæc ſunt folia & radices petroſelini, apij, fœniculi, aſparagi, ruſci, valerianæ, pimpinellæ, ſpica nardi, vrticæ, aſari, eupatorij; ſemen fœniculi, aniſi, milij ſolis, chærefolij, ſaxifragiæ, amigdalæ amaræ, nuclei perſicorũ, terebinthina, naſpiritus calchantis, ſpiritus ſalis; item alia quædam quæ non ita calida ſunt, vt capil. veneris, ciceres, anethum. Quædam etiam ait Senner. humida ſunt & vias vrinæ læniunt, vt glycyrrhiza, althæa, ſemina maluæ. Alia frigida, attenuandi tamen vi prædita, abſtergendique viſcida, atque adeò temperandi acres calidoſq; humores, vt ſemina melonis, cucurbitæ, cucumeris, hordeum, fraga, addò radices graminis, ſerum lactis, ſuccum citri, limonum. Alia demum ſunt, quæ multam aquoſam humiditatem ſup-

peditantia, humores in vijs contenctos ſecum ducunt ad renes, vt aquæ thermales, vinum album, tenueque &c.

Purgantia per Sudorem.

Idrotica ſeu diaphoretica medicamẽta ſudorifera latinis dicta, haud abſimilia ſunt ſuperioribus vi & facultate: ſæpe enim accidit, vt idem medicamentum & ſudorem & vrinam prouocet; non ſolùm quia roboret naturam, quæ deinde viribus pollens materiam vel per veſicam, vel per cutim euacuet; ſed etiam quia vel materia circa periferiam & cutim ſita eſt, eaque laxa, aperta calidaque, renes verò frigidiores: vel econtra materia in venis maioribus, propeque renes conſiſtat, & hi calidi ſint, cutis verò & adſtricta & frigida: vel demum natura aut eò, aut huc vergat. nam exhibitum medicamentum naturæ propenſioni obſequitur. Sudorifera igitur calida, tenuiaque, tenuantia, rarefacientia, diſſoluentia, & naturali quadam vi ad periferiam trahentia eſſe debent: præter dicta & hæc ſunt Carduus benedictus, angelicæ radices, tormentillæ, zodoariæ, chinæ, ſalſæ parilliæ, lignum guaiacum, ſaſſafras, bezoar, lapis porci ſpini a nobis aliquando ſalubriter adhibitus; & alia complura, breuitatis cauſa omiſſa.

De

De Recta Medicamentorum Adminiſtratione Memb. 3.

REctus & oportunus medicamẽtorum vſus tanti faciendus eſt, vt iurè dicere poſſimus eſſe, vt fertur adagio, *Proram & Puppim*, totiuſque rei caput & ſummam. vnuſquiſque vel rudis pharmacopola probè nouit, alterantia omnia, purgantiaque medicamenta in febri, ac alio morbo vſurpanda eſſe: at quæ priùs, quæque poſteriùs, quo modo, quo tempore, in quibus rectus eorum vſus conſiſtit, nonniſi is, qui in medicina diu multumq; accuratè verſatus ſit, probè aſſequutus eſt. Videmus idem medicamentum in eodem morbo a diuerſis adhibitum, aliud quidem morbũ, aliud vitam pellere: medicamẽtum oportunè rectèq; vſurpatum, eſt veluti gladius in gladiatoris manu; perperam verò importunèque, eſt idem gladius in manu furentis. Itaque oportunus eorum vſus pro viribus explanandus, aſſequendus. De alterantibus pauca dicam, tum quia quiuis breui praxi rectum eorum vſum ſibi comparare poteſt; tum quia cum ſexcentia ferè ſint alterantium genera, de ſingulis agere, epitomæ eſt fermè importunum;

tum demum quia error in his haud facilis eſt: nam ſiue v. g. duas vncias ſyrupi alterantis exhibeas, ſiue tres, quatuor ve, parum vel nihil delinques: purgantis verò medicamenti ſi duplam quantitatem exhibeas, perniciosè peccabit. Illud tamen de alterantibus nouiſſe expedit, hæc (loquor de humoribus, febrim præcipuè, internoſque morbos facientibus) ideò vſurpari, vt humores ad naturalem redigantur ſtatum ac temperiem: ergo vel refrigerant, calefaciunt ve calidos frigidos ve humores; humectant, aut ſiccant ſiccos, humidoſue; vel craſſos attenuant, incidunt lentos, viſcidos abſtergunt, vel alio modo noxios, & a naturali conditione aberrantes, ad bonam frugem reducunt. Itaque tandiu vſurpandi ſunt huiuſmodi alterantia, donec ſcopum, cui collimant, aſſequantur. Hoc autem coquere eſt, ac proptereà concoquẽtes ſyrupi dicuntur. Hoc primò in morbis per hanc pharmaciæ partem præſtato, aliam eiuſdem partem, quæ purgans medicamentum complectitur, vſurpamus.

Plurima autem ſunt, quæ ad rectum Purgationis vſum ſpectanda ſunt: Primò quidem eius Indicans, deinde verò Quantitas & qualitas; tertiò Tempus; quartò Locus. Spectatur etiam ægri ætas, temperamentum, corporis habitus, conſuetudo, peculiaris cuiuſq; natura: quinimo & anni tem-

tempus, regio, peculiaris cæli ſtatus, aliaque huiuſmodi.

Quod facit ad primum, purgationis indicans eſt cacochymia, ſiue copia malorũ humorum. nam etſi purgatio dicatur a Gal. 1. aph. 2. *Humorum qualitate peccantium euacuatio*, tamen non ſola qualitate peccantes humores euacuationem indicant, ſed quantitate etiam. Qualitas ſola alterationem ſolam indicat, nempe quia contraria contrarijs curantur: frigidus humor indicat calefactionem, craſſus attenuationem, viſcidus abſterſionem, lentus inciſioné, venenatus alexipharmacũ &c. At verò copia peccans contrariam euacuationem poſtulat: vt propterea medicina dicatur ab Hippocrate eſſe *appoſitio eorum quæ deficiunt, detractio eorũ, quæ abundant*. Cur ergo, inquies, purgatio dicta eſt a Galeno euacuatio humorum qualitate peccantium, non quantitate? nempe, vt exiſtimo, quia cũ ſanguis ſolùm excreſcit, plethora naſcitur; cùm verò ceteri humores, ſequitur cacochymia, quę neceſſariò inuehit qualitatem a naturali ſanguineæ maſſę conditione alienam: vnde vel calidior & acrior fit ſanguis, bile in eo excreſcente; vel frigidior ac viſcidior, abundante pituita; vel aliam concipit qualitatem alienam, melancholico ſucco, aut ſeroſo exuperãte. Itaq; cum in cacochymia neceſſariò abundet aliquis humor pręter

ſanguinem, neceſſariò etiam qualitas noxia & a naturali conditione ſanguinis aliena inducitur, ac proinde Purgatio eſt humorum qualitate peccantium euacuatio. Quod igitur indicat Purgationem eſt peccatum humoris non quantitate ſolùm, ſed etiam qualitate. Cur, inquies, non additur *Quantitatis* in definitione? Quia ſi eſt euacuatio, ac detractio neceſſariò quantitas & abundantia præſto eſſe debet, ac proinde tanquam nota ſubintelligitur, imò tanquam notiſſima. hæc ſentio, quidquid alij ſentiant. Itaque vt recta inſtituatur purgatio, neceſſe eſt, vt indicans adamuſſim perpendatur, vtq; euacuandi humoris quãtitas, & qualitas ſpectetur: ſic enim debitum & conueniens vſurpamus medicamentum, & eius quantitaté definimus. Et quidem faciliùs eſt nouiſſe & aſſequi qualitatem tum humoris euacuandi, tum euacuantis medicamenti: quantitatem verò vtriuſque longè difficiliùs. Qualitas quidem humoris ex effectu innoteſcit, ex morbo, ac ſymptomatibus: v. g. humor calidus ac bilioſus ex idæa febris cognoſcitur, tertiana, vel ardenti; ex calore, ſiti, linguæ ſiccitate, rubore &c. hoc verò cognito, faciliimè medicamentum accomodatum vſurpatur. At verò quantitas tum humoris, tum medicamenti, ac proinde euacuationis ipſius, longè difficiliùs. Et quantitatem quidem humorũ coniectare poſſu-

poſſumus ex gradu morbi: morbus intenſus ex maiori humoris copia gignitur; remiſſus ex minori: cognoſcitur ex ſymptomatibus leuibus, vel grauibus, ex temperamento, ætate, vita anteacta, regione, anni tempore &c. item ex ijs, quæ contigerunt in morbo, euacuationibus, vt ſudore, hæmorrhagia, diarrhæa, ſimili. Quantitate humorum ingenioſa coniectura explorata, medicamenti quantitas indaganda. Hanc ſicuti non admodum difficile eſt, ex materiæ quantitate coniectare, ita longè difficillimum eius operationem euacuationemque metiri ac determinare: *Eodem enim medicamento purgantur & non purgantur, quandoq; verò alia purgat, quam quæ purgare ſolet; aliquando nimium purgat, aliquando ea, quæ debet, facit:* vt eſt apud Hippocr. lib. de Med. Purg. 1. & hac potiſſimum de cauſa Galenus ait, Medicinam eſſe artem coniecturalem, quia ſcilicet coniectura vix aſſequi poſſumus ac conſequi debitam peccantis humoris euacuationem. Itaque humoris quantitate ex ijs omnibus, quæ dicta ſunt, explorata, quantitas medicamenti definienda, & cordatè exhibenda: nam etſi euacuatio non ſuccedat ex voto & ex ratione, tamen *Omnia ſecundum rationem facienti* nihil imputari poteſt, aut vitio verti.

Vtrum verò quantitas humoris peccantis vnica vice per medicamentũ educenda

ſit, an per plures &, vt vocant, epicraſin, tum humores, tum ægri vires definiunt. nam multus humor, viribus langueſcentibus vnica vice expurgandus non eſt, ne penitus collabantur vires, a medicamento & euacuatione perculſæ; ſed ſatius eſt, pluribus vicibus repetito medicamento ſatis leui copiam detrahere. Imò verò ne tunc quidẽ tutò poſſumus euacuare copioſum humorem, cum vires ſunt firmæ: tutiùs enim leuiori pharmaco vtemur, atq; indicatur ab humorum maxima copia, reſiduo verò per iteratum catharticum euacuato.

Purgatio hoc modo ac ratione facta, num abſoluta perfectaque ſit, nec ne, diligenter ſpectandum. Perfecta autẽ cognoſcitur ex conferentia & tolerantia. nam *Si talia purgentur qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt*, 1. aph.23. Cognoſcitur ex præſentibus, vel abſentibus ſymptomatibus. nam ſi perfecta ſit, euaneſcunt ſymptomata, nihil planè morbidæ materiæ relicto: econtra ſi quod relictum fuerit, nam ex hoc certiſſimæ recidiuæ, vnde ſcriptũ eſt ab Hippoc. *Sitis intus relicta, oris iniucunditas, & reſiccatio, cibi faſtidium &c. certiſſima recidiua* 6. epid. 2. Itaque ſi imperfecta & imminuta facta fuerit euacuatio, vel repetito medicamento reſiduum euacuandum, vel per ſudorem propellendum, vel mouendum per vrinam, vel demum abſumendum parciori diæta.

Quod

Quod facit ad Tempus euacuandi, etſi materia morbifica ſtatim ac primo quoq; tempore euacuationem poſtulet (quod enim noxium eſt, quò citiùs extra corpus pellitur, eò meliùs) tamen quia non ſemper neque quouis tempore apta eſt, vt a medicamẽto trahatur, ideò expectandum eſt, dum talem aptitudinem adipiſcatur. hæc autem aptitudo eſt coctio, ſiue coctione acquiritur, ac proinde cum cocta iam eſt materia, purgatio ineunda medicamento cathartico. Cum verò coctio fiat in ſtatu morbi, eo tempore adhibenda purgatio. Coctio reuera nil aliud eſt, quàm mitificatio quædam materiæ & eius qualitatum noxiarum: coquitur materia cum exuit magna ex parte inimicas corpori qualitates, nimis calidas, viſcidas, lentas, acres, mordaces, putridas, & induit benigniores, redditurque proinde magis obediens medicamẽto attrahenti. & proptereà dictum eſt ab Hippocr. 1. aph. 22. *Concocta medicari ac mouere, non cruda.* Fit, vt dixi in ſtatu concoctio, hoc eſt, in prima eius parte, in altera fit ſeparatio, in tertia vltimaque, quæ propè declinationem eſt, fit expulſio: cui reſpiciens Galenus dixit *Neceſſe eſt praire coctionem, ſubſequi ſeparationem, demum expulſionem.* At verò cruda nullo modo euacuanda eſt materia, tum quia inepta eſt, vt obediat trahenti medicamento, tum quia natura non adminicu-

latur tali euacuationi, cum, vt diximus, ante euacuationem ſeparet, ante ſeparationem coquat; tum demum quia, cum cruda euacuatur, bona cum mala permiſta educitur vi & contra naturæ inſtitutum, quæ retinens bonam, malam commiſtam etiam retinet. Oportunũ igitur euacuandi tempus eſt in fine ſtatus, aut principio declinationis. Imò verò ſatius eſſe duco tranſacto iam ſtatu purgare, quia certiùs explorauimus naturam criſim non patraturam. natura enim in ſtatu ſolet euacuare, hoc eſt, in pugna & quaſi prælio, cum materia morbifica inito.

Ceterùm quia nihil in natura, ne dum in medicina perpetuum, conſtans, ac firmum eſt, ideò & hoc catholicum præceptum nõ ſemper verum: licet, imò neceſſe eſt multoties, crudam non coctam euacuare materiam: & primò quidem cum materia *Turget*, vt eſt in aph. 22. citato *Concocta medicari non cruda, niſi turgeat*: turgens enim materia, hoc eſt, vt Galenus explicat, huc illuc incerta & errabunda delata, facilè poteſt ferri in ſanas partes, eaſq;morbo afficere:vnde expedit, etiamſi cruda ſit, eam expurgare. Secundò cum materia eſt *Multa* & copioſa: tunc enim cum totã natura nequeat coquere ac domore, ſatius eſt eam ex parte euacuare, vt *Minori reddita materia* (ſunt Gal. verba 2.aph. 29.) *natura fortior ſit ſupra reſiduũ*,

illudq;

illudq; coquere faciliùs poſſit &c. Tertiò cum materia eſt rebellis coctioni, ac planè *Incoctilis*, vt euenit in hydrope, cuius aqua nullam naturæ gratiam recipere poteſt. quam enim coctionē expectare volumus in materia, quæ ſua natura coqui nequit? vnde Gal. 1. Acut. 18. *Quod poteſt concoqui coquatur, quod non poteſt, euacuetur.* Quartò *cum repit* vel potius ruit in partem principalem, prauiorem morbum minitans: vt enim futuram grauiorem affectionem euitemus, medicamento purgare oportet crudam materiam. vnde ſapienter dictum eſt a Celſo, *Neq; enim ſemper coctionem res expectat*, ruit nempe in principalē aliquam partem prius, quàm coquatur. Quintò cum *Fixa* iam eſt in principali parte, vt accidit in apoplexia, paralyſi, & ſimilibus; præſtat enim incoctam euacuare materiā, quàm coctionem expectando, morientem ægrum ſpectare: cui maximè reſpiciens Hippocr. 2. aph. 29. *Inchoantibus morbis, ſi quid videtur mouēdum moue.* Sextò addere poſſumus *tenues humores*, qui per initia morborum videntur euacuandi, quippe facilè obediant trahenti pharmaco, neque adhæreſcant tenaciùs bonis humoribus, vel ſaltem facilè ſeparentur ab ijs, ducanturque a medicamento: quò ſpectans Gal. lib. Quos & Quando, *Inter initia morbi, tenues & aquoſos humores euacuabis, vbi verò craſſi ſunt, coctionem expectabis.* Demùm
ſunt

ſunt qui addãt *Materiam venenatã*, quippe non poſſit a natura coqui. Sed hæc reuerà alexipharmacum indicat, a quo niſi dometur, purgante medicamento opus habet, nulla expectata coctione, quam vix imò ne vix quidem recipere poteſt.

At verò illud ego addere ſoleo, quod eſt veluti vniuerſalis regula in quauis euacuatione iudicanda perutilis. Bona vel mala dicitur euacuatio, quia benè vel malè exit: ratio formalis, vt ſcholaſticè loquar, cur aliqua euacuatio ſit laudabilis, non eſt quia coctio præceſſit, ſed quia *Benè exit*, hoc eſt, cum conferentia & tolerantia. benè enim exit humor, cum morbum minuit, & vires non frangit. Quòd ſi coctio eſſet præcipua & formalis ratio, nulla poſſet accidere euacuatio bona abſque coctione: at crudæ imò crudiſſimę euacuationes aliquando contingunt ſalutares ac probæ: *Deiectiones liuidæ, cruentæ, fœtidæ omnes malæ, ſi Benè Exeant Bonæ* eſt in aphoriſmo. crudiſſimæ ſunt materiæ liuidæ, fœtidæq; & tamen bona eſt eorum euacuatio, *ſi benè exeat*. Concludo igitur purgationem in fine ſtatus moliendam eſſe, coctis nempe, ſeparatiſq; noxijs humoribus: aliquando tamen, vt accidit in ſeptem illis caſibus, etiam cruda materia initioque morbi euacuare expedit & neceſſarium eſt, cum naturam videamus aliquando benè agere, etiã ſi crudos euacuet

hu-

humores, vt liuidos, cruentos, fœtidos. hæc de purgationis Tempore.

De Loco verò, per quem purgatio ineunda eſt, ſic ſtatuere oportet, *Quò natura vergit, eò ducere oportet, per loca conuenientia*: eſt Hippoc. oraculũ 1. aph. 21. ergo in morbis naturæ propẽſionem aduertere neceſſe eſt, ſiue per aluum euacuare tentet, ſiue per vomitum, vrinam, ſudorẽ ve. nam per has quatuor vias euacuare ſolet, vt eſt apud Hipp. in Acutis 4. *Morbi omnes ſoluuntur aut per Os, aut per Aluum, aut per Veſicã: verùm Sudoris ſpecies omnibus morbis communis eſt*: & quam innuit euacuationis viam, eam inire debet medicus, medicamẽtiſq; accomodatis iuuare, a nobis ſuperiùs allatis. Naturæ verò propẽſionem explorare poſſumus ex morbo, ex humore, ex ægri habitu, ac temperamẽto, ex parte ægrotante, ex anni tempore, conſuetudine, naturaliq; propẽſione, ac ceteris. Nam ſurſum euacuantur morbi, qui ſupra ſeptũ tranſuerſum continentur, *Supra ſeptum tranſuerſum dolores purgationem indigere per ſuperiora ſignificant. quicunq; verò inferiora moleſtant, per inferiora.* 4. aph. 18. euacuantur etiam qui materiam in ſtomacho continent, in iecinoris caua, liene, pancreate: nam facilè hæc ad ſtomachum medicamento trahitur, euomiturque. Per vomitum etiam euacuatur bilis potius, quàm pituita, quippe eà tenuitate faciliùs ſurſum aſcen-

aſcendat, hæc grauitate deorſum tendit. vnde *Aeſtate per ſuperiora magis, hieme verò per inferiora*. 4. aph. 4. nempe quia æſtate bilis, hieme pituita medicamento educenda. Ex ægro purgationem ineundam exploramus: nam *Graciles & facilè vomentes purgare per ſuperiora* ex 6. aph. ſect. 4. *Vomentes verò difficulter, & mediocriter benè carnoſos per inferiora*. Ex temperamento, *Melancholicos infra vehementiùs purgabis*. 9. aph. Ex parte ægrotante & ab humore malè habente, *Si os amarum fuerit, vomere conducit* in Acut. Ex anni tempore, nam vt diximus *Aeſtate per ſuperiora, hieme per inferiora purgandum*: licet lib. de Salubri Dięta nu. 5. dicat, *Sex menſes hibernos vomendum eſt*, id de pituita in ſtomacho contenta intelligendum, docet Gal. illud verò de bile in corporis habitu redundante. De conſuetudine naturalique propenſione nihil dicam. nam præterquamquod conſuetudo eſt altera natura, ſiue natura acquiſita, vt loquitur Ariſtoteles, ab Hippocrate conſuetis præcipitur vomitus, interdicta inferna purgatione, *Qui vomere conſueuit, bis in menſe vomat*, eſt lib. de Diæta. Et hac ratione exploranda eſt naturę ad vomitum inclinatio.

Ad Aluum verò tum ex dictis innoteſcit, tum maximè ex murmure inferioris ventris: nam ex hoc Hippocrates in Prog. futuram per aluum criſim præcognoſcit, ac

pro-

proinde nobis ſuſpicio inijcitur de naturæ propenſione. Animaduertendum etiam eſt quod traditur ab Hippoc. in Acutis 64. decolores, raucos, ſplenicos, exangues, aliosq; multos eo loco vidẽdos per aluum purgandos non eſſe.

Quod facit ad Vrinam, tertio loco ab Hippocr. enumeratam, naturæ inclinationem ex humoris qualitate, & morbo maximè coniectare poſſumus. nam aquoſus humor a natura facilè per eam regionem euacuari ſolet, pituita tenuior, ac bilis. Qui ergo morbi ab his naſcuntur humoribus, facilè per vrinam a natura iudicantur. Spectanda etiam ſunt alia ad hanc rem maximè conducentia, vt renum calida intemperies aliuſq; ſimilis morbus: nam hi promptè per vrinam iudicantur. Item calor capitis ægrotantis. *Cum enim caput incaluerit multum vrina emittitur*, ait Hippocr. 1. de Morbis 1. Lienis etiam, hepatiſque conditio ſpectanda eſt: nam ſæpè accidit, vt hęc viſcera affecta per vrinam euacuari deſiderent. Illud ſcire eſt, per vrinam tutam eſſe euacuationem, etiamſi vires ſint debiles. non enim vires deijciuntur ex hac euacuatione, vt ex alijs.

Quod demum facit ad ſudorem, hic ſicuti in omnibus morbis promoueri poteſt (eſt enim omnibus morbis comminis ex Hippocrate in Acutis citato) ita ad hoc vt alliciatur naturæ propenſio ſubodoranda:

ex madore quodam cutis, ac quadam humiditate coniectare poſſumus, ex rara ægri textura, ex corporis bilioſo ac ſeroſo temperamento, ex ætate iuuenili, ex anni tempore calido, ex cõſuetudine, ceteriſq; huiuſmodi. De tempore quo mouendus ſit, non ambigendum, quia coctis humoribus ex parte vel ex toto promouendus eſt, & materia tum per medicamentum & phlebotomiam, tum per febrem ipſam ac naturam ex parte euacuata. nam ſi copioſa ſit materia per ſudorem, ſicuti etiam per vrinam euacuare periculoſum eſt. De ſudore verò & illud animaduertendum, deijci vires ab hac euacuatione, ac proinde diutius non molienda.

Iam verò cetera, quæ ad rectum vſum medicamentorũ ſpectant, vt ætas, natura, temperamentum, regio, &c. innoteſcunt ex dictis: nõ igitur hic inutiliter repetẽda.

De Chirurgia
Cap. 2.

CHirurgia, quæ manualem operationem ſignificat, quæq; complectitur omnia, quæ morbis curandis manu adhibẽtur, quinquepartita apud Chirurgos eſt. Prima eius operatio dicitur *Diorthoſis*, altera *Exhæreſis*, tertia *Reſtitutio* deficiẽtium & curtorum, quarta *Syntheſis*, quinta *Diæreſis*.

Dior-

Diorthoſis eſt operatio, quæ circa formam membri deprauatam maximè verſatur: ſita igitur eſt in depræſſo cranio eleuando, in attollendis concidentibus naribus, in contractis membris dirigendis, & in brachijs cruribus ve infantium diſtortis corrigendis. id autem qua ratione fiat, quibuſque inſtrumentis, non hic locus docendi, ſed diſtinctè apud Sennertum & Chirurgos intelligendum. tyronibus enim hæc, vt ita dicam, genericè nouiſſe ſatis ſit.

Exhæreſis eſt Chirurgi operatio, per quam extrahuntur e corpore res præter naturam inhærentes & immiſſæ, vt ſclopetorum glandes, telorum pars, ſpini, elapſum ſpecillum, in aliquam partem immiſſum, & ſimilia.

Tertia verò operatio verſatur circa reſtitutionem amiſſarũ partium, vt aurium, labiorum, narium, de qua re nos fusè diximus in *Diſſertatione de Vnguento Armario.* Debetur hæc operatio morbis in numero, atque adeò in magnitudine.

Syntheſis autem, quæ eſt quarta operatio, verſatur circa vnionem ſeiunctarum partium, debeturque proinde morbis ſolutæ vnitatis. Igitur hæc vti ſolet faſcijs, puluillis, ferulis, laqueis, ceteriſque huiuſmodi, quibus firmè vnitæ partes contineantur.

Vltima operatio eſt Diereſis, quæ ſuperiori contraria eſt: ſeiungit enim cõtinuum

par-

parteſque vnitas. Huius plures ſunt diffe-rentiæ tum à parte ſeiuncta, tum à modo ſeiungendi: à parte vt ſcarificatio, in parte molli & carnoſa; in dura verò & oſſea perforatio, terebratio &c. A modo ſeiungendi, vt vſtio, punctio, ſectio. Nos verò, ſepoſitis hiſce omnibus alijſque operationibus, quippe ad Chirurgos tantùm ſpectantibus, vel ab ipſis diſtinctiùs petendis; eam ſolùm chirurgiæ partem attingemus, quæ & frequentiſſimè vſurpanda eſt Medico, & neceſſariò tenenda. Hæc autẽ eſt

Phlebotomia ſiue ſanguinis miſſio: de qua etſi implicita eſt, & omnino confuſa tum apud recenſiores, Maſſariam præſertim, Augenium, & alios; tum apud antiquos maximè Galenum: tamen breuiter, quod res eſt, Galenoque magis conſentaneum afferam. Magna lis eſt, in quibus nam morbis adhibere debeamus phlebotomiam, ſiue quid nam ſit id, quod tanquam ſcopus indicat ſanguinem eſſe mittendum: num copia ipſius ſanguinis, num potius praua eiuſdẽ qualitas, num demum magnitudo morbi. Huius ſententiarum diſcrepantiæ dedit anſam Galenus, qui varijs in locis variè videtur loquutus de ſanguinis mittendi ratione. Quarè aliqui cenſuerunt, ſcopum ſanguinis mittendi eſſe ſanguinis copiam, animaduertentes nimirum Galeni locum 13. meth. vbi hæc habet, *Has omnes euacuationes* (ſanguinis)

in-

indicat ipſa copia, ſicuti ſuccorum vitium redundantis ſucci purgationem. & ſanè quis id non cenſeret, cum apertiſſima ſint & luce clariora Galeni verba? Alij tamen econtra ſanguinis copiam minimè eſſe ſanguinis mittendi ſcopum acriter contendunt, attendentes ſcilicet Galeni locum 4. meth. vbi ait *Sanguinis copia nō indicat ſanguinem eſſe mittendum*, nempe quia, vt etiam ſcriptum eſt lib. de Sang. Miſſ. copia ſanguinis digeri poteſt balneo, exercitatione, tenuique diæta. Quarè alij exiſtimant vitium ſanguinis verum eſſe ſcopū phlebot. perſuaſi nimirū a Galeno 1. ad Glauconem in curatione quartanæ, vbi ait *Si vena incisa is, qui fluit, ſanguis niger videatur & craſſus, audacius mittendus eſt, ſi flauus ac tenuis appareat, ſtatim ſupprimendus*, quod ipſum confirmat Celſus lib. 2. cap. 10. *Nam ſi is craſſus ac niger eſt, vitioſus eſt: ideòque vtiliter effunditur*: & ſupra, *Si materia corrupta eſt nullo modo melius ſuccurritur*. Quinimò Gal. alibi id inculcat: nam 4. de Sanit. Tuenda 4. Si cui vel propter ætatem, vel propter vires non liceat mittere ſanguinem vicariam phlebotomiā ſubſtituit: ergo humorum vitium non magis purgationé quàm phlebotomiam indicat: idem videre eſt 9. meth. lib. de Sang. Miſſ. & alibi. Alij demum neque copiam neq; vitium ſanguinis verum eſſe ſcopum cenſent, ſed ſolam morbi magnitudinem. Huius placiti prin-

Illud verò animaduertendum eſt, morbus magnus non ſemper cedit vnico medicamenti generi (nam quandoque cedit, vt teſtatur Gal. qui ſanguinis miſſione ſe iugulaſſe febrim profitetur) propterea vtrumq; magnum auxilium aliquando in eodem morbo vſurpandum eſt. Vnde Galenus in eodē morbo & ambobus vtitur medicamentorum generibus, & alterum alteri ſubſtituit 4. de Sanit. Tuenda 4. Quarè in cacochymia, vt ſupra diximus, vtitur phlebotomia, non quidem, quòd primò & per ſe hæc indicetur a copia prauorum ſuccorum, ſed quia morbus magnus non cedit purgationi, alterum vſurpandum eſt generoſum auxilium. quarè 4. meth. 6. *Etiamſi redundantis ſanguinis concurſus non adſit, ad ipſius tamen ſanguinis miſſionem confugimus, cum ſcilicet morbus magnus eſt cum virium robore coniunctus*. Statuendum igitur eſt, ſcopum mittendi ſanguinis primarium eſſe plethoram, magni morbi cauſam, magni vel pręſentis vel imminentis. medicus enim vt nauta peritiſque nauium gubernator non pręſentes, modò morborum procellas, ſed futuras etiam imminenteſque tempeſtates præcauere & euitare debet. Secundarius verò ſcopus eſt etiam cacochymia,& ipſa vt eſt magni morbi cauſa, cum vena ſecta non ſanguis modò, ſed omnes promiſcuè humores effluant. Ita igitur conſtituto phlebo-

boto-

botomiæ ſcopo, nullus locus eſt nõ ſolùm Galeni, ſed nec Hippocratis, aut Celſi, aliorumque antiquorum auctorum, qui ab alio diſſentiat, qui amicè cum altero non coeat.

Iam verò ad ſanguinem mittendum non magnitudo ſolùm morbi copiaq; aut ſanguinis, aut alterius humoris ſpectanda eſt, ſed *ætas & virium robur*. vnde ſcriptum eſt ab Hippocr. in Acutis nu. 35. *In acutis morbis venam ſecabis, ſi vehemens appareat morbus, & qui ipſum habeant in vigore ſint ætatis & robur ipſis affuerit*. Aetas igitur iuuenilis viriumque robur præſto ſit, neceſſe eſt, vt ſanguis mitti poſſit. Quarè de ætate ſcriptum eſt a Gal. 8. meth. *At ſi vel puer, vel ſenex ſit ſanguinem detrahere non licet*. Imò verò lib. de Venæ Sect. decimum quartum annum in mittendo ſanguine pueris præſcribit, *Quarè nec pueris pertundes venam ante decimum quartum annum*. ſed de ætate ferè conſultiùs ſcriptũ eſt a Celſo lib. 2. cap. 10. vbi non quæ ſit ætas, ſed quę ſint vires expendendum pręcipit inquiens. *Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida eſt, parum valeat, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens tuto curantur*. Ceterùm illud in pueris ac ſenibus grauidiſq; mulieribus moneo, parçiùs in his mittendum eſſe

aſcendat, hæc grauitate deorſum tendit. vnde *Aeſtate per ſuperiora magis, hieme verò per inferiora*. 4. aph. 4. nempe quia æſtate bilis, hieme pituita medicamento educenda. Ex ægro purgationem ineundam exploramus: nam *Graciles & facilè vomentes purgare per ſuperiora* ex 6. aph. ſect. 4. *Vomentes verò difficulter, & mediocriter benè carnoſos per inferiora*. Ex temperamento, *Melancholicos infra vehementiùs purgabis*. 9. aph. Ex parte ægrotante & ab humore malè habente, *Si os amarum fuerit, vomere conducit* in Acut. Ex anni tempore, nam vt diximus *Aeſtate per ſuperiora, hieme per inferiora purgandum*: licet lib. de Salubri Dięta nu. 5. dicat, *Sex menſes hibernos vomendum eſt*, id de pituita in ſtomacho contenta intelligendum, docet Gal. illud verò de bile in corporis habitu redundante. De conſuetudine naturalique propenſione nihil dicam. nam præterquamquod conſuetudo eſt altera natura, ſiue natura acquiſita, vt loquitur Ariſtoteles, ab Hippocrate conſuetis præcipitur vomitus, interdicta inferna purgatione, *Qui vomere conſueuit, bis in menſe vomat*, eſt lib. de Diæta. Et hac ratione exploranda eſt naturę ad vomitum inclinatio.

Ad Aluum verò tum ex dictis innoteſcit, tum maximè ex murmure inferioris ventris: nam ex hoc Hippocrates in Prog. futuram per aluum criſim præcognoſcit, ac

pro-

proinde nobis ſuſpicio inijcitur de naturæ propenſione. Animaduertendum etiam eſt quod traditur ab Hippoc. in Acutis 64. decolores, raucos, ſplenicos, exangues, aliosq; multos eo loco vidẽdos per aluum purgandos non eſſe.

Quod facit ad Vrinam, tertio loco ab Hippocr. enumeratam, naturæ inclinationem ex humoris qualitate, & morbo maximè coniectare poſſumus. nam aquoſus humor a natura facilè per eam regionem euacuari ſolet, pituita tenuior, ac bilis. Qui ergo morbi ab his naſcuntur humoribus, facilè per vrinam a natura iudicantur. Spectanda etiam ſunt alia ad hanc rem maximè conducentia, vt renum calida intemperies aliuſq; ſimilis morbus: nam hi promptè per vrinam iudicantur. Item calor capitis ægrotantis. *Cum enim caput incaluerit multum vrina emittitur*, ait Hippocr. 1. de Morbis 1. Lienis etiam, hepatiſque conditio ſpectanda eſt: nam ſæpè accidit, vt hęc viſcera affecta per vrinam euacuari deſiderent. Illud ſcire eſt, per vrinam tutam eſſe euacuationem, etiamſi vires ſint debiles. non enim vires deijciuntur ex hac euacuatione, vt ex alijs.

Quod demum facit ad ſudorem, hic ſicuti in omnibus morbis promoueri poteſt (eſt enim omnibus morbis comminis ex Hippocrate in Acutis citato) ita ad hoc vt alliciatur naturæ propenſio ſubodoranda:

ex

ex madore quodam cutis, ac quadam humiditate coniectare poſſumus, ex rara ægri textura, ex corporis bilioſo ac ſeroſo temperamento, ex ætate iuuenili, ex anni tempore călido, ex cōſuetudine, ceteriſq; huiuſmodi. De tempore quo mouendus ſit, non ambigendum, quia coctis humoribus ex parte vel ex toto promouendus eſt, & materia tum per medicamentum & phlebotomiam, tum per febrem ipſam ac naturam ex parte euacuata. nam ſi copioſa ſit materia per ſudorem, ſicuti etiam per vrinam euacuare periculoſum eſt. De ſudore verò & illud animaduertendum, deijci vires ab hac euacuatione, ac proinde diutius non moliendā.

Iam verò cetera, quæ ad rectum vſum medicamentorū ſpectant, vt ætas, natura, temperamentum, regio, &c. innoteſcunt ex dictis: nō igitur hic inutiliter repetēda.

De Chirurgia
Cap. 2.

CHirurgia, quæ manualem operationem ſignificat, quæq; complectitur omnia, quæ morbis curandis manu adhibētur, quinquepartita apud Chirurgos eſt. Prima eius operatio dicitur *Diorthoſis*, altera *Exhæreſis*, tertia *Reſtitutio* deficiētium & curtorum, quarta *Syntheſis*, quinta *Diæreſis*.

Dior-

Diorthoſis eſt operatio, quæ circa formam membri deprauatam maximè verſatur: ſita igitur eſt in depræſſo cranio eleuando, in attollendis concidentibus naribus, in contractis membris dirigendis, & in brachijs cruribus ve infantium diſtortis corrigendis. id autem qua ratione fiat, quibuſque inſtrumentis, non hic locus docendi, ſed diſtinctè apud Sennertum & Chirurgos intelligendum. tyronibus enim hæc, vt ita dicam, genericè nouiſſe ſatis ſit.

Exhæreſis eſt Chirurgi operatio, per quam extrahuntur e corpore res præter naturam inhærentes & immiſſæ, vt ſcloppetorum glandes, telorum pars, ſpini, elapſum ſpecillum, in aliquam partem immiſſum, & ſimilia.

Tertia verò operatio verſatur circa reſtitutionem amiſſarũ partium, vt aurium, labiorum, narium, de qua re nos fusè diximus in *Diſſertatione de Vnguento Armario*. Debetur hæc operatio morbis in numero, atque adeò in magnitudine.

Syntheſis autem, quæ eſt quarta operatio, verſatur circa vnionem ſeiunctarum partium, debeturque proinde morbis ſolutæ vnitatis. Igitur hæc vti ſolet faſcijs, puluillis, ferulis, laqueis, ceteriſque huiuſmodi, quibus firmè vnitæ partes contineantur.

Vltima operatio eſt Diæreſis, quæ ſuperiori contraria eſt: ſeiungit enim cõtinuum

par-

parteſque vnitas. Huius plures ſunt differentiæ tum a parte ſeiuncta, tum a modo ſeiungendi: a parte vt ſcarificatio, in parte molli & carnoſa; in dura verò & oſſea perforatio, terebratio &c. A modo ſeiungendi, vt vſtio, punctio, ſectio. Nos verò, ſepoſitis hiſce omnibus alijſque operationibus, quippe ad Chirurgos tantùm ſpectantibus, vel ab ipſis diſtinctiùs petendis; eam ſolùm chirurgiæ partem attingemus, quæ & frequentiſſimè vſurpanda eſt Medico, & neceſſariò tenenda. Hæc auté eſt

Phlebotomia ſiue ſanguinis miſſio: de qua etſi implicita eſt, & omnino confuſa tum apud recenſiores, Maſſariam præſertim, Augenium, & alios; tum apud antiquos maximè Galenum: tamen breuiter, quod res eſt, Galenoque magis conſentaneum afferam. Magna lis eſt, in quibus nam morbis adhibere debeamus phlebotomiam, ſiue quid nam ſit id, quod tanquam ſcopus indicat ſanguinem eſſe mittendum: num cópia ipſius ſanguinis, num potius praua eiuſdé qualitas, num demum magnitudo morbi. Huius ſententiarum diſcrepantiæ dedit anſam Galenus, qui varijs in locis variè videtur loquutus de ſanguinis mittendi ratione. Quarè aliqui cenſuerunt, ſcopum ſanguinis mittendi eſſe ſanguinis copiam, animaduertentes nimirum Galeni locum 13. meth. vbi hæc habet, *Has omnes euacuationes* (ſanguinis)

in-

indicat ipſa copia, ſicuti ſuccorum vitium redundantis ſucci purgationem. & ſanè quis id non cenſeret, cum apertiſſima ſint & luce clariora Galeni verba? Alij tamen econtra ſanguinis copiam minimè eſſe ſanguinis mittendi ſcopum acriter contendunt, attendentes ſcilicet Galeni locum 4. meth. vbi ait *Sanguinis copia nō indicat ſanguinem eſſe mittendum*, nempe quia, vt etiam ſcriptum eſt lib. de Sang. Miſſ. copia ſanguinis digeri poteſt balneo, exercitatione, tenuique diæta. Quarè alij exiſtimant vitium ſanguinis verum eſſe ſcopū phlebot. perſuaſi nimirū a Galeno 1. ad Glauconem in curatione quartanæ, vbi ait *Si vena inciſa is, qui fluit, ſanguis niger videatur & craſſus, audacius mittendus eſt, ſi flauus ac tenuis appareat, ſtatim ſupprimendus*, quod ipſum confirmat Celſus lib. 2. cap. 10. *Nam ſi is craſſus ac niger eſt, vitioſus eſt: ideòque vtiliter effunditur*: & ſupra, *Si materia corrupta eſt nullo modo melius ſuccurritur*. Quinimò Gal. alibi id inculcat: nam 4. de Sanit. Tuenda 4. Si cui vel propter ætatem, vel propter vires non liceat mittere ſanguinem vicariam phlebotomiā ſubſtituit: ergo humorum vitium non magis purgationé quàm phlebotomiam indicat: idem videre eſt 9. meth. lib. de Sang. Miſſ. & alibi. Alij demum neque copiam neq; vitium ſanguinis verum eſſe ſcopum cenſent, ſed ſolam morbi magnitudinem. Huius placiti

prin-

principem ſibi adſciſcunt Hipp. in Acutis tex.35. *In acutis morbis venam ſecabis ſi vehemens appareat morbus & qui ipſum habeant, in vigore ſint ætatis, roburque ipſis adfuerit*. & Gal. 4. meth. citato, *Magnitudo morbi cum virtute vegeta indicat ſanguinem eſſe mittendum*. nam omnino cõſentaneum videtur eſſe, quòd *Etiamſi redundantis ſanguinis concurſus non adſit, ad ipſius tamen ſanguinis miſſionem cõfugimus, ſi morbus magnus ſit, cum virium robore coniunctus*, vt eſt eodem 4. meth. 6. Cum igitur varij ſint contrarijque auctores, variaque eorum placita de phlebotomia ſcopoq; mittendi ſanguinis, eam nos inire debemus viam, vt ſeponamus eorum omnium ſententias, & rem ipſam ſpectemus, indique mittendi ſanguinis ſcopum hauriamus. Fingamus igitur nullum apud auctores & antiquos & recentiores de phlebotomia extare præceptũ: quid tum? an præſtantiſſimum hoc medicinę auxilium iacere pateremur? minimè gentium. nam cùm quiſq; videret magnum id eſſe præſidium ac morbis pellendis accomodatum, magnis proinde morbis opponeret. nemo enim eſt, qui neſciat, magnos morbos magnis medicamẽtis curandos eſſe. nam, vt ait Celſus lib. 2. *Vehementi malo aquè vehemens auxilium ſuccurrit*. Quarè ſanguinis miſſio vnicuiq; vehemẽti morbo ſalutaris cenſeretur, ſiue, quod idem eſt, ab omni magno vehemen-

tique

tique morbo indicari: Cum verò ex alia parte purgationem etiam generoſum eſſe medicamentum aduerteret, eaq; magnos etiam curari morbos, propterea anceps eſſet (quantùm ex magnitudine morbi eſt) quodnam ex duobus hiſce præſidijs vſurparet, vt magnum morbum curaret. In hac haſitatione prudentis medici eſſet, duo diligenter perpendere, Naturam ſcilicet, cauſamque morbi, & Vim purgationis & phlebotomiæ: duobus enim his optimè expenſis, promptè altero relicto, alterum vſurparet. Cum verò purgantis medicamenti vis ea ſit, vt humores noxios ab innoxijs eligat & educat: phlebotomię verò, vt omnes ſimul promiſcuè extrahat; certè quiuis magnum morbum ex cacochymia profectum purgante medicamento curaret, poſthabita ſanguinis miſſione. Magnum verò morbum, ex plethora natum, aptiùs plebotomia curaret. Itaque magnitudo morbi eſt indicans & ſcopus horum duorum præſidiorũ: phlebotomię quidem magnitudo ex plethora oriunda, purgationis verò eadem magnitudo profecta ex cacochymia. *Magnitudo autem morbi*, inquit Gal. 4. Meth. *ceu ſcopus quidam eſt ſanguinis detrahendi & purgationis adhibendæ*; & Celſus lib. 2. de miſſione ſanguinis idem probat, inquiens, *Ergo vehemens febris vbi rubet corpus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit*.

Illud

Illud verò animaduertendum eſt, morbus magnus non ſemper cedit vnico medicamenti generi (nam quandoque cedit, vt teſtatur Gal. qui ſanguinis miſſione ſe iugulaſſe febrim profitetur) propterea vtrumq; magnum auxilium aliquando in eodem morbo vſurpandum eſt. Vnde Galenus in eodē morbo & ambobus vtitur medicamentorum generibus, & alterum alteri ſubſtituit 4. de Sanit. Tuenda 4. Quarè in cacochymia, vt ſupra diximus, vtitur phlebotomia, non quidem, quòd primò & per ſe hæc indicetur a copia prauorum ſuccorum, ſed quia morbus magnus non cedit purgationi, alterum vſurpandum eſt generoſum auxilium. quarè 4. meth. 6. *Etiamſi redundantis ſanguinis concurſus non adſit, ad ipſius tamen ſanguinis miſſionem confugimus, cum ſcilicet morbus magnus eſt cum virium robore coniunctus*. Statuendum igitur eſt, ſcopum mittendi ſanguinis primarium eſſe plethoram, magni morbi cauſam, magni vel pręſentis vel imminentis. medicus enim vt nauta peritusque nauium gubernator non pręſentes, modò morborum procellas, ſed futuras etiam imminenteſque tempeſtates præcauere & euitare debet. Secundarius verò ſcopus eſt etiam cacochymia, & ipſa vt eſt magni morbi cauſa, cum vena ſecta non ſanguis modò, ſed omnes promiſcuè humores effluant. Ita igitur conſtituto phlebotoboto-

botomiæ ſcopo, nullus locus eſt nō ſolùm Galeni, ſed nec Hippocratis, aut Celſi, aliorumque antiquorum auctorum, qui ab alio diſſentiat, qui amicè cum altero non coeat.

Iam verò ad ſanguinem mittendum non magnitudo ſolùm morbi copiaq; aut ſanguinis, aut alterius humoris ſpectanda eſt, ſed *ætas & virium robur.* vnde ſcriptum eſt ab Hippocr. in Acutis nu. 35. *In acutis morbis venam ſecabis, ſi vehemens appareat morbus, & qui ipſum habeant in vigore ſint ætatis & robur ipſis affuerit.* Aetas igitur iuuenilis viriumque robur præſto ſit, neceſſe eſt, vt ſanguis mitti poſſit. Quarè de ætate ſcriptum eſt a Gal. 8. meth. *At ſi vel puer, vel ſenex ſit ſanguinem detrahere non licet.* Imò verò lib. de Venæ Sect. decimum quartum annum in mittendo ſanguine pueris præſcribit, *Quarè nec pueris pertundes venam ante decimum quartum annum.* ſed de ætate ferè conſultiùs ſcriptū eſt a Celſo lib. 2. cap. 10. vbi non quæ ſit ætas, ſed quę ſint vires expendendum pręcipit inquiens. *Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida eſt, parùm valeat, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens tuto curantur.* Ceterùm illud in pueris ac ſenibus grauidiſq; mulieribus moneo, parçiùs in his mittendum eſſe

O ſan-

ſanguinem, quàm morbus exigat: quod & Galenus apertè docet lib. de Venę Sect. *Minùs autem detrahimus, quàm plenitudo commonet, ſecundum ætatem quidem in pueris:* vnde etiam patet ipſum Galenum, quaſi priſtini conſilij pertæſum, pueris aliquo modo phlebotomiam concedere. De viribus verò illud etiam moneo, has non prohibere etiam ex Galeno ſanguinis detractionem, ſed minuere ſiue moderare: *Poſtulat autem ſemper vena ſectio valentes vires*, inquit 9. meth., *Sed quæ modo euacuationis reſpondeant*. ergo vires infirmæ non planè reſpuunt phlebotomiam, ſed temperant ac minuunt.

Præter ætatem *Corporis habitus* ſpectandus in mittendo ſanguine, *Anni tempus, Regioque*, vt patet ex mox citato Galeni loco, vbi ait molles carne, calidoſque non copioſam permittere phlebotomiam, ſed parciorem, item anni tempus calidum, calidaque regio. *Minus autem*, inquit, *detrahimus, quam plenitudo commonet, ſecundum ætatem quidem in pueris, ſecundum anni tempus ſub cane, ſecundũ regiones conſtitutioneſq; in ijs qui calidiores ſcilicet, ſiccioreſq; exiſtunt; ſecundum corporis habitum in candidis & carne mollibus, vt Galli exiſtunt.*

Ad rectam ſanguinis mittendi rationem ſpectant etiam *Alui conditio, oris ventriculi, bilis copia, crudorum humorum abundantia, vita anteacta, & conſuetudo.*

De

De aluo conſtat apud Auenz. lib.1. Tract. 8. cap. 18. non eſſe mittendum ſanguinem aluo adſtricta, quod præceptum religioſè paſſim obſeruatur. Neq; lubrica nimis ex Hippocr. in Acutis num. 65. *At ſi ſanguinem alicui detrahere volueris, ſolidam aluum facere oportet.*

De ventriculo tria ſunt animaduertẽda: ſi eius os ſit imbecille, valdè ſenſile, præcipuèq; amara bile ſit obductũ, non eſt mittendus sãguis ex Gal. 9. meth. *Quibus amara bile os ventriculi redundat, aut imbecillum eſt, aut ſupra modum ſenſile,* noxia eſt phleb.

De bile extat Hippocratem vniuerſale theorema, *Impedimentũ in ſpuentibus cruenta anni tempus, pleuritis, bilis.* nam etiam in ijs, qui cruenta ſpuunt, in quibus maximè ſecanda vena eſſet, prohibetur, tum ab anni tempore æſtiuo & ſub cane, tum a pleuritide, quæ ex Celſo benigna cum ſit iudiceturque per ſputum, non opus habet auxilio medici; tum demum a bile redundante, quæ excandeſcit ſanguinis freno ſoluta. bilis ergo prohibet phlebotomiam.

De crudis verò humoribus eſt Galeni præceptum 9. meth. *Si præcedat ciborum cruditas tanto tempore differre venæ ſectionem iubebis, quantum ſatisfacere tum ad eorum coctionem, tum vt excrementa deſcendant, videbitur.*

De vita verò anteacta, cõſuetudine &c. monet id Galenus de Sanguinis Miſſione,

medicorũ opinio fert, antiquos nunquam mittendum eſſe ſanguinem ad animi defe-ctum incluſiuè, vt loquuntur, cenſueuiſſe, ſed ſolùm excluſiuè, eò nimirum vſque dum æger leue aliquod lipothymiæ præludium præſentiret. Sed aliter res ſeſe habet. duos animaduerti apud Galenum locos, ex quibus apertiſſimè conſtat, eos incluſiſſe animi defectum. Primus eſt lib. 4. de Sanit. Tuen. 10. vbi hæc habet, *Ac primò quidem ita mittendus eſt ſanguis, vt animi defectum non incurrat, deinde verò ne defectus quidem ipſe formidandus*. & 9. meth. in curatione continentis febris: *Eſt porrò febrium continentium præſidium maximum ſanguinis miſſio vel vſque ad animi deliquium. Primùm namque in contrarium ſtatum agitur corpus celerrimè ex animi defectu refrigeratum?* Si refrigeratur ex defectu animi, profectò iam defecit animus. Noſtra verò ætate iam obſoleuit, ac meritò, copioſa hæc (ne dicam pernicioſa) ſanguinis miſſio: ſed verè pernicioſior inrepſit conſuetudo, vt vix vnciolas aliqui noſtri medici audeant ſanguinis detrahere. Hac in re vtrumque vitandum, ac medio tutiſſimè eundum. Iam verò ſanguis non ſolùm ſecta vena, arteria ve mittitur, ſed etiam hirudinibus ano adultis, brachio pueris ſæpe adhærescentibus, vt nimirum virium iacturæ proſpiciatur, quæ longè minor fit per has, quàm per ſectionem: & propter eandem

 ra-

rationem ſcarificationes etiam adhibentur & cucurbitulæ ſcarificatæ. De modo quo aut vena arteria ve ſecatur, aut ſcarificantur cucurbitulæ, hirudineſq; apponuntur, nihil dicam. res enim eſt a Chirurgo perficienda. idem ſtatuo de Cauterijs, Inuſtionibus, ceteriſque huiuſmodi, quæ imperante phyſico a chirurgo adminiſtrari ſolent. Cetera, quæ de Phlebotomia dicenda eſſent, tyronibus ferè incongrua ſunt. hæc igitur pauca ſatis ſunto.

De Diæta.
Cap. 3.

PRæſcripta ratione, & Pharmaciæ & Phlebotomiæ, quæ præcipua medicinæ inſtrumenta ſunt, adhibendę, reliquum eſt, vt Diætæ rationem tradamus. Hæc adeò neceſſaria eſt, vt dixerit Gal. de Ther. ad Piſ. *Omne remedium euadit infructuoſum, niſi debita victus ratio connectatur:* adeò neceſſaria, vt ſexcenti hac ſola euadant a pericoloſiſſimis morbis, pharmaceutico, & chirurgico omni præſidio poſthabito; nullus tamen ſine hac vel leuem morbũ aptè ac tutò curare poſſit. Romanos per ſexcẽtos integros annos medicis caruiſſe, auctor eſt Plinius: at medicina planè non caruerunt: nam etſi neque ex chirurgia, neque

ex pharmacia medicaméta ſibi aſciuerint, quippe medicis non vſi; tamen Dięta morbis accomodata vſos eſſe, mihi omnino perſuadeo, qua ſola vel maximos curabant morbos. quem veterem morem quaſi a poſtlimioio reuocans Cicero per translationem dixit Att. ep. 3. lib. 4. *Ego diæta curari incipio, chirurgiæ tædet.*

Diæta autem triplex eſt Plena, Mediocris, Tenuis: & vnaquæque maximè talis, mediocriter talis, minimè vel exiliter talis. Hiſce tribus diætis reſpondet triplex particulare alimentum, Cibus, Sorbitio, Potus. Plenæ diætæ Cibus reſpondet: nam plena eſt ea, in qua ea exibentur quæ manduntur, vt panis, caro, oua, &c. quæ cibi nomine compræhenduntur. Mediocri reſpondet Sorbitio. mediocris enim mediocriter cum nutriat, ea non recipit, quæ ſolidiora ſunt, magiſque proinde nutriunt, ſed ea ſolùm quæ ſubſtantia liquidiori prędita minùs nutriunt, qualia ſunt quæ ſorbentur, vt panis contritus liquidus iura cum ouis, cótuſum carnium liquidius &c. Tenui demum reſpondet Potus. cum enim tenuis minimè omnium alere debeat, ex eo alimento debet conſtare, quod minimè omnium aptum ſit ad appoſitionem nutritionemq; cuiuſmodi ſunt quæ adeò liquida ſunt, vt potentur, vt iura carniũ tenuia, aqua mulſa, aqua hordei &c. At verò cum vnaquæque diætæ ſpecies triplex ſit, vt di-

diximus, maximè talis, mediocriter, ac exiliter: Maximè Plena erit, quæ ex cibis conſtat maximè nutrientibus, vt ex carne caponum, & veruecina, auctore Galeno. Mediocriter plena ex carnibus conſtat gallinaces, perdicibus, hædinis, vitulinis pane &c. Exiliter demùm plena ex auiculis montanis, turdis, alaudis, piſcibus ſaxatilibus, ouis, ceteriſque huiuſmodi. Mediocris verò victus ratio, quæ maximè talis eſt, conſtat ex carnibus contuſis, ex iure conſumpto cum vitellis ouorum, ex pane contrito coctoque in iure conſumpto cum vitellis ouorum &c. Quæ verò minus nutrit, inter mediocres ſorbitiones mediocris eſt, eritque ex pane iure cocto, pane iure madido, & in liquidiorem formam redacto, ex iuſculis gallinaceis non valdè conſumptis cum ouorum vitellis. Quę demum ex mediocri minimè omnium nutrit, eſt ex ptiſſana hordeacea, farre, oriza &c. Quòd facit ad victum tenuem hic, vt diximus, potu abſoluitur, & vt magis vel minus accedit receditque a mediocri, vel tenuiſſimus dicitur, vel mediocriter tenuis, vel minimè ſeu exiliter tenuis: ſiue potius dicitur extremè tenuiſſimus, ſimpliciter tenuiſſimus, & abſolutè ac ſimpliciter tenuis, vt loqui ſolet Gal. 1. aph. 4. & alibi. Victus, ſimpliciter tenuis eſt, qui proximè accedit ad exiliter mediocrem, vt ptiſſana, vinum fuluum & odoratum, & vnico ver-

verbo, ſorbitio ipſa tenuior ac liquidior victus ſimpliciter tenuis dicendus eſt. Mediocriter verò tenuis, ſiue, vt loquitur Gal., ſimpliciter tenuiſſimus eſt ex ſimpliciſſimo potu aquæ hordei, melicrato, vino mali punici, vino oligophoro, qui minus nutrit quàm aqua mulſa ex Galeno. Extremè verò tenuiſſima diçta eſt omnimoda inædia, quam antiqui adhibere conſueuerunt.

Iam verò hæ omnes diçtæ oportunè adhibendæ ſunt: nam oportunè adhibitæ mirè proſunt. Victus ratio per ſe ac primariò indicatur a viribus: nam alimentum ex ſe vires reſpicit, nō morbum: at verò ſecundariò & quaſi per accidens etiam a morbo indicatur, & ſi non indicatur ſimpliciter alimentum, indicatur tamen vel qualitas, vel quantitas, vel modus, vel tempus. Itaque in omni diæta conſtituenda ad morbum reſpicere oportet. Illud vniuerſaliter ſcire conuenit, quò acutior eſt morbus, eò tenuiori diæta vtendum eſt, quò longior, eò pleniori. Quarè in acutiſſimis morbis vel omnimoda inædia, vel ſolo potu vtebantur antiqui: in morbis minùs acutis, paulò pleniori vtebantur; in adhuc minùs acutis adhuc pleniori, & ſic deinceps: adeò vt in cronicis longiſque morbis cibo vterentur etiam eo, quod maximè nutrire diximus. Et non ſolum morbus morbi ve idea ſpectanda eſt, ſed etiam peculiare

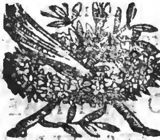
eius

cius tempus. nam in principio morbi, quo tempore natura non ita pugnat contra morbum, pleniori alimento vti poſſumus, in augumento ſubtrahendum, quia pugnare iam cepit, in ſtatu adhuc magis ſubtrahere, quia maximè pugnat, non enim auocare debemus naturam ab opere exhibito alimento. hoc autem de vniuerſali tempore intelligendum: de particulari verò extat apud Hippocr. lex inuiolata, *In Acceſſionibus abſtinere oportet. nam cibum dare noxium eſt.* Habenda etiam eſt ratio ætatis, corporis habitus, temperamenti, conſuetudinis, regionis, anni temporis, conſtitutionis: nam iuuenibus plus exhibendum, quam ſenibus, & adoleſcentibus plus quàm iuuenibus. Largæ texturæ præditi plus edere debent, ſtrictæ verò minùs. Bilioſi copioſiùs, quàm pituitoſi. Aedaces plus, quàm ſobrij. In calidis ſiccisque regionibus plus quàm in frigidis humidiſq;, ſecundum vices, non ſecundum copiam. Hyeme plus, æſtate minus, ſed ſępiùs. Pluribus hìc non agam de Victus ratione, cum plura in quæſtionibus dicturus ſim; Deo Opt. Max. adiuuante, cui ſempiterna ſit laus & gloria, qui noſtrum illuminet intellectum, vt oportuniora ac vtiliora tyronibus alijſque affere poſſimus.

FINIS.

Digitized by Google

DE
FACVLTATIBVS
MEDICO
Neceſſarijs, Vtilibus, Cõmodis
PROLVSIO
HABITA
A PETRO SERVIO
Cum Medic. Theor. Ordin.
IN ROMANA ACADEMIA
Publicè Profitendi Munus
Suſciperet.

ROMÆ, Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permiſſu.

FORTVNIO . LICETO

OLIM . IN . PISANA

DEINDE. IN. PATAVINA

NVNC . IN . BONONIENSI

ACADEMIA

PHILOSOPHO

PRIMARIO . ET. EMINENTI

OMNI. SCIENTIARVM. GENERE

INSTRVCTISSIMO

CLARISSIMO. LITTERARVM

LVMINI

NESCIO . DICAM . AN

NVMINI

CERTE

ERVDITORVM . NOSTRAE. ITALIAE

PHILOSOPHORVM . NOSTRI . SAECVLI

CORYPHAEO

PETRVS. SERVIVS

D. D. D

DE FACVLTATIBVS MEDICO Neceſſarijs, Vtilibus, Commodis PROLVSIO HABITA A PETRO SERVIO.

VEteri cõſuetudine receptum eſt (Eminentiſs. Cardinalis Illuſtriſſimi Præſules, Voſq; ceteri nobiliſſimi viri) vt qui facultatem aliquam publicè profiteri aggrediuntur, eò primùm cogitationes omnes induſtriamque dirigant, vt eius nobilitatem ac præſtantiam, vtilitatem atque emolumentum pro ſuis quiſq; viribus extollendo, auditores ad eam alacriùs capeſſendam amoris igniculo inflamment. Ego verò etſi huiuſmodi conſuetudinem maximi ſemper faciendam duxi; cum honeſtarum artium dignitatem & amplitudinem inſerere in hominum animos, laudandum imprimis honeſtumque putauerim; tamen oleum, vt dici ſolet, operamque me perditurum exiſtimo, ſi eius, quam docendam ſuſcepi, facultatis laudes enarrare, nedum exornare tentarem. Vetat enim tenuitas mea, ingenijque exilitas,

atque adeò inculta agreſtiſque minerua; quæ rhetorum floribus nunquam exornata, oratorio lumine ſemper obſcura, non modò pro dignitate Medicinam dicendo non illuſtraret; ſed (quod æquè verendum eſt) proprio eam natiuoque ſplendore ſua balbutie ſpoliaret. Vetat, imò verò ab hoc audendo me planè deterret, ipſius artis præſtantia & amplitudo. Nam etſi, vt Callimachus Cirenæus dixit, *Facilè eſt omnibus Apollinem laudare, in quo tot tantaque laudum argumenta ſint:* & vt Socrates ait Phedro, *Athenienſes Athenis laudibus ornare, haud cuique difficile eſt:* quia quæ quiſque amat, ea libentiſſimè laudari audit: tamen cum probè nouerim, *Mei quid valeant humeri, quid ferre recuſent,* etiam apud vos verè φιλιατρ*ȣ*ς ampliſſimas Medicinæ laudes fermè ſilere decreui. Itaque opportunius me facturum putaui, ſi in prima hac mea Proluſione non tam quæ ſit Medicina, quàm qualis eſſe debeat Medicus, quibus diſciplinis inſtructus, quibus moribus, quo genio & ingenio exornatus breuiter ediſſeram. In quo ſanè minimè vereor, ne, ſi eum effingam exprimamq; medicum, cuius in animo inſidet ſpecies, tardem ſtudia multorum, atque deſiderij igniculum reſtinguam. Nam, vt Oratorum maximus Tullius ait, Par eſt omnes omnia experiri qui res magnas concupiunt. Quòd ſi quem aut natura, aut ingenium fortè defecerit,

aut

aut minùs inſtructus ſit aliarum artium diſciplinis, teneat tamen eum curſum, quem poterit. Nam *Prima ac ſumma ſequentem honeſtum eſt in ſecundis ac tertijs conſiſtere.* Non Homero ſoli aut Pindaro locus eſt, ſed horum vel ſecundis, vel etiam infra ſecundos: Nec ſimulacro Iouis Olimpici, aut Coæ Veneris pulchritudine deterriti reliqui ſtatuarij, minùs experti ſunt, quid efficere, aut quò progredi arte poſſent. Mente animoque vnuſquiſq; comprehendere debet perfectum numeriſque omnibus abſolutum medicum, & pro ſuis quiſq; viribus imitari. Quòd ſi ſummum artis faſtigium minimè pertingat, ferendum omnino eſt, dummodo ſummum illud ſemper ſpectet, in eoque defixus, ad illius ſimilitudinem cogitationes omnes ſtudiumque dirigat.

Et verò multiplices ſunt variæq; facultates, in quibus tanquam in tyrocinio verſari debent medicinæ ſacris initiandi. Neq; vt Iureconſultis & Philoſophis humaniores litteras aut negligere licet medicinæ candidatis, aut primis modò labris deguſtare. Nam, vt magnus tempeſtatis noſtrę ait Orator, *Medicina inexplicabilem habet, cum eruditione, cum græca latinaq; litteratura coniunctionem.* Sanè cum medicinæ patres græcè latinèque loquuti ſint, niſi harum ſcientia linguarum polleamus, neceſſe eſt, vt identidem hæſitemus in hauriendis ex

corũ quaſi fontibus ſalutaribus præceptis, vt turpiter labemur in ſententijs aſſequendis, vt quos candidè ac doctè ſcripſiſſe fama eſt, non ſine maximo detrimento abijciamus. Græca verò litteratura adeò vtilis eſt medico, vt ex huius ignoratione artis ignorantia ferè conſequatur. Cæcutimus in morborum cognitione, hallucinamur in ſimplicium medicamentorum ſcientia, in anatome turpiter offendimus, in omni denique medicina in fœdiſſimos ignorantiæ ſcopulos impingimus, niſi e Gręcia lumen affulgeat, ſalubriſque expirans aura proſequatur. *Cũ enim nomen ipſius rei apertiſſimus ſit index*, eiuſque naturam primo patefaciat: cumque horum pleraque, ne dicam omnia, græca ſint, ſanè niſi gręcam linguam probè teneamus, in artis caligine verſemur neceſſe eſt.

Neque verò linguarum tantũm cognitionem aſſequi debet medicus, ſed ceterarum etiam artium, quæ, quia ad humanitatem informant animum, humaniores appellantur, ſcientia pollere. Scio equidem complures eſſe, qui negligant harum cognitionem, quippe nulla aut medicinæ aut philoſophiæ affinitate coniunctam. Sed ſi, quod res eſt, ingenuè licet proferre, apertis verbis pronuncio, eos fœdiſſimè hallucinari. Nam ſi in omnibus artibus illud cuique propoſitum eſſe debet, vt eos, qui omnium optimi ac ſummi eſſe cen-

cenſentur, inſitetur; vtiq; eò incumbendum eſt, vt encyclopediam, variarum nempe ſciẽtiarum cognitionem aſſequatur. Ariſtoteles, probè noſtis, Galenus, Celſus; & ex recentioribus Scaliger, Cardanus, Mercurialis, quos ſicuti noſtra genuit Italia, ita ijs ferè audeo comparare, certè anteponere ceteris omnibus aliarum gentium viris magnis, non calluerunt modo politiores litteras atq; encyclopediam, ſed ſcriptis etiam illuſtrarunt. Neq; enim, vt dicam cum magno Scaligero, *Scientiæ minores a ſuperioribus ſuapte natura diſiunctæ ſunt, ſed ingeniorum tantum imbecillitate diſſociari ſolent.*

Et verò, vt *a.* Poeſim & *b.* Hiſtoriam tanquã certiora & a Gal. laudata miſſa faciam, *c.* Rethorica, quę longiori a medicina diſiunćta videtur interuallo, arctiſſimo quaſi vinculo conſociatur. Quid enim, obſecro vos, in medicina facienda aut frequentiùs nobis accidit, aut ſalutarius contingit ægris, quàm mæſtos ſolari, timentes erigere, iratos demulcire, alienatos allicere, obſtinatos mollire, furentes coërcere, deſperatos reuocare? Sicuti enim machinas, aliaque inſtrumenta bellica ad expugnandas arces admo-

a. Gal. 1. de Antidotis & 1. de Comp. Med. b. Gal. 4. de Loc. Aff. & lib. de Sectis. c. Soranus in Iſag. Iſidor. 4. & ad Imol.

uemus; ita rationibus argumentiſq; rhetorum arte concinnatis, repugnantem ægrorum animum expugnamus. Videbis pleroſq; quoduis medicamenti genus aſpernantes: leue vituperantes, tanquam inane; forte reſpuentes, tanquam noxium; mediocre renuentes, tanquam inutile: quibus tamen prudens medicus dicendi perſuadendique arte inſtructus apposita quadam & ex arte concinnata oratione fortia, leuia, mediocria facilè perſuadet. Noſtis, Auditores; Ariſtotelem, philoſophia pariter, & medicina præſtantiſsimum, curanti medico, medicamentaque proponenti reſpondiſſe, *Noli mederi mihi, ſicuti bubulco aut foſſori aliquo; ſed prius ediſſere, atque edoce, cur hoc facias, illud omittas: ſic enim me obſequentiſſimum habebis.*

Iam verò gradatim medicus a Rethorica humanioribuſque litteris ad *d.* Dialecticam aſcendet. in qua accuratiſsimè verſandum, tum quia definire debet identidem, æquè diuidere, ſubtiliuſculè argumentari, publicè profiteri, priuatim cum medicis congredi, artificioſè ſcribere, ceteraq; præſtare, quibus niſi Dialectica ſternat viã, ſæpe ſæpius impingat, medicus, turpiter offen-

d. Gal. 1. meth. & lib. de Sectis.

dat,

dat, ac perniciosè labatur neceſſe eſt.

Dialecticæ tyrocinio exacto, vaſtum philoſophiæ campum ingreſſuris Ariſtotelis Manibus litandum. Et ſanè ſi quæ eſt facultas medico neceſſaria, ſi qua in re ſedulo accuratèq; verſandum eſt medico, in philoſophia certè verſandum. Quid enim (obſecro Vos) aliud eſt medicinæ operam dare, quàm in perpetua philoſophia rerũq; ſpeculatione verſari? In corporis conſtitutione noſcenda inhæret medicus in ſanitatis conditione aſſequenda inuigilat, in temperamento intelligendo innititur, in explorandis morbis verſatur, in cauſarum cognitione inſiſtit, in omni denique ſpeculationum genere elaborat. Omnium elementorum vires, ignis facultates, aëris conditiones, aquæ proprietates, terræ paſſiones explorat. Generationum ferè omnium, & alterationum ſcientiam callet: miſtorum naturam, herbarum, plantarũ, ſeminum, florum, metallorum omnium, lapidum, omniumque penè mineralium vires indagat. Horum medicus niſi clariſſimo ſcientiæ lumine fulgeat, obſcurus lateat in omni medicinæ genere; caliget ac planè cecutiat in quouis opere medico neceſſe eſt: & vt verbo dicam, imò dicam cum magno Scaligero, *Medicus ἀφιλοσόφητος, cortex eſt ſine nucleo*.

Iam verò in hiſce omnibus diſciplinis tanquam in præludio verſatus tyro, in

Aſclepiadeam familiam, medicinæ ſacris initiandus concedet. Et in ipſo quidem quaſi artis veſtibulo Anatomem offendit & Herbariam, vtramq; adeò medicis neceſſariam, vt illius ignoratione, morbos ipſos ignoret, ſit neceſſe: huius verò niſi exacta præſto ſit ſcientia, neque morbos pellere, neque tueri poſſit ſanitatem.

Et de Anatome quidem certum eſt, accuratiſſimè eam explorandam eſſe, non ſolùm vt corporis humani, quod eſt omniũ maximum naturæ miraculum, ſtructuram intimè explorans, mirificam partium varietatem, inexplicabilem ſympathiam, mutuumq; conſenſum indagans, vſum cuiuſcunque atq; munus inueſtigans, ac deniq;, vt verbo dicam, vix humana mente comprehendendum totius mundi compẽdium mirabundus intuens, Deum ipſum tanti operis opificem noſcat ac veneretur; ſed etiam vt laborantes partes, affecta infectaque viſcera, morbos denique ipſos deprehendat, & ex arte depellat. Quemadmodum enim Dux niſi prouinciæ geographiam probe teneat, vrbium oppidorumque ſitum explorauerit; arcium munitiones; viarum, ac fluminum exitus, montium valliumque naturam cognouerit; neque exercitum benè ducere, neque ex arte inſtruere acies, neque hoſtes tutò inuadere, neque inuaſos intrepidè fundere, neque fuſos cautè inſequi poteſt. Ita medicus, niſi opu-

optimè nouerit noſtri corporis partes, ſtructuram, ſitum, connexionem, vſum, cetera, neq; ſanitatis arcem tueri poteſt, neq; morbos, ſanitatis hoſtes profligare.

Vſu venit ſæpiſſimè in medicina facienda, vt in morbis intimè latentibus hæreat medicus non in curando ſolùm, ſed in cognoſcendo morbo, imò verò alterum pro altero deceptus accipiat, vt de ſe ipſo ingeuuè fatetur Galenus. Cui tamen incommodo oportunè ac tutò ſubcurrit anatomia. Nam, vt Galenus affirmat, *Morbi qui in imo corpore deleteſcunt, exercitatæ cognitionis in arte ſecandi virum deſiderant.*

Anatomen excipit herbaria, hoc eſt, ſimplicium medicorum exacta cognitio. Quorum ſanè ſicuti vaſta propemodum & infinita eſt vbertas & copia, ita oculata cognitio minimè neceſſaria. Etſi enim in medicina facienda nihil honorificétius medico, nihil ægroto eſſe poteſt vtilius, quàm magnam medicorũ vim, vberrimam præſtò eſſe aut ſimplicium aut compoſitorũ, quę ex ſimplicibus & conſtant & pendent, medicamentorum copiam: tamen eorum formam, figuram, colorem, & vt verbo dicam, quaſi liniamentum & habitum de facie nouiſſe, aut ſuperuacaneum medico, aut minimè neceſſarium arbitramur. Pharmacopolæ partes ſunt, oculis ea internoſcere, e terra pululantia animaduertere, adoleſcentia attendere, adulta ſpectare,

virentia ſiccaq; probē noſſe. Medicis verò ſatis eſt, cuiuſque naturam exactè tenere, qualitates vireſque explorare, temperamentum & gradus, vires omnes ac proprietates introſpicere. Neque enim is aut e terra euellere debet herbas, aut auulſas tundere, coquere, exprimere, in ſuccum denſare, in ſyrupum condere, in emplaſtrum efformare, ſed a perito artifice efformatas oportunè adhibere. Herbaria ſciētia ſibi medicus comparata ad Aſtronomiam, Arithmeticam & Geometriam animum, ſtudiumque conuertere debet. Et de duabus quidem poſterioribus, Arithmetica & Geomatria, ſatis conſtat, Hippoc. Teſſalo filio præcepiſſe, vt ſedulam vtriq; operam daret, non ad ſplendorem tantum ornatumq; vitæ, ſed ad vſum medicinæ oportunum. Arithmeticæ quidem ad morborum periodos criſeſq;, Geometriæ verò ad partium ſitum luxationeſq; cognoſcēdas.

De Aſtrologia verò non ita cenſendum eſt, vt quæ de Iudicijs agit, ad vitam fortunamque pertinentibus, aut vtilis aut neceſſaria habeatur. Scio medicorum nonnullos, Philoſophorum pleroſque, Aſtrologos penè omnes apertiſſimè reclamare, meq; inſcitiæ ſimul, & impudentiæ reum facere. Ceterùm illatum crimen vno eoq; certiſſimo argumento diluere conſueui. Hippocrates ille omnium, qui ſunt, quique fuerunt, aut futuri ſunt medicorum doctiſ-
ſimus;

ſimus; Ille medicinæ genius, philoſophiæ oculus, ſcientiarum dæmon; Ille qui Galeni teſtimonio, philoſophorum ac medicorum princeps eſt; Ille, qui, vt ait magnus Scaliger, *In medicina & philoſophia penetrali eſt, quò nonniſi initiati accedunt, & qui a ſe ſpernant profanum vulgus & arceant.* Ille, qui, vt eſt apud Macrobium, *Tam fallere, quam falli neſcit;* Ille, cui, ſi Auicennæ credimus, *Omnibus in rebus ſtandum eſt, etiamſi alij philoſophi aut videant, aut probent, aut experiantur contrarium.* Ille, quem ob medicinæ præſtãtiam a Dijs oriundum crediderunt antiqui. Ille, quem cùm Reges Perſarum auro ad ſe allicere non potuiſſent, terreſtri naualiq; exercitu e Græcia in Perſiam abripere minitati ſunt; Ille demum qui arte, ingenio, iudicio prope diuino ſtatuis aureis decoratus in Diorum numerum relatus eſt. Ille, inquam, Hippocrates Aſtrologiam minimè callens a medicina planè ablegauit & longiſſimè exſulare iuſſit. Etenim in vniuerſis eius operibus, quæ 60. ferè numero ſunt, nullam Aſtrologiæ, aliquam tantùm Aſtronomiæ, hoc eſt, Pleiadum, Arcturi, Canis, Aequinoctij, Solſtitijq; mentionem facit. Si ergo Hippocrates talis, qualem audiuiſtis, medicus fuit, Aſtrologia omni ablegata, Aſtronomia tantùm contentus, non eſt cur medico eam neceſſariam eſſe putemus; non eſt cur de eius neceſſitate tantæ excitentur tragœdiæ.

Itaq;

Itaque longè oportuniùs ſuis rationibus eos conſulturos exiſtimo, qui, poſthabita fucata fallacique aſtrologia, ad medicinæ Theoreticen, quæ leges omnes, certiſſima dogmata, ſaluberrimaque præcepta comprehendit, a meque pro virili explicanda animum appellent. Et verò ſiue iucunditatem huius artis, ſiue vtilitatem ſpectemus. (liceat aliquid medici gratia de medicina adiungere) attento animo, ſummo ſtudio, omnibus ingenij viribus in eam incumbendum intelligemus. Quid enim, obſecro vos, vtilius homini, quid iucundius poteſt accidere, quàm rerum cauſas nouiſſe? Quid humanus animus ardètiùs ſitit, quam res certiſſima ſcientia comprehendere? Ego ſanè illud vulgò dictitare ſoleo, ac palam profiteri, Ceterarum penè omnium facultatum fucatum eſſe ac veri ſpecie mentitam ſcientiam: ſolius medicinæ eſſe certam, ratam, compertamq; cognitionē. Neque putetis, Auditores, me aut medicinæ aliquid liberaliter tribuere, aut diſcipulorum auribus blandiri. Nam perſuaſum habeo, hominum mentem in philoſophia planè hallucinari, in aſtrologia ſemper ſomniare, in alijs ferè omnibus quaſi delirare. Licet hoc apertè intelligere? Conuertite animum ad ſingula. (Neque enim ſalto extra chorum, non aberro a re propoſita:) In philoſophia nihil ratum, nihil conſtitutum. Philoſophi in ipſo ſcientię li-

ſimine offendunt: ipſa rerum principia, quę omnium maximè explorata eſſe deberent, adhuc hæſitātes & incerti in dubium reuocant. Alij nempe, Ariſtotelem ſequuti, rerum omnium Principia materiam quandam eſſe putant, quam æquè ingenui & ignari fatentur omnes, nec animo ſe comprehendere poſſe, nec verbis exprimere: *Non eſt quid neque quale, neque quantum, neque aliud ex his; quibus ens determinatur*. Nimirum quid non ſit hæc materia, apertiſſimè ſe ſcire profitentur; quid verò ſit, certiſſimè ignorare declarant. Alij Democrito credētes rerum principia atomos eſſe opinantur. Alij Pherecydem audientes, terram eſſe cenſent. Alij Taletem ſequuti aquam conſtituunt. Alij aërem, Anaximeni addicti. Alij ignem Heraclito. Alij demum Empedocli 4. elementa aſſeuerant. Verùm enim verò, hanc philoſophorum inconſtantiam, ac de ipſis proprijs diſſentionem, vel potius ignorātiam, facilè feremus, ſi Aſtrologorum titubantiam attendamus. Hi namq; non in compoſitione ſolùm ſtructuraque cælorum caligant; non ſolùm hæſitant in facultate ſtellarum, in figura, in ſitu, magnitudine, interuallo; Sed in ipſo etiam orbium motu, quem ſenſu oculiſque videmus, incerti fluctuant & altercantur. Scitis, Auditores, ſolem trium millium, eoq; amplius annorum ſpatio, iuxta præclariſſimorum Aſtrologo-

logorum ſententiam, omniumque oculos perpetua vertigine circumactum, circa terram rotaſſe. Terram verò ſuis libratam ponderibus ſemper ſtetiſſe, ac veluti radicibus defixam hæſiſſe. Repente verò extitiſſe Copernicum, qui non minùs Nicetam, Horpheum, ac Philolaum imitatus, quàm Ioſuen æmulatus; ſolem ſtare iuſſit, terram perpetuo motu cieri. Nempe apud Aſtrologos non ſolùm incerta ſunt, quæ animo comprehendi ſolent, ſed etiam quæ ſenſu ipſo oculiſque videri. De metaphyſicis verò, nihil dicam. Qui enim fieri poteſt, vt de abſtractis entibus, de puris illis mentibus a mortali concretione ſeparatis, ab omnibus ſenſibus, imò a cogitatione longè diſsitis aliquid ſe ſcire poſſe confidant? cum ea quæ manu terunt, vident oculis omnibuſque ſenſibus deprehendunt, nec intimè nec extime cognoſcere poſsint. Sola, mihi credite, medicina eſt, in qua humanus animus rerum cognoſcendarum ſtudio ductus, poſsit oblectari. Hæc namque certas rerum cauſas nouit, abdita ſcienter explorat, exploratè cognoſcit, intima quæq; patefacit, in naturę penetralia peruadit.

Video, Auditores, veſtrum, pleroſque animo ſubridentes, hæc aut perſonę, quam ſuſtineo, tribuere, aut naturæ meæ ſimplicitati condonare. Verùm ſi per tempus liceret, ſi per patientiam veſtram, ſi per

pro-

propoſitum mihi argumentum; paucis id, ijſque apertiſsimis oſtenderem. Sed ne vel benignitate veſtra, vel re propoſita licentiùs abutar, argumentis, experimentiſque poſthabitis, ſolùm affirmo, ſi Vos, Viri Philiatri, enarratis omnibus diſciplinis inſtructi, Latina ſcilicet litteratura, Philoſophia, Herbaria, Anatome, quæ prorſus neceſſaria ſunt medicinam facturo; Græcis litteris & Aſtronomia, quæ vtiliſsima; Arithmetica, Geometria, Rethorica, Pöeſi, Hiſtoria, quæ reuerà commoda ſolùm videntur; ſi, inquam, hiſce omnibus diſciplinis inſtructi præclariſsimam hanc artem, cognitione certam, ſtudio iucundam, quæſtu vtiliſsimam, vtilitate ſalubrem ſtudioſè colatis, futurum ſpero, vt vos ad artis culmen euadatis. Et quidem id vobis enitendum eſſe, primò quidem ſuadet medicinæ dignitas, eorumque præſtantia, qui eam exercuerunt; deinde hortatur ſumma sũmi Pontificis, & Cardinalis Barbarini in Academiam propenſio, demum impellit vtilitas maxima, quæ inde conſequitur. Etenim artem colitis ingenuo viro dignam, Principe dignam, Rege dignam. Exploratum namque apud vos eſſe exiſtimo, non Mithridatem ſolùm Ponti ac Bitiniæ Regẽ, medicinæ operam dediſſe; non ſolùm Iſinam Scotorum Regem, Conſtantinum IIII. Orientis Imperatorem, Theoſophum Regem Corinthi,

Za-

Zamobxem Thraciæ Regem; ſed ipſu
Magnum Alexandrum Macedonem me
cinam exercuiſſe præſcriptis ægro me
camentis: Ipſum Dionyſium Siracuſan
rum aut Regem aut Tyrannum ſectione
vſtiones, ceteraſque curationes ex a
præcepiſſe. Hi namque non ſolùm exe
plo monent, ſed hortantur etiam, atq
adeò cogunt, vt alacri animo, ſummoqu
ſtudio in artem incumbatis. De perpe
tione verò Vrbani Pontificis omnium O
timi, omnium Maximi in noſtram Acade
miam, nihil dicam, re ipſa loquente. Na
ſicuti omnium ſcientiarum genere inſtru
ctiſsimus eſt, ſicuti auguſtiſsimum eſt ſa
pientiæ theatrum, in quo Vrbs, Italia, Eu
ropa vniuerſa miram ſcientiarum encyclo
pediam ſpectat ac ſtupet; ita nihil potiu
habet, nihil antiquius, quàm ingenuas ar
tes extollere, academias fouere, ſtudioſos
erigere. Quæ imitatus Eminétiſsimus Car-
dinalis Barberinus, patrui Pontificis & ge-
nij & ingenij expreſſa imago, doctrina-
rum patronus, littaratorum Mecænas, hu-
manitatis idea, comitatis exemplum, reli-
gionis vindex, ita incumbit in hanc cu-
ram, vt omnem moueat lapidem, noſtræ
vt conſulat vtilitati. Commoda demum
ac fructus, qui inde conſequuntur, notio-
res ſunt, quam vt à me ſint enarrandi.
Nam neminem eſſe puto qui neſciat, com-
plures medicos recenſitis præſertim diſci-

pli-

pliniſ ornatos, honores ſummos, ac digni-tates; auri argentique vim maximam ſibi comparaſſe. Scitis Polieletem ob Phaleri-dem ſanatum aureas crateras, phialas ex puriſsimo auro gemmiſque contextas, & atticorum aureorum quinquaginta millia a Rege donatum fuiſſe. Scitis Eraſiſtra-tum a Phtholemeo Rege ob ſeruatum An-tiochum patrem quindecies millibus au-reis donatum. Scitis Antonio Muſæ ob re-ſtitutum Auguſtum ſtatuam in templo prope Aeſculapium a Senatu poſitam. Scitis Caſſios, Calpurnios, Aſuncios, Al-butios, Rubios Romanos medicos ducẽta quinquaginta ſextertia annuatim meruiſ-ſe. Scitis Anaxagoram Argiuorum Regem cum Melampo medico partitum fuiſſe Re-gnum, feminis a melancholia & furore vindicatis. Et ne in antiquis recenſendis tempus conteram, recentiora tantum ali-qua in memoriã reuocabo. Ludouicus XI. Galliæ Rex Iacobo Coſterio medico mẽ-ſtruum dabat ſtipẽdium decem aureorum millia; Ludouicus Patauinus medicinæ præſtantia ſibi aditum aperuit non ad au-lam modò, ſed ad animum Augenij IIII. Pont. Max. a quo honorificentiſſima lega-tione in Angliam miſſus fuit, Dux conſti-tutus exercitus pontificij, ac demum in Cardinalium Collegium cooptatus. Vin-centius Laureus medicus eximius a Pio V. primo quidem Eccleſiæ Montis Regalis præ-

præpoſitus fuit, mox apud Sabaudiæ Ducem, deinde apud Sigiſmundum Regem Poloniæ, demum apud Henricum Galliarum Regem Nuncij munere functus a Gregorio XIII. ampliſſima Cardinalium dignitate inſignitus fuit. Petrus Vliſſiponenſis, excellentiſſimus medicus, Epiſcopi primo inſignia meruit; deinde Cardinaliũ purpura decoratus; Demum ad Pontificatum euectus vocatuſque Ioannes XXII. Putatis, Philiatri, hæc exilia eſſe & exigua præſtantis, & a me deſcripti medici præmia? An non ignauiſsimumquemque & ſocordem hominem hæc inflammare poſſint ad ſcientiam capeſſendam? Video, herculè, vos condatos eſſe, animo alacres, ingenio pollentes, induſtria paratos, ac proinde eos omnes, quos a mox efficto formatoque, medico progreſſus expecto, pollicentes. Dixi, Auditores, de ijs omnibus diſciplinis, quæ aut neceſſariæ medico, aut perutiles, aut commodę eſſe videntur; Dicam oportuniori tempore (non enim diutiùs Tua, Eminentiſsime Princeps, Veſtraque Illuſtriſsimi Præſules, abutar patientia.) Dicam, inquam, in ſolemni ſtudiorum inſtauratione de natura, de moribus, deque omni philoſophia morali medico neceſſaria.

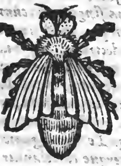
DIXI

PETRI SERVII

PROLVSIO
Iatrophilologica

An Iuuenis Eſſe Poſſit Abſolutus Medicus

Et ad Faciendam Medicinam Plane Idoneus

ROMÆ,
Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permiſſu.

Digitized by Google

GABRIELI NAVDÆ

REGIS GALLIÆ

CONSILIARIO

Euſdemque Oratorum apud Pont. Max Medico Ordinario

Petrus Seruius S. P. D.

T*Ennis ſcriptio* [Naudæe], *& per ſe obſcura lucem a luce tua, omnium clariſſima, mutuari geſtit. Multa ſunt, quæ id ſuadent, hortantur, impellunt: humanitas tua ſingularis, cum ſingulari comitate, morumque ſuauitate coniuncta; mira eruditio, ac doctrina; & mutuus inter nos amor ætate, conſuetudine, genio ad litteras pari (vtinam ingenio) & peculiari quadam ſympathia naturaq; conſenſu firmatus. Itaque non vereor, ne non hæc, quæcunque ſint, amoris ſummi erga Te mei argumenta amanter a Te, humaniterque excipiantur, & quam ex ſe dignitatem ſplendoremque non habent, clariſſimo tuo nomini inſcripta conſequantur. Vale. Romæ Prid. Kal. Aug. 1638.*

PE

PETRI SERVII

PROLVSIO
Iatrophilologica.

An Iuuenis Eſſe Poſſit Abſolutus Medicus.

1. APud omnes inualuit opinio, apud doctos indoctoſque, Medicum eiuſmodi debere eſſe,

---- Cui plurima mento Virg.
Canities inculta iacet ----

nam cum *Medicinam citò addiſcere ſit* Hipp. *impoſſibile*, quippe quæ experimentis nitatur, fulciatur exercitatione, vſuq; comprobetur, ſenecture maturum debere eſſe medicum neceſſe eſt. Et verò inficiari non poteſt, quin

Senectus omnia doceat, moraq; temporis, eaque Sophocles.
Tum recta demum ſapere nos primum doceat. Stobæus.

2. Accedit, quòd iuuenis prudentia caret, carens experientia, quæ ex Ariſtotele 6. Ethicorum tempore indiget. Vnde ſapienter à ſapientiſsimo Solone lege cautum fuit, ne quis ad- Stobæus.
mo-

modum iuuenis ad Rempublicam accederet, eiuſque gubernacula tractaret: nempe quia iuuentus omnia tumultuosè agit, arbitrio potius, quàm ratione ducitur, incerta & vacillans plerumque fertur ſine ſcopo & mutationibus obnoxia eſt. Quarè meritò ab Horatio iuuenis deſcribitur.

Cic.

Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,

ac proinde imprudens & ignarus: e contra verò ſenex gnarus ac prudens rebuſque omnibus gerendis idoneus a ſapientibus habetur, quippe cui

Ouid. *Multa vetuſtas ſcire dedit.*

3. Præterea ſi verum eſt, vt veriſſimum eſſe fatētur omnes, id ſummo ac perpetuo medicinæ dictatore e tribunali ſapientiæ promulgante, *Vitam eſſe breuem, artem verò longam*; quis eſt tam hæbes & pinguis, quis adeò indulget iuuentuti, qui exiſtimet, eam eſſe aptam medicinæ faciendæ? Sanè vita breuis eſt artis longæ comparatione, & ars longa, ſi conferatur cum vnius hominis vita. vnde fieri non poſſe veriſimile eſt, vt tenera immaturaq; ætas artem adeò longam ſibi comparare poſſit. Quarè Magnus Hippocrates in Epiſtola ad Democritum, *Ego*, inquit, *ad finem artis non perueni etiam ſi ſenex ſim.*

Gal.

4. Illud

4. Illud etiam exploratum eſſe debet, quod ab Ariſtot. in Moralibus ſcriptum eſt, *Medicus non fit ex libris;* ſed vſu, exercitatione, experientia, quę diuturnitate temporis opus habent: nam reuera

—— Seris venit vſus ab annis Ouid.

& quidem vſus & experientia ab ſeris venit annis; acproinde qui diutiùs viuit, prudentior euadit, vſuque præſtantior. Etenim *Vſus, res, ætas ſemper aliquid apportat noui,*

Aliquid monet: Terētius.

vnde qui ætate longiùs proceſsit, vſu magis præſtat, ac faciendæ medicinę magis aptus.

5. Iam verò ſi res medicæ & militares ſimillimæ ſunt, ſimileque prudentia ambæ geruntur, vt conſtat vel apud Liuium, *Duces vt medici ſæpe nihil agendo multùm proficiunt;* profectò nullus eſſe poteſt idoneus medicus, nisi qui ætate ac ſenectute, vſu atque experientia artem ſibi comparauerit. Nam rei militaris nullus eſſe poteſt verè gnarus, qui naturæ ac virtuti vſum non adiunxerit: vt Antigoni teſtimonio liquet, qui interrogatus, Quem e ſuæ ætatis Ducibus præſtantiſsimum iudicaret, *Pyrrhum*, inquit, *ſi ſeneſceret*: cenſebat nimirum prudentiſsimus Antigonus, tantam Duci lib. 23 Plutarchus.

ex ætate acceſsionẽ fieri, vt Pyrrhus, etiamſi omnium præſtantiſsimus haberetur, quia tamen non adhuc arte conſenuerat, ideò non omnium eſſe optimum, ſed facilè futurum, ſi virtuti ſenium accederet. Quarè mirum in modum Stobæus Taſſum laudat, qui dictitare conſueuit, *Nihil ſapientius eſſe experimento*, & nos meritò laudare poſſumus Cæſarem cuius tritum ſermone prouerbium; *Vſus eſt omnium rerum magiſter*: & Cicer., *Vſus frequẽs omniũ magiſtrorũ præcepta ſuperat.*

Lib. 2. de B. C.

lib. 1. de Or.

6. Quinimò & illud ſatis ſuperque videtur ſuadere, iuuenem numeris omnibus abſolutum medicum eſſe non poſſe, quòd multiplici facultatum genere medicus inſtructus eſſe debeat, Philoſophia, Anatome, Simplicium, compoſitorumque medicamentorum ſcientia, Mathematica, Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, Rhetorica, Hiſtoria, græca latinaque litteratura. Quæ quidem omnia cum nonniſi longiſſimo tempore, ſummo labore, maximaque corporis animiq; contentione comparari poſſint, profectò ſequitur, vt qui non multùm ætate profecerit, neque multùm arte proficere poſſit; vt qui ætate adhuc adoleſcit, etiam arte omnino adoleſcat. Et verò quis eſt, qui valetudinem vi-

vitamq; propriam tam parui faciat; quis eſt, quę ſanitatis ac diuturnæ ſalutis adeò pertęſum ſit; quis, quę diutius viuere tã pœniteat, vt ſe ſuamq; valetudinem, vitam ipſam iuueni medico concredere velit? Profectò

------ Iuuenilibus annis Ouid.

Luxuriant animi, ------

& in ea ætate pro ſua quiſque libidine vnumquodque agit, genio potius & arbitrio, quàm ratione ductus. Quarè imprudentem omnino eſſe puto atq; temerarium, qui ſe

------- Iuuenum temerariæ pubi, Auſonius,

committere audeat, ſuamque valetudinem commendare.

His ſimilibuſque argumentis fulciri poſſunt, qui iuuenibus medicis infenſi eorum virtuti, ingenio, iudicio, induſtriæque plurimum detractum eſſe volunt, & a perfectorum medicorum numero eos delere: Dixi, Auditores, Fulciri Poſſunt, quia talia reuerà ipſi non afferunt argumenta, ſed a nobis reperta afferuntur; ſolùm enim dictitant, obiectantque, vel blaterant potius, Medicos abſolutos ſenectute venerandos eſſe debere, non deſpiciendos iuuentute.

1. Ceterùm quàm bellè hallucinentur moroſi iſti homines, quã turpiter labẽtur, vel ex eo liquidò cõſtat, quòd

Plautus. *Non ætate, verum ingenio adipiſcitur Sapientia.*
nam aliqui ſunt mento potius, quàm mente cani, ac mento non mente ſe prudentes ac ſapientes oſtentant: aliqui ecōtra, vt de Friderico Aenobar.
lib.1. tradit Guntherius, *Mente ſenex, ætate puer Fridericus;* de Iuliano Amm Mar-
lib.25 cellinus, *Virtute ſenior quàm ætate:* de Piſone Siluis
lib.8. *Ore puer puerique habitu, ſed corde ſagaci*
Aequabat ſenium, atque aſtu ſuperauerat annos.
& de Bello Troiano Cornelius Nepos, ſiue quiſquis ſit ille auctor, qui Nepotis nomen mentitur,
Caneſcant alij mento, nos mente; Capillo
Nos animo; Facie, nos pectore: tempora quippe
Virtutem non prima negant, non vltima donant.
Et ſanè prima tempora non negant virtutem præſtantiamq; artis, neque vltima donant, cum plurimi in ſenectute puerascant, in iuuentute multi
2. ſeneſcant. Complures videas, qui etſi in ætate multũ profecerint, in litteris tamen, atq; in prudentia rerum agendarum nihil vel parum profecerint. Habitu quidem corporis & cōſpectu ve-

venerandã referunt ſenectutem, iudicio verò atq; prudentia merã præſeferunt infantiam. Quibus mehercule aptè quadrat illud Anacreontis

Senem ſapit capillus,
Sed mens refert iuuencum.

vnde veriſſimum eſſe conſtat, quod *Canities temporis indicium ſit, non prudentiæ.* Menãder.

Econtra verò complures videas adhuc iuuenes, qui nõ minùs animo, quàm corpore polleant, qui exacto iudicio, ingenio mirabili, vſuque non mediocri valeant. Quos bardus ſit atque ineptus, qui non optimos atq; præſtantes in medicina facienda eſſe putet: quoſque ſub perſona Piſonis deſcribere videtur Lucanus

Eſt mihi, crede, meis animus conſtantior annis,
Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cæperit.

3. Neque verò ſilentio prætereundum eſt, quod apud Stobæum dixit Antiphanes, *Vita noſtra eſt ſicut vinũ, cuius modicum reliquum aceſcit*, ſic in vita quod reliquum ſupereſt, inutile eſt, & rebus agendis ineptum. Etenim ſeneſcens homo nõ minùs corporis, quàm animi vigorem amittit: langueſcit ei ſpiritus, habetatur in- Serm. 113.

genium, memoria aboletur: nam, vt eſt apud græcum tragicum,

------ temporis longæuitas

Senem ſimul vacuumq; mentis efficit.

Et quamuis aliqui ſint, qui etiam octogenarij corporis animiq; viribus polleant, ingenio iudicioque vigeant; tamen id monſtri ſimile eſt, & miraculi loco habetur. Hoc enim in vno Pontifice omniũ Opt. omnium Max. noſtra ætate vſu venire ſcio. Is enim ſicuti dignitate omnes præſtat, ita huius æui omnes omniũ calculo longè antecellit iudicio mirabili, præſtantiſſimo ingenio, mirifico vſu, vario & multiplici, ac demum (quod nulla vnquam ætas vidit) omnium ſcientiarum genere miraq; encyclopedia. Ceteri verò langueſcunt penè omnes, corpore infirmi, animo ſtupidi, iudicio hæbetes, ingenio retuſi, induſtria tardi, omnique facultatum genere frigidi.

4. Iam verò quod a præſtantiſſimo neoterio ſcriptum eſt mire comprobat noſtram operationem, *Vt malitia ſupplet ætatem, ita ingenium & ſtudium ſenes medicos facit*. Induſtria ac iudicium ingeniumq; perfectos medicos declarat. non enim eſt opus ſenectute, cum iudicium præſto eſt, vſus, ingenium: nam reuera

Cani

Cani capilli ſapere faciunt neminem. Menā der.

5. Ceterùm & illud animaduerſione dignum exiſtimo, quod ab Ariſtotele traditū eſt, Artium aliquas multùm ſtudij, theoriæ atque litteraturæ opus habere; aliquas ſtudij minimū, vſus verò & exercitationis quamplurimum: inter quas Ars nautica numeratur: quam nullus vnquam e libris didicit, ſed vſu & praxi ſibi comparauit, etiamſi ætatem in nauibus gubernandis non conſumpſerit. Quòd ſi ita eſt, quis tam obſtinatè inficiabitur, quempiam eſſe poſſe perfectum abſolutumq; medicum, etiamſi ætate non conſenuerit? Profectò ars medica etſi duobus fulciatur fundamētis, vſu ac litteratura; tamen certum eſt, hanc ſicuti plus litteraturæ ita minùs vſus, quā nautica, opus habere: ergo ſi in ea quiſpiam perfectus eſſe poteſt adhuc iuuenis, in hac etiam eſſe poſſe nemo non videt.

6. At verò rei militaris exemplo res planè comprobatur. Nam ſiue milites ſpectemus, ſiue duces, facilè reperiemus, & hos & illos in arte eximios eſſe, etiamſi iuuenes adhuc ſint. Et quidem quod facit ad milites exploratum eſt, apud Romanos in more poſitum fuiſſe, eos conſcribi ab anno 17. ad 46. qua ætate habiles

habebantur omnes atque idonei ad quoduis generoſum facinus perpetrandum, ad quodlibet audendum. De ducibus ſatis conſtat apud Polybium, Liuium, Salluſtium, Velleium, Val. Max., ceteros Romanæ hiſtoriȩ ſcriptores; iuuentutem ſuppeditaſſe Reipublicæ maximos eximioſq; duces. Et ne per inanem oſtentationem hiſtorici munere hìc fungi videar, ſexcentis prȩtermiſſis, rem vno Pompeio Magno aperiam: Hic adhuc iuuenis in Aphrica Cn. Domitium Marianam factionem ſequutum deleuit, Iubam Mauritaniæ Regē bello vicit, cȩpit, ante triumphalem currum duxit, vnde Magni nomen ſibi peperit. In Europa Sertorium cum tota familia ſuſtulit. In Aſia Mithridatem deleuit, Ariſtobolum Iberiæ Regem prælio vicit, ac cȩpit, Tigrarem Armeniȩ Regem ad genua procumbentem in Regnum reſtituit, Hiberos Iudæoſq; debellauit capto eorum Rege Ariſtobolo, & ne vllus Orbis angulus ſileret ingentes eius mirificaſq; virtutes, Maritimas etiam victorias de Pyratibus reportauit. Horum omnia vel pleraque geſſit Pompeius adhuc iuuenis.

Illud tamen Auditores, hìc monuerim, me non exiſtimare eum futurum

turum eſſe optimum medicum, qui ſtatim medicinæ tyrocinio exacto artis faciendæ ſeſe accingat. nam hunc neque artis præceptis ſatis imbutum cenſeo, neque, ſi imbutus eſſet, opportunè appoſitèque eis vti poſſe exiſtimo: vſu & exercitatio opus eſt, vt medicinæ præceptis quis vtiliter ſalubriterque vtatur. Sed eum Iuuenem declaro bonum medicum, qui in medicinæ theoria diu multumque & accuratè verſatus, eam penitus introſpexerit, eiuſq; præceptis penitus ſit imbutus: Qui ingenio iudicioque pollens ea, quę ex libris hauſit, exercitatione & vſu prudenter comprobauerit, diligenti animaduerſione in morbis curandis verſatus ſit, aliorum obſeruationes litteris traditas optimè calleat. Qui demum annis adultus ætateque firmus, ingenio, iudicio, vſu & experientia decem circiter annos practicæ medicinæ accuratè operam dederit, notauerit, obſeruauerit. Etenim qui ad hanc ætatem peruenit non minùs ætate quàm natura iudicioq; maturus cenſendus eſt. Niſi quis eiuſmodi ætatem agens ætate æquè atq; ingenio adultus eſt, niſi vigorem illum roburque ingenij ſibi comparauit, deſperandum puto de eius prudentia. Etenim corpus

animuſque ſimul adoleſcunt, pariq; gradu ad vigorem aſcendunt; neque alterum altero grandius fieri permittit natura; imò *Vtrumq; per ſe indigens alterum alterius auxilio aget*. Cōcludo igitur Senectutem neque multum addere, neque detrahere multum perfecto abſolutoque medico: eumque medicum verè ſenem dicēdum eſſe, qui etſi annis non adhuc ſenex, iudicio tamen ingenioque conſenuerit.

Sallu-ſtius.

Neque putetis, Auditores, hæc me veſtris auribus tribuere, aut iuuenili ætati veſtrę blandiri; quia hæc eadem ſentiunt magni in medicina viri Valleſius, Rodericus a Caſtro Medicus Amburgenſis, Chriſtophorus Cachetus elegantiſſimus aphoriſ. interpræs. & Valleſius quidem in Proęmio lib. 8. Controuerſiarum hæc habet: *Sed duo nollem mihi denegari: fieri poſſe in medicis præceptis mente exercitatiſſimum, in operibus exerc tatum mediocriter; atque hac ratione Reipublica & docendo & medendo non inutilem. Eſſe etiam eam ſenectutem quæ ad medicinam expetitur, nō in annorū numero, ſed in medicorum operum longo multoq; vſu poſitam.* Rodericus a Caſtro non quidem Piſanus ſed Amburgenſis, eo longè doctior, hanc eamdem Valleſij opinionem, non ſententia modò, ſed verbis ipſis

cor-

confirmat: eius hęc ſunt cap. 10. lib. 2. Medici Politici: *Fieri poteſt vt iuuenis in medicis præceptis exercitatiſſimus, in operibus mediocriter verſatus tam in medendo, quàm in docendo Reipub. ſit vtiliſſimus, ſi modò mente caneſcat, quãuis non mento*. Cachetus verò idem exiſtimat & multis probat dedita opera in Com. ad hunc eumdẽ Aphoriſmũ.

3. Iam verò vt rata magis firmaq; ſit noſtra opinio, rationes ſuperiùs a nobis in noſmetipſos allatas diſſoluere neceſſe eſt. Et prima quidem ratio deprompta erat ex Hippocr. aphoriſ. *Vita breuis, Ars longa*. vnde liquido conſtare videbatur, artem medicam vtpote longam breui tempore, ac proinde a iuuene haud poſſe comparari. Ceterùm illud nouiſſe oportet, Artem medicam eo tempore, quo ea aphoriſtica lex lata eſt, difficiliorem fuiſſe cognitu, quippe quæ rudis adhuc, nec adulta quaſi vagiebat in incunabilis. eo tempore quiſq; proprio marte propriaque obſeruatione artem ferè omnem conſequebatur: ac proinde longo tempore ac diuturno opus erat ad id aſſequendum. Et quamuis aliquæ obſeruationes experimentaq; vel in tabellis in Apollinis templo, vel in libris extarent exarata, (nam & ante Hippocratem libri de re medica in lucem prodierunt.

runt. Hippocrates ipſe mentionem facit Andreæ antiquiſſimi rei medicę ſcriptoris) tamen perpauca eà erant, nec methodo perfectè diſtincta. Noſtra verò ætate longo temporis tractu magis magiſque in dies & ars in perfectiorem methodum redacta eſt, & obſeruationes experimentaq; longè plura, ac libris diſtinctiùs tradita. Accedit quòd ſingulæ medicinę partes miro acceſſu locupletatæ ſunt a conſequutis ætatibus. Anatomes hodie longè quàm Hippocr. ætate perfectior, quippe à ſexcentis anatomicis perennè aucta doctiſſimis certiſſimiſq; obſeruationibus. Herbaria nunc multò vberior, quàm fuerit olim, orientali occidentalique India magna ſimpliciũ copia ſuppeditante. Compoſitorum verò medicamentorum formis, quàm locupletata ſit ars medica, notius eſt, quàm vt a me probãdum videatur. neminem enim eſſe puto, qui neſcint; ſyrupos, iulapia, electuaria, conſeruas, opiata, condita, confectiones, pillulas ſexcentaque talia ignota fuiſſe eo tempore; nunc verò paſſim fieri obuiam vnicuique, lippis nota atque tonſoribus. Quarè nunc ſunt magis in promptu auxilia medica & vnica lectione quiſque poteſt ea ſibi comparare, breuique tempore. Verum quidem
eſſe

eſſe fateor, in vna vel herbaria, vel anatome cognoſcenda obſeruãdaq; vnius hominis vitam breuem eſſe: cum Galenus fateatur, ſe pulſuum naturam ſcientiamque vix ſenem adeptum fuiſſe: verùm, inquam, hoc eſſet, ſi medicinæ partes inexploratæ nunc eſſent, vt Galeni tẽpore natura ſcientiaque pulſuum (quamuis de Pulſibus moroſus valdè ſit Galenus) ſed quia omnes inuentæ, methodoq; diſtinctæ ac doctiſſimis libris conſignatę ſunt, propterea breui tempore ab ingenioſo ad diſci poſſunt. Nam

4. Ex libris nunc vt olim ex obſeruationibus quiſque poteſt haurire medicinam. Vnde patet ad Ariſtotelis auctoritatẽ, *Medicus non fit ex lib.* Fateor mehercule medicinam natam non eſſe ex libris, nec ex libris adultam, ſed ex obſeruationibus experimentiſque, ſed tamen natam adultamque ex obſeruationibus adipiſcimur modo ex libris, aliorum ſexcentorum ſexcentas obſeruationes continentibus. Ergo ætate noſtra librorum adminiculo aſcendere poſſumus ad artis culmen, ſicuti olim propria cuiuſq; obſeruatione experimentoq; aſcendendum erat.

Quod verò dictum eſt ex Terentio *Res, ætas, vſus ſemper aliquid apportat noui, aliquid monet,* ſicuti minimè inficiari

ciari poſſumus; ita nimium probare aſſerimus. nam etiam ſenes ac decrepiti aliquid præterea addiſcere poſſunt. vt enim ſcriptũ eſt a Liuio, *Meliores, prudentiores, conſtantiores nos tempus dieſq; facit*; ac proinde indies magis quiſque in arte proficere poteſt etiam ſenex, etiam decrepitus. Itaq; ſicuti inficiandum nõ eſt, ex eo quod ſenex magis magiſque indies doctior fiat, perfectum eſſe medicum, ita propter eamdem rationẽ de iuuene idem inficiari non poſſumus.

Lib. 32

5. De re verò militari, quæ quinto loco obiecta a nobis fuit, minùs laboro. nam prima ætas, teneraque iuuentus & militari & medicæ arti exercendæ inepta eſt: matura verò iuuentus, quæ conſiſtit ac viget ducendi exercitus, Reipub. gubernandæ, medicinæ faciendæ aptiſſima cenſenda eſt. Nam Alexander Magnus e trigeſimo anno pedem vix efferens adeò præſtans, peritus prudenſq; fuit Imperator, vt non modò Græciam vniuerſam reliquamque Europæ partem, quæ Aſiam ſpectat; ſed ipſam aggreſſus Aſiam, totam in ſuam poteſtatem redegit, ad Indos ipſos vltimos Orientis populos penetrauit, multaque alia geſſit, quæ a nemine a cõdito æuo, vt loquitur Apuleius, geſta eſſe feruntur. Quid dicam de

de Scipione Maiore? qui adhuc prætextatus, hoc eſt 16. annum non excedens *Quiddam humano faſtigio maius præ ſe tulit:* nõ ſolùm miles ad Trebiam mira patrauit facinora, patrẽq; ab hoſtibus circumuentum ſeruauit; ſed non multò poſt in hiſpaniam, in qua paucis ante diebus pater & auunculus vna cum exercitu trucidati fuerant, profectus Aſdrubalem cum vniuerſis copijs fudit, Hiſpaniaſque iam amiſſas, in poteſtatem Popul. Rom. redegit; & non multò poſt in Aphricam traijciens, Hannibalem ex Italia diſcedere coëgit, eius exercitum deleuit, totamque Aphricam, Pænos certè omnes ſubegit, ac tributarios Popul. Rom. fecit. Si ergo iuuenilis ætas idonea eſt militari arti, profectò etiam medicæ aptam eſſe neceſſariò aſſerendum videtur. Imò verò conſtans illa ætas ſemper habita fuit aptiſſima magnis rebus gerendis, ac Reipub. adminiſtrandæ. nam Magiſtratus omnes Populi Rom. gerebantur ab anno 27. ad 41. adeò vt ingens illa maximaque Reſpub. adminiſtraretur a conſtituta illa ætate, vt liquet ex accuratis antiquariorum obſeruationibus præſertim verò Sigonij, Panuinij, Manutij, Robortelli, Gruchij, Lipſij, ceterorum: nam Conſulatus, Cenſura, Prætura, Aedilitas, Quæ- Val. Max.

ſtura,

ſtura, Tribunatus plebis ceterique magiſtratus, quibus innitebatur Romanum Imperiũ, ab anno 27. ad 41. omnes gerebãtur. Quod ſi huiuſmodi ætas adminiſtrandæ Reipub. Rom., hoc eſt, regendo vniuerſo Orbi apta cenſebatur, non eſt cur eadem ætas inepta habeatur vnius homuncionis valetudini curandæ.

1. Quod verò ait vulgus, medicum debere eiuſmodi eſſe

----- *Cui plurima mento*
Canities inculta iacet -----.

haud inconcinnè retorqueo, medicum inquiens eiuſmodi eſſe debere

----- *Cui plurima Menti*
Canities perculta iacet. -----

Mente canus eſto medicus, non mento: ideſt ingenio, iudicio, induſtria, lectione varia, multiplici obſeruatione polleat. Quid enim, obſecro vos, refert, homini medico ineſſe longam ſatis & promiſſum barbam, canitiemq; decoram, niſi iudicio is ingenioque præſtet? Quis æſtimabit eum medicum ſenem qui in funerandis ægris potius, quàm in curandis morbis ætatem impendit, qui contriuit calceos per vrbem obambulando potius, quàm ingenium in medendis morbis exercuerit?

2. De prudentia iuuenilis ætatis, quæ ſecundo loco objecta fuit, deq;

ſa-

ſapientia, quæ tempore vſuq; comparetur, non admodum laboro, cum

Non ætate verùm ingenio adipiſcatur ſapientia Plautus.

præſertim in rebus medicis, quæ aliorum obſeruationibus nituntur a quouis ingenioſo facilè comparãdis hauriendiſque e libris, vt abunde ſuperiùs dictum eſt.

3. Multiplex verò ſcientiarum cognitio, quã præditus eſſe debet medicus, non arguit iuuenem eſſe non poſſe abſolutum medicum. nam earum facultatum pleraſq; leuiter attingere ſatis eſt, vt mathematicam, geometriam, arithmeticã, aſtronomiam ceteras huiuſmodi.

Eæ verò quas penitus haurire debemus, longam quidem reddunt artem, ſed non longiſſimam. eam enim philoſophiam, herbariã, anatomenq; qua opus eſt perfecto medico, intra conſtitutam ætatem comparari poſſe exiſtimo, re experientiaque doctus, cum viderim ſexcentos ingenio iudicioq; præſtantes, qui in iuuentute ea omnia adepti ſunt, ac proinde præſtantes in re medica euaſerunt. *Non enim*, vt cum Plutarcho conſignem hanc meam Lectionem, *qui diu cecinit, rhetoricatus eſt, aut gubernauit, laudatur, ſed qui Scitè.* In Mora lib.

F I N I S.

Grauiora Errata correcta.

PAg. 1. lin. 18. tyronibus. 3. 4. temperatus. 4. 25. Leonides. 7. 32. eum. 16. 31. organicis. 20. 26. hepar. 29. 12. quod. 32. 25. membro. 37. 26. gratias. 38. 25. duorum. 56. 5. prompſiſſe. 60. 14. ſatis. 81. 17. hepati. 88. 27. reticeam. 94. 19. percelli. 25. miror. 96. 30. maxima. 97. 21. Fernelius. 99. 5. operari. 106. 23. ſignificat. 107. 5. quiddam. 120. 1. morborũ. 121. 16. τὴν. 127. 21. coagulare. 134. 5. agri. 136. 15. vomitus. 139. 23. Aſclepiadis. 142. 16. diſſimulare. 22. Diſquiſitio. 143. 6. prudentiùs. 143. 13. qui. 144. 9. ſpiritus. 144. 25. corpus eneruat. 147. 20. hæmorrhagia. 160. 19. interna. 174. 6. hæmorrhagiam. 178. 27. autem. 199. 24. Alpinus. 200. 21. principalem. 24. ſequantur. 216. 20. induſtriæ. 217. 8. reuellendum. 227. 19. nimirum. 228. 1. materiamque. 230. 22. naſturtium. 235. 9. ſiue. 237. 8. diſſipantia. 240. 26. vtendum. 250. 13. cauſam. 226. 7. ſyrupi. 280. 41. feroſos. 287. 1. Renodęum. 288. 9. amarore. 315. 14. apud Hipp. 316. 29. libras. 319. 6. poſtliminio. 320. 6. gallinaceis. 339. 21. principijs. 343. 13. Auruncios. 335. 16. medicamentorum. 22. medicamentorum.

IN-

INDEX RERVM.

Abſceſſus futuri indicia 184
Abſtergentia medicamenta 274
Actiones quatupliciter lædantur 202
Adeps eſt pars ſanguinea 13
Aegyptij non ſunt medicinæ auctores 2
Aegri in quadriuijs olim expoſiti 2
Aematoſis ex propria hepatis facultate oritur 76
Aer qualis eſſe debeat 131
Alterantia medicamenta 254
Animaliũ functionũ ſymptomata quot & quæ 202
Animi pathemata morborum cauſæ 148
Appetentiæ ſedes vbi ſit 74
Aquæ bonæ conditiones 140. tyberina mala 141
Arteria quid 12. eius officium 12. cur eodem motu cordis agatur 66. aſperæ deſcriptio 67
Attenuantia medicamenta 270
Attrahentia 272
Aurium deſcriptio 57
Auditio vt fiat 58
Bilis quid 21. vbi multa quotuplex ibidem 24
eius copiam quæ oſtendunt 159
Bilem alterantia medicamenta 265. purgantia 280
Cacochymia quid & quotuplex &c. 122
Calidæ intemperiei cauſæ quot & quæ 150. ſigna 157. curatio 223
Calculi non generantur à frigore, ſed à calore 127. non à vi lapidifica vt Fernelius exiſtimat 128. quibus in partibus generentur 127
Caro quid 13. vnde generetur ibid.
Cerebrum quid 35. eius præſtantia 34. humanum omnium maximum 34
Chirurgiæ operationes quæ & quot 307
Chyloſis officina in fundo ventriculi 75. fit à facultate ſtomachi peculiari ibid.
Ciſtæ fellis munus 80
Coctio quid 299. à calore fit, chyloſis à proprietate ſtomachi 75
Contra indicãs, coindicans, & cõſentiens quid 220

Cor-

Corpus humanum quando ſanum cenſetur 100. prius abſoluitur quam hepar ſanguinem gignat 28. cum interit quomodo reſoluatur in elementa 16
Cor eſt præcipuum facultatis vitalis inſtrumentum 62. eius deſcriptio ibid.
Coaleſcentia quid 235
Compreſſio ibid.
Conſtipatio ibid.
Criſis quid 180. quotuplex 180. vt præcognoſcatur 182. vt abſoluta ſit quot requirantur & quæ 184
Cruda materia non euacuanda & cur 299. quando euacuanda 300
Cutis tactus organum 60. quid ibid. 13
DIaſtole quis motus ſit & quem vſum afferat cordi 64
Dies critici qui 187. indices, intercalares, vacui, medicinales 188
Diortheſis quid 307
Diereſis 307
Diætæ neceſſitas 318
Differentiæ morborum à 114. ad 120
Diſcutientia med. 275
Dogmatica ſecta, eiuſque auctor, aſſeclæ, placita 5
Dolor eiuſque curandi rationes 247
ELementum quid 15. quomodo differat a principio 14. quot ſint 15. num formas amittant in miſtione 18
Emſtirica ſecta 2. auctor, aſſeclæ placita 3
Emollientia & indurantia 269
Emulgentes 82
Exhæreſis quid 307
Exercitatio 145
Excretio & retentio 147
Excretorum & retentorum ſymptomata 211
FAcultas animalis 35. principes ibid. motiua & ſenſitiua 42. Vitalis 53. naturalis 50
Facultates animales num ſint ſedibus diſtinctæ 39
Facultatum principum vna lædi poteſt altera illæſa 39

Fla-

Elatus ab infirmo & valido calore vt generari poſſint 126
Figuræ morbi 111. curatio 231
Fluminum magnitudo vnde æſtimatur 140
Formatrix facultas 70
Fractura 114
Frigidæ intemperiei cauſæ 150. ſigna 158. curatio 223
GAleni de Antonino ſententia refellitur 4. quo tempore vixerit 4. reſtituit ſectam rationalem 4
Generatrix facultas quæ & quotuplex 70
Gingiuæ ſunt veræ carnes 73
Generatio quomodo 15
HÆmorrhagiæ futuræ ſigna 183
Hippocrates auctor ſectæ rationalis 3
Humorum partitio 19. quid ſint 21. &c. quotuplices 22. vbi multa. ſinguli habent ſuum ſerum 194
IEcur 70
Imaginatio quæ 35. eius vis mirabilis 36. operatur etiam ſi ſenſus ocientur 36. varia exempla deprauatæ 37
Indicatio quid 217. eius differentiæ 218. Indicans 219. Indicatum 220
Indurantia & emollientia 269
Incraſſantia 270
Incidentia 274
Intellectus præſtantia 38
Inteſtina 79. chylum alterant 79
Intemperies eſt morbi ſimilarium partium proprius 110
Ira quid 148. vnde oriatur ibid. irati non timent & cur 148
LApidis gignendi ratio oſtenditur, refellitur Fernelius 128
Liceti opinio de ſeminis anima 98
Ligamentum quid 11. eius officium 11
Lien melancholicum excrementum ſugit 81
Linguæ deſcriptio 59

Ma-

Maturantia medicam. 275
Medicamenta temperata 254. calida in primo gradu 255. calida in ſecundo 256. calida in tertio 257. calida in quarto 259. Frigida humida, ſicca in omnibus gradibus a 259. ad 264.
Medicamenta certos humores parteſque alterantia 264. eorum gradus vnde definiendus 225
Medicamenti quantitas vt definienda 297
Medicus eſt artifex ſenſatus 106
Medicina quando nata 2. eius definitio 5. diuiſio, ſubiectum, ſectæ, partes &c. a 2. ad 7
Melancholia quid 22. vbi multa eius ſigna 159
purgantia 287
Membrana quid 19
Methodica ſecta 4
Methodus quid 216
Memoriæ præſtantia, locus, mirabiles actus 38
Miſtio quid 17. quomodo fiat ibid.
Morbus quid 105. eius ſubiectum 108. præcipuæ differentiæ 109. accidentales differentiæ 115
Morbus in intemperie quotuplex 111. totius ſubſtantiæ 111. partium organicarum 112. &c. Solutæ vnitatis 114. Morbi vires vnde extimentur 174. euentus vt præcognoſcatur 174. Morbi in ſitu vt in ſoluta vnitate &c. curandi ratio 243 & ſequentibus.
Motus vt fiat 61
Mulierum in coitu quæ voluptas 94
Muſculi quid 60. motus organa 61
Naſi deſcriptio 58
Neruus quid 11. eſt inſtrumentum ſenſus & motus, eius ſubſtantia 43. vnde oriantur 43 variæ diuaricationes ibid. quem vſum corpori præſtent ex Hippocr. 49
Nutritio quomodo fiat 22
Occulta intemperies vt curetur 229
Oculus ſenſuum princeps 53. quid ibid.
Odium quid 149
Oris deſcriptio 73
Oſſium materia, natura, vſus 10

P Alatum 71
Partes diſſimilares quæ 31. earum diuiſio 31
Partis affectæ indicia 170
Permittens quid 229
Pituita quid 21. pituitam purgantia 284. redundantis ſigna 159
Plethora quid & quotuplex 121. ſigna 122
Prognoſtica ſigna 173
Pulſus quid 186. eius differentiæ ibid.
Purgantia leuiora 280. fortiora 283
Purgantia per vrinam 291. per vomitum 290. per ſudorem 292
Purgantia quid 295. eius indicans ibid. quomodo adhibenda 299. per quem locum facienda 303 cur dicatur euacuatio humorum qualitate non quantitate peccantium 296
R Ationalis ſecta 2
Ratiocinationis facultas vbi ſita 39
Rarefacientia medicamenta 272
Repellentia medicamenta 272
Reſpiratio eiuſque inſtrumenta 66
Roborantia medicamenta 272
S Anguineæ partes 10
Sanguis qui vbi generetur 21. & 76. abundantis ſigna 160. mittendi ſcopus 308. vbi multa. maternus eſt alterum generationis principium 99. ad animi deliquium incluſiuè miſſus 316
Sanitas quid 100. eius ſubiectum 102
Sanitas ſimilarium & organicarum in quo conſiſtat 101
Secta medicorum 3
Semen quid 20. 90. vbi elaboretur 20. in generatione praſtat duplicem cauſam 91. muliebre etiam efficiens 92. eſt animatum 93
Seuerus non ſucceſſit Antonino, vt vult Gal. 4
Signa morborum 155. &c. partis affectæ 170. cauſarum morbi 171. prognoſtica 173
Sitis quid, quid indicet 259
Soluta vnitas 114. eius cauſa 159. ſigna 162. curatio 241

Sonus quid, eſt auditus obiectum 57
Somnus, eius vtilitas & damnum 144. eum conciliantia 249. & 278
Stomachus propriæ qui 74
Structuræ morbi 111. cauſæ 152. ſigna 16P. curatio 230
Sudor omnibus morbis comes eſt 305. imminentis ſigna 183
Symptomatum quot ſpecies 201. ad 210. eorum curandi ratio 246
TEmperamentum quid 26. calidum, frigidum, humidum, ſiccum naſcitur ex elementorum miſtione, non eſt hominis, vt homo eſt 26. proprium hominis eſt ſanguineum, billioſum &c. vnde oriatur &c. 27. præcedit humorum generationem 28. quot ſint & quæ 28
Tyberis aqua mala & cur 141
VEnæ 12. earum officium ibid. & 84. diuaricationes 84
Ventriculus 74. mira eius ſympathia cum corde & cerebro 74
Victus ratio 321
Vini optimi conditiones 138
Viſio quomodo fiat 54
Vitalis facultas, quæ 64. eius ſedes cor; ibid. morbi vim teſtatur 204. eius ſymptomata 204
Vrina quid ſit 193. criticam futuram eſſe quæ indicent 183. eſt ſignum certius quã ſit pulſus 193 eius differentiæ 194
Vulnus 114

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Goog